

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry (Strategia ZIT MOF ZG)

Opracowano w:

TOMASZ PIERSIAK KONSULTING

ul. Sikorskiego 4
65-454 Zielona Góra

Zespół autorski:

mgr Tomasz Piersiak
mgr Anna Pluskota

Grudzień 2015r.

1

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna
2007-2013

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
II. PODSTAWY PRAWNE	4
III. DEFINICJA OBSZARU WSPARCIA.....	5
IV. DIAGNOZA OBSZARU WSPARCIA	8
IV.1. <i>Demografia i zasoby ludzkie</i>	8
IV.2. <i>Rynek pracy</i>	11
IV.3. <i>Przedsiębiorczość, gospodarka oparta na wiedzy</i>	15
IV.4. <i>Infrastruktura komunikacyjna i transport publiczny</i>	25
IV.5. <i>Ochrona środowiska</i>	35
IV.6. <i>Efektywność energetyczna</i>	39
IV.7. <i>Usługi publiczne o charakterze społecznym</i>	43
IV.8. <i>Sektor pozarządowy</i>	61
IV.9. <i>Rewitalizacja wybranych obszarów</i>	63
IV.10. <i>Dziedzictwo kulturowe i walory naturalne, potencjał turystyczny</i>	65
IV.11. <i>Główne problemy zidentyfikowane w Diagnostyce</i>	72
IV.12. <i>Analiza SWOT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zmiana</i>	81
V. ZAŁOŻENIA I CELE STRATEGII ZIT MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ZIELONEJ GÓRY	84
V.1. <i>Wizja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry</i>	84
V.2. <i>Wymiar terytorialny i obszary wsparcia</i>	85
V.3. <i>Cele i działania ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry</i>	86
VI. ZGODNOŚĆ STRATEGII ZIT Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	147
VI.1. <i>Strategia Europa 2020</i>	147
VI.2. <i>Strategia Rozwoju Kraju 2020</i>	148
VI.3. <i>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego</i>	150
VI.4. <i>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030</i>	150
VI.5. <i>Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020</i>	151
VI.6. <i>Inne dokumenty strategiczne</i>	152
VII. STRUKTURA ORGANIZACYJNA I ZASADY DZIAŁANIA ZIT Zielonej Góry.....	154
VII.1. <i>Opis struktury organizacyjnej ZIT Zielonej Góry</i>	154
VII.2. <i>Podstawowe procedury zarządzania ZIT</i>	157
VII.3. <i>Kryteria wyboru projektów w ramach ZIT MOF Zielonej Góry</i>	158
VII.4. <i>Ewaluacja Strategii ZIT MOF Zielonej Góry</i>	163
VIII. PROJEKTY KOMPLEMENTARNE	164
IX. INSTRUMENTY FINANSOWE.....	171
X. PLAN FINANSOWY Strategii w ramach alokacji ZIT	172
XI. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	175
XII. PLANY GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	180
XIII. USPOŁECZNNIENIE STRATEGII ZIT.....	184
XIV. SPIS MAP	187
XV. SPIS TABEL.....	188
XVI. SPIS WYKRESÓW	190
XVII. ZAŁĄCZNIKI	193

I. WSTĘP

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry (dalej – Strategia ZIT) jest elementem procesu programowania wykorzystania środków Unii Europejskiej. Pojawienie się Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych jako narzędzia służącego realizacji strategii terytorialnych nakierowanych na zrównoważony rozwój miast wynika z założeń polityki spójności na lata 2014-2020 i szerokiego uwzględnienia w jej ramach wymiaru terytorialnego.

Podejście terytorialne oznacza odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz definiowania ich na podstawie potencjałów i barier rozwoju poszczególnych terytoriów (różnej wielkości). Potrzeba takiego podejścia myślenia o spójności pojawiła się już w Traktacie Lizbońskim, który zrównał wymiar terytorialny z wymiarem gospodarczym i społecznym. Zintegrowane podejście terytorialne stanowi jedną z podstawowych zasad strategicznych dokumentów krajowych: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR), a także Umowy Partnerstwa, która stanowi podstawę realizacji dla działań wspieranych ze środków Wspólnych Ram Strategicznych.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne są jednym z wymiarów tej nowej polityki, a strategię ZIT mają na celu wprowadzenie tego wymiaru w rzeczywistość zdefiniowanych obszarów funkcjonalnych. Zgodnie z KSRR i KPZK Miasto Zielona Góra znalazło się wśród grupy miast wojewódzkich, w których następuje systematyczna koncentracja funkcji metropolitalnych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym. To stało się podstawą do objęcia wszystkich gmin wchodzących w skład MOF ZG nowym narzędziem – ZIT, pozwalającym na realizację zintegrowanych projektów łączących wykorzystanie środków EFRR i EFS.

Obszar Funkcjonalny Miasta Zielona Góra został wstępnie określony w procesie delimitacji. Strategia ZIT obejmuje wszystkie gminy z tego obszaru.

II. PODSTAWY PRAWNE

Podstawą prawną przygotowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry jest porozumienie gmin wchodzących w skład tego obszaru. Porozumienie Nr FE-ZIT Prezydenta Miasta Zielona Góra z dnia 3 września 2014r. w sprawie utworzenia Związku Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego poz. 1874).

Strony porozumienia:

- 1) Miasto Zielona Góra, reprezentowane przez Prezydenta – Janusza Kubickiego,
- 2) Gmina Czerwieńsk, reprezentowana przez Burmistrza – Piotra Iwanusa,
- 3) Gmina Sulechów, reprezentowana przez Burmistrza – Romana Rakowskiego,
- 4) Gmina Świdnica, reprezentowana przez Wójta – Adama Jaskulskiego,
- 5) Gmina Zabór, reprezentowana przez Wójta – Andrzeja Bukowieckiego,
- 6) Gmina Zielona Góra, reprezentowana przez Wójta – Mariusza Zalewskiego.

Po połączeniu dwu jednostek samorządu terytorialnego Miasta Zielona Góra i gminy Zielona Góra, podpisane zostało, w dniu 23 czerwca 2015 roku, zmienione porozumienie (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z 2015 r. poz. 1400).

Strony porozumienia:

- 1) Miasto Zielona Góra, reprezentowane przez Prezydenta – Janusza Kubickiego,
- 2) Gmina Czerwieńsk, reprezentowana przez Burmistrza – Piotra Iwanusa,
- 3) Gmina Sulechów, reprezentowana przez Burmistrza – Ignacego Odważnego,
- 4) Gmina Świdnica, reprezentowana przez Wójta – Adama Jaskulskiego,
- 5) Gmina Zabór, reprezentowana przez Wójta – Roberta Sidoruka.

Podstawa prawna: art. 74 oraz art. 18 ust. 2 pkt. 12 Ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015r., poz. 1515).

Ramy prawne Strategii ZIT wyznaczają także:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r.,
- Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020, Umowa Partnerstwa z dnia 21 maja 2014r., zatwierdzona przyjęta przez Komisję Europejską w dniu 23 maja 2014r.,
- RPO - Lubuskie 2020 zatwierdzony przez Komisję Europejską decyzją z dnia 16.12.2014 r. ,
- Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce (MRR, lipiec 2013),
- Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich (MRR, luty 2013).

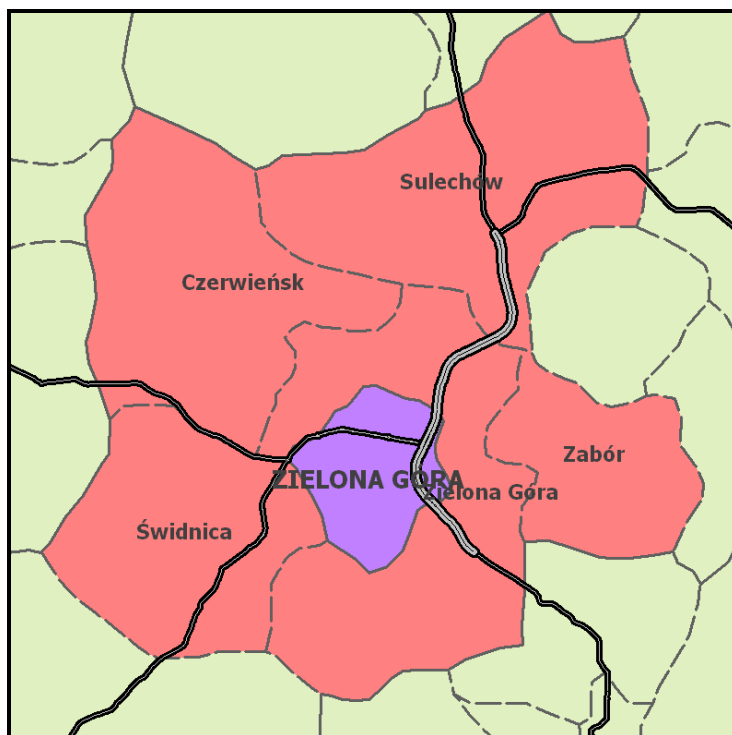
III. DEFINICJA OBSZARU WSPARCIA

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry stanowią: Miasto Zielona Góra – rdzeń (miasto na prawach powiatu) oraz cztery gminy: gmina miejsko-wiejska Czerwieńsk, gmina miejsko-wiejska Sulechów, gmina wiejska Świdnica, i gmina wiejska Zabór. Są to gminy położone na obszarze powiatu zielonogórskiego usytuowanego w środkowo-wschodniej części województwa lubuskiego. Do 31 grudnia 2014 roku jako odrębny podmiot w obrębie MOF funkcjonowała gmina wiejska Zielona Góra. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 29 lipca 2014 r. w sprawie połączenia gmin, ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy (Dz. U. poz. 1023), z dniem 01.01.2015r. nastąpiło połączenie miasta na prawach powiatu Zielona Góra z gminą Zielona Góra w powiecie zielonogórskim.

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry obejmuje powierzchnię 964 km², w tym obszar miasta Zielona Góra 278 km².

Delimitacja i diagnoza obszaru funkcjonalnego została przeprowadzona zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym w roku 2014.

Mapa 1. Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry wg kryteriów MRR

Źródło: Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, luty 2013.

Gminy, które tworzą Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry spełniły wymagane minimum 6 z 7 następujących kryteriów Ministerstwa Rozwoju Regionalnego¹:

- **F1** – liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, powyżej 50 osób w 2006 r.,
- **F2** – liczba zameldowań z rdzenia MOF na 1000 mieszkańców, powyżej 3 w 2009 r.,
- **S1** – udział pracujących w zawodach pozarolniczych w 2002 r., jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%,
- **S2** – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w 2011, jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%,
- **S3** – udział podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (sekcje J-R w PKD) w 2011 r., jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla rdzenia MOF powyżej 50%,
- **M1** – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w 2011 r., jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 50%,
- **M2** – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców, w latach 2002-2011, jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%.

Tabela 1. Stopień spełnienia wskaźników MRR

Nazwa gminy	Powierzchnia (2012, km ²)	Liczba mieszkańców (2012)	Wartości wskaźników (spełnione minimalne kryteria oznaczono kolorem niebieskim)							Liczba spełnio- nych kryteriów
			F1	F2	S1w	S2w	S3r	M1w	M2w	
Czerwieńsk	195	9 997	136,4	9,1	103,8	66,3	80,8	73,5	91,6	6
Sulechów	237	26 755	53,6	1,5	104,2	93,0	89,2	127,5	90,8	6
Świdnica	160	6 307	137,2	19,1	93,7	96,8	86,4	67,6	245,2	7
Zabór	93	3 947	146,6	16,0	99,1	83,4	68,3	59,3	199,3	7
Zielona Góra (GW)	219	19 200	165,0	22,7	104,6	112,6	80,1	132,5	301,6	7

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji.

Bliskość miejscowości wiejskich do granic miast i zatracenie przez większość z nich charakteru rolniczego, jak również spełnienie 6 z 7 wymaganych kryteriów MRR, jednoznacznie wskazują na miejski styl życia wśród zdecydowanej większości mieszkańców zewnętrznej strefy obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry. Wyznacznikiem są częste kontakty mieszkańców strefy zewnętrznej z rdzeniem – miastem Zielona Góra w celu zaspakajania podstawowych potrzeb społecznych: praca, edukacja, opieka medyczna, kultura i rekreacja.

Szczegółowa analiza zasięgu oddziaływania miejskiego obszaru funkcjonalnego wskazuje, że kryteria MRR odzwierciedliły istniejące powiązania między miastem Zielona Góra i pozostałymi gminami². W analizie wskazano również inne możliwości wyznaczenia obszaru MOF ZG w przyszłości i główne kierunki jego rozwoju, obejmujące następujące gminy:

¹ obecne Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju

² M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014

IV. DIAGNOZA OBSZARU WSPARCIA

Diagnoza obszaru wsparcia została przeprowadzona w ramach projektu „Rozwój obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra” (dofinansowanego z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013), realizowanego przez Miasto Zielona Góra we współpracy z pozostałymi gminami MOF. Powstały dwa dokumenty analityczne³, na których bazuje poniżej przedstawiona syntetyczna diagnoza obszaru wsparcia, zawierająca wspólne potrzeby i potencjały obszaru funkcjonalnego.

IV.1. Demografia i zasoby ludzkie

Zauważalne zmiany demograficzne stają się ważnym tematem aktualnej debaty publicznej, wpływają one bowiem w złożony sposób na szereg interwencji publicznych podejmowanych w ramach prowadzenia polityki rozwoju na każdym szczeblu władzy: lokalnej, regionalnej, krajowej czy UE. Diagnoza procesów ludnościowych zachodzących na danym obszarze jest ważnym elementem rozpoznania potencjałów, wyzwań, szans i zagrożeń, warunkujących podjęcie skutecznych działań rozwojowych.

Stan ludności na obszarze MOF ZG w roku 2012 obejmował 185 209 osób, dla porównania w roku 2002 na obszarze tym mieszkało 177 999 osób. W każdej z gmin obszaru funkcjonalnego nastąpił wzrost liczby osób w dekadzie 2002-2012 (por. tabela nr 2). Populacja mieszkańców strefy zewnętrznej rosła w większym tempie niż w mieście rdzeniu.

Nie sprawdziły się opracowane przez GUS „Prognozy Ludności na lata 2003-2030” oparte na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002, które zakładały, że po dziesięciu latach ubędzie ludności, np. w mieście Zielona Góra o około dwa tysiące (tj. w roku 2012 liczba mieszkańców miała wynosić 116 336 osób). Kolejne prognozy zakładają, że w roku 2035 liczba osób w mieście Zielona Góra spadnie do poziomu około 112 tys. W powiecie zielonogórskim prognozowany jest wzrost liczby populacji. Zarówno w mieście rdzeniu, jak i otaczających gminach spodziewana jest większa liczba osób starszych oraz spadek liczby dzieci.

³ M. Balak – Hryńkiewicz, M. Nowicki, Diagnoza miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry, Zielona Góra 2014 oraz K. Lisowski, D. Szaban, I. Kaźmierczak-Kałużna, T. Kołodziej, A. Trzop, M. Zieliński i in., Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2014.

Tabela 2. Liczba osób ogółem oraz w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w roku 2002 i 2012

Jednostka terytorialna	Ludność ogółem		w wieku przedprodukcyjnym*		w wieku produkcyjnym**		w wieku poprodukcyjnym***	
	2002	2012	2002	2012	2002	2012	2002	2012
Czerwieńsk	9372	9977	1833	1648	6498	6972	1041	1357
Sulechów	26325	26755	4981	3865	18153	18713	3191	4177
Świdnica	5411	6307	1047	999	3653	4423	711	885
Zabór	3365	3947	707	683	2248	2766	410	498
Zielona Góra (GW)	15164	19200	3007	3296	10628	13534	1529	2370
Zielona Góra (GM)	118362	119023	16967	15911	84029	79903	17366	23209

*w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej, **w wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni,

***w wieku poprodukcyjnym: powyżej 60 lat kobiety, 65 mężczyźni.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównując strukturę wiekową ludności w latach 2002 i 2012 widać, że w pięciu gminach, za wyjątkiem gminy wiejskiej Zielona Góra, nastąpił spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Ponadto w każdej z gmin, bez wyjątku, nastąpił wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (por. dane w tabeli nr 2). Można zatem wnioskować o ogólnej tendencji „starzenia się” społeczeństwa, co powoduje różnego rodzaju konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

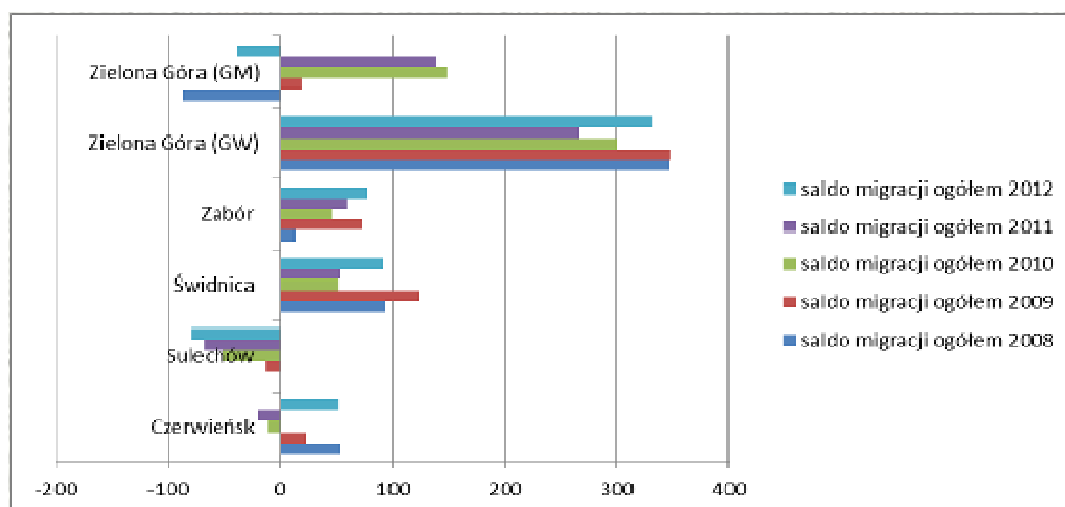
Najwięcej ludności na 1 km², ponad dwa tysiące, występuje w rdzeniu MOF - mieście Zielona Góra, które wśród wszystkich gmin ma najmniejszą powierzchnię i najwięcej ludności. W pozostałych gminach gęstość zaludnienia kształtuje się na poziomie od 39 do 113 osób na 1 km² (por. tabela nr 3).

Tabela 3. Gęstość zaludnienia i powierzchnia gmin MOF w roku 2012

Jednostka terytorialna	Ludność na 1 km ²	Powierzchnia w km ²
LUBUSKIE	73	14 988
Czerwieńsk	51	195
Sulechów	113	237
Świdnica	39	160
Zabór	42	93
Zielona Góra (GW)	87	219
Zielona Góra (GM)	2040	58

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres 1. Saldo migracji w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

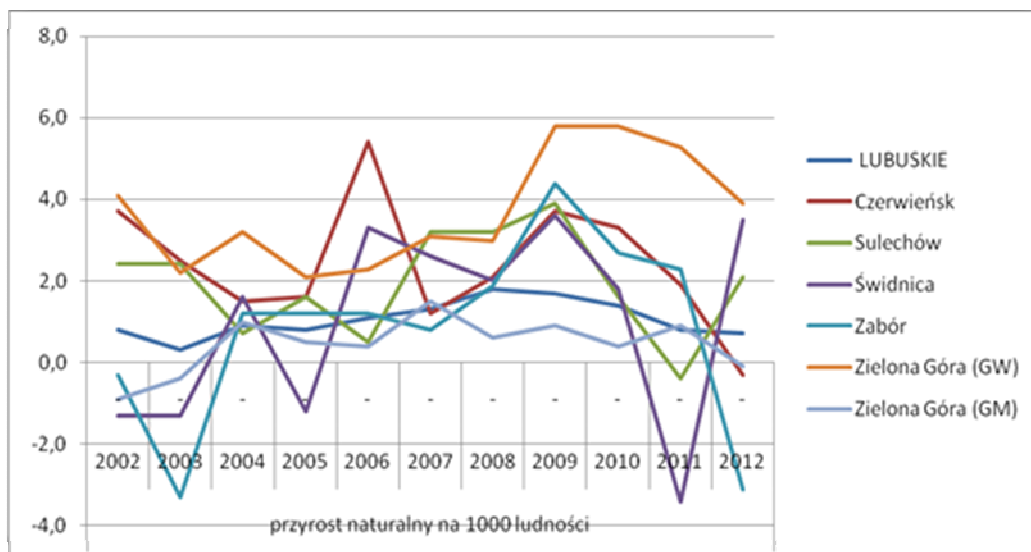
Wskaźnik salda migracji w latach 2008-2012, czyli różnica pomiędzy ludnością napływającą i odpływającą z gmin, wskazuje, że dodatnia tendencja występowała w gminach wiejskich: Zielona Góra, Świdnica, Zabór, tendencja ujemna widoczna była w gminie Sulechów. Natomiast w mieście Zielona Góra i gminie Czerwiesk saldo było dość zróżnicowane w poszczególnych latach (por. wykres nr 1). Dodatkowe wskaźniki, pokazują, że w latach 2008-2012, średniorocznie około pół tysiąca osób z miasta meldowało się w gminie wiejskiej Zielona Góra, a z miasta Zielona Góra na wieś wymeldowywało się średniorocznie około 900 osób. Kierunek migracji wskazuje na osiedlanie się mieszkańców miast na terenach wiejskich, szczególnie osiedlach podmiejskich wsi. Tego typu migracje nie powodują potrzeby zmiany miejsca pracy czy szkoły. Ich przyczyny należy upatrywać w dążeniu do zmiany jakości życia⁴.

W ostatnich kilkunastu latach można obserwować w Zielonej Górze procesy przestrzenne typowe dla wielu polskich miast, tj. suburbanizacji, semi-urbanizacji, urban sprawl (eksuburbanizacja)⁵. Suburbanizacja jest rozumiana jako bezpośrednie oddziaływanie ośrodków miejskich poprzez liczne, silne związki funkcjonalne z bezpośrednim otoczeniem, gdzie występuje m.in. znaczne ograniczenie funkcji rolniczej, długotrwały wzrost liczby ludności w obszarach bezpośrednio przylegających do miasta oraz wysoka presja na tereny użytkowane rolniczo (np. ze względu na zwiększony popyt na działki budowlane). Semi-urbanizacja odnosi się do urbanizacji części stref wiejskich, przy zachowaniu tradycyjnych cech wsi, np. zabudowy wiejskiej. Procesy urban sprawl polegają na żywiołowym narastaniu rozległych przedmieść oraz ekspansji zabudowy mieszkaniowej i usługowej poza zwartą strefą zabudowy miejskiej na otwartych terenach wiejskich. Bez prowadzenia jasno zdefiniowanej polityki przestrzennej, procesy te, podejmowane w sposób niekontrolowany, mogą doprowadzić do zakłócenia przestrzeni miejsko-wiejskiej.

⁴ Por. K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2014.

⁵ K.Heffner, P.Gibas, Delimitacja przestrzenna obszarów wiejskich o słabym dostępie do usług publicznych w województwie lubuskim, Zielona Góra 2013.

Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2002-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Szczegółowa diagnoza zasobów społecznych MOF ZG⁶ wskazuje, że migracje zagraniczne mają mniejsze znaczenie dla liczebności populacji analizowanego obszaru niż migracje wewnętrzne (międzygminne). Zielona Góra jest jedynym miastem obszaru funkcjonalnego, które ma dodatnie saldo migracji zagranicznych w ostatnich latach. W roku 2012 przybyło tu o 54 osoby więcej z zagranicy, niż tam wyjechało. Prawdopodobnie są to osoby powracające do kraju po okresie emigracji. W pozostałych gminach w roku 2012 saldo migracji zagranicznych mieściło się w przedziale od 0 do minus 10. W rzeczywistości skala zjawiska może być nieco większa, bowiem nie wszystkie osoby wyjeżdżające za granicę wymeldowują się.

Dane dotyczące przyrostu naturalnego w dekadzie 2002-2012 pokazują, że wskaźniki są mocno zróżnicowane w zależności od gminy i poszczególnych lat (por. wykres nr 2). Wysoki dodatni wskaźnik przyrostu naturalnego, powyżej średniej dla województwa lubuskiego, widoczny jest w gminie wiejskiej Zielona Góra.

IV.2. Rynek pracy

Rozpoznanie tendencji zachodzących na rynku pracy ma na celu m.in.: określenie występowania skali bezrobocia, istniejących zasobów pracy wymagających aktywizacji, identyfikację grup, których sytuacja na rynku pracy jest szczególnie niekorzystna czy analizę poszczególnych sektorów gospodarki pod względem zatrudnienia.

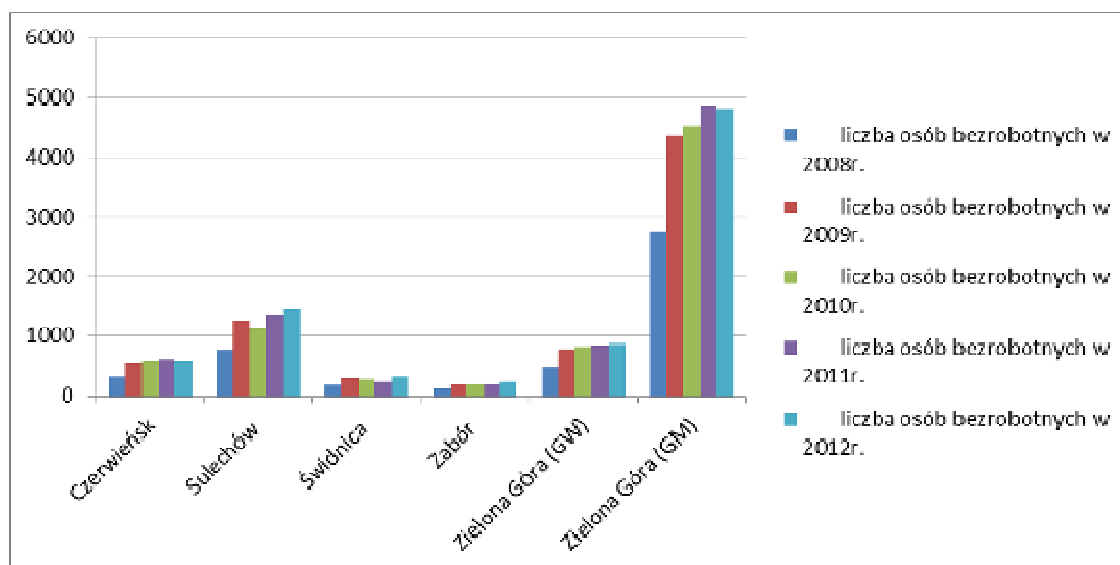
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2008-2012 wzrosła w każdej z gmin Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry (por. wykres nr 3). Wzrost bezrobocia począwszy od roku 2009 można wiązać z kilkoma czynnikami, m.in. ze skutkami międzynarodowego kryzysu

⁶ Por. K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych..., op.cit.

finansowego i wynikającego z niego spowolnienia gospodarczego w wielu krajach, wejściem na rynek wyżu demograficznego, rejestrowaniem się w celu uzyskania określonych przywilejów, w tym ubezpieczenia zdrowotnego czy dostępu do szkoleń.

Stopa bezrobocia rejestrowanego, według danych GUS, na koniec roku 2012 wyniosła w zielonogórskim powiecie ziemskim 15,9%, a w mieście na prawach powiatu Zielonej Górze 8,3%. Na koniec roku 2013 liczba bezrobotnych w gminach otaczających miasto Zielona Góra w porównaniu do grudnia roku 2012 spadła. Wyraźnie zmniejszyła się liczba bezrobotnych w mieście Zielona Góra z 4826 na koniec roku 2012 do 4532 osób na koniec roku 2013, w gminie Świdnica (z 300 osób do 237) oraz w gminie wiejskiej Zielona Góra (z 876 do 768)⁷.

Wykres 3. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁷ „Bezrobotni w szczególnej sytuacji wg gmin woj. lubuskiego - stan na koniec grudnia 2013 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra 2014, oraz „Bezrobotni w szczególnej sytuacji wg gmin woj. lubuskiego - stan na koniec grudnia 2012 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra 2013.

Tabela 4. Bezrobotni na obszarze MOF ZG na koniec roku 2013

Jednostka terytorialna	Liczba osób bezrobotnych						
	ogółem	kobiety (%*)	z prawem do zasiłku (%*)	do 25 roku życia (%*)	powyżej 50 roku życia (%*)	długotrw. bezrobotni (%*)	bez kwalifikacji zawodowych (%*)
Czerwieńsk	534	282 (52,8)	71 (13,3)	96 (18)	108 (20,2)	240 (44,9)	182 (34,1)
Sulechów	1459	778 (53,3)	197 (13,5)	244 (16,7)	383 (26,2)	677 (46,4)	385 (26,4)
Świdnica	237	133 (56,1)	34 (14,3)	32 (13,5)	63 (26,6)	111 (46,8)	74 (31,2)
Zabór	216	118 (54,6)	41 (19)	34 (15,7)	57 (26,4)	93 (43,1)	76 (35,2)
Zielona Góra (GW)	768	431 (56,1)	99 (12,9)	106 (13,8)	188 (24,5)	350 (45,6)	219 (28,5)
Zielona Góra (GM)	4532	2340 (51,6)	725 (16)	493 (10,9)	1282 (28,3)	2010 (44,4)	1123 (24,8)

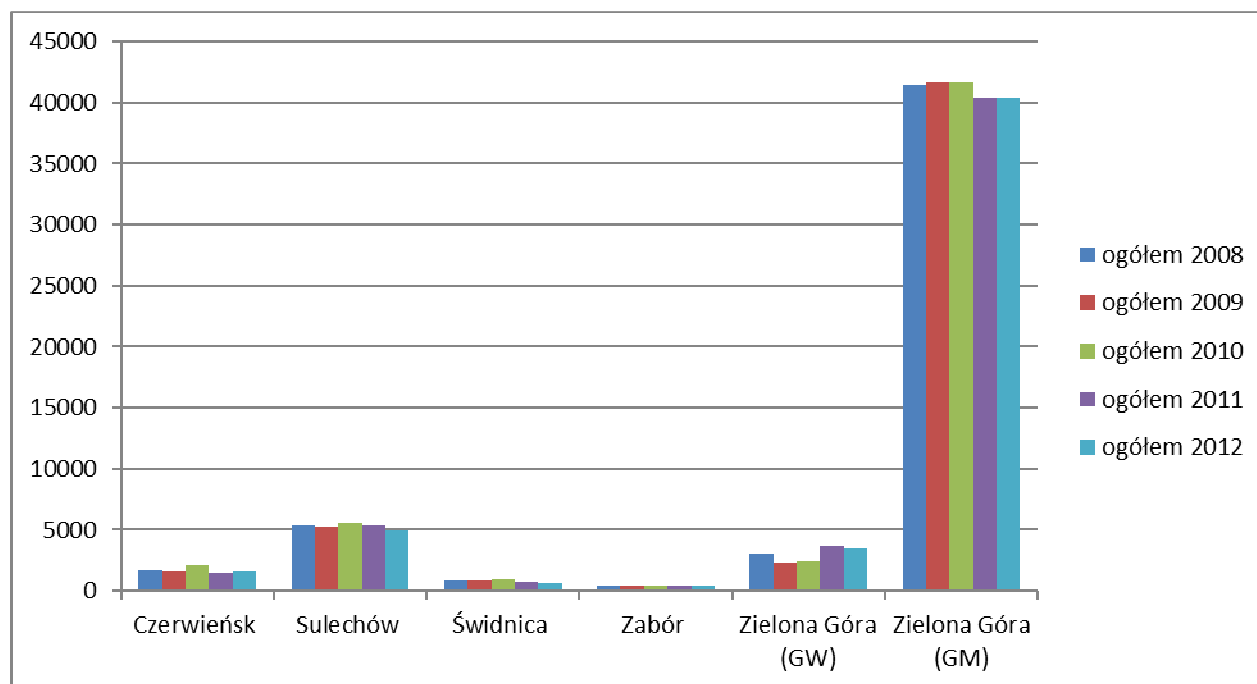
*W nawiasie podano wartość procentową w stosunku do ogółu bezrobotnych

Źródło: Opracowano na podstawie „Bezrobotni w szczególnej sytuacji wg gmin woj. lubuskiego - stan na koniec grudnia 2013 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra 2014, www.wup.zgora.pl

Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku obejmują grupy społeczne, wśród których bezrobocie jest największe. Dotyczy to głównie kobiet, osób młodych, starszych, długotrwale bezrobotnych, osób bez kwalifikacji. Dane zawarte w tabeli nr 4 pokazują, że bezrobotnych kobiet na koniec roku 2013 na obszarze poszczególnych gmin MOF ZG było od około 51% do około 56%. Największy odsetek osób młodych znajdujących się bez pracy wystąpił w gminie Czerwieńsk, tj. 18%, najmniejszy w mieście Zielona Góra, tj. 10,9%. Odwrotna sytuacja w tych gminach zaszła biorąc pod uwagę liczbę osób po 50-tym roku życia. Czterdzieści kilka procent osób w każdej z gmin były to osoby długotrwale bezrobotne. Odsetek osób bez kwalifikacji zawodowych kształtował się poniżej 30% w mieście Zielona Góra, Sulechowie i gminie wiejskiej Zielona Góra, a powyżej trzydziestu procent w pozostałych gminach. Należy zaznaczyć, że kategorie osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji mogą na siebie zachodzić, np. kobiety po 50-tym roku życia.

Liczba osób zatrudnionych na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry nie podlegała w latach 2008-2012 takiemu różnicowaniu, jak liczba osób bezrobotnych (por. wykres nr 4), co wskazywać może na to, że przyczyny wzrostu bezrobocia leżą po stronie podaży, natomiast w mniejszym stopniu związane były z ograniczaniem miejsc pracy.

Wykres 4. Liczba zatrudnionych w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźniki dla obszaru MOF ZG (por. tabela nr 5) pokazują mniej korzystną sytuację na rynku pracy w gminach wiejskich Zabór i Świdnica. Najlepsza sytuacja na rynku pracy panuje w mieście Zielona Góra, które jest jednym z dwóch największych miast w regionie lubuskim. Mieszkańcy wszystkich gmin otaczających rdzeń, korzystają z rynku pracy w Zielonej Górze. W obszarze MOF ZG według danych GUS z 2012 roku zatrudnionych było 51 459 osób, z czego 78,4% zatrudnionych w mieście Zielona Góra.

Rynek pracy stanowi jedno z głównych powiązań funkcjonalnych obszaru integrującego miasto rdzeń i otaczające gminy. Dojazdy do pracy, czyli jeden z podstawowych wskaźników delimitacji⁸, tj. liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50 (dostępne dane tylko za rok 2006), pokazał silne powiązanie 9 gmin z rynkiem pracy w Zielonej Górze. Najsilniejsze wykazały gmina wiejska Zielona Góra (165) i Zabór (146,6), ponadto wskaźnik powyżej 50 (minimalna wartość kryterium MIR) osiągnęły: Czerwieńsk (136,4), Świdnica (137,2), Nowogród Bobrzański (81,8), Dąbie (79), Otyń (60), Bytnica (57,4), Sulechów (53,6)⁹. Niższy wskaźnik Sulechowa w porównaniu do innych gmin wchodzących w skład obszaru MOF ZG, związany jest z posiadaniem własnego rynku pracy, zaspokajającego lokalne zapotrzebowanie na pracę w większym stopniu niż w innych gminach.

⁸ Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, op.cit.

⁹ M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego..., op.cit.

Tabela 5. Wskaźniki rynku pracy w roku 2012¹⁰

Jednostka terytorialna	Wskaźnik aktywności zawodowej*	Wskaźnik zatrudnienia*	Stopa bezrobocia*
	%	%	%
Czerwieńsk	32,8	24	26,8
Sulechów	35,9	27,8	22,7
Świdnica	22,1	15	32,5
Zabór	24,5	15,9	35
Zielona Góra (GW)	34,1	27,2	20
Zielona Góra (GM)	59	52,7	10,7

*Wskaźniki konstruowane przez autorów analizy, z uwagi na brak agregacji danych na poziomie gmin.

Źródło: K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2014.

Wśród ogółu zatrudnionych na terenie MOF ZG pracujący w rolnictwie stanowili ułamek procenta (0,5%). Ponad 99% ludności wyróżnionego obszaru pracowało poza rolnictwem. Biorąc pod uwagę sektor własności dominowali zatrudnieni w sektorze prywatnym, tj. 60,4% (31 081 zatrudnionych). W sektorze publicznym zatrudnionych było 20 378 osób, co stanowiło 39,6% ogółu zatrudnionych. Ogółem, najwięcej osób pracowało na obszarze MOF ZG w szeroko pojętych usługach, ale w gminach Czerwieńsk, Sulechów i Świdnica wysoki był także odsetek pracujących w „przemysle i budownictwie”¹¹.

IV.3. Przedsiębiorczość, gospodarka oparta na wiedzy

Na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry w 2012 roku funkcjonowało 23 838 podmiotów wpisanych do rejestru REGON, tj. ok. 22,1% wszystkich podmiotów w województwie lubuskim. Najwięcej podmiotów odnotowano w mieście Zielona Góra. Warto wskazać, że od roku 2009 widoczny jest wzrost liczby podmiotów w każdej z gmin MOF ZG (por. tabela nr 6). We wszystkich gminach zarejestrowano w 2012 roku więcej podmiotów w rejestrze REGON niż z niego wykreślono (por. wykres nr 5). Najwięcej podmiotów przybyło w mieście Zielona Góra i gminie wiejskiej Zielona Góra.

¹⁰ Wskaźnik aktywności zawodowej to stosunek I. aktywnych zawodowo (I. bezrobotnych + I. pracujących) do I. ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik zatrudnienia to stosunek I. pracujących do I. ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik stopy bezrobocia to stosunek I. bezrobotnych do I. aktywnych zawodowo. – za : K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych..., op.cit.

¹¹ Por. K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych..., op.cit.

Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w latach 2009-2012

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON			
	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	637	665	667	707
Sulechów	2393	2494	2532	2587
Świdnica	512	589	611	645
Zabór	274	308	330	355
Zielona Góra (GW)	1916	2113	2161	2337
Zielona Góra (GM)	15444	16042	16000	17207

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najliczniejsza grupa podmiotów w MOF ZG w roku 2012, tj. ok. 25,6 % funkcjonowała w sekcji G, tj. handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. W sekcji F, związanej z budownictwem działało około 11,2 % podmiotów, w sekcji M pn. działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, w której funkcjonują podmioty zajmujące się m.in. specjalistycznym projektowaniem, tłumaczeniami czy działalnością fotograficzną, ok. 9,6% podmiotów. Wyróżniające się pod względem ilościowym były również sekcja C przetwórstwo przemysłowe (7,6%), sekcja L związana z obsługą rynku nieruchomości (7,3%) i sekcja H czyli transport i gospodarka magazynowa (7,2%).

Biorąc pod uwagę wskaźniki ilościowe w zakresie liczby podmiotów, obszar Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry charakteryzuje się dominacją sektora usługowo-handlowego. Wynika to głównie z dominacji liczbowej sekcji usługowo-handlowych w mieście Zielona Góra, co pokazała diagnoza społeczno-gospodarcza zawarta w Strategii Rozwoju Zielonej Góry na lata 2012-2022.

Handel w sklepach wielkopowierzchniowych na obszarze MOF ZG koncentruje się w mieście Zielona Góra. Ogółem w roku 2012 funkcjonowało tu 40 sklepów wielkopowierzchniowych, z tego 5 hipermarketów. W Sulechowie działało 6 supermarketów, a w Czerwieńsku 1. Największym obiektem handlowym jest Focus Mall, funkcjonuje również wiele sieci handlu detalicznego. Dla mieszkańców nie tylko obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry, ale również dalszych gmin, miasto Zielona Góra stanowi centrum zakupowe.

Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych i wykreślonych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w roku 2012

16

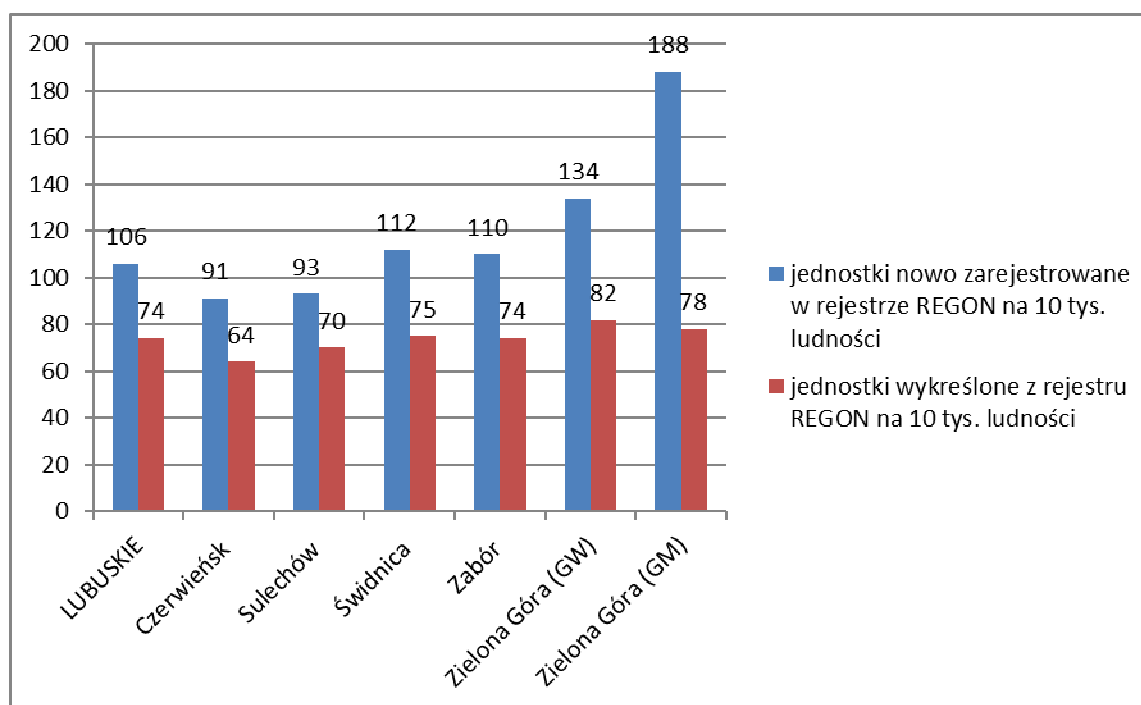

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna
2007-2013

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

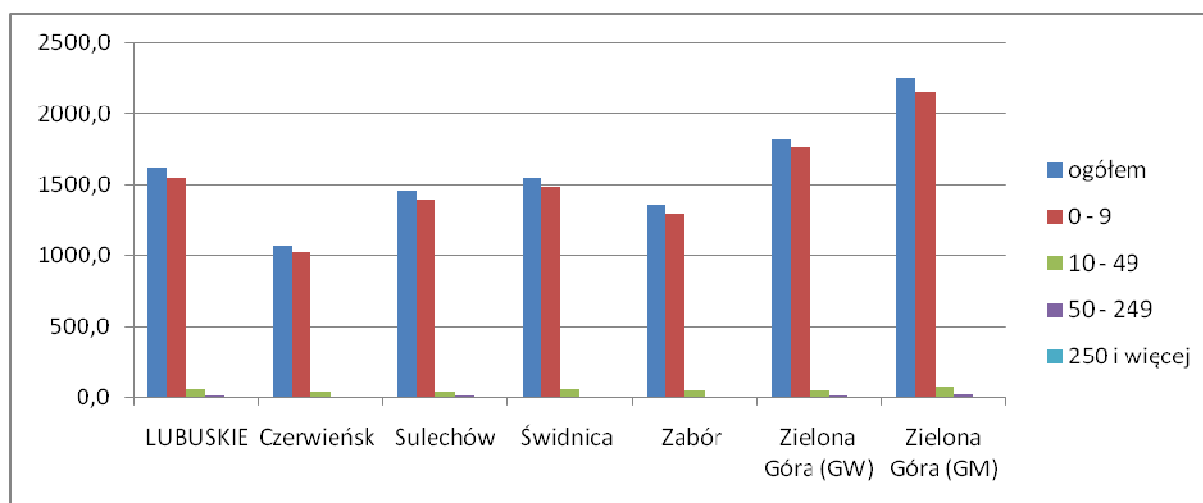

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przedsiębiorczość zobrażona wskaźnikiem liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (wskaźnik przedstawiony na wykresie nr 6) wskazuje większą liczbę przedsiębiorstw w porównaniu do średniej regionalnej w mieście Zielona Góra i gminie wiejskiej Zielona Góra, blisko średniej znajduje się gmina Świdnica i Sulechów, a nieco poniżej Zabór i Czerwieńsk.

Wskaźnik ten pokazuje również, że pod względem wielkości podmiotów gospodarczych zdecydowanie dominują podmioty małe, w tym przede wszystkim mikro (do 9 zatrudnionych). Podmioty średnie (50-249 pracowników) i duże (od 250 zatrudnionych) w tym przeliczeniu są niewidoczne. Ogółem na obszarze MOF ZG funkcjonowało w roku 2012 około 170 podmiotów zatrudniających od 50 do 249 osób, 28 gdzie pracowało od 250 do 999 osób i zaledwie 2 (w sektorze publicznym), gdzie zatrudnionych było powyżej 1000 osób.

Wykres 6. Podmioty według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

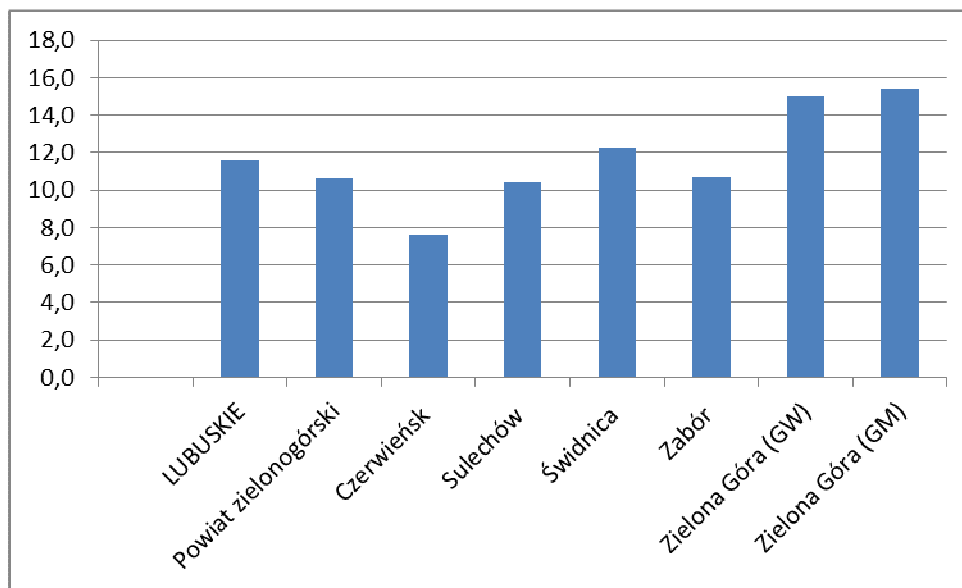
Tabela 7. Podmioty według klas wielkości ogółem w roku 2012

Jednostka terytorialna	Podmioty gospodarcze o liczbie pracowników:				
	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
Czerwieńsk	675	27	3	2	0
Sulechów	2480	83	21	3	0
Świdnica	618	26	1	0	0
Zabór	340	14	1	0	0
Zielona Góra (GW)	2254	69	14	0	0
Zielona Góra (GM)	16452	598	132	23	2

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Samozatrudnienie, czyli prowadzenie własnej działalności gospodarczej świadczy o postawach przedsiębiorczych w społeczeństwie. W województwie lubuskim wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2012 roku wynosił 11,6. Zdecydowanie powyżej średniej dla województwa lubuskiego i ziemskiego powiatu zielonogórskiego wskaźnik ten kształtował się w mieście Zielona Góra i gminie wiejskiej Zielona Góra oraz w Świdnicy (por. wykres nr 7).

Na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry prowadzą działalność firmy posiadające rozpoznawalne na skalę krajową i międzynarodową marki oraz dysponujące potencjałem innowacyjnym, m.in. w takich branżach jak: automatyka przemysłowa, budowlana, elektroniczna (monitoring elektroniczny i satelitarny, oprogramowanie dla telewizji cyfrowej czy oprogramowanie informatyczne), drzewna (architektura ogrodowa), spożywcza (napoje alkoholowe, mrożonki), medyczna (sprzęt ortopedyczny i neurochirurgiczny).

Wykres 7. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźniki pozwalające diagnozować sytuację w zakresie innowacyjności, pokazują, że całe województwo lubuskie ma niekorzystną sytuację na tle innych regionów w Polsce¹². Do słabych stron należą m.in. niskie nakłady na innowacje w przeliczeniu na mieszkańca, niski udział nakładów w PKB, niewielkie zatrudnienie w sferze B+R, mała liczba zgłaszanych patentów i wynalazków. Jednak na obszarze MOF ZG funkcjonują firmy, które w różnego rodzaju rankingach regionalnych, krajowych i międzynarodowych uznawane są za generujące innowacje. Do przedsiębiorstw takich należą m.in.: firma LFC, zajmująca się projektowaniem i produkcją sprzętu chirurgicznego stosowanego w ortopedii i neurochirurgii w leczeniu kręgosłupa, posiadająca jedyne w województwie lubuskim Centrum Badawczo-Rozwojowe, LUMEL S.A. – czołowy europejski producent urządzeń automatyki przemysłowej, LUG S.A. – jeden z największych producentów opraw oświetleniowych przemysłowych i dekoracyjnych, ADB – firma produkująca oprogramowanie dla operatorów telewizji cyfrowej, STREAMSOFT, Apator Rector, Astec – działające w branży informatycznej, HERZ SYSTEMS – zajmujący się monitoringiem elektronicznym i satelitarnym, Ziel-Bruk – producent kostki brukowej.

Siłę lokalnych, regionalnych i krajowych gospodarek wzmacniają klastry, czyli formalne lub nieformalne grupy przedsiębiorstw, które poprzez współpracę i koncentrację zasobów wzmacniają przewagę konkurencyjną. Na obszarze MOF ZG utworzono, m.in.: Lubuski Klaster Elektrotechniki, Informatyki i Telekomunikacji w Zielonej Górze, który powstał w 2012 roku, a jego celem jest promocja firm z branży elektronicznej, informatycznej i telekomunikacyjnej oraz Lubuski Klaster Energetyki Odnawialnej i Efektywności Energetycznej w Sulechowie, który został powołany w listopadzie 2011 roku w formie stowarzyszenia, a jego zadaniem jest integracja przedsiębiorstw, uczelni, organizacji i instytucji otoczenia biznesu działających w zakresie odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej. Inicjatywy te są jednak jeszcze w fazie budowania struktur i nie podjęto do tej pory znaczących wspólnych przedsięwzięć.

¹² Por. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Zielona Góra 2012.

Szansą na zwiększenie konkurencyjności ekonomicznej obszaru są atrakcyjne tereny pod inwestycje. Na obszarze gminy Zielona Góra funkcjonują tereny wykorzystywane i przeznaczone pod inwestycje przemysłowe w ramach Parku Przemysłowego, objęte statusem specjalnej strefy ekonomicznej. Całkowita powierzchnia Parku Przemysłowego wraz z Parkiem Naukowo-Technologicznym Uniwersytetu Zielonogórskiego (tworzących Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny) wynosi 167,81 ha. Strefa Aktywności Gospodarczej należąca do miasta Zielona Góra, o powierzchni ponad 80 hektarów to również tereny objęte statusem specjalnej strefy ekonomicznej, będące podstrefą Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej S.A. Największym inwestorem w strefie jest firma Stelmet, producent galanterii drewnianej. W Czerwieńsku również istnieje podstrefa K-SSSE, a gmina podjęła działania skierowane na jej rozszerzenie. Starania o objęcie około 40 ha terenów podstrefą K-SSSE czyni także gmina Sulechów.

Tereny inwestycyjne miasta Zielona Góra i pozostałych gmin MOF ZG promowane są m.in. w ramach Aglomeracji Zielonogórskiej¹³ i Lubuskiego Trójmiasta.

Gminy starają się wspierać rozwój przedsiębiorczości poprzez stosowanie zwolnień podatkowych i przyspieszanie procedur administracyjnych, doradztwo. Gmina Świdnica planuje budowę centrum biznesowego/inkubatora przedsiębiorczości.

Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji stanowi główny czynnik rozwoju inteligentnego, jednego z głównych priorytetów działania Unii Europejskiej wskazanym w Strategii Europa 2020. Gospodarka oparta na wiedzy (GOW) wymaga istnienia wysokiej jakości kapitału ludzkiego, instytucji sfery badawczo-rozwojowej, instytucji otoczenia biznesu (szczególnie finansowych) oraz infrastruktury teleinformatycznej i korzystania z nowych technologii komunikacyjnych.

Kapitał ludzki dla GOW zapewniają szkoły wyższe. Na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry działają następujące uczelnie wyższe: Uniwersytet Zielonogórski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Jana Pawła II, Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego, Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. Edyty Stein – wydział zamiejscowy Uniwersytetu Szczecińskiego.

Ważną rolę w rozwoju GOW na obszarze MOF ZG pełni Uniwersytet Zielonogórski (UZ), największa uczelnia w województwie lubuskim. Uniwersytet kształci na 12 Wydziałach, z czego 7 wydziałów to nauki techniczno-matematyczne i przyrodnicze. W roku akademickim 2013/2014 UZ jako miejsce edukacji wyższej wybrało ogółem ponad 12 tys. studentów, z tego ok. 8,8 tys. studentów stacjonarnych i nieco ponad 3,4 tys. niestacjonarnych. Zatrudnionych na uczelni jest blisko 900 pracowników naukowych, wśród nich około 260 profesorów i doktorów habilitowanych.

Jako największa uczelnia w województwie lubuskim UZ staje się miejscem wyboru studiów dla wielu mieszkańców regionu. Spośród wszystkich studentów w roku akademickim 2013/2014 zdecydowana większość (77%) to mieszkańcy województwa. Blisko co piąty student jest mieszkańcem miasta Zielona Góra, a blisko co dziesiąty student mieszka w gminach strefy zewnętrznej. Ogółem z obszaru MOF ZG pochodzi co trzeci student UZ¹⁴.

W PWSZ Sulechów kształcenie odbywa się na takich kierunkach jak: Energetyka, Ogrodnictwo, Technologia żywności i żywienie człowieka, Administracja, Turystyka i rekreacja,

¹³ Strona Stowarzyszenia Aglomeracja Zielonogórska: <http://aglomeracjazielonogorska.com/tereny>

¹⁴ Por. K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych...,opi cit.

Ochrona dóbr kultury. Ogółem w roku akademickim 2013/2014 studia rozpoczęło ponad 750 studentów, z tego blisko połowa pochodzi z MOF ZG.

W województwie lubuskim liczba studentów według danych GUS zmniejszyła się w okresie pięciu lat 2007-2012 z 23230 do 15820, co oznacza spadek na poziomie 32%. Proces ten jest efektem niżu demograficznego, który występuje nie tylko w skali regionu, ale całego kraju. W mniejszym stopniu spadek liczby studentów i absolwentów dotknął Uniwersytet Zielonogórski w porównaniu do innych szkół wyższych w regionie lubuskim, w tym do uczelni w Sulechowie. Inne uczelnie, tj. Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych oraz Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego nie uruchomiły pierwszego roku studiów w roku akademickim 2013/14 i łącznie studiuje tam poniżej stu studentów.

Dane Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny przedstawiające dane na poziomie powiatów, pokazują, że w mieście Zielona Góra poziom wykształcenia mieszkańców jest wyższy niż na terenie powiatu zielonogórskiego, blisko co trzecia osoba posiada wykształcenie wyższe (28%), a 40% ma wykształcenie średnie. Na terenie powiatu ziemskiego mieszkańcy obszarów wiejskich cechują się nieco niższym poziomem wykształcenia wyższego (tj. 14%) niż ludność w miastach (16%). Podobna sytuacja występuje na poziomie wykształcenia średniego tj. 35% w miastach i 28% na wsi. Na przestrzeni ostatniej dekady poziom wykształcenia globalnie, a w szczególności na obszarach wiejskich wzrósł. Jak zaznaczają autorzy analizy dotyczącej zasobów społecznych MOF ZG, wpływ na ten stan rzeczy miało zwiększenie dostępu do edukacji na obszarach wiejskich. Generalnie tendencja na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry jest podobna jak ogólnospołeczny trend w całej Polsce, pokazujący wzrost wykształcenia w kraju oraz lepsze wykształcenie mieszkańców miast.

Uniwersytet Zielonogórski ma szczególne znaczenie w rozwoju GOW na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry, bowiem oddziałuje nie tylko na jakość kapitału ludzkiego w wielu obszarach społeczno-gospodarczych, ale też pełni rolę instytucji sfery B+R i instytucji otoczenia biznesu.

UZ prowadzi takie inicjatywy w zakresie instytucji otoczenia biznesu jak Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (wsparcie w założeniu i prowadzeniu własnej firmy) oraz Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii UZ (promocja i zacieśnienie współpracy pomiędzy nauką a gospodarką poprzez organizowanie szkoleń, warsztatów i konferencji).

Istotną rolę w budowaniu GOW będzie miał Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny (LPPT)¹⁵, który składa się z dwóch kompleksów: Parku Naukowo – Technologicznego Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Parku Przemysłowego. W maju 2010 roku nastąpiło podpisanie umowy powołującej Spółkę z o.o. „Lubuski Park Przemysłowo – Technologiczny”. Głównymi udziałowcami w spółce zostali: Miasto Zielona Góra, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Uniwersytet Zielonogórski, Gmina Zielona Góra i Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna. Zadaniem LPPT jest transfer badań oraz nowoczesnych technologii i innowacji z obszaru nauki do gospodarki.

W Parku Naukowo-Technologicznym UZ budowane są: Centrum Zrównoważonego Budownictwa, Centrum Innowacji Technologii dla Zdrowia Człowieka, Centrum Technologii Informatycznych, Centrum Logistyczne PNT i Platforma Na Rzecz Nauki i Gospodarki.

¹⁵ Strona internetowa: lppt.pl

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie powstało Centrum Energetyki Odnawialnej oraz Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych.

Instytucje otoczenia biznesu są to zarówno instytucje oferujące firmom wsparcie finansowe, jak i doradcze, informacyjne czy szkoleniowe. Większość instytucji otoczenia biznesu na obszarze MOF ZG działa w mieście Zielona Góra, a zakres ich działalności jest regionalny (wojewódzki). Do funkcjonujących instytucji otoczenia biznesu na obszarze MOF ZG należą, m.in.: Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.¹⁶ (oraz działający w jej strukturach Lubuski Fundusz Pożyczkowy), Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych, Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej (OPZL)¹⁷, Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa (odział w Zielonej Górze, główna siedziba w Gorzowie Wlkp.),¹⁸ izby gospodarcze, w tym: Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Zielonej Górze, Lubuska Izba Budownictwa w Zielonej Górze, Lubuska Izba Rolnicza w Zielonej Górze oraz funkcjonujące w ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego Centrum Obsługi Inwestora (COI)¹⁹ i Lubuskie Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów (COIE)²⁰.

Kolejny ważny element GOW, czyli kształtowanie społeczeństwa informacyjnego jest dosyć trudny do zdiagnozowania na poziomie konkretnych gmin. Brakuje danych wskazujących jak internet wykorzystywany jest przez firmy w poszczególnych gminach. Ogółem przedsiębiorcy w województwie lubuskim w roku 2013 posiadali dostęp do internetu na poziomie 94%, nieznacznie przekraczając średnią krajową²¹. Pozostałe dane statystyczne znajdujące się w BDL za rok 2012, wskazują że 56,2% przedsiębiorstw posiadało stronę internetową (średnio w Polsce 67,6%), dla 41,4% strona internetowa spełniała funkcje prezentacji katalogów, wyrobów lub cenników (w średnio w kraju dziesięć procent więcej).

Infrastruktura teleinformatyczna na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zostanie wzmocniona poprzez realizację projektu "Szerokopasmowe Lubuskie", którego celem jest rozbudowa istniejącej infrastruktury teleinformatycznej w województwie lubuskim oraz likwidacja zjawiska wykluczenia cyfrowego na terenie oddziaływania projektu. Bezpośrednim rezultatem projektu będzie więc stworzenie szerokopasmowej sieci teleinformatycznej na obszarach gdzie występował deficyt takiej infrastruktury. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe m.in. poprzez budowę sieci światłowodowej oraz wyposażenie węzłów tej sieci. Na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry, projekt realizowany jest w miejscowościach każdej z pięciu gmin strefy zewnętrznej MOF ZG: Czerwieńska (Laski, Nietków), Sulechowa (Kije), Świdnicy (Drzonów, Grabowiec, Lipno, Łochowo, Piaski), Zaboru (Dąbrowa, Przytok, Wielobłota) i gminy wiejskiej Zielona Góra (Jany, Jarogniewice, Kiełpin, Ługowo, Ochla)²².

¹⁶ Informacje o ARR S.A. strona internetowa :www.region.zgora.pl

¹⁷ Informacje o OPZL strona internetowa: www.opzl.pl

¹⁸ Informacje o ZIPH strona internetowa: www.ziph.pl

¹⁹ Informacje o COI strona internetowa [www: coi-lubuskie.pl](http://www:coi-lubuskie.pl)

²⁰ Informacje o COIE strona internetowa lubuskie.coie.gov.pl

²¹ Społeczeństwo informacyjne w Polsce 2013, GUS, informacja sygnałna, październik 2013.

²² Strona internetowa projektu: www.orange.pl/szerokopasmowe-lubuskie.phtml

Ponadto, w gminach obszaru MOF ZG istnieją miejsca, gdzie mieszkańcy mogą korzystać bezpłatnie z internetu. W Zaborze taka możliwość istnieje w budynku przedszkola, w którym utworzone zostało Centrum kształcenia na odległość (sala z 11 stanowiskami komputerowymi) oraz w sześciu świetlicach wiejskich i w bibliotece w Zaborze.

Gmina Czerwieńsk zrealizowała projekt w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka „Internet dla mieszkańców gminy Czerwieńsk - przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu”. Głównym celem projektu było zapewnienie dostępu do internetu dla mieszkańców gminy Czerwieńsk zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności, jak i fizycznych barier w dostępie do internetu. Programem zostały objęte 164 gospodarstwa domowe, które otrzymały zestaw komputerowy z dostępem do internetu na podstawie umowy użyczenia. W 9 jednostkach na terenie gminy stworzone zostały po dwa stanowiska komputerowe, które dostępne są dla wszystkich mieszkańców gminy zainteresowanych skorzystaniem z komputera i internetu. Dostęp do internetu jest również zapewniony w świetlicach wiejskich znajdujących się na terenie gminy Czerwieńsk. W ramach realizacji projektu na terenie gminy wybudowano infrastrukturę dostępową do szerokopasmowego internetu oraz uruchomiono 14 hotspotów.

Gmina Czerwieńsk kontynuując rozpowszechnianie idei społeczeństwa informatycznego i ograniczenie zjawiska wykluczenia cyfrowego realizuje projekt „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w Gminie Czerwieńsk – et@p II”. Inwestycja ta jest komplementarna w stosunku do powyższej. W ramach realizacji projektu 210 gospodarstw domowych z terenu gminy otrzymało zestawy komputerowe oraz bezpłatny dostęp do internetu. Wszyscy mieszkańcy gminy mają możliwość dostępu do gminnej sieci internetowej.

W gminie Zielona Góra możliwość skorzystania z bezpłatnego dostępu do internetu mieszkańcom oferuje 16 punktów: 5 szkół podstawowych i 2 gimnazja (pracownie udostępniane są mieszkańcom w godzinach popołudniowych), zestawy komputerowe znajdują się w 3 remizach strażackich oraz w 6 filiach i punktach bibliotecznych Gminnej Biblioteki Publicznej z/s w Zawadzie. Wszystkie urządzenia udostępniające internet zostały zakupione w ramach realizowanego przez gminę projektu „INTERNET OKNEM NA ŚWIAT 2 - przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu e-Inclusion w Gminie Zielona Góra”, współfinansowanego przez Unię Europejską. W gminie Sulechów w 6 punktach w bibliotece i jej wiejskich filiach istnieje możliwość nieodpłatnego korzystania z internetu. W Świdnicy jest nieodpłatny dostęp do internetu dla mieszkańców w bibliotece publicznej i w Zespole Szkół w Świdnicy. Od czerwca 2014 roku planowane są hot spoty i kafejki internetowe w każdej miejscowości gminy.

Zielona Góra w ramach działania Urzędu Miejskiego zapewnia dostęp do internetu przez sześć tzw. hotspotów. Bezpłatny dostęp do internetu przez WiFi zapewniają też inne instytucje w mieście, np. Uniwersytet Zielonogórski czy Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego. Bezpłatny dostęp do komputerów podłączonych do internetu jest możliwy w bibliotekach, m.in. Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece im. C.K.Norwida i bibliotece uniwersyteckiej.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wiąże się z oferowaniem coraz szerszego katalogu tzw. e-usług, czyli usług publicznych dostępnych elektronicznie. Na terenie gminy Czerwieńsk obecnie nie ma placówek świadczących e-usługi. Urząd Gminy i Miasta w Czerwieńsku czyni starania, aby

wdrożyć tzw. e-Urząd. Urząd Miejski Sulechów świadczy 63 e-usługi z zakresu e-administracji. Ponadto częściowo dostępne są usługi elektroniczne w bibliotece i w szkołach²³.

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego oraz wszystkie urzędy gmin i powiatów województwa, a więc również gminy obszaru MOF ZG realizują wspólnie projekt „Lubuski e-Urząd” oferujący narzędzia umożliwiające elektroniczną realizację spraw w urzędzie. W ramach projektu działa wspólny portal informacyjny Wrota Lubuskie oraz Regionalny Biuletyn Informacji Publicznej. Docelowo działać będzie Regionalna Platforma Komunikacji Elektronicznej – Cyfrowy Urząd, umożliwiający elektroniczną realizację szeregu spraw urzędowych.

Tabela 8. Wykorzystanie określonych narzędzi ICT w gminach w %.

Narzędzie	Czerwieńsk	Sulechów	Zabór	Zielona Góra	Zielona Góra m.
Telefon komórkowy	94,3	91,9	84,4	91,2	92,3
Komputer domowy	78,6	72,3	64,7	71,8	76,2
Komputer z dostępem do internetu	72,3	63,6	56,3	61,0	72,7
Telefon z internetem	38,3	50,9	26,3	34,4	39,4
Komputer w pracy	32,2	26,4	15	22,7	32,6
Średnia	63,14	61,02	49,34	56,22	62,64

Źródło: K.Lisowski in., Analiza zasobów, op.cit...

Dane dotyczące wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych w gospodarstwach domowych na obszarze MOF ZG (bez Świdnicy), pochodzące z projektu „Badanie diagnostyczne mieszkańców Lubuskiego Trójmiasta w zakresie ich potrzeb dotyczących usług elektronicznych” w 2013 roku²⁴, przedstawione w tabeli nr 8, wskazują, że najwięcej procent osób posiada dostęp do internetu w mieście Zielona Góra i Czerwieńsku (blisko dwie trzecie mieszkańców). Mieszkańcy wskazują różne powody niewykorzystywania internetu np. brak potrzeb w tym zakresie, brak umiejętności wykorzystywania tych narzędzi, braki sprzętowe oraz poczucie, że internet nie ma wiele do zaoferowania. Gminy różnią się między sobą w zakresie wykorzystania określonych narzędzi ICT. Najszybciej w ostatnich latach wzrastała liczba użytkowników telefonów komórkowych. Wykorzystywanie Internetu największy udział miało na terenach mocno zurbanizowanych, co wiązało się z dostępem do dużej liczby punktów z darmowym dostępem do Internetu oraz większym zasięgiem sieci. Największy zakres dostępu do nowoczesnych technologii komunikacyjnych jest w mieście Zielona Góra oraz gminie Czerwieńsk.

Serwisy gmin różnią się między sobą pod względem oferowanych usług elektronicznych. Najwięcej spraw można załatwić za pośrednictwem serwisu miasta Zielona Góra. Wszystkie gminy wykorzystują Elektroniczne Skrzynki Podawcze, które przy spełnieniu określonych wymogów (autoryzowane logowanie) umożliwiają usługi elektroniczne z podobnym, lecz znacznie okrojonym zakresem.

²³ Informacje pochodzące z gmin.

²⁴ Za: K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych...op.cit.

Tylko w mieście Zielona Góra i gminie Świdnica funkcjonuje system GIS wspomagający zarządzanie gospodarką przestrzenną, ale znacznie różnią się one możliwościami w zakresie udostępniania danych drogą elektroniczną. Urzędy w Zaborze i w Zielonej Górze umożliwiają ponadto składanie przez mieszkańców skarg i zażaleń drogą elektroniczną.

Tabela 9. Informacje i usługi dostępne na stronach internetowych gmin

Gmina	Budżet/ informacje podatkowe	Wzory pism	Skargi i wnioski	GIS, Sprawy geodezyjno- kartograficz- ne	e-Urząd	Link do ePUAP
Czerwieńsk	tak	tak	nie	nie	nie	tak (ESP)
Sulechów	tak	tak	nie	nie	tak	tak
Świdnica	tak	tak	nie	nie	tak	tak
Zabór	tak	tak	tak	nie	nie	tak
Zielona Góra	tak	tak	nie	nie	nie	tak
Zielona Góra m.	tak	tak	tak	nie	tak	tak

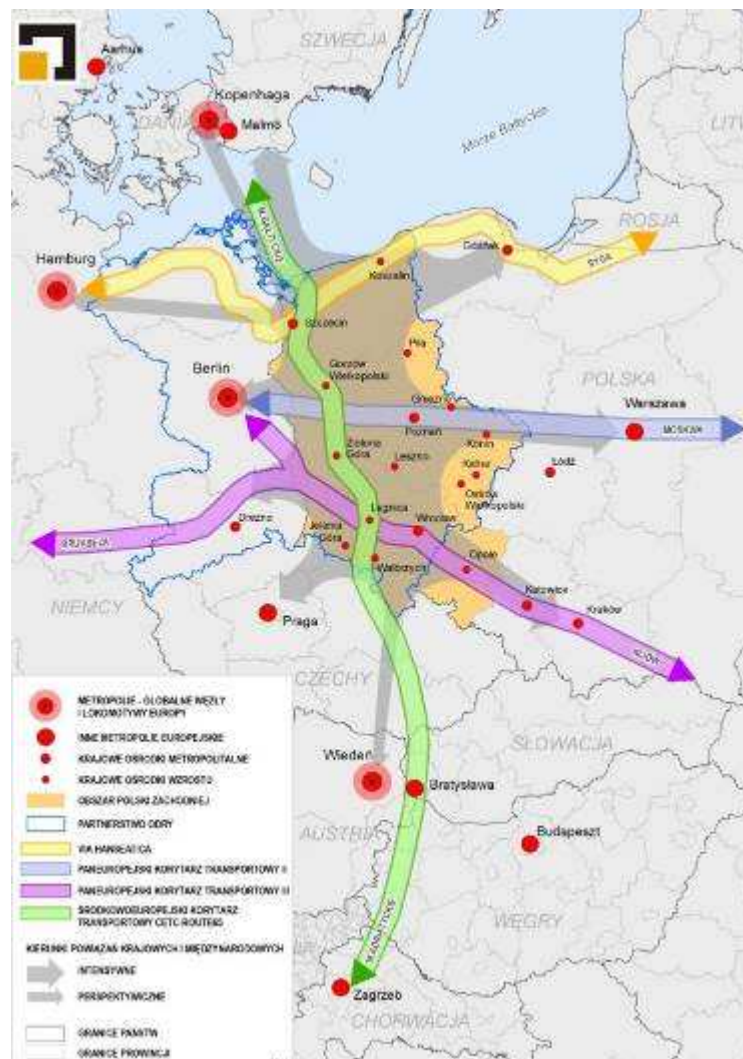
Źródło: dr K. Lisowski, Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wiąże się z potrzebą oferowania coraz szerszego katalogu tzw. e-usług, czyli usług publicznych dostępnych elektronicznie. W obszarze funkcjonalnym standard tych usług jest bardzo zróżnicowany. Gminy w obszarze funkcjonalnym nie mają narzędzi pozwalających na ułatwienie wspólnego planowania w gospodarce przestrzennej, obsługi mieszkańców i potencjalnych inwestorów.

IV.4. Infrastruktura komunikacyjna i transport publiczny

Przez Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry lub w niewielkiej odległości przebiegają ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym, które oddziałują pozytywnie na zewnętrzną dostępność komunikacyjną. Korytarz transportowy sieci bazowej TEN-T Morze Bałtyckie – Morze Północne (autostrada A2 i linia kolejowa E-30 przez Warszawę, Poznań, Berlin) biegnie zaledwie 30 km na północ od MOF ZG. Inicjatywa Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego CETC-ROUTE65 dotyczy drogi ekspresowej S3, biegnącej ze Szczecina przez Gorzów Wlkp., Sulechów, Zieloną Górę do Nowej Soli i w przyszłości do Czech. Niespełna 50 km na południe od obszaru funkcjonalnego biegnie autostrada A18/A4 Berlin – Olszyna – Wrocław. W ostatnim czasie oddano do użytku odcinki autostrady A2 Nowy Tomyśl – Świecko, drogi S3 Sulechów – Międzyrzecz – Gorzów Wlkp. oraz łącznik kolejowy między Zieloną Górą a Sulechowem. Znacznie poprawiło to dostępność transportową do Poznania i Warszawy, Berlina oraz Pomorza Zachodniego.

Mapa 3. Zielona Góra na tle Polski Zachodniej i powiązań transportowych

Źródło: Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020 – Opracowanie IRT

Poza drogą S3, która jest osią komunikacyjną Lubuskiego Trójmiasta, główne połączenia drogowe MOF ZG to:

- droga krajowa 27 łącząca Zieloną Górę przez Świdnicę z autostradą A18 i przejściami granicznymi z Niemcami,
- droga krajowa 32, prowadząca z Poznania przez Sulechów i Zieloną Górę w kierunku Gubina i Słubic, do granicy z Niemcami.

Przebieg dróg krajowych oraz system obwodnic m.in. w Zielonej Górze i Sulechowie jest korzystny dla ruchu tranzytowego. Problemem pozostaje brak drugiej jezdni najbardziej obciążonego odcinka drogi S3 Sulechów – Nowa Sól oraz coraz większe zatłoczenie obwodnicy północnej Zielonej Góry, przy braku możliwości tranzytu od południowej strony miasta.

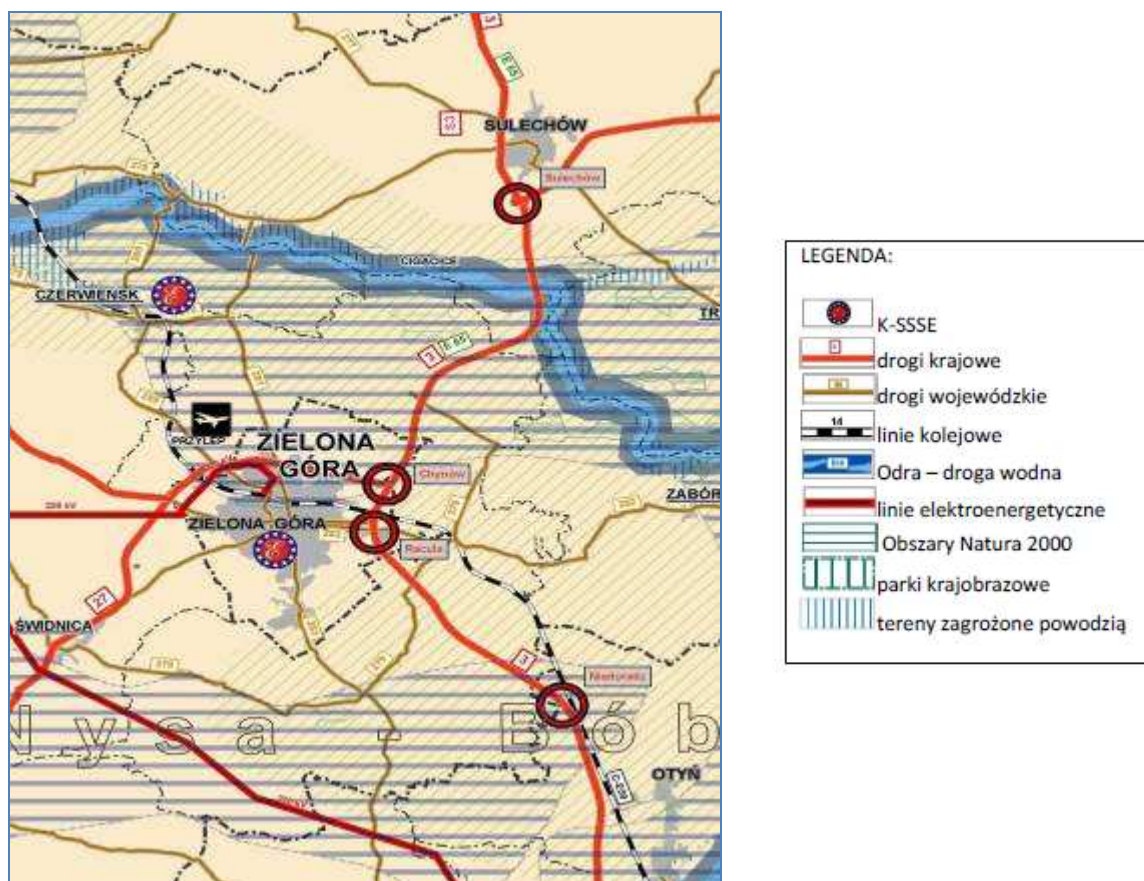
System dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, tworząc w miarę gęstą sieć, pozwala na sprawną komunikację drogową wewnątrz obszaru MOF ZG. Dużym problemem pozostaje jakość techniczna stanu znacznej części dróg, szczególnie zły stan nawierzchni, wąskie jezdnie przy nieutwardzonych poboczach. Istnieją drogi gminne nieutwardzone, o niskim komforcie jazdy i dużych

nakładach na ich utrzymanie. Każda z gmin wskazuje na potrzebę modernizacji istniejących i budowy nowych odcinków dróg. Jedną z ważniejszych inwestycji drogowych, potrzebnych do usprawnienia ruchu w obszarze MOF ZG jest obwodnica Zielonej Góry od strony południowej. Warto zwrócić uwagę, że powstające nowe osiedla mieszkaniowe wymagają nowych inwestycji drogowych.

W komunikacji drogowej barierę dzielącą obszar funkcjonalny stanowi Odra, bowiem stała przeprawa mostowa funkcjonuje jedynie w Cigacicach, natomiast w Brodach, Połęczku, Pomorsku i Milsku dostępne są przeprawy promowe. Mieszkańcy miejscowości leżących po prawej stronie Odry, w sytuacji złych warunków atmosferycznych, kiedy nie kursuje prom, mają znacznie wydłużoną drogę do Zielonej Góry. Budowa mostów w Milsku i Pomorsku znacznie poprawiłaby sytuację komunikacyjną. W perspektywie roku 2020 realna jest budowa przeprawy w Milsku. Droga wojewódzka nr 282, biegnąca z Zielonej Góry przez Zabór i Milsko w kierunku Wschowy i Leszna zyska bardzo na znaczeniu.

Mapa 4. Główne szlaki komunikacyjne na obszarze MOF ZG

Źródło: Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2012.

Główne arterie drogowe w Zielonej Górze mają ograniczoną przepustowość i w godzinach szczytu pojawiają się „korki” (m.in. Al. Wojska Polskiego, Al. Zjednoczenia, Al. Konstytucji 3 Maja, ul. Wrocławska, ul. Bohaterów Westerplatte, okolice ul. Podgórnej). Brak jest płynnego połączenia ul. Dworcowej, przy której znajdują się dworce PKS, PKP i MZK z Al. Zjednoczenia (liczne zakłady pracy i centra handlowe) i dalej z wyjazdami z miasta w kierunkach północno-zachodnim (Czerwieńsk, Krosno Odrzańskie) oraz południowo-zachodnim (Świdnica, Żary).

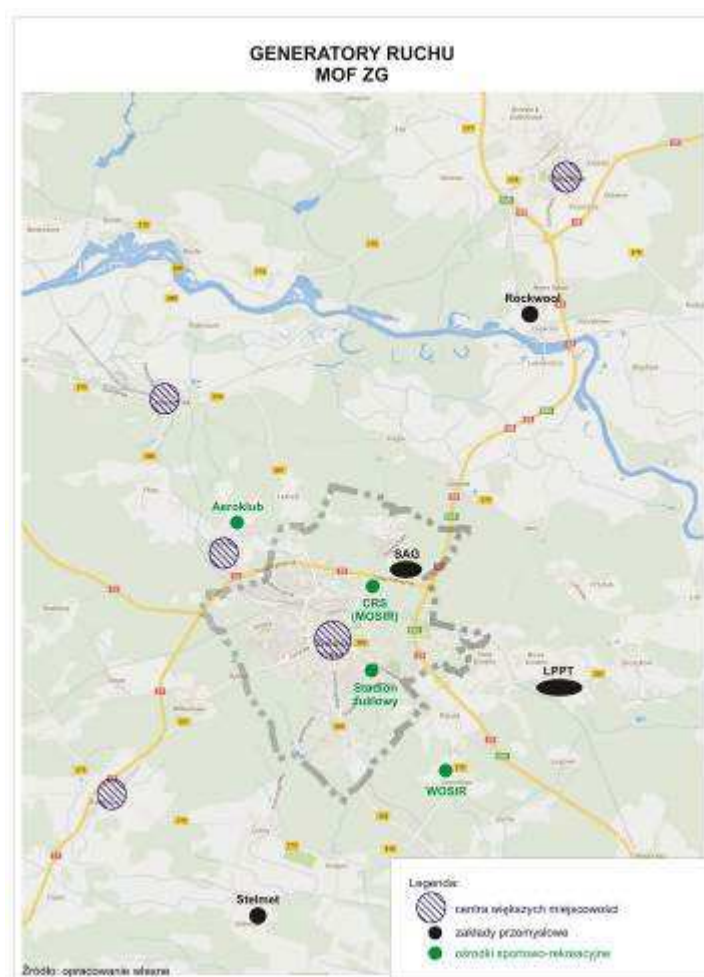
Zewnętrzna dostępność komunikacyjną obszaru MOF ZG zwiększa przebieg linii kolejowej C-E 59 (tzw. „Odrzanka”), która umożliwia połączenie z Wrocławiem, przez Nową Sól i Głogów oraz Szczecinem, przez Kostrzyn n/O. Mieszkańcy MOF ZG mogą dojechać też pociągiem do Poznania i dalej do Warszawy, a także do Gorzowa Wlkp. oraz do Frankfurtu n/O i dalej do Berlina. Funkcjonują także połączenia do Jeleniej Góry przez Żary.

Barierę w komunikacji kolejowej stanowi zła jakość połączeń oraz stan taboru, który pomалу ulega poprawie, po sukcesywnym włączaniu do ruchu nowoczesnych szynobusów. Brakuje jednak regularnej, funkcjonującej z dużą częstotliwością komunikacji podmiejskiej szynobusami na osi Lubuskiego Trójmiasta: Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól.

W gminie Babimost sąsiadującej z MOF ZG, ponad 30 km od Zielonej Góry, lecz zaledwie 3 km od granic MOF ZG, funkcjonuje pasażerskie lotnisko: Port Lotniczy Zielona Góra, które obsługuje połączenia do Warszawy (Lotnisko Okęcie). Na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry zlokalizowane jest także sportowe lotnisko w Przylepie (gmina wiejska Zielona Góra).

Głównym generatorem ruchu dla obszaru całego MOF ZG jest centrum Zielonej Góry, z zakładami pracy, urzędami, dworcami PKP i PKS, placówkami handlowymi i ośrodkami życia społeczno-kulturalnego. Ruch generują centra innych miejscowości, szczególnie Sulechowa (z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową). W większości samochodami dojeżdżają pracownicy z dużych zielonogórskich osiedli do zakładów w strefie przy Trasie Północnej, Rockwoolu w Cigacicach, Stelmetu w Jeleniowie czy do powstającego w Nowym Kisielinie Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego. Poza ścisłym centrum Zielonej Góry, ruch generują przede wszystkim duże centra handlowe, ośrodki sportowe oraz kampusy uniwersyteckie. Duży ruch występuje w okolicach ul. Podgórnej, gdzie położone są urzędy administracji publicznej (Urząd Miasta Zielona Góra, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Delegatura Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, Starostwo Powiatowe, oddział Narodowego Funduszu Zdrowia), Szpital Wojewódzki, Campus A Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Mapa 5. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG

Źródło: opracowanie własne.

Komunikacja miejska na terenie MOF funkcjonuje wyłącznie na terenie miasta Zielona Góra oraz dwu gmin – gminy wiejskiej Zielona Góra oraz gminy Zabór. Pozostały obszar jest obsługiwany przez różnych przewoźników świadczących usługi w zakresie komunikacji regionalnej. Usługi transportu zbiorowego na obszarze MOF ZG świadczone są przez kilku przewoźników i znacząco różnią się standardem. Na obszarze miasta Zielona Góra, gminy Zielona Góra i gminy Zabór funkcjonuje Miejski Zakład Komunikacji w Zielonej Górze. Jego atutem jest w większości dobrej jakości tabor autobusów niskopodłogowych, częstotliwość kursów oraz nowoczesne rozwiązania obsługi pasażerów (np. np. system taryfowy oparty o kartę elektroniczną, elektroniczne tablice pokazujące numery linii, kierunki jazdy i czasy odjazdów). Na obszarze MOF ZG działają również: PKS Zielona Góra, P.W. DA-MI, PKS Nowa Sól, PKS Żary, Przewozy Osobowe Mini Bus sp.j. Kozuchów. Jednak nie wszystkie miejscowości gmin obszaru MOF ZG są połączone komunikacją zbiorową, a kolejnym z ważnych mankamentów jest zbyt mała częstotliwość kursów. Przewoźnicy komercyjni wykorzystują tabor charakterystyczny dla przewozów regionalnych – autobusy z wieloma stopniami przy wejściach, bez udogodnień dla osób niepełnosprawnych wewnątrz pojazdu. Nie stosuje się tam również nowoczesnych systemów informacji pasażerskiej.

Przewozy pasażerskie w ramach obszaru funkcjonalnego nie są powiązane w spójny system. Miasto Czerwieńsk i gmina Świdnica organizują przewozy do Zielonej Góry odrębnie, kontraktując przewoźników komercyjnych. Miasto Sulechów nie uczestniczy w organizowaniu komunikacji publicznej. Przewoźnicy świadczą usługi nie koordynując rozkładów jazdy. Nie ma również systemu wspólnych biletów w komunikacji publicznej. Stwarza to dużą niedogodność dla pasażerów z gmin Świdnica, Czerwieńsk i Sulechów w sprawnym poruszaniu się po obszarze funkcjonalnym. Muszą posiadać bilety różnych przewoźników oraz znosić niedogodności związane z niesynchronizowanymi rozkładami jazdy.

Największa częstotliwość kursów wszystkich rodzajów komunikacji autobusowej przypada na rdzeń obszaru funkcjonalnego. Tutaj kumulują się problemy związane z zatłoczeniem ulic. Jednym z nich są wąskie gardła. W komunikacji miejskiej są to: rejon dworca PKP, ulica Bohaterów Westerplatte, ul. Wyszyńskiego, rondo PCK. W rejonie dworca kolejowego liczba kursów wykonywanych przez MZK Zielona Góra, PKS Zielona Góra i firmę P.W. DA-MI w ciągu dnia roboczego wynosi ok. 1620 kursów (dane przewoźników – marzec 2014r.). Kolejnym problemem związanym z intensywnością skumulowanego ruchu pojazdów jest zanieczyszczenie środowiska. Tylko przewoźnik miejski dysponuje w miarę nowoczesną flotą pojazdów. Spośród 78 autobusów 25 spełnia normę zanieczyszczenia powietrza EURO 5. Pozostałe pojazdy spełniają normę EURO 2 lub niższe. Przewoźnicy prywatni użytkują pojazdy o gorszych parametrach środowiskowych i wykorzystują wszystkie przystanki w centrum miasta. Tak duże natężenie ruchu powoduje istotne zagrożenie dla środowiska powodowane emisją zanieczyszczeń i hałasu. Szczegółne zagrożenie stanowi duża liczba pojazdów zatrzymujących się w centrum Zielonej Góry na przystankach położonych blisko siebie, ze względu na zwiększony poziom emisji zanieczyszczeń podczas ruszania pojazdów z przystanków.

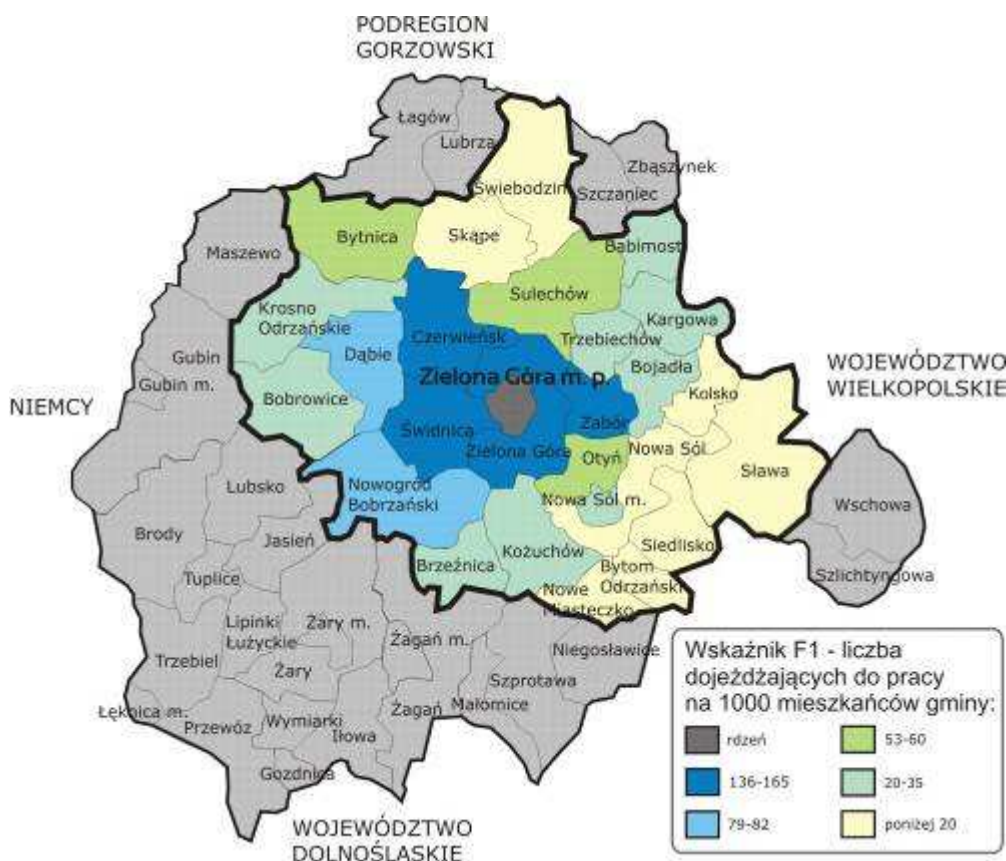
Mapa 6. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG

Źródło: opracowanie własne.

W ramach Lubuskiego Trójkąta przygotowano projekt pn. Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Lubuskim Trójkącie, polegający na zwiększeniu udziału taboru elektrycznego w przewozach pasażerskich. Jego celem będzie zmniejszenie rozproszonej emisji CO₂ z środków komunikacji w obrębie Lubuskiego Trójkąta, zwiększenie zasobów energetycznych poprzez budowę własnej elektrowni fotowoltaicznej, eliminację hałasu związanego z jazdą autobusów spalinowych, ograniczenie kosztów eksploatacji autobusów. Zakłada on wprowadzenie autobusów elektrycznych i szybkiej kolei w ramach połączenia Lubuskiego Trójkąta.

Mapa 7. Dojazdy do pracy w Zielonej Górze

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014.

Transport zbiorowy odgrywa istotną rolę w powiązaniach funkcjonalnych gmin z Zieloną Górą²⁵. Szczególnie dotyczy to dojazdów do pracy i do szkół. Odsetek dojeżdżających do pracy mieszkańców pozostałych gmin (poza Sulechowem) znacznie przekracza wartość progową, określoną przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, wynoszącą 50/1000 mieszkańców. Waha się on od 136 dla Czerwienki do 165 dla gminy Zielona Góra. Tylko w przypadku Sulechowa jest on niższy (53,6). Należy jednak zwrócić uwagę, że Sulechów jest największym miastem strefy zewnętrznej MOF ZG i w liczbach bezwzględnych dojeżdżających jest więcej niż z Zaboru i Świdnicy.

Duża jest liczba uczniów dojeżdżających do szkół w Zielonej Górze. Dotyczy to ze zrozumiałych względów szczególnie gminy wiejskiej Zielona Góra. Szczegółowe dane ilościowe oraz odsetek uczniów poszczególnych gmin, uczących się w szkołach podstawowych i gimnazjalnych oraz szkołach ponadgimnazjalnych zawiera tabela 10.

²⁵ Powiązania te szczegółowo przedstawiono w opracowaniu: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014.

Tabela 10. Uczniowie z gmin uczący się w Zielonej Górze w 2013 r.

Gmina	Liczba uczniów ogółem dojeżdżających do ZG	Udział w liczbie mieszk. gminy w %	Liczba uczniów szkół podst. i gimnazjów dojeżdżających do ZG	Udział w liczbie mieszk. gminy w %	Liczba uczniów ponadgimnazjalnych uczących się w ZG	Udział w liczbie mieszk. gminy w %
Zielona Góra gmina	1 469	7,65	718	3,74	751	3,91
Zabór	240	6,08	106	2,69	134	3,39
Świdnica	351	5,57	138	2,19	212	3,36
Czerwieńsk	345	3,45	103	1,03	272	2,72
Sulechów	308	1,15	79	0,30	230	0,86

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014.

Promowanie strategii niskoemisyjnych na obszarach miejskich jest ważnym priorytetem UE na lata 2014-2020. Samochody i autobusy odpowiadają za dużą część zanieczyszczenia środowiska. W związku z brakiem w Zielonej Górze bardziej ekologicznego transportu tramwajowego, konieczne stało się poszukiwanie innych, nowatorskich rozwiązań. W ramach Lubuskiego Trójmiasta przygotowany został projekt pn. Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Lubuskim Trójmieście, polegający na zwiększeniu udziału taboru elektrycznego w przewozach pasażerskich. Ma on na celu m.in. zmniejszenie rozproszonej emisji CO₂ ze środków komunikacji w obrębie Lubuskiego Trójmiasta, zwiększenie zasobów energetycznych poprzez budowę własnej elektrowni fotowoltaicznej, eliminację hałasu związanego z jazdą autobusów spalinowych, ograniczenie kosztów eksploatacji autobusów²⁶. Oczekiwana wielkość redukcji zanieczyszczeń powietrza zgodnie z założeniami analiz przedprojektowych jest przedstawiony poniżej.

Tabela 11. Zestawienie rocznej redukcji emisji po wprowadzeniu nowego taboru z silnikami elektrycznymi w ujęciu lokalnym (obliczenia przeprowadzono dla floty złożonej z 95 pojazdów).

	Obliczeniowa roczna emisja związków przed realizacją projektu g/rok	Obliczeniowa roczna emisja związków po zrealizowaniu projektu g/rok	Wielkość redukcji emisji g/rok
1	2	3	4
CO	5 469 896,3301	0	5 469 896,3301
NO _x	2 867 690,6519	0	2 867 690,6519
PM	320 680,1994	0	320 680,1994

Dane wg.: Analiza finansowo-ekonomiczna dla projektu „Wymiana taboru komunikacji publicznej w Lubuskim Trójmieście”. Opracowano w Galactico.PL Sp. z o.o. Zielona Góra 2014r.

Zakłada się wprowadzenie autobusów elektrycznych i szybkiej kolei w ramach połączenia Lubuskiego Trójmiasta.

²⁶ Materiały Urzędu Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2013.

Mapa 8. Sieć komunikacji miejskiej (MZK) i "wąskie gardła" w komunikacji*(Załącznik nr 1 do Strategii ZIT MOF ZG).*

Sprawna komunikacja w MOF ZG wymaga wprowadzenia bardziej zaawansowanych inteligentnych systemów zarządzania ruchem, stworzenia systemu „parkuj i jedź”, a także zintegrowanych centrów przesiadkowych, obejmujących transport drogowy i kolejowy. Zielonogórskie dworce: kolejowy i autobusowy, są dobrze usytuowane, blisko siebie i niedaleko od centrum miasta. Wskazać można jednak na dużą odległość z niektórych przystanków autobusowych, z których korzystają przewoźnicy transportu zbiorowego do przystanków komunikacji miejskiej (MZK). W mieście Zielona Góra, z uwagi na pełnione funkcje dla mieszkańców MOF ZG, istotna jest dostępność miejsc parkingowych. Szczególnie śródmieście i powstałe w latach 60-tych i 70-tych XX w. osiedla wielorodzinne wykazują ich deficyt. W centrum Zielonej Góry obowiązuje strefa płatnego parkowania.

Ścieżki rowerowe²⁷ w obrębie MOF ZG powinny pełnić przede wszystkim funkcje alternatywnego, ekologicznego systemu transportu. Publikowane od roku 2011 dane GUS pokazują, że pod względem ilości ścieżek w mieście Zielona Góra w przeliczeniu na 10 tys. km² i 10 tys. ludności wskaźniki są wyższe lub podobne do średniej dla Polski i regionu lubuskiego (por. tabela nr 12). Średnią dla Polski i regionu osiąga też gmina Świdnica, przy czym w tej gminie zwraca się uwagę na problem niebezpieczeństwa dla rowerzystów w ramach tras rowerowych w ciągach dróg, szczególnie, że są one wykorzystywane regularnie do dojazdów do pracy. Bardzo słabo wygląda sytuacja w pozostałych czterech gminach. Gmina wiejska Zielona Góra wykazała niewielką ilość ścieżek rowerowych w roku 2012, a pozostałe gminy Zabór, Sulechów i Czerwieńsk pod względem tego wskaźnika nie zostały zidentyfikowane w statystyce publicznej. Według informacji pochodzących z urzędów gmin, gmina Sulechów posiada niewielkie odcinki ścieżek rowerowych w mieście, ale planuje stworzenie ok. 30 km ścieżek na terenie całej gminy.

Tabela 12. Ścieżki rowerowe w latach 2011-2012

Jednostka terytorialna	ścieżki rowerowe w km		ścieżki rowerowe na 10 tys. km ²		ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności w km	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
POLSKA	5782,8	6955,3	184,9	222,4	1,5	1,8
LUBUSKIE	260,9	369,3	186,5	264,0	2,5	3,6
Świdnica	6,6	6,6	412,5	412,5	10,7	10,5
Zielona Góra (GW)	0,0	4,9	0,0	223,7	0,0	2,6
Zielona Góra (GM)	38,4	39,6	6620,7	6827,6	3,2	3,3

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 9. Sieć rowerowa – istniejąca.

²⁷ Rozumiane jako drogi utwardzone przeznaczone do ruchu rowerów lub wydzielone dla rowerów pasy drogi.

(Załącznik nr 2 do Strategii ZIT MOF ZG).

W Zielonej Górze w grudniu 2013 roku oddano do użytku tzw. Rowerostradę „Zielona Strzała”, ścieżkę rowerową biegnącą torowiskiem dawnej kolejki szprotawskiej. Miasto posiada inwentaryzację istniejących ścieżek, która wykazała, że są one połączone, na części ważnych tras brak jest ścieżek. Poszczególne odcinki ścieżek rowerowych w rdzeniu i strefie zewnętrznej MOF ZG nie tworzą zintegrowanej sieci, w związku z tym konieczne jest budowanie połączonego systemu dróg rowerowych.

IV.5. Ochrona środowiska

W dziedzinie ochrony środowiska naturalnego istotne jest zmniejszanie zanieczyszczeń powietrza, wody oraz gleby, co wiąże się z ograniczaniem emisji do powietrza, oczyszczaniem ścieków oraz gospodarką odpadami stałymi.

Dane statystyczne dotyczące instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w roku 2011 wskazywały na duże zróżnicowanie między miastem Zielona Góra i pozostałymi gminami (por. tabela nr 13). Problem dostępu do wodociągów najbardziej widoczny był w gminie wiejskiej Zielona Góra i Świdnica. Niskie wskaźniki w zakresie kanalizacji notowały gminy Zabór i Zielona Góra, poniżej średniej dla województwa była także Świdnica i Czerwieńsk. Ograniczony dostęp do sieci gazowniczej występował w gminie Zabór, Świdnica i Czerwieńsk.

Jednak lata 2012 i 2013 są okresem wzmożonych inwestycji w obszarze infrastruktury wodociągowej i kanalizacji, skutkujących znacznym poprawieniem wskaźników, co potwierdza informacja pozyskana z urzędów gmin (por. tabela nr 13).

Tabela 13. Udział ludności w % ogółu ludności korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w roku 2011 i 2013.

Jednostka terytorialna	2011			2013*		
	wodociąg	kanalizacja	gaz	wodociąg	kanalizacja	gaz
LUBUSKIE	89,6	64,4	52,6	b.d.	b.d.	b.d.
Czerwieńsk	90,7	53,3	29,4	100	85	79
Sulechów	97,2	75,5	71,4	98	82	72
Świdnica	78,6	52,0	22,1	100	98	22,1
Zabór	93,4	24,7	18,2	99	30,5	13
Zielona Góra (GW)	72,6	29,6	48,7	99	b.d.	b.d.
Zielona Góra (GM)	96,5	92,0	93,1	b.d.	b.d.	b.d.

*Informacje za rok 2013 pochodzą z gmin.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i informacji z gmin.

W gminie Zielona Góra w budowie jest kanalizacja w Drzonkowie i Raculi, ponadto 12 miejscowości na terenie gminy nie posiada zbiorczej kanalizacji, z tego w 3 planuje się wybudować kanalizację do roku 2015. Od roku 2013 mieszkańcy pięciu miejscowości mogli skorzystać za pośrednictwem gminy z dofinansowania budowy przydomowych oczyszczalni ścieków. Według informacji z gminy Zielona Góra, tylko jedna miejscowość: Krępa, nie posiada zbiorowego zaopatrzenia w wodę, na jej wykonanie przygotowana jest dokumentacja. W gminie Zabór oczyszczalnia występuje tylko dla miejscowości Zabór. W 12 miejscowościach (z tego 5 przysiółków) nie ma rozwiązane problemu kanalizacji, jednak w 2013 roku wybudowano 60 przydomowych oczyszczalni ścieków, planowane jest kolejne 60 sztuk. Dostęp do wody dla mieszkańców jest zapewniony w 99%, modernizacji wymagają niektóre odcinki, rozbudowa wodociągów jest konieczna w nowobudowanych osiedlach.

W gminie Świdnica są 2 oczyszczalnie ścieków, jedna miejscowość korzysta z oczyszczalni ścieków zlokalizowanej w Łężycy. We wszystkich miejscowościach jest dostępna kanalizacja i wodociąg.

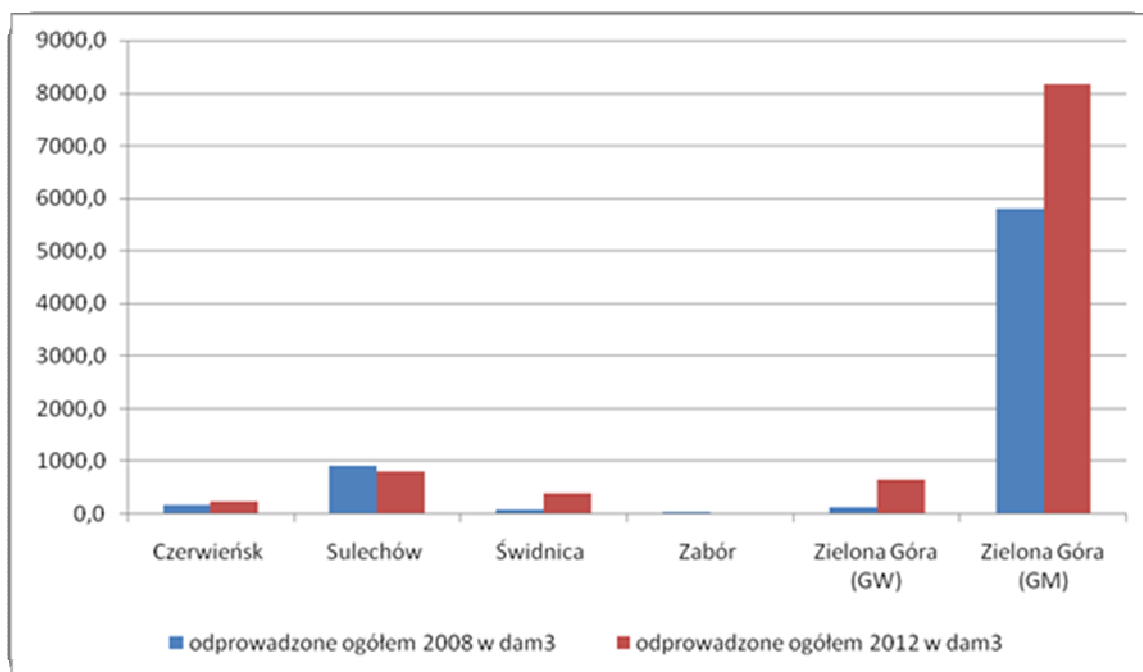
W gminie Czerwieńsk istnieje oczyszczalnia ścieków, obsługująca 8 miejscowości; w 2 wsiach istnieją małe oczyszczalnie ścieków dla każdej z miejscowości, w 4 miejscowościach problem kanalizacji nie jest jeszcze rozwiązany kompleksowo. Do wodociągu publicznego mają dostęp wszyscy mieszkańcy gminy.

W Sulechowie istnieje jedna oczyszczalnia ścieków, 8 miejscowości i przysiółki nie mają rozwiązane problemu kanalizacji w sposób kompleksowy. Dostęp do wody z wodociągu ma 98% mieszkańców gminy.

Poziom infrastruktury ochrony środowiska w zakresie oczyszczania ścieków ulega poprawie. Według danych Banku Danych Lokalnych GUS na koniec roku 2012 funkcjonowało na obszarze MOF ZG 10 biologicznych oczyszczalni ścieków, z tego 2 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Największą poprawę w zakresie ilości oczyszczanych ścieków odnotowano w gminach: miejskiej Zielona Góra, wiejskiej Zielona Góra i Świdnica (por. wykres nr 8), co jest efektem realizacji dużych projektów związanych z uporządkowaniem gospodarki wodno-ściekowej, dofinansowanych z Unii Europejskiej.

Na terenach zurbanizowanych, szczególnie na obszarze miasta Zielona Góra i przyległych obszarach gminy wiejskiej Zielona Góra pojawił się problem odprowadzania wód opadowych. Obszar Zielonej Góry ze względu na warunki terenowe (wysoki poziom wód gruntowych w dużej części miasta oraz duże różnice wysokości) narażony jest na silne oddziaływanie wód deszczowych. Ok 60% sieci odprowadzającej deszczówkę to przestarzała kanalizacja ogólnospławna o zbyt małej przepustowości. Odczuwalny jest brak zbiorników retencyjnych, co powoduje zbyt szybki napływ wody deszczowej do odbiorników (cieków wodnych), przekraczanie ich zdolności odbioru wody i zalewanie terenów położonych poniżej.

Wykres 8. Ścieki oczyszczane w ciągu roku w latach 2008 i 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gospodarka odpadami od 1 lipca 2013 roku odbywa się na nowych zasadach ustawowych, które zobowiązują samorząd gminy do wypełniania zadań w tym zakresie. W Raculi, w gminie Zielona Góra zlokalizowane jest składowisko odpadów z instalacją do przetwarzania i kompostowania odpadów, będące własnością miasta Zielona Góra. W gminie Zielona Góra brak jest wysypisk wymagających rekultywacji. Gmina Zabór nie posiada wysypiska i innych instalacji. W gminie Czerwieńsk obecnie brakuje wysypiska, zrehabilitowano zamknięte w roku 2003 składowisko odpadów. W gminie Sulechów jest 9 zamkniętych wysypisk, z czego jedno, w Kalsku, zostało zrehabilitowane, istnieje koncepcja rekultywacji pozostałych wysypisk. Ponadto, w gminie Sulechów działa sortownia, kompostownia, 2 biogazownie, firma przetwarzająca gruz, firma przetwarzająca trociny.

Na większej części obszaru MOF ZG działa „Zielonogórski Związek Gmin”, powołany w celu wspólnego wykonywania zadań własnych gmin w zakresie utrzymania czystości i porządku oraz unieszkodliwiania odpadów komunalnych²⁸. Członkami ZIT są: miasto Zielona Góra, gmina Czerwieńsk, gmina Świdnica, gmina Zabór, gmina Zielona Góra oraz spoza obszaru MOF ZG, gmina Dąbie. Zadania dotyczące gospodarowania odpadami komunalnymi od 1 lipca 2013 roku Zielonogórski Związek Gmin wypełnia na obszarze miasta Zielona Góra oraz gminy Czerwieńsk, Świdnica i Zielona Góra²⁹.

Dane zawarte w tabeli nr 14 wskazują, że gminy prawie osiągają lub przewyższają wymagany na rok 2012 poziom recyklingu poszczególnych grup odpadów.

Tabela 14. Poziomy recyklingu osiągnięte w poszczególnych gminach w 2012 oraz wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia w roku 2012 i 2020.

Rodzaj odpadów	Poziomy recyklingu w % osiągnięte w roku 2012				Wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia [%]	
	Zielona Góra (GM)	Zielona Góra (GW)	Czerwieńsk	Świdnica	2012	2020
papier, metale, tworzywa sztuczne i szkło	18,58	15,8	9,79	17,10	10	50
inne niż niebezpieczne odpady budowlane i rozbiórkowe	99,87	99,7	100	100,00	30	70
ograniczenie masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania	63,20	58,3	49,88	45,38	75	35

Źródło: strona internetowa Zielonogórskiego Związku Gmin,
<http://www.zzg.zgora.pl/cms/index.php/poziomy-recyklingu-i-odzysku-odpadow-komunalnych>.

Zmiany w ustawie z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach oraz ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach wprowadzają podwyższone wymagania dla instalacji do mechanicznego i biologicznego przetwarzania odpadów, sortowania oraz wprowadzają obowiązek wybudowania instalacji do produkcji paliwa alternatywnego. Spełnienie wymagań stawianych przez ustawodawcę Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych wymaga przeprowadzenia kolejnych inwestycji w okresie od dwu do pięciu lat. Dopiero te działania stworzą dłuższą perspektywę funkcjonowania instalacji obsługujących MOF ZG.

Gmina Zabór i gmina Sulechów samodzielnie wyłaniają wykonawców w trybie zamówień publicznych, którzy realizują zadania z zakresu odbioru i zagospodarowania stałych odpadów komunalnych.

²⁸ Obwieszczenie Wojewody Lubuskiego z dnia 31 grudnia 2012r. w sprawie ogłoszenia statutu zielonogórskiego związku gmin, Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego, http://bip.zzg.zgora.pl/system/obj/5_dz-urz-woj-lub-2013-21.pdf

²⁹ Strona internetowa Związku: www.zzg.zgora.pl/cms/

Miasto Zielona Góra oraz zielonogórski powiat ziemski to obszary gdzie występują wysokie na tle średniej dla regionu lubuskiego ilości zanieczyszczeń pyłowych emitowanych do atmosfery. Powiat ziemski zielonogórski obok ziemskiego powiatu gorzowskiego to tereny, z których odbywa się największa w województwie lubuskim emisja zanieczyszczeń gazowych. Głównym powodem przekroczenia standardów jakości powietrza jest emisja zanieczyszczeń z indywidualnych systemów grzewczych (tzw. emisja niska). To właśnie ta emisja jest odpowiedzialna w największym stopniu za występowanie przekroczeń stężeń dopuszczalnych³⁰. Na jakość powietrza wpływa także emisja zanieczyszczeń do powietrza ze źródeł komunikacji, w tym komunikacji miejskiej. Ten problem dotyka przede wszystkim miasta Zielona Góra w związku z koncentracją ruchu samochodowego z całego obszaru MOF ZG na trasach przebiegających przez miasto oraz skupieniu się linii komunikacji miejskiej na głównych ulicach w śródmieściu. W centrum Zielonej Góry problem potęguje największe w mieście skupisko domów mieszkalnych ogrzewanych z indywidualnych źródeł ciepła. Jest to obszar w większości pozbawiony dostępu do sieci ciepłowniczej.

W ograniczaniu niskiej emisji ma pomóc program pn. „Likwidacja niskiej emisji wspierająca wzrost efektywności energetycznej i rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii. Część 1) Program pilotażowy KAWKA”. Natomiast emisję ze źródeł komunikacji miejskiej ograniczy realizacja programu na rzecz niskoemisyjnego transportu publicznego w ramach Lubuskiego Trójmiasta. Wsparciem dla ograniczenia niskiej emisji będzie również rozbudowa sieci ciepłowniczych w Zielonej Górze.

IV.6. Efektywność energetyczna

Zabezpieczenie dostaw energii i zwiększenie efektywności energetycznej są warunkiem szybkiego rozwoju społeczno-gospodarczego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry. Przedsięwzięcia dotyczące ograniczenia emisji CO₂, efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii są priorytetami Strategii Europa 2020 (tzw. pakiet 3x20) i mogą liczyć na znaczące wsparcie ze środków unijnych i krajowych. Dokumenty strategiczne dotyczące energetyki na poziomie regionalnym i krajowym również poświęcają wiele uwagi kwestiom związanym z bezpieczeństwem energetycznym, ograniczaniu negatywnego oddziaływania na środowisko (w tym zwiększaniu udziału odnawialnych źródeł energii) i podejmowania działań na rzecz efektywności energetycznej, czyli m.in. ograniczaniu strat energii³¹.

³⁰ Strategia działania WFOŚiGW w Zielonej Górze na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020, http://www.wfosigw.zgora.pl/wfzg/doc/strategia_2013-2016_wfosigw_zgora.pdf

³¹ Por. Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego, Uchwała nr XLI/485/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z 28 października 2013 roku w sprawie przyjęcia Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego.

Biorąc pod uwagę zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w układzie powiatowym (brak agregacji tego wskaźnika na poziomie gmin) można zauważyć, że w roku 2012 w mieście Zielona Góra wskaźnik ten był nieco niższy niż średnia dla województwa, a w powiecie ziemskim wyższy (por. tabela nr 17).

Najwyższe zużycie energii cieplnej (w całym województwie lubuskim ponad 60%³²) dotyczy budownictwa mieszkaniowego. Elektrociepłownia „Zielona Góra” zaspokaja około 50% potrzeb ciepłych miasta Zielona Góra. Dostawa ciepła realizowana jest głównie do zasobów budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego (62%). Pozostałe grupy odbiorców to obiekty użyteczności publicznej: 20% (w tym szkolnictwo 10%), przemysł, handel i usługi: 17% oraz budownictwo jednorodzinne: niecałe 1%³³. Elektrociepłownia realizuje inwestycje pozwalające na zwiększanie efektywności energetycznej, ograniczanie strat energii oraz podnoszenie poziomu ochrony powietrza. Od 2004 roku funkcjonuje blok gazowo-parowy. W związku z zakończeniem w 2013 roku produkcji energii elektrycznej i ciepła na bazie węgla w wyniku zastąpienia kotłów węglowych nowymi kotłami gazowo – olejowymi, Elektrociepłownia „Zielona Góra” zaprzestała wytwarzania ubocznych produktów spalania³⁴. Podjęto także realizację projektu współfinansowanego ze środków UE, polegającego na modernizacji i przebudowie sieci ciepłowniczej mającą na celu ograniczenie strat ciepła wynikających z jego przesyłania przestarzałymi sieciami ciepłowniczymi ułożonymi w kanałach i napowietrznie - poprzez ich wymianę na kompletne systemy rur preizolowanych. Najpoważniejszym brakiem w tym zakresie jest zbyt mały dostęp do sieci ciepłowniczych obiektów położonych w centrum miasta, na obszarze najbardziej obciążonym oddziaływaniem „niskiej emisji” oraz bardzo niski poziom dostępności ciepła systemowego na obszarze gminy Zielona Góra oraz pozostałej części MOF.

Mapa 10. System ciepłowniczy na terenie miasta Zielona Góra.

(Załącznik nr 3 do Strategii ZIT MOF ZG).

Załączona mapa wyraźnie pokazuje nierównomierność dostępu do ciepła systemowego na obszarze MOF. W ostatnich latach nastąpił rozwój sieci ciepłowniczych, co obrazuje poniższa tabela, ale dotyczy to wyłącznie obszaru miasta Zielona Góra.

Tabela 15. Rozwój systemu ciepłowniczego w mieście Zielona Góra.

Wyszczególnienie	2006	2014
Długość eksploatowanej sieci ciepłej	90km	114 km
W tym, sieć preizolowana	23 km	55km
Ilość węzłów ciepłych	889 szt.	995 szt.
Ilość lokalnych kotłowni	31 szt.	15 szt.
Zamówiona moc ciepła	181,0 MW	199,4 MW
Powierzchnia ogrzewanych obiektów	2 254 034 m ²	2 582 503m ²

Źródło: Dane EC Zielona Góra.

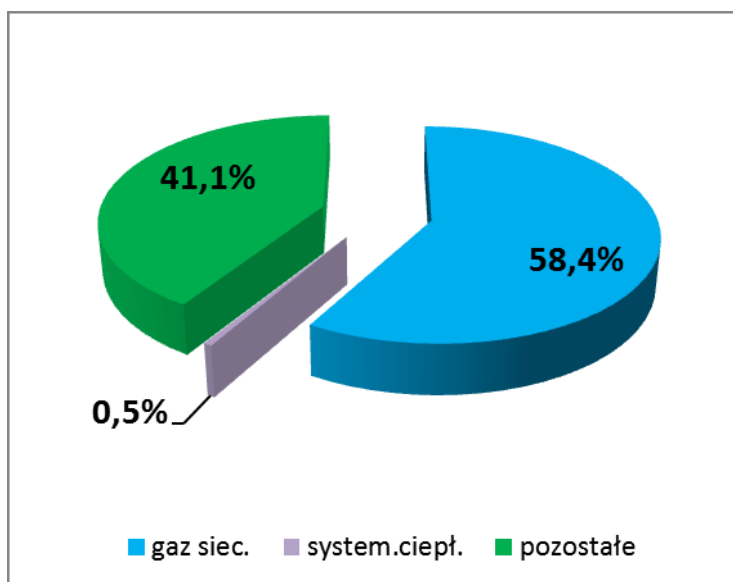
³² Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Załącznik, Diagnoza strategiczna, str. 103

³³ Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A., Grupa EDF, raport roczny 2012, <http://www.ec.zgora.pl/o-firmie/raport-roczny>

³⁴ Tamże.

Odmienna sytuacja jest na pozostałym obszarze MOF ZG. W znajdującej się w zasięgu oddziaływania źródła ciepła systemowego gminie Zielona Góra proporcje w tym zakresie są całkowicie odmienne. Obrazuje to poniższy wykres dotyczący gminy Zielona Góra. Jest to obszar potencjalnie znajdujący się w zasięgu oddziaływania Elektrociepłowni Zielona Góra.

Wykres 9. Gmina Zielona Góra - Rozkład zapotrzebowania mocy cieplnej według sposobów zaopatrzenia w ciepło [MW].

Źródło: Ocena wielkości potencjalnego rynku ciepła dla Elektrociepłowni Zielona Góra do roku 2022, Energoexpert sp. z o.o. Katowice, 2014r).

Obecny poziom wykorzystania potencjału producenta ciepła na tym obszarze jest znikomy. Zarówno obszar gminy, jak i miasto posiadają bardzo duże możliwości rozwoju sieci ciepłowniczej i zwiększenia poziomu wykorzystania energii tańszej i przyjaźniejszej środowisku. Zarówno ze względów środowiskowych (ograniczanie niskiej emisji), jak i ekonomicznej (zastępowanie droższych źródeł energii) wykorzystanie tego potencjału jest ważną szansą rozwojową, ograniczoną jednak tylko do pewnej części obszaru MOF.

Tabela 16. Prognoza potencjalnych przyłączy do systemu ciepłowniczego do 2022r.

Istniejąca zabudowa		Planowana zabudowa do 2022
Z terenu Gminy Zielona Góra		
Łężyca centrum + Czarków	1,8 MW	3,9 MW
Stary Kisielin+Nowy Kisielin	0,6 MW	19,1 MW
Z terenu Miasta Zielona Góra		
Kotłownie gazowe	17,4 MW	-
Kotłownie węglowe	4,6 MW	-
Kotłownie olejowe	3,9 MW	-
Nowa zabudowa w latach 2012 - 2022		28,0* MW *
RAZEM	8,3 MW	~ 51,00 MW

Źródło: Ocena wielkości potencjalnego rynku ciepła dla Elektrociepłowni Zielona Góra do roku 2022, Energoexpert sp. z o.o. Katowice, 2014r.

Przeprowadzone analizy wskazują, że przyrost zapotrzebowania na potencjalną moc zamówioną może wzrosnąć z obecnych 199,4 MW do ok. 260 MW.

Tabela 17. Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w latach 2008-2012.

Jednostka terytorialna	Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca				
	2008 kWh	2009 kWh	2010 kWh	2011 kWh	2012 kWh
LUBUSKIE	716,0	724,2	733,1	730,8	717,0
Powiat zielonogórski	757,3	771,6	783,2	787,8	777,9
Powiat m. Zielona Góra	707,1	720,0	724,6	719,3	712,1

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na obszarze MOF ZG pozyskiwane jest również ciepło z gazu ziemnego przewodowego. Dostępny jest gaz zaazotowany ze złóż krajowych. Niemniej jednak w gminach obszaru funkcjonalnego poza rdzeniem, czyli miastem Zielona Góra, dominujące są indywidualne kotłownie w domach jednorodzinnych, w dużej mierze opalane węglem, co powoduje zanieczyszczenie powietrza w postaci tzw. niskiej emisji.

W poszczególnych gminach prowadzone i planowane są inwestycje w zakresie oszczędzania energii. Dotyczą one zarówno wykorzystania odnawialnych źródeł energii w nowobudowanych obiektach, jak i termomodernizacji istniejących budynków. We wszystkich gminach MOF ZG znaczna część budynków użyteczności publicznej to obiekty zbudowane przed wieloma latami, kiedy obowiązywały znacznie mniejsze wymagania dotyczące izolacyjności cieplnej. Podobnie jest z budynkami mieszkalnymi. Największe osiedla mieszkaniowe Zielonej Góry (np. Morelowe, Piastowskie, Słoneczne, Przyjaźni, Łużyckie, Pomorskie) były budowane w latach 70. i 80. XX wieku w technologiach z wielkiej płyty i innych odbiegających od dzisiejszych standardów. Również wiele budynków komunalnych i indywidualnych wymaga termomodernizacji. Prace są prowadzone, ale potrzeby są wciąż ogromne.

W gminie Sulechów sukcesywnie prowadzona jest i planowana termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, a na budynku basenu zastosowano urządzenia do pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł. W gminie Czerwieńsk w 2013 roku zrealizowano inwestycję dotyczącą modernizacji szkoły, planowana jest termomodernizacja 10 budynków użyteczności publicznej oraz montaż ogniw fotowoltaicznych w 4 budynkach szkół i hali sportowej „Lubuszanek”. W gminie Świdnica realizowano inwestycje dotyczące modernizacji oświetlenia drogowego, w realizacji są inwestycje związane z termomodernizacją obiektów oświatowych i budynku administracyjnego oraz innych budynków użyteczności publicznej. W kolejnych latach planuje się instalację paneli fotowoltaicznych na budynkach publicznych. Obecnie trwają procedury związane z udostępnieniem terenów gminnych pod budowę farmy fotowoltaicznej. W Zaborze wybudowano kotłownię na biomase, w której wytwarzana jest energia cieplna zasilająca kilka obiektów użyteczności publicznej i

mieszkalnych budynków wielorodzinnych. W gminie Zielona Góra modernizowany jest obiekt sportowy w Łęczycy, w którym zamontowane zostaną pompy ciepła. Planowana jest termomodernizacja 4 budynków użyteczności publicznej. Miasto Zielona Góra przystępuje do termomodernizacji obiektów szkolnych „Budowlanki”.

Według różnych szacunków, duże oszczędności energii w miastach, między 20% a 50%, zapewnia wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne (żarówki LED)³⁵. Na obszarze MOF ZG działania takie podjęły jedynie gminy Świdnica i Sulechów.

IV.7. Usługi publiczne o charakterze społecznym

Do podstawowych usług o charakterze społecznym można zaliczyć edukację i wychowanie przedszkolne, ochronę zdrowia, kulturę, sport i rekreację, pomoc społeczną, mieszkalnictwo.

Edukacja, wychowanie przedszkolne i opieka nad dziećmi najmłodszymi

Powszechność nauczania w danej gminie obrazuje współczynnik skolaryzacji brutto³⁶. Biorąc pod uwagę poziom edukacji podstawowej w roku 2012 (por. wykres nr 9), najwięcej dzieci uczęszcza do szkół w mieście Zielona Góra (powyżej średniej dla regionu) oraz Sulechowie (wartości zbliżone do średniej wojewódzkiej). Najniższe wyniki występują w gminie Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra, co wynika w dużej mierze z realizacji obowiązku szkolnego przez dzieci z tych gmin w innych gminach, szczególnie w mieście Zielona Góra³⁷.

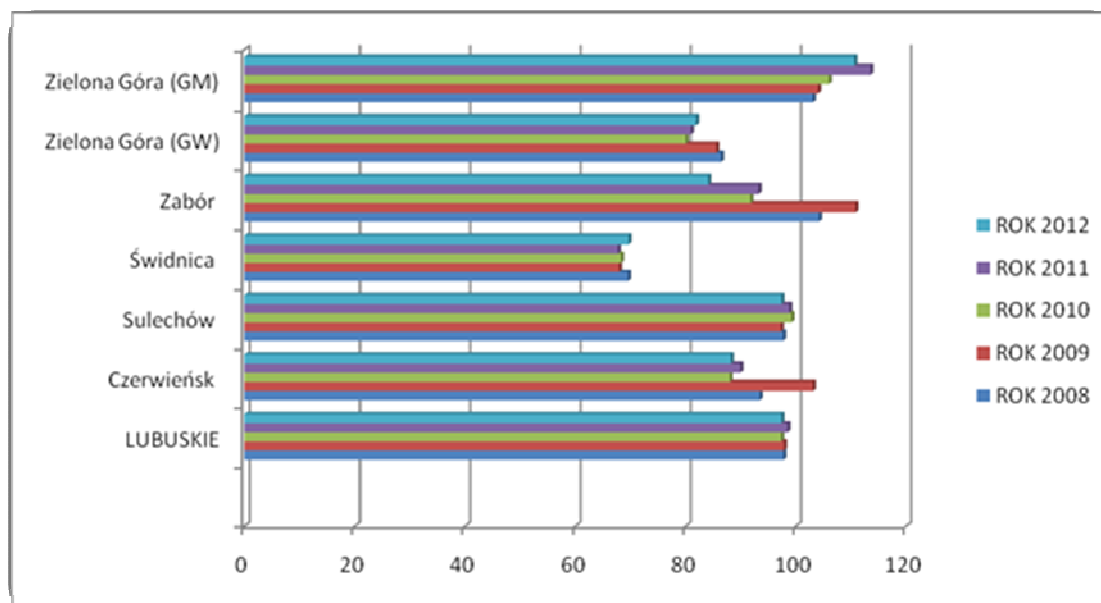
Wykres 10. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych, w latach 2008-2012

³⁵ European PPP Expertise Centre: www.eib.org/epec/ee/documents/pl_street_lighting_2013.pdf

³⁶ Definicja GUS: Relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji brutto np. dla poziomu szkoły podstawowej wyliczamy dzieląc liczbę wszystkich uczniów szkół podstawowych bez względu na wiek na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7-12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) według stanu w dniu 31 XII tego samego roku; wynik podajemy w ujęciu procentowym.

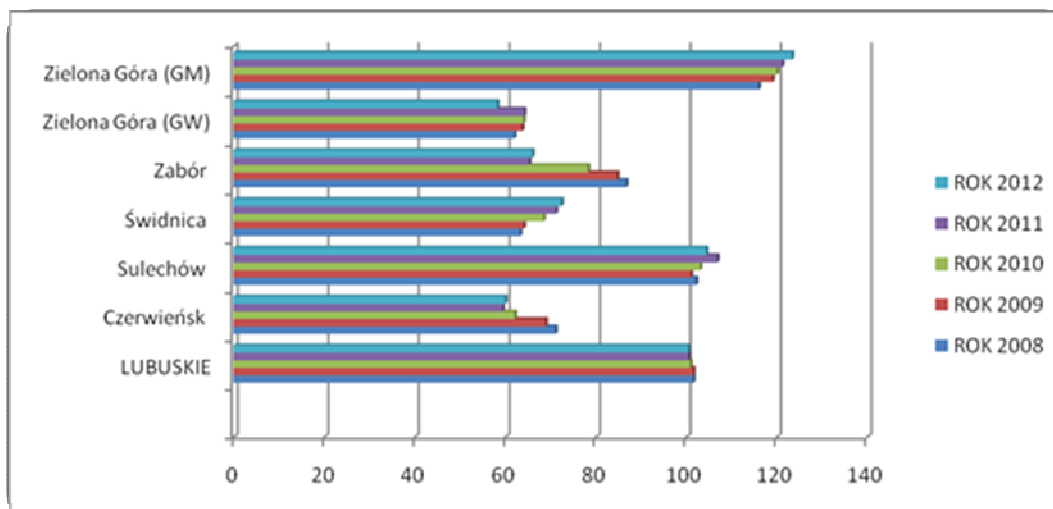
³⁷ Szczegółowe analizy dojazdu dzieci do szkół ze strefy zewnętrznej MOF ZG do rdzenia przedstawiono m.in. w opracowaniach: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego..., op. cit. oraz K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres 11. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach gimnazjalnych, w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W jeszcze większym zakresie realizacja obowiązku szkolnego gimnazjalnego przez dzieci z gmin: Czerwieńsk, Świdnica, Zabór i gmina wiejska Zielona Góra w innych gminach, odbywa się na poziomie gimnazjalnym (por. wykres nr 10), przy czym warto zauważyć, że w Czerwieńsku, Świdnicy i Zaborze na koniec 2012 r. funkcjonowało jedno gminazjum w gminie, w gminie wiejskiej Zielona Góra 2, w gminie Sulechów 3, a mieście Zielona Góra 12.

Z analizy zasobów społecznych obszaru MOF ZG wynika, że wśród szkół podstawowych na terenie obszaru funkcjonalnego dominują placówki publiczne. Szkoły niepubliczne działają jedynie

w Zielonej Górze, Zaborze i Czerwieńsku, kształcąc niewielką liczbę uczniów. Ponadto sieć szkół podstawowych na analizowanym obszarze jest rzadsza niż średnia dla całego kraju. Liczba szkół od pięciu lat pozostaje niezmienną. W większości gmin (poza gminą miejską i wiejską Zielona Góra) odnotowuje się natomiast spadek liczby oddziałów w placówkach szkolnych, co wynika z uwarunkowań demograficznych.

Sieć edukacji gimnazjalnej na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry ma publiczny charakter, funkcjonują jedynie trzy placówki o charakterze niepublicznym. W ciągu pięciu lat zmniejszeniu uległa liczba uczniów i oddziałów w gimnazjach (poza gminą Zabór). Największy spadek liczby oddziałów szkolnych odnotować można w Zielonej Górze i Sulechowie. W Zielonej Górze likwidacja oddziałów miała związek z likwidacją placówek szkolnych – w roku 2008 było 18 gimnazjów, w roku 2012 pozostało 16.

Poziom jakościowy nauczania na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w danej gminie obrazują wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego (por. tabela nr 18). Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej w gminach obszaru MOF ZG wskazują, że poza gminą Zabór, wyniki w roku 2013 nie odstawały znacząco od średniej dla województwa lubuskiego, a w mieście Zielona Góra je przewyższały. Średnie wyniki procentowe egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej wskazują na dobre przygotowanie uczniów z Czerwieńska i słabsze gimnazjalistów z Zaboru. Uczniowie z tej gminy wypadli także słabo w zakresie przedmiotów przyrodniczych i matematycznych w porównaniu do średniej regionalnej. W części matematycznej najlepiej wypadli uczniowie ze Świdnicy.

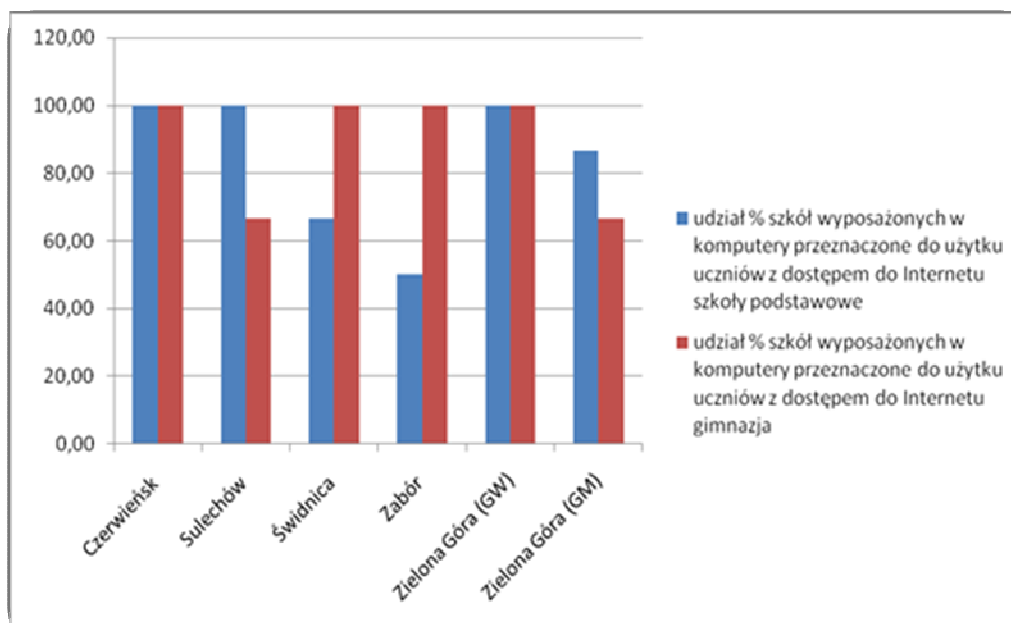
Tabela 18. Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w roku 2013

Jednostka terytorialna	Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej (w punktach*)	Średnie wyniki % egzaminu gimnazjalnego			
		Historia, wos	Język polski	Przedmioty przyrodnicze	Matematyka
Lubuskie	23,98	56,24	59,92	57,81	46,72
Czerwieńsk	23,27	63,02	64,96	60,71	50,08
Sulechów	22,98	61,86	61,84	60,26	50,88
Świdnica	22,82	55,58	63,65	61,40	65,71
Zabór	16,03	50,03	51,72	48,81	34,75
Zielona Góra (GW)	24,10	54,63	57,20	52,78	42,12
Zielona Góra (GM)	26,78	60,41	64,06	62,16	53,61

*łączna maksymalna ilość punktów wynosi 40.

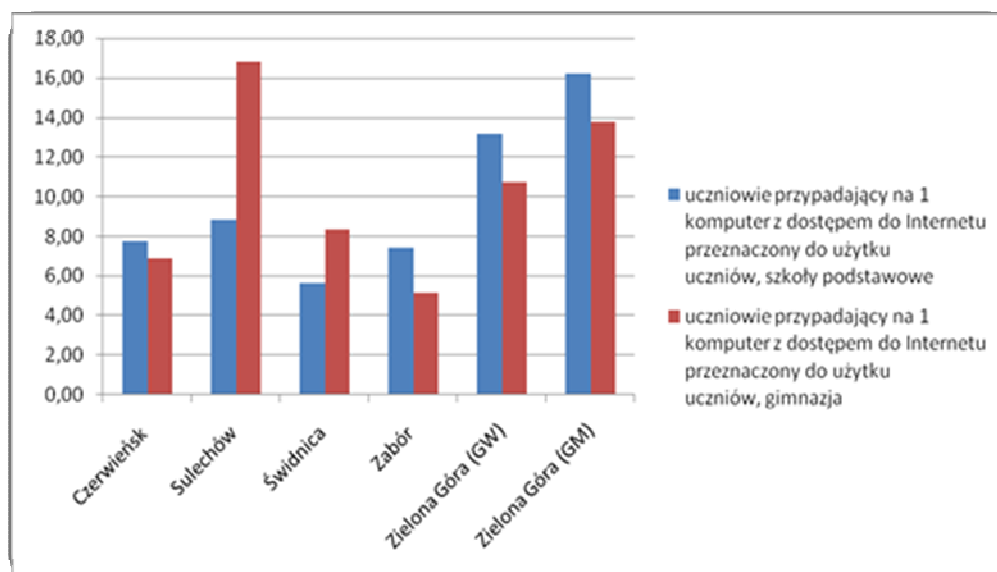
Źródło: Opracowano na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu, www.oke.poznan.pl.

Wykres 12. Odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres 13. Ilość uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Stopień wyposażenia szkół w komputery przeznaczone do użytku uczniów, z dostępem do internetu w szkołach podstawowych i gimnazjach w roku 2012 wskazuje, że najlepiej pod tym względem wypada Czerwieńsk i gmina wiejska Zielona Góra (por. wykres nr 12 i 13). Najmniej uczniów, którzy korzystają z jednego komputera jest w gminie Zabór i Świdnica.

Obok informatyzacji niezwykle ważny jest dostęp do zajęć pozalekcyjnych, wzmacniających rozwój i zainteresowania ucznia. Najwięcej różnorodnych zajęć oferowanych w formach szkolnych i pozaszkolnych występuje w mieście Zielona Góra.

Nauczanie na etapie średnim koncentruje się w mieście rdzeniu oraz w mniejszym zakresie w Sulechowie i Czerwieńsku. W mieście Zielona Góra funkcjonuje 5 liceów ogólnokształcących, zespół szkół budowlanych, zespół szkół ekologicznych, zespół szkół ekonomicznych, zespół szkół elektronicznych i samochodowych, zespół szkół ogólnokształcących i sportowych, zespół szkół technicznych. Na obszarze gmin MOF ZG placówki edukacyjne szkolnictwa ponadgimnazjalnego funkcjonują w Czerwieńsku (liceum ogólnokształcące), w Sulechowie (liceum ogólnokształcące, zespół szkół ponadgimnazjalnych, placówka specjalna), w Zaborze (placówki kształcenia specjalnego).

Szczegółowe badanie stanu szkolnictwa średniego przeprowadzone w ramach analizy zasobów społecznych MOF ZG wskazuje na kilka istotnych elementów.

W zakresie nauczania na zasadniczym poziomie zawodowym, zauważyć można tendencję malejącą wśród młodzieży i rosnącą wśród osób dorosłych. W roku 2013/2014 edukowano w 16 zawodach w Zielonej Górze i 4 w Sulechowie. Oferta jest dosyć zróżnicowana, a szkoły zawodowe w Zielonej Górze starają się nie powielać swojej oferty, czyniąc ją bardziej konkurencyjną i komplementarną.

Średnie kształcenie zawodowe techniczne odbywa się głównie w Zielonej Górze. W ciągu ostatnich lat liczba uczniów w tego typu szkołach zmalała, co przełożyło się na mniejszą liczbę oddziałów szkolnych. Zielonogórskie technika oferuje kształcenie na blisko 40 kierunkach, w Sulechowie na siedmiu.

W Sulechowie i Zielonej Górze w latach 2008-2012 obserwować można spadek liczby oddziałów licealnych powiązany ze zmniejszającą się liczbą uczniów. W Czerwieńsku natomiast proces przebiegał odwrotnie, zanotowano prawie dwukrotnie większą liczbę uczniów, co przełożyło się na wzrost liczby oddziałów licealnych.

Sytuacja demograficzna powoduje likwidowanie części oddziałów szkolnych w większości typów szkół średnich. Jednak należałoby rozważyć możliwość zmniejszania liczebności klas, kosztem likwidacji oddziałów, co pozytywniej wpłynęłoby na jakość nauczania.

Szkoły policealne (łącznie z pomaturalnymi i ponadgimnazjalnymi) funkcjonujące na obszarze MOF ZG mają głównie charakter niepubliczny i funkcjonują jedynie na obszarze Zielonej Góry. Ich liczba jest stosunkowo duża, w zajęciach uczestniczy blisko 3000 słuchaczy, przede wszystkim osób dorosłych, chcących się przekwalifikować, bądź podnieść swoje kwalifikacje.

Nie wszyscy uczniowie szkół przygotowujących się do matury, przystępują do tego egzaminu (por. dane zawarte w tabeli nr 19). Analizy wyników matur z 2012 roku przeprowadzone dla trzech obowiązkowych przedmiotów: języka polskiego, matematyki oraz języka obcego nowożytnego (języka angielskiego oraz języka niemieckiego, z uwagi na największą popularność) wskazują, że najlepsze wyniki uzyskali maturzyści ze szkół w Zielonej Górze³⁸.

Widoczne zróżnicowanie między poziomem nauczania na obszarze MOF ZG, obrazowane wynikami egzaminów wskazuje na konieczność podejmowania działań poprawiających sytuację w obszarach osiągających gorsze wyniki, aby nie doprowadzać do sytuacji zwiększania się dystansu między placówkami, przebiegającego głównie między rdzeniem i strefą zewnętrzną.

³⁸ Por. K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Tabela 19. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w roku 2012*

Jednostka terytorialna	szkoły ponadgimnazjalne zawodowe	licea ogólnokształcące
Czerwieńsk	0,0	75,0
Sulechów	81,3	95,2
Zielona Góra (GM)	93,2	89,2

*Wskaźnik liczony jako odsetek absolwentów otrzymujących świadectwo dojrzałości do liczby absolwentów przystępujących do egzaminu. Dane z SIO, łącznie ze szkołami specjalnymi i szkołami dla dorosłych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W ramach edukacji ponadgimnazjalnej niezwykle ważnym zadaniem jest dopasowanie struktury zawodowej absolwentów do oczekiwań rynku pracy. W roku szkolnym 2011/2012 w województwie lubuskim średnie wykształcenie zawodowe (w tym policealne) uzyskało 44,2% ogółu absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, średnie ogólnokształcące 39,4%, a zasadnicze zawodowe 16,4%. Największą grupę osób bezrobotnych w okresie do 12 m-cy od dnia ukończenia nauki (stan na koniec 2012 r.) stanowiły osoby ze średnim wykształceniem ogólnokształcącym 54,4%. Osoby te, o ile nie podejmą dalszej nauki, przy rejestracji w urzędach pracy ujmowane są, zgodnie z klasyfikacją zawodów, jako bezrobotni bez zawodu.

Bezrobocie wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wyniosło 27,4%, a wśród osób, które zdobyły średnie wykształcenie zawodowe 18,2%. W zawodach, w których odnotowano najwięcej absolwentów występuje też największa liczba bezrobotnych. Te zawody to: technik ekonomista, technik informatyk, technik budownictwa, technik administracji, technik logistyk, technik mechanik, technik żywienia i gospodarstwa domowego, a także sprzedawca, kucharz małej gastronomii, fryzjer, murarz, ślusarz i cukiernik. Wśród absolwentów studiów wyższych na koniec 2012r. najwięcej bezrobotnych odnotowano wśród absolwentów posiadających zawody administracyjne, pedagogiczne i ekonomiczne³⁹.

W każdej z gmin obszaru MOF ZG widoczny jest wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ostatnich 5 latach (por. tabela nr 20), aczkolwiek część dzieci na obszarze MOF ZG nie uczęszcza do przedszkola. Podobnie jak w przypadku wskaźnika skolaryzacji dla szkół podstawowych i gimnazjalnych trudno wskazać, jaki faktycznie odsetek dzieci w danej gminie objętych jest wychowaniem przedszkolnym, bowiem statystyka nie obejmuje np. dzieci uczęszczających do przedszkoli w innej gminie. Przy czym, o ile liczba publicznych placówek przedszkolnych nie zmienia się dynamicznie, to jednak wzrasta liczba oddziałów przedszkolnych w samych placówkach. Funkcjonują i pojawiają się nowe instytucje niepubliczne prowadzące przedszkola. Autorzy analizy dotyczącej zasobów społecznych wskazują, że zapotrzebowanie na edukację przedszkolną nie wynika tylko z ilości dzieci, ale także wpływ na to ma sytuacja ekonomiczna mieszkańców, sieć powiązań przestrzennych z ośrodkami sąsiadującymi (lokalizacja

³⁹ Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie lubuskim grudzień 2012, Część II. Prognostyczna. Absolwenci a popyt na pracę, Zielona Góra, sierpień 2013.

miejsc pracy) czy też przekonanie rodziców, że przebywanie w przedszkolu ma pozytywne oddziaływanie na rozwój dziecka⁴⁰.

Tabela 20. Liczba dzieci ogółem i liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w wieku 3-5 lat w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna	Dzieci ogółem w wieku 3 - 5 lat					Dzieci w wieku 3 - 5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	286	288	323	349	353	150	178	205	268	268
Sulechów	724	719	780	846	940	421	475	560	649	745
Świdnica	148	166	218	226	225	62	65	51	91	90
Zabór	105	115	127	131	155	55	68	66	68	96
Zielona Góra (GW)	519	542	642	656	697	274	329	359	397	413
Zielona Góra (GM)	3011	3197	3389	3560	3765	2483	2756	2975	3269	3559

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeprowadzone badania i analizy wskazują, że na obszarze MOF ZG nie funkcjonuje wiele instytucji opiekuńczych dla najmłodszych (7 żłobków w roku 2012, z tego 5 w Zielonej Górze), a odsetek dzieci objętych instytucjonalnymi formami opieki jest stosunkowo niski. Zmiany prawne ułatwiające sprawowanie opieki nad najmłodszymi dziećmi oraz wydłużenie możliwości przebywania na urlopie macierzyńskim do roku czasu, spowodują zapewne dalsze zmiany w tym zakresie⁴¹. Poprawy systemu edukacji przedszkolnej i opieki nad najmłodszymi dziećmi upatrywać można w dalszym rozwoju niepublicznych placówek.

Ochrona zdrowia

Dostęp do usług publicznych w zakresie ochrony zdrowia jest jednym z ważniejszych dla mieszkańców w odniesieniu do jakości życia. Dane statystyczne pokazują, że najwięcej placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 tys. znajduje się w mieście Zielona Góra i w gminie Czerwieńsk (por. tabela nr 21). Najmniej jest ich w gminie wiejskiej Zielona Góra, jednak mieszkańcy tej gminy z uwagi na bliskość korzystają z placówek w mieście Zielona Góra.

Dostęp do odpowiedniej liczby lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej jest w regionie lubuskim zróżnicowany. Zgodnie z zarządzeniem Narodowego Funduszu Zdrowia liczba osób objętych opieką przez jednego lekarza nie powinna przekraczać 2 750 osób, podobnie na jedną pielęgniarkę. Lekarze koncentrują swoje praktyki w największych lubuskich ośrodkach miejskich, Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze. Statystycznie norma dostępu do lekarza została przekroczona w powiecie zielonogórskim ziemskim (por. tabela nr 22).

Tabela 21. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności w roku 2012

⁴⁰ Por. K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

⁴¹ Por. K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Jednostka terytorialna	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności
Czerwieńsk	7
Sulechów	3
Świdnica	3
Zabór	5
Zielona Góra (GW)	2
Zielona Góra (GM)	7

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Publiczne podmioty udzielające stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych na obszarze MOF ZG, to: Szpital Wojewódzki SP ZOZ Zielona Góra, SP ZOZ w Sulechowie, SP ZOZ Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży Zabór, Hospicjum im. Lady Rader of Warsaw w Zielonej Górze, SP ZOZ Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Zielonej Górze, SP ZOZ „MEDKOL” w Zielonej Górze. Ponadto, działa także 7 niepublicznych placówek w Zielonej Górze i 1 w Sulechowie⁴².

Diagnoza służby zdrowia w województwie lubuskim⁴³ wskazuje na kilka istotnych problemów. Należą do nich m.in. wydłużanie się czasu oczekiwania na realizację świadczenia zdrowotnego (średni czas oczekiwania wynosił 18,91 dnia w roku 2009 i 24,47 w roku 2012), niewystarczająca liczba poradni specjalistycznych i lekarzy określonych specjalności, deficyt wyspecjalizowanej kadry medycznej i personelu medycznego, stan techniczny i sprzętowy w wielu oddziałach szpitalnych, niskie kontrakty ze strony NFZ. Badania opinii społecznej w Zielonej Górze i Sulechowie, prowadzone w ramach opracowywania strategii rozwoju tych miast potwierdziły problemy wskazane w diagnozie lubuskiej służby zdrowia, większość mieszkańców stwierdziła, że trudno jest skorzystać z porady lekarskiej⁴⁴.

Tabela 22. Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza i 1 pielęgniarkę POZ w 2012 roku

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza POZ	Liczba mieszkańców przypadających na 1 pielęgniarkę POZ
Województwo Lubuskie	1898,5	2059,0
Miasto Zielona Góra	1190,2	1506,6
Powiat zielonogórski	2865,5	2701,7

Źródło: Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia, projekt skierowany do konsultacji społecznych, styczeń 2014.

Problemem w skali całego województwa lubuskiego jest także dostęp do leczenia specjalistycznego w opiece stacjonarnej i ambulatoryjnej w wielu obszarach chorobowych. Lekarzy specjalistów brakuje w dziedzinach uznanych za priorytetowe, m.in. chirurgia onkologiczna, geriatryka, hematologia, medycyna pracy, patomorfologia, pediatria, psychiatryka dzieci i młodzieży, radioterapia

⁴² Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia, projekt skierowany do konsultacji społecznych, styczeń 2014.

⁴³ Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia...op.cit.

⁴⁴ Strategia Rozwoju Gminy Sulechów na lata 2012-2022, Strategia Rozwoju Miasta Zielona Góra na lata 2012-2022.

onkologiczna oraz w takich dziedzinach, jak: chirurgia szczękowa, choroby płuc, choroby wewnętrzne, choroby zakaźne, dermatologia, diabetologia, diagnostyka laboratoryjna, endokrynologia, epidemiologia, fizjoterapia, kardiologia dziecięca, mikrobiologia lekarska, neurologia, otorynolaryngologia, medycyna ratunkowa, pielęgniarstwo, periodontologia, psychiatria, transfuzjologia kliniczna. Ograniczona dostępność świadczeń występuje także m.in. w zakresie chirurgii klatki piersiowej, pediatrii, rehabilitacji, okulistyki.

Znaczącym problemem jest dostępność usług w hospicjum oraz wspomaganie rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Istniejące hospicjum ma zbyt mało łóżek do obsługi mieszkańców miasta. Rozszerzenie jego oddziaływania na obszar funkcjonalny jest niemożliwe pomimo bardzo silnej potrzeby. Działający w Zielonej Górze ośrodek rehabilitacyjny „Promyk” świadczy usługi o dobrej jakości, ale korzystanie z nich wymaga codziennego dojeżdżania, co w przypadku osób niepełnosprawnych spoza Zielonej Góry jest uciążliwe i utrudnia bądź uniemożliwia prawidłową rehabilitację. Rozwiązaniem tego problemu może być budowa hostelu przeznaczonego dla pacjentów podlegających terapii w ośrodku.

NFZ realizuje w całym kraju, w tym na obszarze MOF ZG, różne programy profilaktyki ochrony zdrowia, ale niektóre samorządy podejmują dodatkowe działania. W gminie Świdnica realizowane są 4 własne zdrowotne programy profilaktyczne, skierowane do dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Są to: lakowanie zębów, szczepienia przeciwko wirusowi HPV, profilaktyka raka prostaty, profilaktyka chorób nowotworowych u kobiet – rak piersi (mammograf, gabinet terapeutyczny, ścisła współpraca z Amazonkami, realizacja projektu Edukacja zdrowotna – najważniejsza w profilaktyce raka piersi kobiety). Doświadczenia gminy wskazują, że programy skierowane do dzieci i kobiet cieszą się powodzeniem i przynoszą pozytywne efekty, natomiast program profilaktyki skierowany do mężczyzn ciągle jeszcze napotyka na opór grupy adresatów.

Zielonogórski projekt „Prosto do zdrowia” zrealizowany przez Zespół Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Promyk” SP ZOZ w Zielonej Górze zajął I miejsce w plebiscycie Międzynarodowego Forum Promocji i Profilaktyki Zdrowotnej KNOW HEALTH 2013, w kategorii najlepszy projekt samorządu, podmiotu wykonującego działalność leczniczą, gdzie ocenie poddano zarówno efektywność kliniczną, ekonomiczną i organizacyjną, jak również atrakcyjność oraz zasięg i kompleksowość oddziaływania diagnostyczno-terapeutyczno-edukacyjnego.

Kultura⁴⁵

Realizacja usług publicznych o charakterze społecznym umożliwiających dostęp dóbr kultury obejmuje prowadzenie przez samorządy domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic. Dane GUS za rok 2012 wskazują (por. tabela nr 23), że szczególnie prężnie ośrodki te działają w Sulechowie i mieście Zielona Góra.

Przy Sulechowskim Domu Kultury działa m.in. Chór Cantabile i Orkiestra Dęta. Zielonogórski Ośrodek Kultury z siedzibą w amfiteatrze im. Anny German prowadzi takie akcje artystyczne jak Lato Muz Wszelakich, Ogólnopolski Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej FUMA, a także różne imprezy artystyczne poświęcone twórczości Anny German. Działalność kulturalną prowadzą też Regionalne Centrum Animacji Kultury, Spółdzielczy Dom Kultury "Novita", Młodzieżowe Centrum Kultury i Edukacji „Dom Harcerza”. W Świdnicy w Zborze Letnickim odbywa się Międzynarodowy Festiwal Kina Autorskiego Quest Europe, którego gmina Świdnica jest współorganizatorem oraz

⁴⁵ Informacje o zasobach dziedzictwa kulturowego znajdują się w dalszej części opracowania.

odbywają się koncerty w ramach festiwalu Muzyka w Raju – Przedsionek Raju. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Czerwieńsku wyróżnia współpraca w ramach wymiany kulturalnej z zaprzyjaźnionymi gminami niemieckimi, w szczególności z gminą Drebkau.

Tabela 23. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz odbywających się imprez w roku 2012

Jednostka terytorialna*	Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic	Imprezy
Czerwieńsk	1	34
Sulechów	6	375
Świdnica	1	20
Zielona Góra (GM)	3	261

* Brak danych dla Zaboru i gminy wiejskiej Zielona Góra.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mieszkańcy obszaru MOF ZG mają dostęp do czterech muzeów, posiadających zróżnicowaną ofertę wystawienniczą. Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze prowadzi takie stałe ekspozycje jak np.: Muzeum Wina, Muzeum Dawnych Tortur, Muzeum Zielonej Góry, galeria książąt piastowskich oraz wiele wystaw czasowych, a także prowadzi program edukacyjny, badawczy i wydawniczy związany m.in. z dziejami regionu⁴⁶. W Muzeum Etnograficznym w Ochli na obszarze 13 ha zgromadzono i objęto ochroną ponad 60 zabytkowych obiektów architektury wiejskiej oraz ich wyposażenia. Muzeum posiada w zbiorach bogatą kolekcję współczesnej sztuki ludowej i nieprofesjonalnej oraz utrzymuje szerokie kontakty z twórcami działającymi w regionie. Placówka organizuje szereg imprez promujących tradycje ludowe oraz prowadzi działalność edukacyjną w tym zakresie⁴⁷. Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie posiada wystawę w zabytkowym pałacu oraz w plenerze, gdzie można zobaczyć ponad 100 eksponatów, związanych m.in. z lotnictwem wojskowym i sprzętem ciężkim⁴⁸. Eksponowane są one w Parku Krajobrazowym, w którym znajdują się także 32 pomniki przyrody. Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Świdnicy, w zabytkowym pałacu prezentuje stałe ekspozycje dotyczące wczesnej historii regionu lubuskiego, m.in. epoki kamienia, okresu panowania Piastów, średniowiecza. Wystawa czasowa przedstawia rezultaty przeprowadzonych badań wykopaliskowych⁴⁹. Atrakcyjne ekspozycje z zakresu historii uzbrojenia posiada Muzeum Wojskowe w Drzonowie, również położone na obszarze gminy Świdnica. Dwa ostatnie muzea pozostawały w gestii Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze (powiat ziemski) i ze względu na słabą kondycję finansową Starostwa ich działalność w ostatnich latach uległa ograniczeniu. Od 2015 r. obydwa muzea będą finansowane i zarządzane przez miasto Zielona Góra.

Mieszkańcy obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry w wolnym czasie mogą także skorzystać z oferty trzech kin w Zielonej Górze, tj. jednego multipleksu (z 9 salami kinowymi, mieszczącymi jednocześnie 1300 widzów), komercyjnego kina „Nysa” (ze względów finansowych kino ograniczyło działalność do weekendów) oraz prowadzonego przez Klub Kultury Filmowej Kina „Newa” prezentującego repertuar o walorach artystycznych, polskich i europejskich produkcji. To ostatnie

⁴⁶ Strona internetowa www.mzl.zgora.pl

⁴⁷ Strona internetowa www.muzeumochla.pl

⁴⁸ Strona internetowa: lmm.ezg.pl

⁴⁹ Strona internetowa: www.muzeum-swidnica.org

działa w trudnych warunkach lokalowych, wyposażone jest w stare i zdewastowane fotele i posługuje się przestarzałym sprzętem projekcyjnym.

Lubuski Teatr im. L. Kruczkowskiego w Zielonej Górze jest placówką podlegającą samorządowi województwa. Teatr prowadzi własny, zróżnicowany repertuar dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz odbywają się na jego scenach spektakle gościnne z całej Polski. Dużą popularnością cieszą się winobraniowe spotkania teatralne.

Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Zielonogórskiej, również jednostka podlegająca samorządowi województwa, działa ponad pół wieku. Rocznie daje 80 - 90 koncertów: symfonicznych, oratoryjnych, operowych, popularnych (w tym również edukacyjnych dla dzieci i młodzieży), a także uświetniających ważne wydarzenia i jubileusze⁵⁰. Filharmonia Zielonogórska jest organizatorem corocznych festiwali: Dni muzyki nad Odrą, Festiwalu Smyczkowego „Mistrzowie polskiej wiolinistyki”, Międzynarodowego Festiwalu Organowego oraz Dni muzyki wokalne. W swym dorobku artystycznym posiada nagrania płytowe. W 2004 roku powstała sala koncertowa: Międzynarodowe Centrum Muzyczne „Wschód-Zachód”.

Ofertę kulturalną MOF ZG poszerzają galerie sztuki, m.in. Biuro Wystaw Artystycznych w Zielonej Górze – galeria sztuki współczesnej, galeria sztuki „U JADŹKI”, Galeria PRO ARTE, Galeria Sztuki Jadwiga Bocho-Kokot, Galeria Stara Winiarnia, Galeria 24. Salon Sztuki pod Patronatem Rady Miejskiej w Sulechowie. Duży wkład w kulturalny rozwój Zielonej Góry i całego regionu wnieśli artyści ze Związku Polskich Artystów Plastyków, a od kilku lat w tzw. Zaułku Artystów przy ul. Fabrycznej działa Fundacja Salony.

Wśród istotnych wydarzeń kulturalnych należy wyróżnić także szereg cyklicznych imprez artystycznych, m.in. Międzynarodowe Spotkania Muzyczne „Wschód-Zachód”, Międzynarodowy Festiwal Folkloru, Festiwal Muzyki Fryderyka Chopina w Sulechowie, Festiwal Kina Autorskiego Quest Europe. Zielona Góra znana jest w Polsce jako „zagłębie kabaretowe”.

Ważnym elementem dostępu do kultury jest funkcjonowanie bibliotek publicznych. W Zielonej Górze działa największa w województwie placówka, tj. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna (WIMBP) im. C.Norwida, posiadająca liczne filie na terenie miasta. W ramach WIMBP prowadzone jest m.in. Muzeum Książki Środkowego Nadodrza, Galeria Polskiej Ilustracji Książkowej, mediateka. Dane statystyczne pokazują, że najwięcej osób na 1 bibliotekę przypada w Zielonej Górze, najwięcej czytelników jest w Zielonej Górze, ale najwięcej książek w przeliczeniu na 1 osobę wypożyczanych jest w Świdnicy (por. tabela nr 24).

Tabela 24. Wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych w roku 2012

Jednostka terytorialna	Ludność na 1 placówkę biblioteczną	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
Czerwieńsk	1663	143	16,1
Sulechów	3344	193	19,9

⁵⁰ Strona internetowa: www.filharmoniazg.pl

Świdnica	3154	64	23,2
Zabór	987	105	13,0
Zielona Góra (GW)	2133	90	21,6
Zielona Góra (GM)	9919	207	16,0

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Badania opinii społecznej w Zielonej Górze i Sulechowie, prowadzone w ramach opracowywania strategii rozwoju tych miast pokazały, że mieszkańcy młodzi i z wyższym wykształceniem w dużej mierze oceniają, że miasto nie udostępnia interesującej oferty kulturalnej. Lepiej oceniają ofertę kulturalną osoby z wykształceniem średnim i w średnim wieku⁵¹. Instytucje kultury znajdujące się w Zielonej Górze wykształciły sobie „swoją publiczność” i od dłuższego czasu nie poszerzają swojego zakresu oddziaływania. Wyraźnie widoczna jest różnica w dostępności do usług w zakresie kultury pomiędzy, w pierwszym rzędzie Zieloną Górą, a następnie Sulechowem a pozostałymi gminami obszaru funkcjonalnego. Oddziaływanie wielu instytucji zlokalizowanych w Zielonej Górze ogranicza się wyłącznie do obszaru rdzenia. Brak jest nawyków współdziałania pomiędzy instytucjami kultury. Przedstawiony powyżej potencjał można jeszcze poszerzyć o powiązany z tą sferą działalności dobrze oceniany przez ekspertów Wydział Artystyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego kształtujący zarówno w dziedzinie muzyki rozrywkowej(jazz), jak i malarstwa.

Sport i rekreacja

Baza sportowo-rekreacyjna na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry obejmuje szereg obiektów, umożliwiających kontakt z różnymi dyscyplinami sportu.

W mieście Zielona Góra funkcjonuje Centrum Rekreacyjno-Sportowe prowadzone przez MOSiR Zielona Góra, gdzie można skorzystać z oferty parku wodnego. Znajduje się tu także największa w regionie lubuskim hala sportowo-widowiskowa, na 5 tys. widzów. W mieście funkcjonują 3 stadiony, w tym stadion żużlowy. Wśród dyscyplin sportowych odnoszących największe sukcesy i cieszących się dużą popularnością wśród mieszkańców należy wyróżnić właśnie ekstraligowy Zielonogórski Klub Żużlowy („Falubaz”) i koszykarski zespół Stelmet Zielona Góra („Zastal”). Z innych dyscyplin sukcesy odnoszą m.in. strzelcy z Gwardii Zielona Góra, pływacy, akrobaci, snookerzyści i pięciobości.

Rozbudowaną bazą sportowo-rekreacyjną dysponuje Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie. WOSiR Drzonków posiada uznaną markę jako ośrodek pięcioboju nowoczesnego, można tu trenować w takich dyscyplinach jak: pływanie, strzelanie, jazda konna, szermierka oraz tenis ziemny i stołowy. Ośrodek świadczy także usługi hotelowe i rehabilitacyjne oraz posiada ofertę rekreacyjną i organizacji targów. W WOSiR odbywają się zawody rangi krajowej i międzynarodowej.

W Przylepie funkcjonuje Aeroklub Ziemi Lubuskiej, w którym działają sekcje: szybowcowa, balonowa, spadochroniarska, motolotniarska, modelarska oraz grupa akrobacyjna „Żelazny”⁵². Obydwa ośrodki sportowe, po połączeniu miasta i gminy Zielona Góra, znalazły się od stycznia 2015 na terenie miasta Zielona Góra

⁵¹ Strategia Rozwoju Gminy Sulechów na lata 2012-2022, Strategia Rozwoju Miasta Zielona Góra na lata 2012-2022.

⁵² Strona internetowa Aeroklubu Ziemi Lubuskiej, www.azl.pl/start.html

Tabela 25. Kluby i sekcje sportowe, członkowie i ćwiczący w roku 2012

Jednostka terytorialna	Kluby	Członkowie	Ćwiczący ogółem	Sekcje sportowe
Czerwieńsk	6	160	208	7
Sulechów	14	822	833	26
Świdnica	3	123	114	3
Zabór	1	23	23	1
Zielona Góra (GW)	9	315	373	17
Zielona Góra (GM)	55	4179	4243	88

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ponadto, na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry można skorzystać z oferty: basenu miejskiego w Sulechowie, hali sportowej „Lubuszanka” w Czerwieńsku i „Świdniczanka” w Świdnicy, boisk „Orlik”, kąpieliska Ochla z boiskami do piłki siatkowej, kręgielni, klubów snookerowych, skateparków, sali akrobatycznej, sali do squash, kortów tenisowych, lądowiska w Grabowcu, stoku narciarskiego z torem saneczkowym, quadowiska, toru do crossu, itd.

Ogółem na obszarze MOF ZG w 2012 roku działało łącznie 88 klubów sportowych, a do wyboru było 142 sekcje (por. tabela nr 25). Ofertę uprawiania sportu w formach zorganizowanych można zatem uznać za zróżnicowaną. Do najchętniej uprawianych dyscyplin sportowych należą: piłka nożna, pływanie, strzelectwo, piłka ręczna, siatkówka, tenis, jeździectwo, sztuki walki, kolarstwo.

Dostęp do usług publicznych związanych ze sportem i rekreacją uzupełniony jest przez usługi rynkowe. Szczególnie w mieście Zielona Góra działa wiele klubów fitness oraz innych inicjatyw związanych z możliwością uprawiania sportu i podejmowania działań rekreacyjnych.

Możliwości rekreacyjne w oparciu o walory przyrodnicze przedstawione są w dalszej części opracowania.

Mieszkalnictwo

Zasoby mieszkaniowe w gminach MOF ZG stanowią budynki indywidualne, budynki wielorodzinne oraz komunalne. W Zielonej Górze najwięcej mieszkańców mieszka w budynkach spółdzielni mieszkaniowych i KTBS. Najstarsza i największa spółdzielnia – Zielonogórska Spółdzielnia Mieszkaniowa, dysponuje zasobem ponad 14 tys. lokali mieszkalnych, w których zamieszkuje 30 tys. osób⁵³. W pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego dominuje budownictwo indywidualne.

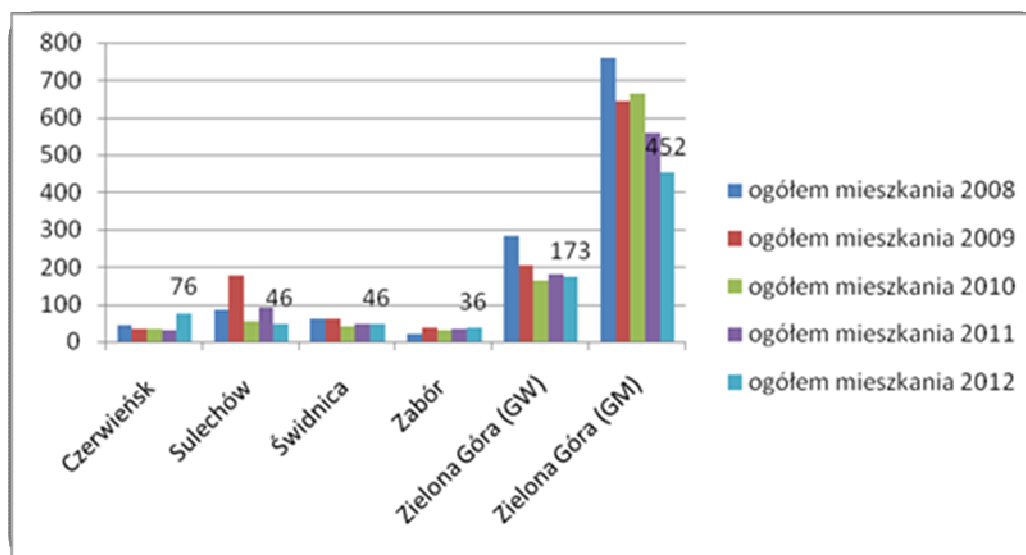
W gminach obszaru MOF ZG na 1 mieszkanie w roku 2012 przypadało ok. 3 osoby, a w mieście Zielona Góra ok. 2,5 osoby. Największa powierzchnia użytkowa mieszkania w przeliczeniu na 1 osobę występowało w gminie Zielona Góra - nieco powyżej 36m², w Świdnicy 32 m², Zaborze ok. 31m². W Sulechowie, Czerwieńsku i mieście Zielona Góra ok. 25-26m².

Za wyjątkiem gminy Czerwieńsk i Zabór, w pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry widoczny jest spadek liczby mieszkań oddanych do użytkowania w roku 2012 w porównaniu do lat poprzednich (por. wykres nr 14). Wysoki spadek wskaźnika w roku 2012

⁵³ Biuletyn ZSM, Nr 1/2012.

w porównaniu do roku 2008 widoczny jest przede wszystkim w mieście Zielona Góra. Wydaje się, że sytuacja miała charakter przejściowy i wiązała się ze spowolnieniem gospodarczym oraz zastojem na rynku nieruchomości.

Wykres 14. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2008-2012

Dane liczbowe na wykresie wskazują dokładną liczbę mieszkań oddanych do użytkowania w roku 2012.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ważną rolę w polityce gmin odgrywa zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych osób, którzy wymagają pomocy w tym zakresie. Na koniec roku 2013 gmina Czerwieńsk posiadała 17 lokali socjalnych i 133 lokale komunalne. Zasoby te nie zaspokajają potrzeb mieszkańców. Około 120 rodzin czeka na przydzielenie mieszkania z gminnego zasobu. Lista rodzin zakwalifikowanych do najmu lokalu z mieszkaniowego zasobu gminy Sulechów wynosi 116, w tym 67 do lokalu socjalnego. Na koniec roku 2013 w posiadaniu gminy było 217 lokali komunalnych, w tym 111 socjalnych. Gminie Świdnica, dla zaspokojenia bieżących potrzeb, brakuje 37 mieszkań. Stan na koniec roku 2013 obejmował 27 lokali komunalnych i 1 lokal socjalny. W Zaborze, według danych gminy na koniec roku 2013 było 8 lokali mieszkalnych i 16 lokali socjalnych. Gmina Zielona Góra posiada łącznie 81 lokali, w tym 9 lokali socjalnych, które w pełni nie zaspakajają rzeczywistego zapotrzebowania na lokale socjalne.

Tabela 26. Zasoby mieszkaniowe komunalne w gminach

Jednostka terytorialna	Mieszkania komunalne ogółem		Mieszkania socjalne	
	2009	2013*	2009	2013*
Czerwieńsk	171	133	17	17
Sulechów	752	217	161	111
Świdnica	31	27	1	1
Zabór	26	24	16	16

Zielona Góra (GW)	143	81	3	9
Zielona Góra (GM)	5105	bd	428	bd

* dane za rok pochodzą z informacji gmin

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i informacji z gmin.

Liczba mieszkań komunalnych w gminach MOF ZG jest oczywiście zależna od liczby ludności w poszczególnych gminach. Warto jednak zauważyć wysoki udział mieszkań socjalnych w liczbie mieszkań komunalnych ogółem w gminie Zabór i odwrotną sytuację w gminach Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra (por. tabela nr 26). Według danych BDL GUS oddanie nowych mieszkań komunalnych do użytkowania w ostatnich latach miało miejsce w gminie Sulechów i gminie wiejskiej Zielona Góra.

Pomoc społeczna

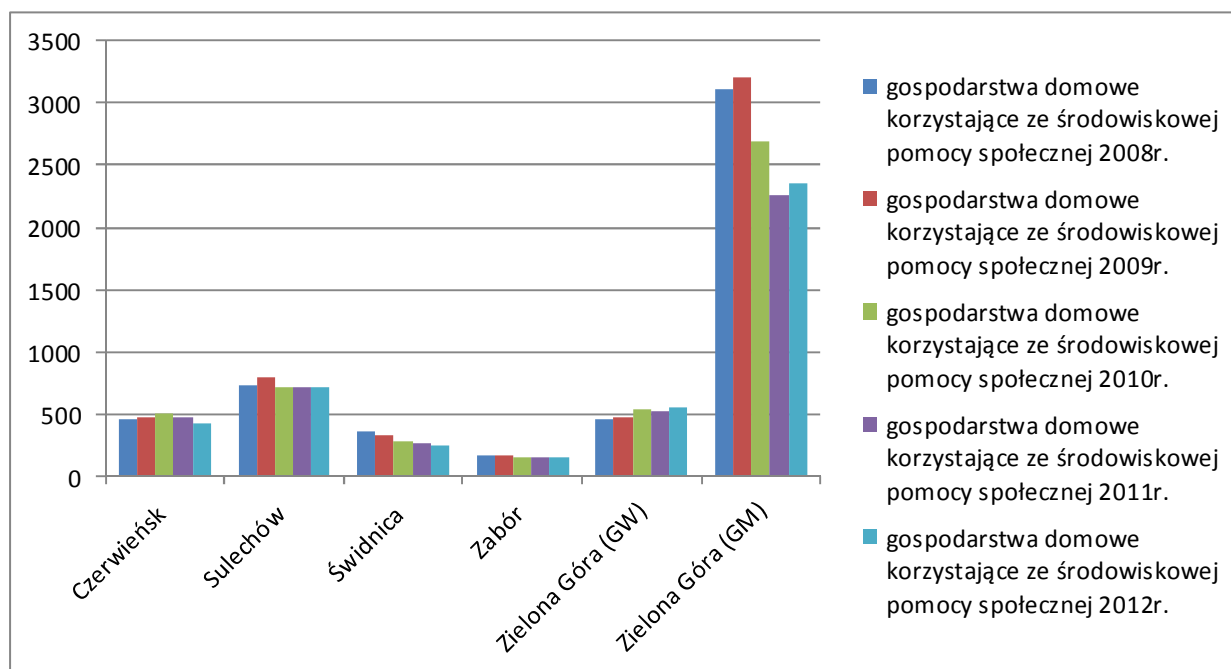
Analiza danych BDL GUS wskazuje, że w latach 2008-2012 nastąpił spadek liczby gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną w gminie miejskiej Zielona Góra oraz w gminie Świdnica. W gminie wiejskiej Zielona Góra nastąpił nieznaczny wzrost w tym zakresie, natomiast w gminie Czerwieńsk, Sulechów i Zabór sytuacja była w zasadzie na podobnym poziomie (por. wykres nr 15). Biorąc jednak pod uwagę odsetek osób objętych pomocą społeczną w populacji mieszkańców jest on najwyższy w gminie wiejskiej Świdnica (16,1% w 2010 roku – 10,3% w 2012 roku) oraz w gminie Czerwieńsk (15,0% w 2010 roku – 11,6% w 2012 roku), a najniższy w mieście Zielona Góra⁵⁴.

Diagnoza systemu pomocy społecznej w Zielonej Górze wskazuje, że w latach 2009-2011 głównymi przyczynami ubiegania się o pomoc społeczną było ubóstwo i bezrobocie, jak również bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstw domowych, ponadto m.in. potrzeba ochrony macierzyństwa, alkoholizm, bezdomność, narkomania, trudności w przystosowaniu się po zwolnieniu z zakładu karnego⁵⁵. Przeprowadzona analiza zasobów społecznych wskazuje, że czynniki te powtarzają się w każdej z gmin obszaru MOF ZG ponadto współwystępują ze sobą i wzajemnie się wzmacniają.

⁵⁴ Por.K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

⁵⁵ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Zielona Góra.

Wykres 15. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Grupy te można uznać za wykluczone społecznie. Wykluczenie społeczne jest zjawiskiem wielowymiarowym i w praktyce oznacza niemożność uczestnictwa w życiu gospodarczym, politycznym, kulturowym, w wyniku braku dostępu do zasobów, dóbr i instytucji, ograniczenia praw społecznych oraz deprywacji potrzeb⁵⁶. Wykluczenie spowodowane jest często przyczynami leżącymi poza kontrolą jednostki.

W przeprowadzonej analizie zasobów społecznych MOF ZG dokonano badania zjawiska wykluczenia społecznego w czterech wariantach, jako wykluczenie materialne, fizyczne, strukturalne i normatywne⁵⁷.

Wykluczenie materialne, wynika głównie z ubóstwa i bezrobocia. Dotyczy względnie stałej liczby mieszkańców obszaru funkcjonalnego miasta i może sugerować utrwalającą się bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz w wypełnianiu innych ról społecznych. Ponadto, widać narastający problem bezdomności, w tym na obszarach wiejskich.

Wykluczenie fizyczne wynika m.in. z niepełnosprawności i wieku podeszłego. Pod względem liczebności jest to szeroki problem i wykazuje tendencje wzrostowe. Wśród osób niepełnosprawnych problemem w reintegracji społecznej jest m.in. dostęp do edukacji, szczególnie zawodowej, wąska oferta kształcenia i brak systemu określania przydatności zawodowej, trudny lokalny rynek pracy. Włączenie tych grup do aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie wymaga zapewnienia odpowiedniej infrastruktury, nowoczesnego sprzętu ułatwiającego funkcjonowanie w codziennym życiu oraz wykwalifikowanej kadry specjalistów, opiekujących się osobami z tych grup i ich rodzinami.

⁵⁶ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, czerwiec 2013 r.

⁵⁷ Por. K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych..., op. cit.

Z przeprowadzonych badań wśród Ośrodków Pomocy Społecznej w województwie lubuskim wynika, że wiele zadań skierowanych do osób starszych nie jest realizowanych lub jest realizowanych w sposób niewystarczający, np. działania dotyczące opieki długoterminowej i hospicyjnej, zajęcia podnoszące sprawność fizyczną, pomoc w podstawowych czynnościach życiowych, działania związane ze wsparciem psychologicznym, poczuciem bezpieczeństwa, rekreacją, rozwojem zainteresowań⁵⁸. Zachodzące zmiany demograficzne powodują konieczność podejmowania działań na rzecz nie tylko opieki osób starszych, ale także wykorzystywania ich potencjału, zachęcania do aktywności i samorealizacji. Przykładem aktywizacji osób starszych jest m.in. działalność Zielonogórskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

Wykluczenie strukturalne jest związane z niskim poziomem wykształcenia oraz zamieszkiwaniem na wsi i ma na obszarze MOF ZG kategorię potencjalnego zagrożenia. Zapobieganie pogłębieniu się zjawiska wykluczenia osób z tych grup powinno polegać m.in. na dostępności usług publicznych na miejscu lub organizacji komunikacji publicznej, umożliwiającej uzyskanie danej usługi w innej miejscowości. Z uwagi na zagrożenie bezrobociem, które jest istotnym czynnikiem ubożenia i wykluczenia społecznego, ważne jest zapewnianie odpowiedniego wykształcenia, zgodnego z wymogami rynku pracy, propagowanie mobilności zawodowej oraz ciągłego podnoszenia, jak też zmiany kwalifikacji.

Wykluczenie normatywne jest współtworzone przez konflikty z prawem i uzależnienia. Dotyka ono coraz młodszych osób, co uwidacznia się w statystykach policyjnych, które obfitują w przypadki nieletnich sprawców przestępstw (w tym przestępstw kryminalnych i narkotykowych) oraz coraz młodszych osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków. Często wiążą się one z innymi problemami, np. trudnościami w szkole, niewielkimi szansami na rynku pracy, ubóstwem itp. Ważna w tym aspekcie jest realizacja programów edukacyjnych i profilaktyczno-prewencyjnych, skierowanych nie tylko do osób uzależnionych i wchodzących w konflikty z prawem, ale także członków ich rodzin i ofiar przestępstw.

Oprócz pomocy finansowej i rzeczowej ośrodki pomocy społecznej współpracują z urzędami pracy w celu aktywizacji zawodowej osób wykluczonych poprzez podniesienie lub zmianę kwalifikacji, prace interwencyjne, roboty publiczne. Warto dodać, że rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, polegający przede wszystkim na wspieraniu gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną jest jednym z trzech głównych priorytetów zawartych w Strategii Europa 2020. Ważna jest także praca z rodziną w celu pokonania trudności, a szczególnie istotna jest praca z dziećmi, której zadaniem jest wypracowanie wśród dzieci postaw pozwalających na przezwyciężenie potencjalnego dziedziczenia losów rodziców.

Jednym ze skuteczniejszych sposobów włączenia społecznego jest ekonomia społeczna, łącząca działalność gospodarczą i społeczną, bowiem jej celem jest m.in. pomoc osobom wykluczonym w reintegracji społecznej poprzez zaangażowanie w prowadzenie przedsięwzięć biznesowych. Dotychczasowe lubuskie doświadczenia przedsiębiorczości społecznej związane są z działalnością: spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej (CIS), warsztatów terapii zajęciowej (WTZ), klubów integracji społecznej, organizacji pozarządowych.

⁵⁸ A.Matysiak, P. Jagasek, M. Senkowski, Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie lubuskim, Obserwatorium Integracji Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2010.

Jest to idea, która rozwija się w Polsce, w tym w regionie lubuskim dopiero od kilku lat⁵⁹. Działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim podejmowane są przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. W Zielonej Górze działa Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej subregionu zielonogórskiego, oferujący m.in. wsparcie doradcze, szkoleniowe, promocyjne. Wśród przykładowych działań można wymienić realizowany w gminie Świdnica projekt „Spółdzielnia socjalna w gminie Świdnica – aktywizacja zawodowa środowisk wiejskich”.

Dodatkowym sposobem wsparcia udzielanego grupom osób wykluczonych społecznie mogą stać się działania polegające na aktywizowaniu lokalnych społeczności. Efektywna pomoc oznacza bowiem nie tylko poprawę jakości życia poszczególnych jednostek, ale i całych rodzin, nacisk przesuwany jest z pomocy „biernej” na aktywizację i wspólną pracę w ramach całych społeczności lokalnych. Takie założenie aktywizacji przyświeca m.in. działaniom rewitalizacyjnym, podejmowanym i planowanym na obszarach zdegradowanych na terenie MOF ZG, szerzej opisanym w Strategii w rozdziale IV.9. *Obszary wymagające podjęcia działań rewitalizacyjnych*. Należy w tym miejscu wspomnieć o dodatkowym walorze diagnostycznym, jakim są przeprowadzone analizy rozmieszczenia zjawisk "wykluczenia społecznego", dokonane przy opracowywaniu Lokalnych Programów Rewitalizacji 3 gmin: Miasta Zielona Góra, Gminy Sulechów i Gminy Czerwieńsk⁶⁰.

---

⁵⁹ J.Frątczak –Muller, M. Kwiatkowski, Stan i perspektywy lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza sytuacji podmiotów ekonomii społecznej oraz współpracy międzysektorowej w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w województwie lubuskim, Zielona Góra 2012 r.

⁶⁰ Zob. Lokalny Program Rewitalizacji Zielona Góra - uchwała LXVIII/844/10 z dnia 1 czerwca 2010r. ze zmianami Lokalny Program Rewitalizacji gminy Sulechów - uchwała nr XXVIII/345/2009 Rady Miejskiej Sulechów z dnia 17 marca 2009 r., projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji gminy Czerwieńsk- opracowany w 2014r.

IV.8. Sektor pozarządowy

Organizacje pozarządowe wypełniają szereg istotnych funkcji, uzupełniając działania władz wszystkich szczebli w zaspokajaniu potrzeb obywateli. Z danych BDL GUS wynika (por. tabela nr 27), że największy przyrost liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych w latach 2010-2012 miał miejsce w gminie Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra, natomiast fundacji w mieście Zielona Góra. Liczba spółdzielni pozostaje na podobnym poziomie, jednak w mieście Zielona Góra zanotowano niewielki spadek.

Tabela 27. Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2012

Jednostka terytorialna	Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon								
	spółdzielnie			fundacje			stowarzyszenia i organizacje społeczne		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Czerwieńsk	2	2	2	0	0	0	26	27	28
Sulechów	15	15	15	2	2	2	53	59	59
Świdnica	4	4	4	2	3	3	19	23	27
Zabór	2	2	2	1	1	1	14	15	16
Zielona Góra (GW)	6	6	6	2	3	3	46	52	59
Zielona Góra (GM)	56	55	52	53	59	67	453	454	464

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 28. Zagęszczenie liczby NGO na analizowanym terenie

	Zielona Góra (GM)	Czerwieńsk	Sulechów	Świdnica	Zabór	Zielona Góra (GW)
Liczba mieszkańców	119023	9977	26755	6307	3947	19200
Liczba NGO	419	28	54	30	13	58
Wskaźnik zagęszczenia NGO	35,20328	28,06455	20,18314	47,5662	32,93641	30,20833

Źródło: K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Z przeprowadzonej analizy zasobów społecznych wynika, że największe zagęszczenie NGO na obszarze MOF ZG, czyli liczba organizacji pozarządowych na 10.000 mieszkańców, występuje w gminie Świdnica (por. dane zawarte w tabeli nr 28).

W gminie Czerwieńsk⁶¹ najbardziej aktywne organizacje pozarządowe działają przede wszystkim w dziedzinie wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, sportu oraz turystyki. Znaczna część organizacji pozarządowych prowadzi również działalność na rzecz rozwoju społeczności lokalnych.

W gminie Sulechów wśród organizacji pozarządowych najbardziej aktywną grupę tworzą kluby sportowe. Wśród 21 stowarzyszeń zajmujących się kulturą fizyczną i sportem znajduje się I-ligowy zespół siatkarek i II-ligowy siatkarzy. Stowarzyszenia współpracują z gminą również w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, bezpieczeństwa publicznego, ochrony i promocji zdrowia, rozwoju społeczności lokalnej, ratownictwa i ochrony ludności, podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, działalności na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami.

Na terenie gminy Świdnica aktywnie działa około 30 organizacji pozarządowych. Są wśród nich organizacje sportowe, OSP, Klub Seniora (jedyna jeszcze nie zarejestrowana organizacja), stowarzyszenia działające na rzecz rozwoju swoich miejscowości. Funkcjonują również dwa stowarzyszenia ogólnogminne – Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Świdnica oraz Stowarzyszenie Sołtysów Gminy Świdnica. Gmina prowadzi spotkania szkoleniowe, wspiera organizacje w pozyskiwaniu środków zewnętrznych oraz kieruje do nich wiele ze swoich działań i projektów. Realizowane zadania, na które organizacje pozyskały dofinansowanie z gminy to przede wszystkim: zawody sportowe, działalność świetlic środowiskowych oraz działalność kulturalna - spotkania związane z kultywowaniem tradycji, festiwale muzyczne i filmowe oraz koncerty.

Organizacje pozarządowe w gminie Zabór działają w obszarach rozwoju społeczności lokalnych i inicjatyw oddolnych, wędkarstwa, łowiectwa, sportu, działań na rzecz seniorów.

W gminie Zielona Góra organizacje pozarządowe najaktywniej realizują zadania dotyczące upowszechniania kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i osób dorosłych, jak też poprzez organizację imprez sportowych oraz przedsięwzięć wspomagających rozwój i proces integracji społeczności lokalnej z terenu Gminy Zielona Góra.

W mieście Zielona Góra wyróżniają się także organizacje działające na rzecz integracji osób niepełnosprawnych, kultury i sztuki, edukacji, inicjatyw obywatelskich.

Pozytywnym zjawiskiem jest rozwój sektora pozarządowego, pełniącego rolę uzupełniającą w stosunku do działań władz publicznych. Na uwagę zasługuje rozwój organizacji działających na rzecz społeczności lokalnych.

⁶¹ Informacje o działalności organizacji pozarządowych pochodzą bezpośrednio z gmin.

IV.9. Obszary wymagające podjęcia działań rewitalizacyjnych

Pojęcie "rewitalizacja" zostało zdefiniowane w obowiązującej od 18 listopada 2015 r. ustawie o rewitalizacji. Według tej definicji "rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji." Celem przedsięwzięć podejmowanych w ramach rewitalizacji jest zatem nie tylko modernizacja budynków, ale przede wszystkim ożywienie społeczno-ekonomiczne, poprawa jakości życia, doprowadzenie do pełnienia funkcji użytecznych.

W ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 można było pozyskać środki na rewitalizację miejskich i wiejskich obszarów zdegradowanych. Warunkiem było opracowanie lokalnego programu rewitalizacji.

Zgodnie z wytycznymi do tworzenia Lokalnych Programów Rewitalizacji dla Województwa Lubuskiego na lata 2007-2013 obszar, który mógłby zostać uznany za zdegradowany i poddany rewitalizacji musiał charakteryzować się wskaźnikami niższymi od średnich wyników dla całego województwa lubuskiego, w zakresie wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, wysokiej stopy długotrwałego bezrobocia, wysokiego poziomu przestępczości i wykroczeń, niskiego wskaźnika prowadzenia aktywności gospodarczej, niskiego poziomu wartości zasobu mieszkaniowego. Na obszarze funkcjonalnym do opracowania programów przystąpiło miasto Zielona Góra, gmina Sulechów oraz gmina Czerwieńsk, jednak tylko Zielona Góra i Sulechów zdołały te programy zatwierdzić uchwałami rady gminy.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zielona Góra na lata 2008-2015 wskazał cztery obszary zdegradowane:

- Obszar A, Centrum miasta (sięgający na zachodzie do ul. Dąbrówki, na wschodzie Parku Tysiąclecia, na północy – dworca kolejowego, a na południu – Osiedla Morelowego), obejmujący najbardziej wartościową pod względem zabytkowym część miasta, na którym zdiagnozowano występowanie niekorzystnych zjawisk kryzysowych w postaci wysokiego stopnia bezrobocia, wysokiego stopnia przestępczości oraz niskiego poziomu wartości zasobu mieszkaniowego;
- Obszar B, w pobliżu Uniwersytetu Zielonogórskiego, w okolicach ulic Podgórnej i Akademickiej, obejmujący zabudowę mieszkaniową blokową oraz obszar parkowo – leśny (tzw. Park Poetów), na którym zdiagnozowano występowanie niekorzystnych zjawisk kryzysowych w postaci wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, wysokiego stopnia bezrobocia i wysokiego stopnia przestępczości;
- Obszar C, w okolicach ulic Stefana Batorego i Ludowej, obejmujący zabudowę mieszkaniową blokową, na którym zdiagnozowano występowanie niekorzystnych zjawisk kryzysowych w postaci wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, wysokiego stopnia bezrobocia i wysokiego stopnia przestępczości;
- Obszar D, w okolicach ulicy Stefana Batorego i Energetyków, obejmujący zabudowę mieszkaniową blokową oraz obszar otwartej przestrzeni powiązanej z odkrytym ciekim wodnym, „Dolina Gęśnika”, na którym zdiagnozowano występowanie niekorzystnych zjawisk

krzysowych w postaci wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, wysokiego stopnia bezrobocia i wysokiego stopnia przestępczości

Obszary te wykazywały również znaczące problemy w angażowaniu się mieszkańców we wspólne działania, w braku zainteresowania estetyką miasta i przestrzeni publicznych, roszczeniowym podejściem do rozwiązywania problemu wykluczenia społecznego.

Dla wskazanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji obszarów były realizowane inwestycje w zakresie podniesienia jakości przestrzeni publicznej, rozwoju potencjału turystycznego, przeciwdziałania wykluczeniu, modernizacji zabytkowych budynków, podniesienia jakości substancji mieszkaniowej.

W ramach Priorytetu IV. Działanie 4.3 LRPO na lata 2007-2013, dotyczącego rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich realizowano projekt rewitalizacji miasta Zielona Góra Etap I i II (wartość ok. 17 mln zł). W ramach I etapu rewitalizacji projekt obejmował obszar ścisłego centrum Zielonej Góry, a przedmiotowo dotyczył m.in. wymiany nawierzchni deptaka, nasadzeń zieleni, modernizacji oświetlenia, wykonania ekspozycji relikwii kamienic przy Ratuszu na Starym Rynku oraz zagospodarowania w formie placu rekreacyjno-targowego terenu przy ul. Pod Topolami⁶². W ramach II etapu projektu została przeprowadzona rewitalizacja budynku przy ul. Reja, przeznaczonego na potrzeby samorządu gospodarczego oraz budynku przy ul. Fabrycznej (tzw. „Zaułek Artystów”) na cele kulturalne miasta⁶³.

Ponadto w Zielonej Górze, m.in. zagospodarowano na teren rekreacyjny Dolinę Luizy (Wagmostaw) w ramach zadania „Transgraniczne odkrywanie nowych potencjałów w celu rozszerzenia oferty turystyczno-wypoczynkowej - Dolina Luizy (Wagmostaw) w Zielonej Górze”, obiekty przemysłowe przy ul. Fabrycznej przekształcono na budynki mieszkalne (lofty), dawny budynek LUMEL-u przy ul. Dąbrowskiego modernizowany jest w celu utworzenia Eksploratorium Przyrodniczego we współpracy z miastem Zittau.

W październiku 2013 r. Zielonogórski Ośrodek Kultury złożył w trybie konkursu zamkniętego w ramach Działania 4.3 LRPO na lata 2007-2013 wniosek o dofinansowanie projektu pn. Centrum Nauki Keplera-Planetarium WENUS, o wartości ok. 26 mln zł. Natomiast w ramach tego samego konkursu gmina Sulechów złożyła wniosek o dofinansowanie projektu dotyczącego renowacji budynku Ratusza.

W Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Sulechów na lata 2007-2015, wyznaczono obszar rewitalizacji w centrum miasta, ograniczony ulicami: 1 maja, PCK, Okrężną, Jana Pawła II, Walki Młodych, Skłodowskiej, Zwycięstwa, Powstańców Wielkopolskich, Gdańską. Obszar ten wyróżniał się koncentracją występowania zjawisk kryzysowych związanych z wysokim poziomem ubóstwa i wykluczenia, wysokim stopniem przestępczości; niskim wskaźnikiem prowadzenia aktywności gospodarczej oraz niskim poziomem wartości zasobu mieszkaniowego.

Aby przeciwdziałać wskazanym w diagnozie stanom kryzysowym zaplanowano realizację 4 zintegrowanych działań: 1. Plac Ratuszowy - wizytówką miasta, 2. Ożywienie kulturalno-społeczne Sulechowa, 3. Uporządkowanie przestrzeni publicznej w sąsiedztwie Placu Kościelnego, 4. Remont i zwiększenie potencjału użytkowego budynków wspólnot mieszkaniowych.

W ramach Priorytetu IV. Działanie 4.3 LRPO na lata 2007-2013 prowadzono projekt renowacji i adaptacji obiektu zamkowego w Sulechowie (wartość projektu ok. 5 mln zł). Celem projektu była

⁶² Materiały Urzędu Miasta Zielona Góra: http://www.zielona-gora.pl/system/obj/4316_rewit_zg_etap_1.pdf

⁶³ Materiały Urzędu Miasta Zielona Góra http://www.zielonagora.pl/system/obj/4315_rewitalizacja_etap%20II.pdf

modernizacja historycznego obiektu i ożywienie obszaru miejskiego w zakresie życia społeczno-kulturowego na obszarze zdegradowanym.

Gmina Czerwieńsk w swoim projekcie LPR (który nie zdążył zostać przyjęty przez Radę Gminy ze względu na brak spełnienia warunków określonych przez uchwaloną przez Sejm w międzyczasie ustawę o rewitalizacji) zdiagnozowała występowanie niekorzystnych czynników rozwojowych na obszarze obejmującym duży obszar Miasta, wskazujących na wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, wysoki stopień przestępczości; niski wskaźnik prowadzenia aktywności gospodarczej oraz niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego. W projekcie LPR zaplanowano zmierzenie się z problemem wykorzystania nieużytkowanych terenów w okolicy dworca kolejowego przekształcenia tego fragmentu miasta m.in. na centrum logistyczne powiązane z istniejącym portem na Odrze.

W gminie Świdnica charakter rewitalizacji miał remont Zboru w Letnicy. Budynek ten w latach 60-80 ubiegłego wieku był użytkowany przez PGR – remont i atrakcyjna oferta kulturalna wpłynęły na zmianę wizerunku wsi i zaangażowanie społeczne w lokalne życie.

Projekty realizowane dotychczas w ramach LRPO nie wyczerpały zakresu zadań oraz nie uporały się z wszystkimi obszarami problemowymi wskazanymi w lokalnych programach rewitalizacji. Analizując zakres zrealizowanych działań można zauważyć tendencje skupiania się w głównej mierze na aspekcie przestrzennym. Przy realizacji II etapu programu zrealizowane działania miały na celu nie tylko poprawę estetyki i stanu fizycznego obiektów, ale także wykorzystanie ich na nowe cele i funkcje, w tym cele społeczne m.in. związane z edukacją i nauką oraz gospodarcze m.in. związane z turystyką i organizacjami wspierającymi MSP.

Biorąc pod uwagę znowelizowane podejście do rewitalizacji, opartej na działaniach kompleksowych, integrujących zarówno wszystkich interesariuszy jak i niemal wszystkie dziedziny życia wyznaczonych obszarów zdegradowanych, będzie wymagane dokonanie aktualizacji programów rewitalizacji. Ta zmiana nie będzie mogła ograniczyć się tylko do nadania nowych ram czasowych, ale będzie musiała dostosować cały proces związany z rewitalizacją, jak i zakres merytoryczny programu do nowej ustawy o rewitalizacji oraz wytycznych opracowanych przez MliR w 2015 roku. Gminy będą zobligowane do tego aby wyznaczyć na nowo obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji, zatwierdzić je w formie uchwały rady gminy po dokonaniu wieloaspektowych diagnoz i analiz, w oparciu o konsultacje społeczne. Miasto Zielona Góra, jak wspomniano w rozdziale IV.7, planuje wykorzystać możliwość kontynuacji podjętych działań na obszarach wyznaczonych w 2008 roku, jaką daje art. 52 ustawy. W tym celu przeprowadza obecnie konsultacje społeczne nad wskazanymi wcześniej obszarami, tak, aby w najbliższym czasie móc przedstawić Radzie Miasta Zielona Góra uchwałę o obszarze zdegradowanym i obszarze rewitalizacji podzielonym na 4 podobszary.

IV.10. Dziedzictwo kulturowe i walory naturalne, potencjał turystyczny

Na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry można zidentyfikować zasoby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o znaczeniu ponadlokalnym, ponadregionalnym, krajowym

czy międzynarodowym oddziaływujące na tworzenie wartości symbolicznych obszaru, pełniących funkcje integrujące i wpływające na kreowanie wspólnej tożsamości.

Ważnym dziedzictwem kulturowym regionu lubuskiego, w tym całego obszaru MOF ZG są tradycje winiarskie. W Zielonej Górze wizytówką miasta jest Wzgórze Winne, porośnięte krzewami winorośli, na którym zlokalizowany jest historyczny Domek Winiarza i Palmiarnia, jedna z głównych atrakcji turystycznych. Corocznie obchodzone jest Winobranie – Święto Miasta, które cieszy się dużym powodzeniem wśród mieszkańców i turystów, ponadto jest imprezą rozpoznawalną w Polsce i popularyzowaną także u zachodnich sąsiadów. W Muzeum Ziemi Lubuskiej funkcjonuje ekspozycja poświęcona historii winiarstwa. Winiarskie „atrakcje” Zielonej Góry wpisane są w Lubuski Szlak Wina i Miodu. Także w innych gminach obszaru MOF ZG obecne są obiekty tego szlaku⁶⁴:

- w gminie Sulechów, Winnica Stara Winna Góra i Winny Dworek w Górzycowie (hotel, restauracja, centrum konferencyjne), Winnica Cantina, Winnica Mozów, Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku (organizuje szkolenia winiarskie oraz targi),
- w gminie Zabór: Winnica Miłosz, Winnica Ingrid, Winnica „Na Leśnej Polanie”, Winnica „Zabór” – tworzona największa winnica w Polsce, jako wspólne przedsięwzięcie samorządu województwa, gminy Zabór, Lubuskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego i stowarzyszeń winiarskich,
- w gminie wiejskiej Zielona Góra: Winnica „Winiarka”, Winnica „Julia”, Muzeum Etnograficzne w Ochli z plenerową ekspozycją winiarską,
- w gminie Świdnica: Winnica Św. Jadwigi, Winnica Krucza, Winnica „Cosel”.

W gminie Czerwieńsk prowadzony jest projekt „WINNER” („Winnice - Edukacja - Reaktywacja”).

Winiarstwo należy zdecydowanie do potencjałów turystycznych wyróżniających obszar MOF ZG, wymaga jednak podejmowania dalszych działań w zakresie np. budowania marki i promocji produktu turystycznego, poprawy infrastruktury, w tym dróg dojazdowych, ścieżek rowerowych, oznakowania, itp. Warto zauważyć, że dziedzictwo kulturowe w zakresie winiarstwa łączy wszystkie gminy obszaru.

Do zasobów dziedzictwa kulturowego należą także zabytki architektury, których nie brakuje na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry. Można wyróżnić zabytki o charakterze:

- a) sakralnym, m.in.: zabytkowe kościoły w każdej z gmin, przykładowo: konkatedra p.w. św. Jadwigi - najstarszy zabytek sakralny miasta Zielona Góra, kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Zielonej Górze, kościół Św. Jadwigi w Miłsku – najstarszy zabytek w gminie Zabór, kościół p.w. Trójcy Św. w Będowie, kościół WNMP w Leśniowie Wielkim, kościół p.w. Narodzenia NMP w Sycowicach gm. Czerwieńsk, kościół pw. Najświętszej Marii Panny w Kłępsku, perła XIV-wiecznej architektury sakralnej, kościół farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie, kościół parafialny z XIV wieku w Świdnicy, kościół parafialny pw. św. Jadwigi z XIV w. w Koźli, szachulcowy kościół w Lipnie oraz wiele innych,
- b) przemysłowym, m.in.: kompleks dawnej fabryki Polskiej Wełny, obecnie częściowo kompleks rozrywkowo-handlowy,
- c) użyteczności publicznej, m.in.: Ratusz w Zielonej Górze, w Sulechowie, w Czerwieńsku, budynek Filharmonii Zielonogórskiej,
- d) architektury rezydencjonalnej i obronnej, m.in.: zamek w Sulechowie, pałac z zabudowaniami gospodarczymi z XVII w. w Zaborze, pałac w Przytoku z XIX w., pałac, park i zabudowa folwarczna

⁶⁴ Strona internetowa Zielonogórskiego Stowarzyszenia Winiarzy:

http://www.winiarze.zgora.pl/index.php?option=com_content&task=section&id=7&Itemid=58

- z II połowy XIX w Bukowie, zespół pałacowy z XVIII wieku w Pomorsku, późnogotycki kościół, pałac i kaplica nagrobna rodziny von Sydow z XIX w. w Kalsku, renesansowy dwór Kietliczów w Świdnicy (obecnie siedziba Muzeum Archeologicznego Środkowego Nadodrza), dwór w Letnicy, ruiny zespołu podworskiego pozostałość dawnego majątku księżnej Doroty de Talleyrand w Zatoniu, renesansowy dwór w Radomii, pałac von Stoschów w Starym Kisielinie, Wieża Bismarcka w Wilkanowie, Wieża Głódowa w Zielonej Górze,
- e) militarnym m.in.: południowy odcinek Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego z niem. Oder-Warthe Bogen w rejonie Cigacic, poniemieckie bunkry,
- f) zespoły urbanistyczne: Stare Miasto w Zielonej Górze, historyczny układ miejski Sulechowa.

Wśród walorów przyrodniczych jednym z ważniejszych jest rzeka Odra i tereny wokół niej, wykorzystywane głównie pod funkcje turystyczne i rekreacyjne. W Cigacicach, w gminie Sulechów, znajduje się duży port śródlądowy. Dużą atrakcją turystyczną są rejsy statkiem Laguna⁶⁵ z portów w Cigacicach i Nowej Soli. Przywrócenie Odrze żeglugowo-turystycznej funkcji i promocję dorzecza Odry jako miejsca atrakcyjnego dla turystów, w tym m.in. zakup statków turystycznych i budowę marin, podjęto w ramach projektu pn. „Odra dla turystów 2014” realizowanego ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007–2013 przez gminę Nowa Sól – Miasto jako Beneficjenta Wiodącego w partnerstwie z gminami: Bytom Odrzański, Sulechów, Krosno Odrzańskie, Słubice, Górzycą, Kostrzyn nad Odrą, Eisenhüttenstadt, Frankfurt nad Odrą oraz ze Stowarzyszeniem Marina Winterhafen Sporboot Frankfurt (Oder). Kolejny etap programu zakłada budowę 10 przystani, m.in. na obszarze MOF ZG: w Pomorsku, Krępie, Nietkowie.

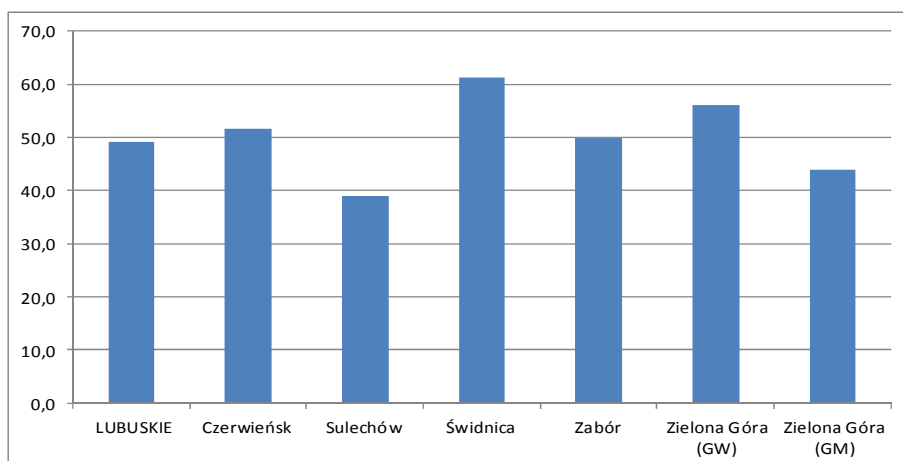
Oczywiście Odra niesie także zagrożenie powodziowe. Zidentyfikowane obszary zagrożone powodzią wzdłuż Odry na obszarze MOF ZG to Cigacice (gmina Sulechów) i Nietków (gmina Czerwieńsk)⁶⁶.

Bogactwem przyrodniczym obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry są lasy, szczególnie w gminie Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra (por. wykres nr 16). Znaczna część obszarów w strefie zewnętrznej MOF ZG podlega ochronie przyrody (por. tabela nr 29). Atrakcyjność obszaru, obok lasów i Odry, zwiększa rzeźba terenu, bowiem jest to obszar Wału Zielonogórskiego, z najwyższym wzniesieniem o wysokości 221 m. n.p.m. pn. Góra Wilkanowska.

Wykres 16. Lesistość w gminach MOF ZG na tle średniej dla województwa w roku 2012, w % powierzchni

⁶⁵ Drugi ze statków, Zefir, pływa poza obszarem MOF ZG.

⁶⁶ Strategia działania WFOŚiGW w Zielonej Górze na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020, http://www.wfosigw.zgora.pl/wfzg/doc/strategia_2013-2016_wfosigw_zgora.pdf

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Tabela 29. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w roku 2012

Jednostka terytorialna	Powierzchnia ogółem w ha
Czerwieńsk	5856,3
Sulechów	4499,5
Świdnica	6570,6
Zabór	2785,3
Zielona Góra (GW)	6515,6
Zielona Góra (GM)	0,0

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry funkcjonują dwa rezerваты przyrody, tj. rezerwat przyrody „Zimna Woda” w gminie Zielona Góra (leśnictwo Kiełpin) oraz rezerwat przyrody „Radowice”, który znajduje się w gminach: Trzebiechów i Sulechów. W Zatoniu, w gminie wiejskiej Zielona Góra, znajduje się zabytkowy park z połowy XIX w., założony z inicjatywy księżnej Doroty de Talleyrand-Périgord, który ze względu na daleko posuniętą degradację wymaga głębokiej renowacji.

Ponadto, w gminie Czerwieńsk w Nietkowie można zobaczyć zabytkowy park krajobrazowy założony przy zespole pałacowym w połowie XVIII w. oraz arboretum z gatunkami i odmianami ozdobnymi drzew oraz krzewów. Zabytkowy park jest także w Laskach. Został założony w połowie XIX w. Wszystkie wymienione zespoły parkowe wymagają poważnych prac rewaloryzacyjnych. Ze względu na słaby poziom zagospodarowania ich użytkowanie przez mieszkańców i turystów jest bardzo ograniczone. Część gminy Czerwieńsk objęta jest także Gryżyńskim Parkiem Krajobrazowym.

W gminie Zabór znajdują się natomiast jeziora: Zabór Duży (Liwno) i Jezioro Zabór Mały oraz kilka mniejszych zbiorników.

Miasto Zielona Góra także jest otoczone lasami. W samym mieście umiejscowionych jest 5 parków oraz ogród botaniczny prowadzony przez Uniwersytet Zielonogórski, gdzie można spotkać obecnie około 500 gatunków i odmian roślin⁶⁷, a przy obiekcie utworzone jest mini zoo w ramach partnerstwa z ogrodem zoologicznym w Cottbus. Tylko dwa spośród tych parków zostały w odpowiedni sposób zagospodarowane i tworzą dobre warunki do wypoczynku i rekreacji. Ogród botaniczny spełnia również funkcje edukacyjne. W gminie Świdnica zagospodarowano tereny wokół stawu w miejscowości Grabowiec, co spowodowało zamianę wizerunku wsi, zaktywizowanie lokalnego środowiska do dalszych działań i poczucia więzi. Gmina Zielona Góra planuje zagospodarowanie parków w Zatoniu, Ochli i Przylepie.

Gmina Czerwieńsk zrealizowała projekt pod nazwą „Szlakiem Rothenburgów w gminie Czerwieńsk”. Przedmiotem projektu było opracowanie koncepcji rozwojowej terenów zielonych: parku w Nietkowie, parku w Laskach, arboretum w Nietkowie oraz przystani rzecznej w Nietkowie na rzece Odrze oraz wykonanie projektów technicznych. W oparciu o projekt wykonawczy budowy przystani rzecznej w Nietkowie w kwietniu 2015r. rozpoczęto prace budowlane w ramach projektu „Odra dla turystów 2014”.

Leśne i krajobrazowe walory przyrodnicze są wykorzystywane do celów turystyczno-rekreacyjnych, wyznaczono szereg tras pieszych i rowerowych, m.in. Rowerowy Szlak Odry, pokazujący bogatą przyrodę i ciekawe zabytki w Dolinie Środkowej Odry. Planowany jest projekt stworzenia rowerowej pętli otaczającej Zieloną Górę. Szacunkowa długość trasy to 57 km, w tym około 35,5 km miałoby przebiegać po drogach leśnych. Koncepcja pętli obejmuje tereny gmin: Czerwieńsk, Świdnica, dawnej Zielona Góra i miasta Zielona Góra.

Na obszarze MOF ZG wytyczone są także leśne ścieżki edukacyjne⁶⁸, których ogółem na terenie Dyrekcji Lasów Państwowych w Zielonej Górze jest ok. 40, np. w nadleśnictwie Zielona Góra przygotowano ścieżkę przyrodniczo – leśną „Do Wieży”. Ścieżka prowadzi dwoma niezależnymi szlakami (z Wilkanowa lub z Amfiteatru w Zielonej Górze) do zabytkowej, murowanej wieży przeciwpożarowej, zbudowanej na najwyższym wzniesieniu tych okolic, czyli na Kosowej Górze.

⁶⁷ Oficjalna strona Ogrodu Botanicznego UZ: <http://ogrod.uz.zgora.pl/pl/Rosliny/Kolekcja-roslin>

⁶⁸ Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze, <http://www.zielonagora.lasy.gov.pl/sciezki-edukacyjne>

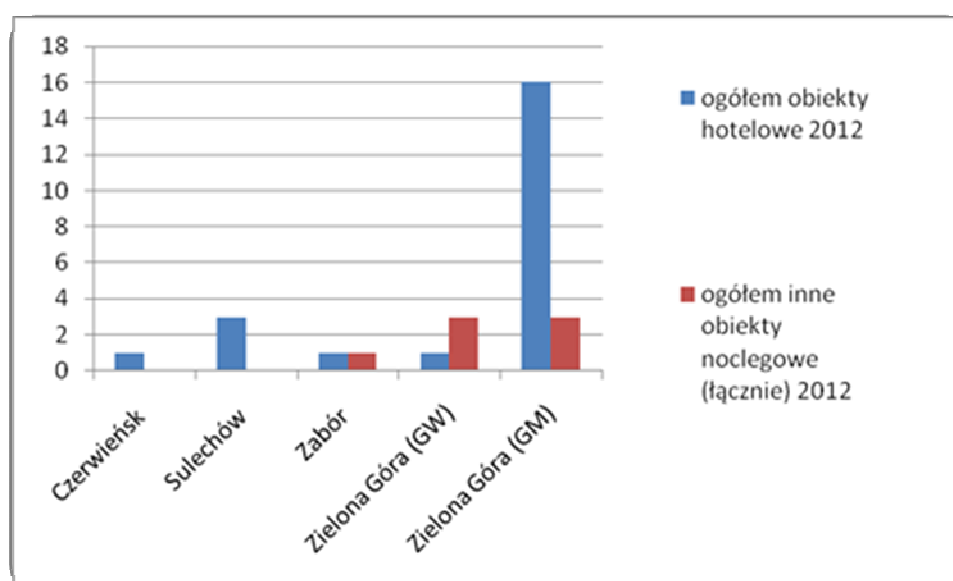
Kolejnym obok winiarstwa produktem turystycznym wyróżniającym obszar MOF ZG na tle innych w kraju mogą stać się trasy nordic walking. Wytyczono już 27 szlaków na Wale Zielonogórskim o łącznej długości ponad 360 km⁶⁹.

W gminie Czerwieńsk znajdują się także dwa szlaki wodne (Odra i Zimny Potok) nadające się do uprawiania turystyki kajakowej.

Baza hotelowa, zarówno pod względem ilości obiektów, jak i miejsc noclegowych koncentruje się głównie w Zielonej Górze i w dużo mniejszym stopniu w Sulechowie (por. wykres nr 17 i nr 18). Inne obiekty noclegowe zauważalne są w gminie wiejskiej Zielona Góra i Zaborze. Dane zawarte w BDL GUS nie obejmują Świdnicy. Według informacji uzyskanych bezpośrednio z gminy, funkcjonują tutaj 3 gospodarstwa agroturystyczne oferujące łącznie na 31 miejsc noclegowych.

Liczba turystów z Polski, nocujących w obiektach hotelowych w roku 2012 w każdej z gmin jest niższa niż w 2008. Łącznie na obszarze MOF Zielona Góra w roku 2008 w hotelach nocowało blisko 79 tys. osób z Polski, a w 2012 ok. 61 tys. Natomiast w innych obiektach noclegowych wskaźnik ten wzrósł w każdej z gmin. Ogółem na obszarze MOF ZG w innych obiektach niż hotele nocowało 5,8 tys. osób w 2008 r. i 7,1 tys. w 2012 r. Być może turyści wybierają inne obiekty niż hotele z przyczyn ekonomicznych. Część turystów wybiera inne obiekty z uwagi na pełnione przez nie funkcje, np. ofertę agroturystyczną.

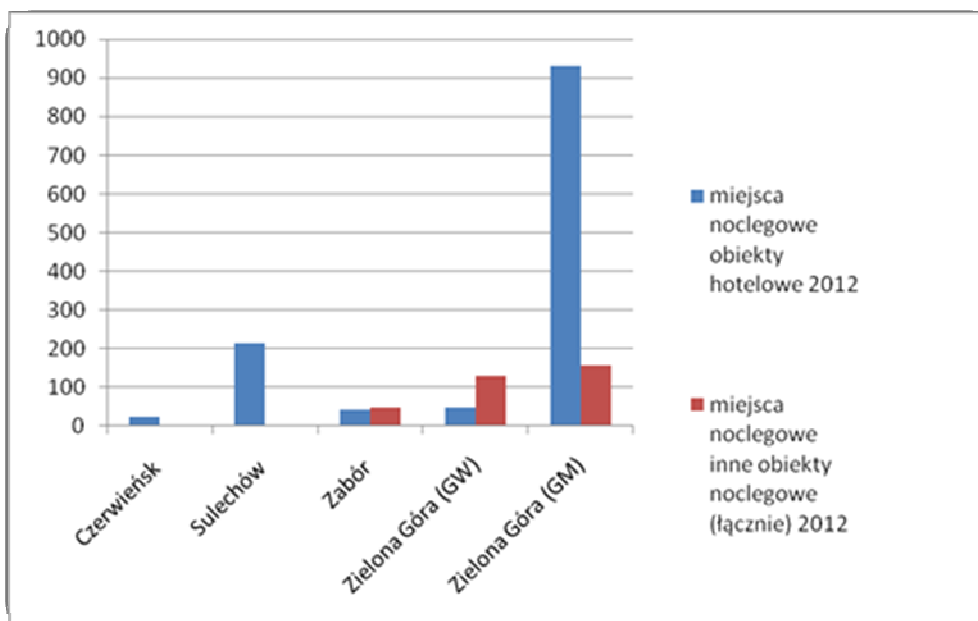
Wykres 17. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na obszarze MOF ZG w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁶⁹ Strona internetowa Polsko-Niemieckiego Centrum Informacji i Promocji Turystycznej, <http://www.cit.zielona-gora.pl/article,pl,6,szlaki.html>

Wykres 18. Miejsca noclegowe na obszarze MOF ZG w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 30. Liczba turystów z Polski korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna*	Korzystający rezydenci (Polacy)									
	obiekty hotelowe					inne obiekty noclegowe - razem				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	917	709	1299	1086	328	0	0	0	0	0
Sulechów	14850	12753	13072	11131	10020	0	0	0	0	0
Zabór	1451	1083	994	1114	1312	501	421	556	443	530
Zielona Góra (GW)	5138	4241	4331	3697	2084	2714	2759	3985	2749	3504
Zielona Góra (GM)	56456	36322	29478	40137	47162	2671	2465	2356	2347	3092

*Brak danych w BDL GUS dla Świdnicy.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 31. Liczba turystów zagranicznych korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna*	Turzyści zagraniczni									
	obiekty hotelowe					inne obiekty noclegowe - razem				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	11	15	101	59	0	0	0	0	0	0
Sulechów	4778	4801	4113	5276	6835	0	0	0	0	0
Zabór	35	43	75	85	75	0	32	92	58	17
Zielona Góra (GW)	680	522	462	128	49	557	318	321	559	550
Zielona Góra (GM)	11845	8561	6984	10025	10889	601	382	170	57	84

*Brak danych w BDL GUS dla Świdnicy.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba turystów zagranicznych, którzy odwiedzili obszar funkcjonalny Zielonej Góry w roku 2012 wyniosła blisko 18,5 tys. Z obiektów hotelowych skorzystało niecałe 18 tys., pozostali wybrali inne obiekty noclegowe, głównie w gminie wiejskiej Zielona Góra (nocowali tu goście WOSiR Drzonków). Lata 2009-2011 cechowały się spadkiem liczby turystów ogółem na obszarze MOF ZG, w roku 2012 sytuacja się poprawiła w stosunku do lat poprzednich. Warto wskazać na drastyczny spadek liczby turystów zagranicznych nocujących w obiektach hotelowych w gminie wiejskiej Zielona Góra i wzrost tego wskaźnika w gminie Sulechów oraz Zabór. Zaskakująco spadła także liczba turystów zagranicznych korzystających z innych obiektów noclegowych w mieście Zielona Góra. Według informacji z gminy Świdnica w roku 2012 udzielono tutaj 248 noclegów Polakom i 12 turystom zagranicznym, a w roku 2013 Polakom udzielono 326 noclegi, a turystom zagranicznym 19.

IV.11. Główne problemy zidentyfikowane w Diagnostyce

Diagnoza Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry ujawnia wiele problemów i barier rozwojowych wspólnych dla całego obszaru lub na tyle ważnych, że dotykając tylko jego części będą utrudniać poprawę jakości życia mieszkańców, blokować procesy wzmacniania korzystnych powiązań między gminami. Poniższy opis najważniejszych problemów utrzymany jest w porządku omawiania zagadnień w części diagnostycznej.

DEMOGRAFIA I ZASOBY LUDZKIE I RYNEK PRACY

Analizując sytuację demograficzną obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry w latach 2002-2012 można zauważyć tendencje ważne dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Na wskazanym obszarze funkcjonalnym wzrosła liczba ludności, przy czym większy przyrost miał miejsce w gminach otaczających miasto Zieloną Górę. Widać tendencję „starzenia się” społeczeństwa, tj. wzrostu liczby starszych osób i zmniejszanie się liczby najmłodszej grupy populacji. Mieszkańcy przemieszczają się głównie w obrębie gmin obszaru MOF ZG, dominuje kierunek z miast na wieś, a migracje zagraniczne nie odgrywają znaczącej roli w procesach demograficznych. W konsekwencji, mogą sprawdzić się prognozy zakładające spadek liczby ludności w mieście rdzeniu i wzrost liczby mieszkańców w strefie zewnętrznej. Żywiotowe i niekontrolowane procesy osiedlania się na terenach podmiejskich oraz wiejskich mogą powodować zakłócenia przestrzeni miejskiej i wiejskiej. W roku 2013 na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zanotowano niewielki spadek liczby bezrobotnych w stosunku do poprzedniego roku, jednak jego stan był nadal wyższy niż w roku 2008. Większa stopa bezrobocia występuje w gminach otaczających miasto Zielona Góra. Wciąż trudna jest sytuacja na rynku pracy osób młodych i osób powyżej 50-go roku życia. Dużą grupę bezrobotnych stanowią długotrwale bezrobotni i osoby bez kwalifikacji zawodowych. Grupy te w dalszym ciągu będą potrzebowały wsparcia w zakresie aktywizacji na rynku pracy. Liczba zatrudnionych nie podlegała znaczącym różnicowaniom w poszczególnych latach. Zdecydowana większość zatrudnionych pracuje poza rolnictwem. Sektorem zatrudniającym największą liczbę osób są szeroko rozumiane usługi, ale też wysoki wskaźnik na części obszaru wykazuje przemysł z budownictwem. Z rynku pracy w Zielonej

Górze korzystają mieszkańcy wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego. Poza miastem rdzeniem, najbardziej rozwinięty rynek pracy występuje w Sulechowie.

- Starzenie się społeczeństwa,
- Wysokie bezrobocie w gminach wiejskich,
- Mała ilość dobrze płatnych miejsc pracy,

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ, GOSPODARKA OPARTA NA WIEDZY

Na tle województwa lubuskiego MOF ZG cechuje się dosyć wysokim poziomem przedsiębiorczości. Profil gospodarczy obszaru można określić w głównej mierze jako handlowo-usługowy. Niska innowacyjność spowodowana jest przede wszystkim małą liczbą dużych i średnich przedsiębiorstw oraz firm o znaczącym potencjale innowacyjnym. Niemniej działają tutaj firmy o uznanych markach i produktach innowacyjnych, konkurencyjnych na skalę krajową i międzynarodową. Dominuje sektor mikro i małych przedsiębiorstw, którego głównym atutem jest szybsze dostosowywanie się do zmian rynkowych.

Funkcjonujące szkoły wyższe silnie odczuły efekt zmian demograficznych. Uniwersytet Zielonogórski i PWSZ Sulechów dostarczają nie tylko wysokiej jakości zasobów ludzkich, ale także działają w sferze B+R i otoczenia biznesu.

Przedsiębiorstwa obszaru MOF ZG mogą korzystać z oferty instytucji otoczenia biznesu o regionalnej skali działania, posiadających ofertę finansową, szkoleniową, doradczą. Istniejące i kształtujące się podmioty sfery B+R tworzą potencjał innowacyjny, który należy rozwijać w kierunku współpracy nauki i biznesu, transferu technologii i komercjalizacji wiedzy. Wzmocnienia wymagają kompetencje społeczeństwa informacyjnego, poszerzenie zakresu e-usług i ujednolicenie ich standardu w obszarze funkcjonalnym. Konieczne są dalsze działania zmierzające do likwidacji wykluczenia cyfrowego.

- Niska innowacyjność przedsiębiorstw obszaru funkcjonalnego. Niska innowacyjność, słaby sektor B + R;
- Mała ilość dużych i średnich przedsiębiorstw oraz inwestorów;
- Nierównomierny dostęp mieszkańców obszaru funkcjonalnego do e-usług;

INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I TRANSPORT PUBLICZNY

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry posiada relatywnie dobrą zewnętrzną dostępność komunikacyjną oraz rozwinięty system dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Problemem jest zły stan techniczny dużej części dróg, w tym lokalnych. W mieście Zielona Góra występują „wąskie gardła” skutkujące korkami w godzinach szczytu, a także deficyt miejsc parkingowych. Konieczne są dalsze inwestycje ograniczające ruch samochodów w centrum miasta. Mimo dużego potencjału Miejskiego Zakładu Komunikacji oraz funkcjonowania innych przewoźników transportu zbiorowego, brak jest spójnego systemu i występują niedobory połączeń. Transport ten wymaga dalszego wprowadzania nowoczesnych i ekologicznych rozwiązań, wymiany taboru oraz pełnego zintegrowania systemów komunikacji zbiorowej. Zbyt wolno budowane są ścieżki rowerowe, wciąż jest ich mało i konieczne jest stworzenie kompleksowego systemu dla całego MOF ZG. Duże

natężenie ruchu pojazdów z silnikami spalinowymi, w tym, pojazdów komunikacji publicznej, jest jednym z najważniejszych źródeł niskiej emisji.

- Wysoki poziom niskiej emisji, w tym pochodzącej ze środków transportu miejskiego. Zły stan techniczny wielu dróg i ulic;
- Brak zintegrowanych systemów komunikacji publicznej i infrastruktury transportowej dla całego obszaru MOF;
- Słabo rozbudowana i nie tworząca jednolitego systemu sieć ścieżek rowerowych;
- Nadmierne zatłoczenie istniejących połączeń z siecią TEN-T. Zły stan techniczny wielu dróg i ulic;
- Ograniczona przepustowość części ulic w Zielonej Górze, brak południowej obwodnicy;
- Występowanie wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej MOF ZG;

OCHRONA ŚRODOWISKA

Na Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Zielonej Góry zagrożenia dla środowiska są podobne jak dla całego województwa, tj. nie w pełni oczyszczone ścieki komunalne czy emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z gospodarstw domowych, zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich oraz zanieczyszczenia powodowane komunikacją samochodową.

Na uwagę zasługuje znaczna poprawa w strefie zewnętrznej MOF ZG infrastruktury sieciowej, wodociągowej i kanalizacyjnej oraz osiąganie wymogów związanych z poziomem recyklingu odpadów. Istotnym problemem w rdzeniu MOF ZG jest ograniczenie możliwości rozwoju miasta przez niezagospodarowane wody opadowe. Istniejące instalacje do segregacji odpadów oraz oczyszczania ścieków nie spełniają aktualnych wymagań prawodawstwa Unii Europejskiej. Nadal występują braki w zakresie infrastruktury sieciowej. Podkreślenia wymaga fakt dotychczasowej współpracy części gmin w realizacji gospodarki ściekami i odpadami stałymi.

- Ograniczenie możliwości rozwoju miasta przez niezagospodarowane wody opadowe;
- Infrastruktura w gospodarce wodno-ściekowej i odpadowej nie spełnia wymogów prawa UE;

EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA

Bezpieczeństwo energetyczne, minimalizowanie negatywnego oddziaływania na środowisko (w tym zwiększanie udziału odnawialnych źródeł energii) i podejmowanie działań na rzecz efektywności energetycznej, czyli m.in. ograniczanie strat energii, stały się ważnymi wyzwaniami w polityce rozwoju i wymagają podjęcia intensywnych działań na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry. Przejście największego w MOF ZG wytwórcy energii cieplnej – Elektrociepłowni „Zielona Góra” z węgla na gaz stawia miasto wśród wiodących w Polsce. Mimo podejmowanych w całym obszarze funkcjonalnym innych działań na rzecz ograniczenia niskiej emisji, termomodernizacji budynków i zwiększenia wykorzystania OZE, potrzeby w tym zakresie są jeszcze bardzo duże. Ich szczegółowa diagnoza zawiera się w opracowanych przez gminy planach gospodarki niskoemisyjnej.

- Niski poziom wykorzystania możliwości ekologicznego centralnego źródła energii ciepłej pracującego w systemie kogeneracji;
- Zbyt wysoka energochłonność obiektów publicznych i mieszkalnych;

USŁUGI PUBLICZNE O CHARAKTERZE SPOŁECZNYM

Poziom usług publicznych na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry jest zróżnicowany. Wskazać można na dobry dostęp do edukacji, przy jednak zróżnicowanym poziomie jakościowym nauczania, w tym dostępie do zajęć pozalekcyjnych, dosyć niski odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli w gminach strefy zewnętrznej, słabe dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku, niezadawalającą sytuację w obszarze ochrony zdrowia, w tym ograniczony dostęp do usług medycznych i rehabilitacyjnych osób starszych, niepełnosprawnych i chorych na choroby nowotworowe oraz różnorodną ofertę kulturalną i sportowo-rekreacyjną. W przypadku tej ostatniej również widoczne są różnice w dostępie do tej oferty mieszkańców rdzenia i gmin otaczających. Bezrobocie i ubóstwo pozostają głównymi przyczynami ubiegania się o pomoc społeczną, ale w większym stopniu niż wcześniej uwiadamiają się takie przyczyny jak: alkoholizm, bezdomność, narkomania. Zróżnicowanie przyczyn wykluczenia wymaga dobrania odpowiednich instrumentów wspierających, jednak jednym z głównych pozostaje wprowadzenie na ścieżkę edukacji i aktywności zawodowej. W dalszym ciągu brakuje mieszkań komunalnych i socjalnych, aby zaspokoić potrzeby mieszkańców. Wzmacnianie jakości usług publicznych jest istotnym zadaniem w zakresie podnoszenia standardu życia mieszkańców, przy wzrastających oczekiwaniach obywateli w tym względzie. Starzenie się społeczeństwa będzie wymagać dostosowania usług publicznych do potrzeb tej grupy społecznej.

- Rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego;
- Wysoki udział w strukturze bezrobocia osób długotrwale bezrobotnych i bez kwalifikacji zawodowych;
- Słabe dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku;
- Duże zróżnicowanie poziomu jakościowego nauczania, w tym dostępu do zajęć pozalekcyjnych na obszarze MOF ZG;
- Zbyt niski odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli;

DZIEDZICTWO KULTUROWE I WALORY NATURALNE, POTENCJAŁ TURYSTYCZNY

Potencjał dziedzictwa kulturowego jest duży, wymaga jednak działań zwiększających atrakcyjność i ułatwiających dostęp. Powinien być również w większym stopniu wykorzystany do rozwijania kreatywności, przede wszystkim ludzi młodych.

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry cechuje się interesującym zasobem dziedzictwa kulturowego, do którego należy m.in. różnorodność zabytków oraz inicjatywy kultywujące tradycje winiarskie terenu. Wśród walorów przyrodniczych wyróżnia się rzeka Odra i atrakcyjne położenie wśród lasów. Winiarskie dziedzictwo kulturowe obszaru, rozwój winnic i innych inicjatyw w tej dziedzinie można wykorzystać do budowy marki i specjalizacji turystycznej MOF ZG opartej na enoturystyce. Bogactwo przyrodnicze lasów sprzyja rozwojowi tras turystyczno-rekreacyjnych, m.in. nordic walking i rowerowych. Na uwagę zasługują przedsięwzięcia związane z żywieniem turystycznym Odry. Pomimo niewątpliwych atutów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

potencjał turystyczny nie jest znacząco wykorzystywany. Tereny parkowe i zielone są w niewielkim stopniu zagospodarowane na potrzeby turystyki i rekreacji, a część zasobów o dużej wartości przyrodniczej i kulturowej ulega systematycznej degradacji. Wskazane byłoby podjęcie intensywnych działań poprawiających poziom ochrony istniejących zasobów i dostępność atrakcyjnych obiektów przyrodniczych i kulturowych.

- Zbyt niska efektywność wykorzystania zasobów kultury;
- Zbyt niskie wykorzystanie zasobów przyrodniczych dla rozwoju usług ekosystemowych.;

OBSZARY WYMAGAJĄCE PODJĘCIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH

Na terenie MOF OW Zielona Góra obszary wymagające kompleksowego wsparcia rewitalizacyjnego to nie tylko wyłącznie tereny związane z zabudową historyczną, chociaż rewitalizacja często związana jest z obszarami historycznymi, które z racji wieku i wieloletnich zaniedbań uległy największej degradacji technicznej. Zasoby te w dużym stopniu zamieszkują osoby znajdujące się w złej sytuacji materialnej lub wykluczone społecznie co często powoduje nagromadzenie negatywnych zjawisk społecznych i zniechęca podmioty prywatne do prowadzenia na tym terenie działalności gospodarczej.

W dość zróżnicowanej strukturze miejskiej na terenie rdzenia MOF problem degradacji dotyczy również nowej zabudowy mieszkaniowej, tzw. blokowisk, gdzie zły stan techniczny obiektów, brak zidentyfikowanej przestrzeni publicznej oraz terenów do rekreacji codziennej i weekendowej, a także zanik więzi sąsiedzkich. Jak wynika z przeprowadzonych w lokalnych programach rewitalizacji diagnoz, towarzyszą temu negatywne zjawiska społeczne tj. np. bieda, bezrobocie, przestępczość, co wskazuje na to, że obszar taki również wymaga rewitalizacji.

Działania rewitalizacyjne można prowadzić wyłącznie na obszarach, na których zidentyfikowano sytuację kryzysową. Wszelkie remonty, modernizacje oraz inwestycje infrastrukturalne same w sobie nie są działaniami rewitalizacyjnymi, jednak inwestując w poprawę stanu zabudowy i infrastruktury w obszarze zidentyfikowanym jako obszar rewitalizacji stanowią jej ważny element. Inwestycje w infrastrukturę, w tym mieszkalnictwo, usługi, przestrzeń publiczną, tereny rekreacji, nie są celem rewitalizacji a jedynie narzędziem do osiągnięcia celu ożywienia obszaru. Społeczność lokalna lepiej identyfikuje się z realizowanymi działaniami jeśli chociażby w minimalnym stopniu ma na nie wpływ.

- zidentyfikowane obszary zdegradowane, wymagające rewitalizacji;
- zły stan techniczny budynków, zarówno zabytkowych, jak i bloków z lat 50-80 XXw.;
- mało atrakcyjna przestrzeń publiczna i rekreacyjna;
- rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego na terenach zdegradowanych;
- niska aktywność społeczna oraz tożsamość lokalna związana z miejscem zamieszkania;
- wysoki stopień przestępczości.

Tabela 32. Główne problemy w odniesieniu do celów i działań Strategii ZIT MOF ZG.

Problemy (z odniesieniem do SWOT)	Cele/Działania	Zakładane efekty (główny wskaźnik rezultatu bezpośredniego/produktu)
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom niskiej emisji, w tym, pochodzącej z ruchu samochodów osobowych i środków transportu 	Cel 1 Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO ₂ /rok]

<p>miejskiego. Zły stan techniczny wielu dróg i ulic.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak zintegrowanych systemów komunikacji publicznej i infrastruktury transportowej dla całego obszaru MOF. • Słabo rozbudowana i nie tworząca jednolitego systemu sieć ścieżek rowerowych. • „Wąskie gardła” ograniczające funkcjonowanie transportu miejskiego. 	<p>Działanie 1.</p> <p>Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierne zatłoczenie istniejących połączeń z siecią TEN-T. Zły stan techniczny wielu dróg i ulic. • Ograniczona przepustowość części ulic w Zielonej Górze. • Brak zintegrowanych systemów komunikacji publicznej i infrastruktury transportowej dla całego obszaru MOF. • Występowanie wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej MOF ZG. 	<p>Cel 1</p> <p>Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.</p> <p>Działanie 2.</p> <p>Poprawa powiązań MOF z siecią dróg krajowych i likwidacja wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej.</p>	<p>Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI 14) [km]</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Nierównomierny dostęp mieszkańców obszaru funkcjonalnego do e-usług. 	<p>Cel 1</p> <p>Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.</p> <p>Działanie 3.</p> <p>Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym.</p> <p>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</p>	<p>Liczba uruchomionych systemów teleinformatycznych w podmiotach wykonujących zadania publiczne [szt.]</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Zbyt niska efektywność wykorzystania zasobów kultury 	<p>Cel 2</p> <p>Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Działanie 1.</p> <p>Poprawa jakości i dostępności usług w dziedzinie kultury.</p>	<p>Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (CI 9) [odwiedziny/rok]</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Zbyt niskie wykorzystanie zasobów przyrodniczych dla rozwoju usług ekosystemowych. 	<p>Cel 2</p> <p>Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Działanie 2.</p> <p>Ochrona i wykorzystanie zasobów</p>	<p>Dodatkowa powierzchnia biologicznie czynna uzyskana w wyniku realizacji projektów [ha]</p>

	<p>przyrodniczych obszaru funkcjonalnego.</p> <p>Działanie realizowane ramach alokacji ZIT oraz poza alokacją ZIT w części planowanej do PI 6 iv /POLiŚ/.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> Ograniczenie możliwości rozwoju miasta przez niezagospodarowane wody opadowe. 	<p>Cel 2</p> <p>Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Działanie 3.</p> <p>Zagospodarowanie wód opadowych na terenie rdzenia MOF ZG.</p> <p><i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i></p>	<p>Liczba zabezpieczonych miast, w których podjęto działania związane z zabezpieczeniem przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi [szt.]</p>
<ul style="list-style-type: none"> Infrastruktura w gospodarce wodno-ściekowej i odpadowej nie spełnia wymogów prawa UE. 	<p>Cel 2</p> <p>Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Działanie 4.</p> <p>Zapewnienie zgodności gospodarki odpadowej i wodno-ściekowej z prawodawstwem UE.</p> <p><i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i></p>	<p>Dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI 17) [tony/rok]</p>
<ul style="list-style-type: none"> Niski poziom wykorzystania możliwości ekologicznego centralnego źródła energii cieplnej. 	<p>Cel 2</p> <p>Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Działanie 5.</p> <p>Rozwijanie proekologicznych systemów grzewczych w oparciu o produkcję ciepła wytwarzanego w kogeneracji.</p>	<p>Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej [GJ/rok]</p>
<ul style="list-style-type: none"> Zbyt wysoka energochłonność obiektów publicznych i mieszkalnych. 	<p>Cel 2</p> <p>Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.</p> <p>Działanie 6.</p> <p>Podniesienie efektywności energetycznej obiektów i instalacji w gminach MOF ZG.</p>	<p>Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO₂/rok]</p>
<ul style="list-style-type: none"> Niekorzystne zmiany demograficzne, starzenie się społeczeństwa. Niezadawalająca sytuację w obszarze ochrony zdrowia, w 	<p>Cel 3</p> <p>Poprawa społecznej spójności MOF ZG.</p> <p>Działanie 1.</p>	<p>Ludność objęta ulepszonymi usługami zdrowotnymi (CI 36) [osoby]</p>

tym ograniczony dostęp do usług medycznych i rehabilitacyjnych osób starszych, niepełnosprawnych i chorych na choroby nowotworowe.	Dostosowanie infrastruktury do zmieniających się warunków demograficznych.	
<ul style="list-style-type: none"> zidentyfikowane obszary zdegradowane, wymagające rewitalizacji. mało atrakcyjna przestrzeń publiczna i rekreacyjna 	Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG. Działanie 2. Wsparcie rozwoju obszarów zdegradowanych.	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją [ha]
<ul style="list-style-type: none"> Słabe dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku. 	Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG. Działanie 3. Infrastruktura edukacyjna dostosowana do potrzeb rynku pracy. Działanie realizowane poza alokacją ZIT.	Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego [szt.]
<ul style="list-style-type: none"> Duże zróżnicowanie poziomu jakościowego nauczania, w tym dostępu do zajęć pozalekcyjnych na obszarze MOF ZG Zbyt niski odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli. 	Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG. Działanie 4. Wysoka jakość i dostępność edukacji na wszystkich poziomach kształcenia	Liczba uczniów którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu [osoby]
<ul style="list-style-type: none"> Słabe dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku. 	Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG. Działanie 5. Lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego. Działanie realizowane poza alokacją ZIT.	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS [szt.]
<ul style="list-style-type: none"> Rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego. Wysoki udział w strukturze bezrobocia osób długotrwale bezrobotnych i bez kwalifikacji zawodowych. 	Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG. Działanie 6. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie MOF ZG.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu [osoby]
<ul style="list-style-type: none"> Niska innowacyjność, słaby sektor B + R. Mała ilość dużych i średnich przedsiębiorstw oraz inwestorów. 	Cel 4 Rozwój sektora MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.	Liczba nowych przedsiębiorstw powstałych przy wsparciu instytucji otoczenia biznesu [szt.]

<ul style="list-style-type: none"> Wysokie bezrobocie w gminach wiejskich, Mała ilość dobrze płatnych miejsc pracy. 	<p>Działanie 1. Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i></p>	
<ul style="list-style-type: none"> Niska innowacyjność przedsiębiorstw obszaru funkcjonalnego. Niska innowacyjność, słaby sektor B + R; 	<p>Cel 4 Rozwój sektora MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego. Działanie 2. Rozwój innowacyjności motorem wzrostu MOF ZG. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i></p>	<p>Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury badawczej [szt.]</p>

IV.12. Analiza SWOT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zmiana

Zgodnie z nowym paradygmatem polityki rozwoju, zawartym m.in. w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego należy dążyć do optymalnego wykorzystania potencjałów rozwojowych tkwiących w danym terytorium, przy eliminacji występujących barier. Wymaga to precyzyjnej identyfikacji potencjałów i barier. Narzędziem wykorzystywanym w tym celu jest analiza SWOT.

Poniższe zapisy analizy SWOT zostały opracowane na podstawie wyników przeprowadzonej diagnozy obszaru i warsztatów z udziałem przedstawicieli wszystkich gmin MOF ZG.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
POŁOŻENIE I KOMUNIKACJA	
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne położenie geograficzne, przy szlakach komunikacyjnych: S3, kolej – Odrzanka, bliskość A2, • Dobrze rozwinięta sieć dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, • Rozwinięte połączenia komunikacji miejskiej w Zielonej Górze, gminie wiejskiej i Zaborze, • Silne powiązania gmin w obszarze funkcjonalnym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierne zatłoczenie istniejących połączeń z siecią TEN-T. Zły stan techniczny i zatłoczenie wielu dróg i ulic. • Słabo rozbudowana i nie tworząca jednolitego systemu sieć ścieżek rowerowych • Brak zintegrowanych systemów komunikacji publicznej i infrastruktury transportowej dla całego obszaru MOF, • Zbyt mała ilość stałych przepraw mostowych przez Odrę (jedna) – rzeka barierą komunikacyjną.
GOSPODARKA, RYNEK PRACY	
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne tereny inwestycyjne, • Wysokie wskaźniki przedsiębiorczości, • Powstający Park Naukowo-Technologiczny UZ, Laboratoria w Sulechowie, • Działające instytucje otoczenia biznesu, • Dostępność internetu, 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska innowacyjność, słaby sektor B + R, • Mała ilość dużych i średnich przedsiębiorstw oraz inwestorów, • Wysokie bezrobocie w gminach wiejskich, • Mała ilość dobrze płatnych miejsc pracy, • Słabo rozwinięte e-usługi,

- Silny sektor handlowo-usługowy.

- Niska liczba turystów, szczególnie zagranicznych.

ENERGIA I ŚRODOWISKO

- Nowoczesne źródło ciepła powstającego w kogeneracji ,
- Duże doświadczenie w realizacji wspólnych projektów w zakresie gospodarki odpadami i wodno-ściekowej.

- Deficyty infrastruktury sieciowej: kanalizacyjnej (w tym kanalizacji deszczowej) i ciepłowniczej,
- Wysokie zanieczyszczenie powietrza spowodowane niską emisją, szczególnie w obszarze rdzenia MOF,
- Energochłonność sektora komunalnego i mieszkaniowego,
- Słabe wykorzystanie energii z odnawialnych źródeł,
- Zbyt niska efektywność wykorzystania zasobów kultury,
- Zbyt niskie wykorzystanie zasobów przyrodniczych dla rozwoju usług ekosystemowych.

KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

- Dobry dostęp do edukacji, w tym na poziomie wyższym (UZ, PWSZ Sulechów),
- Rozpoznawalne w kraju imprezy kulturalne,
- Bogate dziedzictwo kulturowe, w tym wyróżniające tradycje winiarskie,
- Rozwijający się sektor organizacji pozarządowych.

- Niekorzystne zmiany demograficzne, starzenie się społeczeństwa,
- Wysoki udział w strukturze bezrobocia osób długotrwale bezrobotnych i bez kwalifikacji zawodowych,
- Niższy poziom nauczania w szkołach gmin strefy zewnętrznej,
- Nie w pełni dostosowane kształcenie zawodowe do potrzeb rynku pracy,
- Brak powrotu ludzi młodych i wykształconych wyjeżdżających do wielkich miast na studia,
- Niewystarczający dostęp do podstawowej i specjalistycznej opieki lekarskiej,
- Istniejące obszary zdegradowane, wymagające rewitalizacji,
- Rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie położenia blisko granicy z Niemcami do dynamizowania rozwoju gospodarczego, • Poprawa dostępności i jakości usług w transporcie dzięki poprawie stanu technicznego kluczowej infrastruktury kolejowej, drogowej i wodnej, • Rozwój i promocja niskoemisyjnego transportu publicznego oraz ruchu pieszego i rowerowego, • Integracja różnych rodzajów transportu, • Wykorzystanie dobrej dostępności środków unijnych (w tym ZIT), • Prowadzenie przez gminy skoordynowanej polityki prorodzinnej , • Wsparcie przy tworzeniu nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw, • Zwiększenie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, • Dobre przygotowane programów rewitalizacji, • Rozwój turystyki, w tym weekendowej, w oparciu o wykorzystanie tradycji winiarskich i potencjału rzeki Odry. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewykorzystanie potencjału realnej współpracy gmin w realizacji celów ZIT, • Niewykorzystanie potencjału tworzonego przez inwestycje w infrastrukturę wszystkich rodzajów transportu, • Brak spójności w zakresie przepisów prawnych przy realizacji inwestycji z OZE, • Zmiany klimatyczne, w tym zagrożenia powodziowe, • Niekontrolowana suburbanizacja, • Utrzymywanie się niskiej atrakcyjności lokalnego rynku pracy.

V. ZAŁOŻENIA I CELE STRATEGII ZIT MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ZIELONEJ GÓRY

V.1. Wizja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry.

Wizja rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry wskazuje na to, w jaki sposób realizacja projektowanych działań wpłynie na jego integrację w obszarach objętych interwencją ZIT oraz działaniami komplementarnymi i uzupełniającymi.

Wizja – Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry po roku 2020.

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry po roku 2020 jest w ścisłym gronie europejskich miast – liderów ekologii i innowacyjności. Taką markę zyskuje dzięki skutecznej realizacji nowatorskich działań zmieniających w krótkim czasie oblicze miasta i jego otoczenia. Sukces jest motorem rozwoju, tworzy miasto znacznie lepszym miejscem do życia dla wszystkich mieszkańców, przyciągającym biznes, przyjaznym dla turystów i otwierającym dobre perspektywy przed młodymi ludźmi.

Tworzy się wspólny organizm metropolitalny w którym współdziałanie odbywa się na poziomie planowania rozwoju i planowania przestrzennego, projektach infrastrukturalnych, rozwoju zasobów ludzkich, rozwinęły się funkcje metropolitalne Zielonej Góry skupiające również główne czynniki innowacyjności wspierające poszerzanie spectrum możliwości rozwojowych całego obszaru.

Duże znaczenie dla wewnętrznej integracji obszaru funkcjonalnego miało zbudowanie wspólnego systemu komunikacyjnego dla całego obszaru. W jego ramach zintegrowano różne formy transportu, usunięto najpoważniejsze wąskie gardła komunikacyjne w rdzeniu MOF ZG i znacząco zmniejszono niską emisję pochodzącą ze środków transportu miejskiego. Mieszkańcy chętniej korzystają ze środków transportu publicznego. Powstała w tym czasie sieć dróg rowerowych cieszy się dużą popularnością wśród mieszkańców. Działania związane z rozbudową sieci ciepłowniczych i kompleksową modernizacją energetyczną budynków dodatkowo ograniczyły skalę niskiej emisji.

Spójność MOF poprawia łatwy dostęp do usług publicznych dzięki narzędziom technologii informacyjnej. Dokonał się duży postęp w korzystaniu przez mieszkańców z usług elektronicznych. Wszystkie gminy wdrożyły odpowiednie systemy pozwalające na załatwienie najważniejszych spraw bez wizytowania urzędów gmin. Tereny zielone MOF są lepiej chronione przed szkodliwym wpływem działań człowieka a jednocześnie zwiększyły się możliwości usług ekosystemowych. Te obszary są dostępne dla mieszkańców, mała architektura pozwala na relaks i uprawianie rekreacyjnego sportu. Instytucje kultury szerzej udostępniają swoje zasoby i otworzyły się na mieszkańców całego MOF. Korzystając z nowych rozwiązań technologicznych rozszerzono zakres usług w dziedzinie kultury i znacznie rozszerzony został krąg ich odbiorców.

V.2. Wymiar terytorialny i obszary wsparcia.

Dotychczasowa polityka rozwojowa gmin w obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry oparta była na zasadzie integralności każdej z nich i realizacji odrębnych celów rozwojowych. Tylko wybrane zagadnienia – gospodarka odpadami i gospodarka wodno-ściekowa stały się przedmiotem porozumień międzygminnych racjonalizujących wykorzystywanie istniejących zasobów i ustanawiających działania o charakterze integracyjnym. Strategia ZIT powinna wskazać podstawowe kierunki rozwojowe najbardziej korzystne z punktu widzenia całości obszaru funkcjonalnego, przewyższając możliwe rozbieżności interesów wynikające z dotychczasowego – konkurencyjnego punktu widzenia opartego na samoistnym funkcjonowaniu tych jednostek administracyjnych.

W planowanych działaniach należy uwzględnić właściwe dla każdej z gmin specyficzne funkcje i potencjały. Działania podjęte w ramach realizacji Strategii ZIT MOF powinny dążyć do kształtowania tych funkcji i wykorzystywania potencjałów do stworzenia wspólnego organizmu społeczno-gospodarczego. Podstawą takiego funkcjonowania w istniejących uwarunkowaniach prawnych może być tylko partnerska współpraca wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry. Strategia ZIT będzie skupiała się na wybranych obszarach problemowych i funkcjach, którym zostały przyporządkowane cele strategiczne i działania służące pogłębieniu integracji JST wchodzących w skład MOF ZG.

Takie podejście nie oznacza, że wszystkie działania będą prowadzone we wszystkich gminach. Część z nich, a dotyczy to m.in. działań rewitalizacyjnych, będzie odnosić się do wybranych JST, dla których przedmiotowe procesy są uzasadnione, a jednocześnie stanowią ważny element rozwoju dla całego obszaru MOF ZG. W przypadku rewitalizacji koncentracja przedsięwzięć na obszarach zdegradowanych, występujących w obrębie 2 gmin (Zielona Góra i Sulechów), wynika ze specyfiki podejmowanych czynności oraz problemów, jakie są do rozwiązania. Zjawiska kryzysowe i potrzeby rewitalizacyjne dotyczą obszarów miejskich, co wykazały przeprowadzone diagnozy i badania. Z założenia regulacji prawnych dotyczących rewitalizacji wynika też warunek koncentracji działań. Podyktowany jest on ograniczonym dostępem zasobów, zwłaszcza finansowych, ale przede wszystkim podejściem do rewitalizacji jako przemyślanej i kompleksowej interwencji na obszarach najbardziej tego potrzebujących, tak aby spowodować rzeczywistą i trwałą zmianę strukturalną obszarów zdegradowanych. Pozostawienie bez przekształceń terenów o substandardowych warunkach życia, z obserwowalnymi zjawiskami wykluczenia, może spowodować degradację obszarów zurbanizowanych co będzie przekładać się na pogorszenie jakości życia, a więc zmniejszenie atrakcyjności miasta dla jego mieszkańców. Może skutkować również znacznym wzrostem kosztów zarządzania obszarem miejskim, a także pogorszeniem się wizerunku miasta. Tym samym przyczyniać się do obniżania jego pozycji konkurencyjnej⁷⁰, a przez to mieć wpływ na pozycję wszystkich gmin w obrębie MOF.

Ważnym czynnikiem ukierunkowującym prace nad Strategią ZIT wpływającym na wybór celów są determinanty zawarte w dokumentach regionalnych, krajowych i zagranicznych, w tym: w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.

⁷⁰ wg Krajowej Polityki Miejskiej 2023

w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz Umowa Partnerstwa, przyjęta przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014 r.

W Umowie Partnerstwa zostały zdefiniowane najważniejsze kierunki wsparcia w ramach ZIT z wykorzystaniem środków EFSI, w ramach celów tematycznych. Są to:

- rozwój zrównoważonego, sprawnego transportu łączącego miasto i jego obszar funkcjonalny,
- przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskiego obszaru funkcjonalnego, na wybranych terenach objętych programami rewitalizacji,
- poprawa stanu środowiska przyrodniczego na obszarze funkcjonalnym miasta,
- wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych,
- wzmacnianie rozwoju funkcji symbolicznych budujących międzynarodowy charakter i ponadregionalną rangę miejskiego obszaru funkcjonalnego oraz poprawa dostępu i jakości usług publicznych na całym obszarze funkcjonalnym,
- poprawa sytuacji na rynku pracy, m.in. poprzez działania na rzecz pomocy w aktywnym poszukiwaniu pracy, podnoszenia kwalifikacji zawodowych i dostosowania kompetencji do potrzeb rynku pracy,
- poprawa dostępu do usług publicznych m.in. związanych z edukacją, ochroną zdrowia, pomocą społeczną,
- usług związanych z ochroną zdrowia oraz profilaktyką, a także usług społecznych.

Szczegółowy układ celów i priorytetów inwestycyjnych jest również determinowany przez kształt Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020, w który wpisuje się instrument ZIT.

Ważnym elementem Strategii ZIT są również projekty komplementarne, powiązane z głównymi celami rozwojowymi obszaru funkcjonalnego i finansowane z krajowych programów operacyjnych.

V.3. Cele i działania ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry

---

Strategia ZIT jako podstawowy przedmiot zainteresowania stawia sobie za cel najlepsze wykorzystanie potencjałów obszaru funkcjonalnego dla osiągnięcia wyższej jakości życia mieszkańców. Warunkiem osiągnięcia tego celu jest poprawa spójności społecznej i gospodarczej tego obszaru, wzmocnienie już istniejących powiązań i wykorzystanie ich dla skonstruowania wspólnej zintegrowanej przestrzeni obszaru funkcjonalnego, zachowując odrębność poszczególnych gmin wchodzących w jego skład i wykorzystując ich istotne atuty do osiągnięcia celu głównego. Strategia zatem będzie realizowana w kierunku strategicznym – celu głównym: **Osiągnięcie wysokiej jakości życia mieszkańców na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry poprzez poprawę spójności społeczno-gospodarczej tego obszaru.** Realizacja tego celu powinna odbywać się poprzez realizację celów priorytetowych ustanowionych dzięki zidentyfikowaniu w popartej konsultacjami społecznymi diagnozie i analizie SWOT podstawowych problemów i barier rozwojowych obszaru funkcjonalnego oraz potencjałów, których wykorzystanie pozwoli na uzyskanie oczekiwanego impulsu rozwojowego.

Podstawą wyboru problemów do rozwiązania i potencjałów oraz powiązanych z tym priorytetów inwestycyjnych były aspekty:

- terytorialny, rozumiany jako konieczność rozwiązywania problemów wspólnych dla obszaru funkcjonalnego wspólnie, poszukując rozwiązań wspierających rozwój funkcji aglomeracyjnych i poprawiających spójność obszaru,
- strategiczny, rozumiany jako zgodność z głównymi założeniami strategii EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Z takiego ujęcia wynika potrzeba działania m.in. w obszarze: redukcji emisji dwutlenku węgla, wspierania edukacji oraz kształcenia ustawicznego, zwiększania zatrudnienia, zwalczania ubóstwa.

Diagnoza wskazała na występujące potencjały, ale i bariery rozwojowe, w tym m.in.

- dobrą dostępność komunikacyjną zewnętrzną, ale i konieczność poprawy dostępności wewnętrznej, w tym rozszerzenia zasięgu i integracji transportu publicznego,
- występowanie obszarów zdegradowanych, które po rewitalizacji mogą być wykorzystywane przez mieszkańców całego obszaru,
- nadmierne zanieczyszczenie powietrza wynikające głównie z niskiej emisji,
- potrzebę podejmowania działań w kierunku wspierania efektywności energetycznej,
- duże walory dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, wymagające promowania i działań zwiększających dostęp dla mieszkańców i turystów ,
- konieczność wyrównywania szans edukacyjnych i rozwój sektora obywatelskiego,
- potrzebę wzmocnienia jakości i dostępności usług publicznych, usług świadczonych drogą elektroniczną oraz związanych z tym inwestycji w infrastrukturę społeczną,
- starzenie się społeczeństwa i rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego,
- potencjał przedsiębiorczości, który musi być wzmocniony od strony innowacyjności.

Jednym z pierwszych zagadnień, z jakimi należy się zmierzyć w planowaniu rozwoju obszaru funkcjonalnego jest silniejsze wewnętrzne powiązanie wszystkich gmin. Na poziomie planowania przestrzennego podjęte zostały takie działania dzięki wspólnej realizacji projektów współfinansowanych z POPT. Pozwalają one na stworzenie wspólnych zasobów informacyjnych w formie ortofotomapy, opracowania ekofizjografii dla całego obszaru, planu energetycznego oraz analiz i map identyfikujących uwarunkowania hydrologiczne obszaru funkcjonalnego. Tworzone jako integralne całości opracowania ekofizjograficzne, hydrologiczne, ortofotomapa i plan energetyczny tworzą kolejne warstwy informacyjne dla planowania przestrzennego i umożliwiają przejście do zintegrowanego rozwiązywania problemów obszaru funkcjonalnego, funkcjonalnego planowania przestrzennego i projektowania energooszczędnych struktur przestrzennych.

Wyzwaniem jest objęcie obszaru funkcjonalnego sprawnym i ekologicznym systemem transportowym oraz likwidacja wąskich gardeł w sieci połączeń drogowych. Bariery komunikacyjne są istotną przeszkodą w realizacji celów rozwojowych. Dla ich przezwyciężenia potrzebna jest wspólna polityka komunikacyjna i zmiana podejścia do planowania przestrzennego. Wyzwaniem jest ciągle przyrastająca liczba samochodów osobowych i wynikające z tego problemy związane z zatłoczeniem ulic i brakiem miejsc parkingowych. Dotyczą one w największym stopniu rdzenia obszaru funkcjonalnego. Ponieważ stanowi on główny węzeł komunikacyjny dla całego obszaru, jego funkcjonalność determinuje również dostępność do sieci transportowej regionalnej i krajowej.

Obecny stan sieci dróg oraz sposób funkcjonowania komunikacji publicznej nie odpowiadają oczekiwaniom mieszkańców. Stan techniczny dróg nie jest zadowalający. Główne bariery komunikacyjne w zakresie sieci drogowej występują w Zielonej Górze. Konieczna jest kontynuacja programu budowy obwodnic miasta oraz zwiększenie przepustowości sieci drogowej w mieście, ciągle w dużym stopniu wykorzystywanej w ruchu tranzytowym. Komunikacja miejska nie obejmuje całego obszaru funkcjonalnego. Standard istniejących rozwiązań dotyczących świadczenia usług publicznych w zakresie komunikacji różni się w poszczególnych gminach, a głównym mankamentem jest ich odrębność i niemożność korzystania z jednolitego systemu komunikacyjnego na całym obszarze funkcjonalnym. W pełni funkcjonalny, zintegrowany i przyjazny użytkownikom system komunikacyjny jest jednym z najważniejszych czynników integrujących, wspierających rozwój gospodarki oraz przyczyniających się do uzyskania wysokiej jakości życia mieszkańców.

Działania w zakresie nowoczesnych systemów komunikacyjnych obejmują również tworzenie systemów informacyjnych dla pasażerów komunikacji publicznej i użytkowników dróg oraz mogą stanowić podstawę dla platform zintegrowanych e-usług, wspomagają tworzenie społeczeństwa informacyjnego.

Zintegrowane systemy e-usług dla mieszkańców zwiększają konkurencyjność obszaru i są również ważnym elementem spajającym społeczność obszaru funkcjonalnego. Obecnie dostępność usług publicznych w formie elektronicznej jest ograniczona. W największym zakresie mogą z nich korzystać mieszkańcy Zielonej Góry. W pozostałych gminach MOF ZG są one dostępne w mniejszym stopniu, a przewidywany rozwój dotyczy zakresu e-administracja. Realizowany obecnie projekt „Szerokopasmowe Lubuskie”, w którego ramach rozbudowywana jest infrastruktura teleinformatyczna w województwie lubuskim oraz podejmowane przez gminy działania w celu likwidacji zjawiska wykluczenia cyfrowego, tworzą dobre podstawy do rozwijania poszerzonego zakresu usług publicznych dostępnych na różnych poziomach usług elektronicznych. Potrzebne jest rozwijanie zintegrowanych systemów e-usług dla całego obszaru funkcjonalnego, obok podstawowych z zakresu e-administracji powinny być rozbudowywane systemy integrujące już istniejące usługi poprzez tworzenie wspólnych platform dostępu opartych na technologiach pozwalających łatwe dodawanie kolejnych zakresów i usługodawców.

Rozwój technologii informacyjnych jest jedną z dróg wspierania rozwoju społecznego i gospodarczego opartego na wiedzy. Równie ważnym zadaniem jest wsparcie procesów związanych z gromadzeniem i przekazywaniem wiedzy oraz powiązanie ich ze sferą przedsiębiorczości. Poczynając od efektywności systemów edukacyjnych na wszystkich poziomach, pozwalających na równy start wszystkim mieszkańcom MOF ZG, poprzez rozwijanie i podnoszenie jakości współpracy sektora B+R i przedsiębiorców. Potencjał MOF ZG w zakresie edukacji i B+R jest wyjątkowy w skali regionu. Również znaczący potencjał stanowią przedsiębiorcy, w ogromnej większości należący do sektora MŚP. Podjęte o tej porze działania związane m.in. z budową Parku Technologicznego i rozwijania potencjału obydwu uczelni państwowych oraz wspierania przedsiębiorczości, zarówno wprost, jak i poprzez rozbudowę instytucji wspierania biznesu powinny być kontynuowane w latach 2014-2020 i przynieść wyraźny impuls rozwojowy w skali przekraczającej granice MOF ZG.

Działania w zakresie ochrony środowiska na obszarze MOF ZG prowadzone przez gminy w latach poprzedzających doprowadziły do znacznego postępu w tym zakresie. Już wykonane i będące w trakcie realizacji działania doprowadziły do uporządkowania gospodarki odpadami oraz do znacznego postępu w zakresie skanalizowania i zwodociągowania terenu MOF ZG. Działania w tym

zakresie należy kontynuować w celu uzyskania w roku 2020 wymaganego poziomu recyklingu odpadów oraz rekultywacji zamkniętych i dzikich wysypisk odpadów, a także uzyskania wyrównanego standardu w zakresie zwodociągowania i skanalizowania całego obszaru, ze szczególnym zwróceniem uwagi na tereny wiejskie. Uwagi wymagają również problemy związane z odprowadzaniem wód opadowych dotyczące rdzenia MOF i przyległych terenów gminy wiejskiej Zielona Góra.

Obszar funkcjonalny Zielonej Góry jest jednym z dwóch w regionie lubuskim charakteryzujących się najwyższym poziomem emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych. Najważniejsza część tej emisji to tzw. niska emisja, pochodząca z indywidualnych systemów grzewczych oraz ze środków komunikacji. Działania w tej sferze są obejmowane odrębnie przez „Strategię gospodarki niskoemisyjnej obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry” (obecnie przygotowywany dokument, który w tym zakresie będzie stanowił kompetentne i szczegółowe rozwinięcie najważniejszych celów i koniecznych działań). W tym zakresie działania powinny być prowadzone w kierunku kompleksowych rozwiązań, łączących aspekt środowiskowy z rozwiązywaniem problemów dotyczących komunikacji miejskiej, zatłoczenia dróg, zbyt małej ilości dróg rowerowych na całym obszarze MOF i braku miejsc parkingowych w rdzeniu MOF ZG. Należy podkreślić, że proponowane rozwiązania w zakresie ekologicznej komunikacji miejskiej oraz rozbudowy sieci dróg rowerowych będą stanowić ważny czynnik ograniczenia niskiej emisji.

Ważnym aspektem jest również zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych. Rozwijanie działań opartych na lokalnych tradycjach, wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych, szczególnie tych powiązanych z tradycją winiarską jest jedną z oryginalnych możliwości rozwojowych charakterystycznych dla tego obszaru i dających szansę na budowę jego wizerunku. Wśród zasobów przyrodniczych znajdują się bardzo wartościowe obszary parkowe i tereny zielone wymagające poważnych działań w zakresie ich odbudowy i ochrony oraz przygotowania do wykorzystania przez mieszkańców.

Zmieniająca się sytuacja demograficzna skłania do analizy poziomu dostosowania infrastruktury społecznej, szczególnie w zakresie ochrony zdrowia do zachodzących procesów. W tym ujęciu obszarów strategicznych w ramach ZIT widoczna jest potrzeba traktowania problemów w sposób całościowy. Oddziaływanie powinno odbywać się na różnych płaszczyznach i obejmować zadania związane z opieką nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi, które są bardzo istotnymi z punktu widzenia społecznego obioru jako wyznaczniki poziomu życia. Należy tu również włączyć wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich obszarów miejskich i wiejskich i działaniami na rzecz włączenia społecznego. Ważne potrzeby są widoczne w obszarze bezrobocia. Dotyczy to całego obszaru funkcjonalnego oraz różnych grup społecznych. W diagnozie społeczno-gospodarczej obszaru funkcjonalnego podnoszone są istotne czynniki związane z wykluczaniem z rynku pracy niektórych grup społecznych. Dotyczy to m.in. kobiet i potrzeby umożliwienia im godzenia pracy zawodowej z koniecznością opieki nad dziećmi. W tym kontekście ważne są również działania związane z edukacją, w tym edukacją zawodową, zapobieganiem przedwczesnego kończenia nauki i wspieraniem uczenia się przez całe życie. W tych procesach duże znaczenie powinno mieć wprowadzanie nowoczesnych metod nauczania, rozszerzanie działań wspierających działalność edukacyjną szkół, podnoszenia kwalifikacji nauczycieli i popularyzacja nauki. W działaniach związanych z edukacją i dążących do włączenia społecznego należy również wskazać na rolę sektora pozarządowego.

Wykorzystanie i rozwijanie aktywności obywateli jest ważną drogą realizacji celów społecznych. Tworzenie warunków partycypacji obywateli w realizacji celów społecznych oraz rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego jest ważnym elementem wspierania działań podejmowanych przez władze samorządowe.

Podstawą proponowanych celów oraz działań w Strategii ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry są wyniki analiz szczegółowych i konsultacji społecznych przeprowadzonych podczas tworzenia diagnozy obszaru funkcjonalnego. Definiowane w ten sposób problemy i słabe oraz silne strony wyznaczają obszary tematyczne, na których powinny się koncentrować cele strategii. Drugim czynnikiem są wskazania wynikające ze Strategii Europa 2020 i wynikających z niej zaleceń Rady Europejskiej z lipca 2012r. Odnoszą się one do zagadnień związanych z rynkiem pracy, w tym aktywności zawodowej kobiet, osób starszych i ludzi młodych, dopiero wkraczających w życie zawodowe. Dotyczą również jakości kształcenia i dostępności opieki nad dziećmi. Zalecenia te odnoszą się także do tworzenia sprzyjającego innowacji otoczenia biznesu, efektywności energetycznej oraz inwestycji w infrastrukturę.

Zgodnie z nimi najważniejsze wyzwania, z którymi Polska powinna się zmierzyć dotyczą infrastruktury, otoczenia biznesu sprzyjającego innowacji, rynku pracy oraz efektywnego gospodarowania zasobami. W programowaniu perspektywy 2014-2020 zostały one ujęte w konkretnych ramach priorytetów, które tworzą układ wyznaczający kierunki interwencji funduszy UE. Zostało to bardziej szczegółowo przedstawione w części dotyczącej relacji Strategii ZIT z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi.

Cele Strategii ZIT :

Celem głównym Strategii ZIT jest:

Osiągnięcie wyższej jakości życia mieszkańców na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry poprzez poprawę spójności społeczno-gospodarczej tego obszaru.

Realizacja celu głównego następuje poprzez system celów priorytetowych, określających konkretne kierunki interwencji. Zostały one zaprogramowane następująco:

- 1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.**
- 2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych**
- 3. Poprawa społecznej spójności MOF ZG.**
- 4. Rozwój sektora MŚP i innowacyjności motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.**

Cele strategii ZIT	Działanie	Priorytet inwestycyjny RPO/POIiŚ	Poddziałanie SZOOP RPO-Lubuskie 2020
Cel 1 Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	Działanie 1. Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku.	Priorytet inwestycyjny 4e RPO-L2020, 4.v POIiŚ 2020: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.	Poddziałanie 3.3.3.Ograniczenie niskiej emisji w miastach ZIT Zielona Góra.
	Działanie 2. Poprawa powiązań MOF z siecią dróg krajowych i likwidacja wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej.	Priorytet inwestycyjny 7b RPO-L2020, POIiŚ 2020: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.	Poddziałanie 5.1.3. Transport drogowy – ZIT Zielona Góra.
	Działanie 3. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet inwestycyjny 2c RPO-L2020: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.	2.1 Rozwój społeczeństwa informacyjnego.
Cel 2 Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	Działanie 1. Poprawa jakości i dostępności usług w dziedzinie kultury.	Priorytet inwestycyjny 6c RPO-L2020: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.	Poddziałanie 4.4.3.zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego – ZIT Zielona Góra.
	Działanie 2. Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT w części planowanej do PI 6 iv /POIiŚ/.</i>	Priorytet inwestycyjny 6.IV. POIiŚ 2020: Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojaskowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu.	
	Działanie 3. Zagospodarowanie wód opadowych na terenie rdzenia MOF ZG. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet inwestycyjny 6d RPO-L2020: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę.	Poddziałanie 4.5.2. Kapitał przyrodniczy regionu – ZIT Zielona Góra.
	Działanie 4. Zapewnienie zgodności gospodarki odpadowej i wodnościekowej z prawodawstwem UE. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet inwestycyjny 5.ii. POIiŚ 2020: Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.	
		Priorytet inwestycyjny 6.ii. POIiŚ 2020, 6b RPO-L2020: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.	

		Priorytet inwestycyjny 6.i. POLIŚ 2020: Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.	
	Działanie 5. Rozwijanie proekologicznych systemów grzewczych w oparciu o produkcję ciepła wytwarzanego w kogeneracji.	Priorytet inwestycyjny 4.v. POLIŚ 2020: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.	
		Priorytet inwestycyjny 4.vi. POLIŚ 2020: Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.	
	Działanie 6. Podniesienie efektywności energetycznej obiektów i instalacji w gminach MOF ZG.	Priorytet inwestycyjny 4c RPO-L2020, 4.iii POLIŚ 2020: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.	Poddziałanie 3.2.3.Efektywność energetyczna ZIT Zielona Góra.
Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	Działanie 1. Dostosowanie infrastruktury do zmieniających się warunków demograficznych.	Priorytet inwestycyjny 9a RPO-L2020: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	Poddziałanie 9.1.2. Infrastruktura zdrowotna i usług społecznych – ZIT Zielona Góra.
	Działanie 2. Wsparcie rozwoju obszarów zdegradowanych.	Priorytet inwestycyjny 9b RPO-L2020: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. (RPO Lubuskie 2020, Działanie 9.2.Rozwój obszarów zmarginalizowanych, poddziałanie 9.2.3)	Poddziałanie 9.2.3. Rozwój obszarów zmarginalizowanych – ZIT Zielona Góra.
	Działanie 3. Infrastruktura edukacyjna dostosowana do potrzeb rynku pracy. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet Inwestycyjny 10a RPO-L2020: Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.	Poddziałanie 9.3.1 „Rozwój infrastruktury edukacyjnej – projekty realizowane poza formułą ZIT

	Działanie 4. Wysoka jakość i dostępność edukacji na wszystkich poziomach kształcenia.	Priorytet inwestycyjny 10i RPO-L2020: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia	Poddziałanie 8.1.3. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie elementarnym realizowane przez ZIT Zielona Góra.
	Działanie 5. Lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet 10iv EFS, RPO-L2020 Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.	Poddziałanie 8.2.3. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych - ZIT Zielona Góra.
	Działanie 6. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie MOF ZG.	Priorytet inwestycyjny 9i RPO-L2020: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie.	Poddziałanie 7.4.2. Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej realizowane przez ZIT Zielona Góra.
Cel 4 Rozwój sektora MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.	Działanie 1. Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet inwestycyjny 3a RPO-L2020: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.	
	Działanie 2. Rozwój innowacyjności motorem wzrostu MOF ZG. <i>Działanie realizowane poza alokacją ZIT.</i>	Priorytet inwestycyjny 1b RPO-L2020: Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczo-rozwojowymi i sektorem szkolnictwa wyższego, (...) oraz wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji, w szczególności w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających, oraz rozpowszechnianie technologii o ogólnym przeznaczeniu.	

Cel 1

Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.

Podstawą integracji przestrzennej i funkcjonalnej obszaru funkcjonalnego jest dobra sieć komunikacyjna i sprawny transport publiczny. MOF ZG nie posiada sprawnego i jednolitego systemu komunikacji miejskiej. Obecnie obszar funkcjonalny Zielonej Góry tylko w części jest objęty zorganizowaną komunikacją miejską. Skutkuje to podkreślaną w Diagnozie nadmierną niską emisją pochodzącą ze środków transportu. Poza miastem Zielona Góra, gminami Zielona Góra i Zabór funkcjonują tylko linie komercyjne nie zapewniające spójności systemowej taryfowej. Brakuje rozwiązań typu Park & Ride. Na obszarze objętym wspólną komunikacją funkcjonuje jednolity system taryfowy oparty o kartę elektroniczną oraz system informacji pasażerskiej i zarządzania ruchem pojazdów on-line oparty o lokalizację pojazdów w czasie rzeczywistym. Integracja i rozbudowa dla całego obszaru funkcjonalnego istniejących usług elektronicznych oraz wprowadzanie nowych funkcjonalności w tym zakresie jest również ważnym czynnikiem integrującym MOF i wspomagającym przezwyciężanie ograniczeń przestrzennych.

Sieć drogowa na tym obszarze również posiada wiele braków. Stan techniczny dróg nie jest zadowalający. W rdzeniu obszaru funkcjonalnego, który jest głównym węzłem komunikacyjnym dla całego obszaru istnieją poważne przeszkody w rozwijaniu sieci komunikacji miejskiej. Są to tzw. wąskie gardła związane z przekraczaniem przepustowości najbardziej obciążonych odcinków sieci drogowej. Istniejąca sieć powiązań MOF ZG z siecią dróg krajowych również nie jest zadowalająca. Istniejąca obwodnica północna Zielonej Góry, będąca jednocześnie głównym połączeniem wewnętrznym obszaru funkcjonalnego przestaje spełniać swoją funkcję ze względu na zbyt duże natężenie ruchu związanego z dojazdami do pracy, centrów handlowych i usług zlokalizowanych na terenie Zielonej Góry oraz zwiększanie się ruchu tranzytowego.

Dla terenu MOF Zielonej Góry w 2015 r. została przygotowana „Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego dla miasta Zielonej Góry, miasta i gminy Sulechów, miasta i gminy Czerwieńsk, gminy Świdnica i gminy Zabór na lata 2016- 2020” (dalej jako: Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego). Głównym celem ww. koncepcji jest określenie zamierzeń i działań w zakresie transportu publicznego na lata 2016-2020, z perspektywą do 2025 r., dla wszelkich elementów systemu transportu zbiorowego w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry dla stworzenia jednolitego systemu transportu publicznego, stanowiącego element realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. W koncepcji przeanalizowano uwarunkowania strategiczne związane z rozwojem transportu publicznego dotyczące miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry, zawarte w dokumentach europejskich, krajowych, wojewódzkich i lokalnych, w tym zapisy uchwalonych planów transportowych.

Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego definiuje wizję rozwoju transportu publicznego w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry w następujący sposób:

„Miasta i ich obszary funkcjonalne są miejscem koncentracji nauki, usług publicznych, przedsiębiorczości oraz kreowania rozwoju gospodarczego, wpływającego na funkcjonowanie całych

regionów. Efektywny system transportu, szczególnie publicznego, wpływa na dostępność dla mieszkańców funkcji wypełnianych przez miasto i jego obszar zurbanizowany.

Wizją transportu publicznego na obszarze miasta Zielonej Góry i gminy Zabór jest funkcjonowanie oraz rozwój nowoczesnego i proekologicznego transportu zbiorowego, spełniającego oczekiwania pasażerów w sposób tworzący z tego transportu realną alternatywę dla podróży realizowanych własnym samochodem osobowym.⁷¹

Autorzy koncepcji analizują determinanty rozwoju sieci publicznego transportu zbiorowego. Szczegółowym analizom poddane zostały:

- Zagospodarowanie przestrzenne,
- Demografia i czynniki społeczno-gospodarcze jako źródła ruchu,
- Sieć drogowa i kolejowa w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry,
- Sieć tras rowerowych w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry,
- Infrastruktura przystankowa,
- Ochrona środowiska naturalnego,
- Wyposażenie taborowe.

Następnie przedstawiona jest diagnoza stanu istniejącego w sektorze transportu zbiorowego w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry obejmująca:

- Pasażerski transport kolejowy,
- Komunikacja miejska,
- Komunikacja regionalna,
- Trasy i infrastruktura rowerowa,
- Transport lotniczy i wodny.

Ustalenia w tym zakresie odpowiadają ustaleniom Diagnozy Strategii ZIT.

Autorzy Całościowej Koncepcji Rozwoju Transportu Publicznego formułują następujące kierunki rozwoju transportu publicznego w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry:

„Transport jest jednym z najważniejszych czynników determinujących rozwój miast, a ze względu na jego negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne, stanowi znaczącą uciążliwość życia dla mieszkańców. Utrzymanie wysokiego udziału transportu zbiorowego w liczbie podróży zmotoryzowanych w mieście wpływa w największym stopniu na ograniczenie zanieczyszczeń emitowanych do środowiska przez ruch pojazdów. Komunikacja zbiorowa istotnie zmniejsza ruch drogowy do miejsc pracy, czy też do centrum miasta, co wprost przekłada się na obniżenie emisji spalin i jest najbardziej efektywnym działaniem ochrony środowiska w mieście. Planowane wprowadzenie w Zielonej Górze taboru z napędem elektrycznym znacznie pogłębi efekt poprawy stanu środowiska. Warunkiem uzyskania jak największego pakietu korzyści dla mieszkańców jest zachęcenie mieszkańców do rezygnacji z codziennego używania samochodu osobowego – na rzecz autobusu elektrycznego.

Najważniejszym działaniem władz samorządowych w zakresie komunikacji miejskiej, poza realizacją zadań inwestycyjnych, będzie wprowadzanie różnego rodzaju zachęt i priorytetów dla transportu

⁷¹ PTC Marcin Gromadzki, Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego dla miasta Zielonej Góry, miasta i gminy Sulechów, miasta i gminy Czerwieńsk, gminy Świdnica i gminy Zabór na lata 2016- 2020, Reda wrzesień-październik 2015r.

publicznego oraz przemysłanych ograniczeń dla transportu indywidualnego, aby jak największa liczba podróżnych decydowała się na korzystanie z komunikacji miejskiej. Zrównoważony rozwój to kształtowanie transportu miejskiego w sposób minimalizujący jego negatywny wpływ na środowisko i mieszkańców. Skuteczne wdrażanie zrównoważonego rozwoju polega na wspieraniu działań ograniczających zapotrzebowanie na transport – poprzez odpowiednią politykę przestrzenną, rozwój nowych technologii oraz promowanie publicznego transportu zbiorowego, a szczególnie rozwiązań nieemitujących zanieczyszczeń w miastach.

Najważniejszym działaniem władz samorządowych w obszarze funkcjonalnym w zakresie komunikacji regionalnej, będzie zorganizowanie powiatowych przewozów pasażerskich o charakterze użyteczności publicznej co najmniej dla powiatu zielonogórskiego i miasta Zielonej Góry - powiatu grodzkiego, z planowanym rozszerzeniem o powiaty krośnieński, nowosolski i świebodziński. Głównymi celami organizowania przewozów o charakterze użyteczności publicznej przez samorządy powiatowe będą:

- zapewnienie dojazdów dzieci i młodzieży do szkół;
- zapobieganie rozszerzaniu się strefy wykluczenia komunikacyjnego, a w kolejności – wykluczenia społecznego – poprzez zahamowanie procesu likwidacji połączeń komercyjnych do mniejszych miejscowości położonych poza głównymi szlakami komunikacyjnymi.”⁷²

W Całościowej Koncepcji Rozwoju Transportu Publicznego podkreślono, iż kierunki rozwoju transportu publicznego w miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry są podporządkowane strategii zrównoważonego rozwoju, uznanej za zasadę kształtowania polityki komunikacyjnej.

Wśród determinantów określających kierunki rozwoju transportu publicznego wskazano:

- uchwalone plany transportowe wyższego szczebla – w szczególności plan transportowy dla województwa lubuskiego oraz plan transportowy dla miasta Zielonej Góry;
- prognozy popytu transportu zbiorowego, uwzględniające uwarunkowania demograficzne, społeczne i gospodarcze, źródła ruchu, ochronę środowiska, dostęp do infrastruktury, itp.;
- uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne wraz z planami ich zmian w przyszłości oraz przewidywane kierunki zmian i rozwoju tej struktury;
- założenia rozwoju systemu komunikacyjnego, przedstawione w dokumentach strategicznych dla województwa, powiatów i gmin;
- uwarunkowania wynikające z ochrony środowiska naturalnego;
- wyniki badań preferencji i zachowań komunikacyjnych mieszkańców.

Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego formułuje zalecane minimum, wynikające z polityki zrównoważonego rozwoju: zorganizowanie powiatowych przewozów pasażerskich o charakterze użyteczności publicznej obejmujących swoim zasięgiem miejski obszar funkcjonalny Zielonej Góry, realizacja zadań przewidzianych w strategii ZIT oraz podjęcie działań promujących rozwój transportu zbiorowego w miastach – poprzez wprowadzenie przywilejów w ruchu dla komunikacji zbiorowej (w tym w miejskiej), a także rozważne ograniczenie ruchu pojazdów indywidualnych, zwłaszcza w ścisłych centrach miast.

⁷² PTC Marcin Gromadzki, Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego dla miasta Zielonej Góry, miasta i gminy Sulechów, miasta i gminy Czerwieńsk, gminy Świdnica i gminy Zabór na lata 2016- 2020, Reda wrzesień-październik 2015r.

Autorzy stwierdzają, że realizacja największego projektu, komplementarnego do Strategii ZIT, pn. „Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze”, pozwoli na całkowitą zmianę postrzegania transportu publicznego w Zielonej Górze. Podkreślają, że komunikacja miejska, wykorzystująca na liniach regularnych tabor z napędem elektrycznym, przestanie być emitentem zanieczyszczeń do atmosfery, znacznie zmniejszy się także emisja hałasu. Zauważają, że rozwój komunikacji zbiorowej z napędem elektrycznym wpłynie zdecydowanie na poprawę standardu życia mieszkańców.

Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego odwołuje się do planów popularyzacji na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry komunikacji regionalnej, miejskiej i rowerowej – jako alternatywy dla samochodowej komunikacji indywidualnej. Podkreślono, że komunikacja piesza i rowerowa to najmniej uciążliwe dla środowiska formy przemieszczania się, stanowiące uzupełnienie komunikacji miejskiej. Zwrócono uwagę, że rozwój sieci dróg i ścieżek rowerowych powinien być skoordynowany z usprawnieniem poruszania się pieszych po mieście. Autorzy sformułowali katalog zalecanych działań w zakresie promocji ruchu pieszego:

- likwidacja barier w przekraczaniu ciągów komunikacyjnych;
- tworzenie dogodnych, najkrótszych dróg dla pieszych – oddzielonych od uciążliwości ruchu miejskiego – wraz z atrakcyjnym otoczeniem wzdłuż ciągów pieszych;
- tworzenie wspólnych ciągów pieszo-rowerowych w ramach koordynacji ruchu pieszego i rowerowego;
- lokalizacja dogodnych, powiązanych z ciągami pieszymi, przystanków komunikacji miejskiej i regionalnej;
- tworzenie ciągów pieszo-jezdnych, bez wydzielonych jezdni dla aut, na których piesi mają pierwszeństwo w ruchu.

Całościowa Koncepcja Rozwoju Transportu Publicznego zawiera wskazanie na istotność integracji w ramach całego systemu transportu publicznego różnych jego form, obejmujących również przewozy kolejowe w ramach całego miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry. Szansę na rozwój dla wszystkich tych podsystemów transportu publicznego autorzy upatrują w utworzeniu zintegrowanych węzłów i przystanków przesiadkowych pomiędzy regionalnym transportem kolejowym i autobusowym, lokalnym i regionalnym transportem autobusowym oraz komunikacją miejską, w powiązaniu z trasami rowerowymi i ciągami pieszymi. Podkreślono, że zintegrowany węzeł przesiadkowy powinien zapewnić jak najkrótsze i bezpośrednie przejście pomiędzy różnymi rodzajami środków transportu (oczywiście najlepiej w systemie door-to-door) oraz nie posiadać barier utrudniających przemieszczanie się dla osób niepełnosprawnych.

Autorzy Całościowej Koncepcji Rozwoju Transportu Publicznego potwierdzają, że w ich ocenie kierunki rozwoju transportu publicznego w obszarze funkcjonalnym będą zgodne z uregulowaniami zawartymi w dokumentach strategicznych krajowych i wojewódzkich oraz z uchwalonymi planami transportowymi. W szczególności, podejmowane powinny być stałe działania zmierzające do zmniejszenia niedogodności transportu publicznego, takich jak: zbyt niska dostępność komunikacyjna, uciążliwość przesiadek i słabe skoordynowanie różnych środków transportu zbiorowego.

Realizacja wymienionych zamierzeń ma służyć integracji transportu zbiorowego. Zamierzenia te są zgodne ze strategicznymi wytycznymi Unii Europejskiej, tj. politykami:

- zrównoważonego rozwoju transportu zbiorowego;
- promowania rozwiązań proekologicznych;
- integracji środków transportu;
- podnoszenia standardów obsługi pasażerskiej.

Działanie 1. Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku.

Priorytet inwestycyjny 4e RPO-L2020, 4.v. POIiŚ 2020: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO-Lubuskie 2020:

Poddziałanie 3.3.3.Ograniczenie niskiej emisji w miastach - ZIT Zielona Góra.

Interwencja w ramach priorytetu wspiera aglomeracyjny charakter działań, kierując je w stronę rozwiązań kompleksowych, obejmujących cały obszar funkcjonalny. Jest powiązana z projektami komplementarnymi przewidzianymi do realizacji z POIiŚ (PI 4.iii; 4.v; 4.vi.) oraz z działaniami podejmowanymi w ramach RPO (PI 4.c).

Projekt komplementarny podstawowy: "Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze".

Koncepcja rozwoju systemu transportu publicznego obejmuje trzy podstawowe zakresy działań:

- 1.1. Stworzenie niskoemisyjnego systemu komunikacji publicznej na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry w oparciu o pojazdy elektryczne.

Projekt przewidywany do sfinansowania z POIiŚ 2020 jako komplementarny, zatytułowany: "Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze" obejmuje wprowadzenie niskoemisyjnego transportu miejskiego na obszarze objętym porozumieniem komunikacyjnym. Porozumienie miasta Zielona Góra (połączonego z gminą Zielona Góra) i gminy Zabór wskazuje miasto jako organizatora transportu na tym obszarze. Przewiduje się kupno nowoczesnego taboru z napędem elektrycznym oraz ekologicznymi silnikami diesla (Euro 6), co pozwoli na bardzo znaczące zmniejszenie niskiej emisji oraz poprawę jakości i konkurencyjności transportu miejskiego na obszarze funkcjonalnym.

W ramach projektu przewiduje się następujące zadania:

- zakup 40 autobusów elektrycznych oraz 40 autobusów z silnikami diesla spełniającymi normę Euro 6 (w tym 40 elektrycznych i 20 konwencjonalnych autobusów o długości 12m oraz 20

konwencjonalnych autobusów 18 metrowych) oraz trzech pojazdów serwisowych o ładowności do 3,5t.

- budowa stacji doładowania pojazdów wraz z systemem telemetrycznym: Przewiduje się budowę 30 stacji zlokalizowanych na 12 pętlach autobusowych.
- budowa hali obsługi autobusów na terenie istniejącej zajezdni autobusowej w celu przystosowania do obsługi pojazdów i wiaty dla wszystkich pojazdów z systemem nocnego ładowania autobusów.
- rozbudowa systemu informacji pasażerskiej w czasie rzeczywistym i systemu zarządzania flotą pojazdów MZK. System informacji pasażerskiej nie jest dostosowany do zwiększenia zakresu funkcjonowania komunikacji miejskiej. Należy poszerzyć zakres dostępności informacji pasażerskiej on line udostępniając odpowiednie tablice informacyjne na przystankach, rozszerzyć funkcjonalności systemu dostępne pasażerom oraz związane z zarządzaniem flotą pojazdów elektrycznych.
- szkolenia pracowników: Szkolenia będą dotyczyć obsługi (kierowanie pojazdem elektrycznym, efektywne kierowanie pojazdem pozwalające na minimalizowanie zużycia energii) i serwisowania pojazdów elektrycznych i systemów ich ładowania.

Drugi kompleks zadań obejmuje:

- budowa centrum przesiadkowego oraz parkingu rowerowego w rejonie dworca PKP wraz z przebudową układu drogowego w celu skomunikowania centrum przesiadkowego z drogami publicznymi. W rejonie dworca PKP znajdują się przystanki największej liczby linii autobusowych. Pojazdy komunikacji miejskiej zatrzymują się tam ok. 1500 razy w ciągu dnia powszedniego. Budowa centrum przesiadkowego jest konieczna dla ustanowienia właściwego standardu obsługi tak dużych potoków pasażerskich i powiązania strefy obsługi komunikacji miejskiej z dworcem PKP. W tym rejonie zostaną również zlokalizowane ładowarki do autobusów elektrycznych, niezbędne do doładowania baterii pojazdów w trakcie postoju na przystanku końcowym. W ramach zadania powstanie: 6 stanowisk przystankowych, 5 miejsc postojowych dla autobusów, w tym cztery z infrastrukturą doładowania akumulatorów, obiekt kubaturowy obsługi pasażerów, zadaszony placu przesiadkowego, zadaszony parking dla rowerów oraz połączenie komunikacyjne z ciągiem pieszym na przylegającym wiadukcie ul. Sulechowskiej. Połączenie z siecią dróg publicznych planuje się w formie dwóch rond.

- Zadaszenie peronów dworca kolejowego PKP oraz wyjścia z tunelu pod dworcem. (Komponent Centrum Przesiadkowego realizowany przez PLK SA)
- Przebudowa wiaduktu pod torami PKP przy ul. Batorego w Zielonej Górze. Przejazd pod wiaduktem kolejowym na ulicy Batorego jest bardzo charakterystycznym wąskim gardłem. Zbyt wąska jezdnia połączona z chodnikiem powoduje konieczność ruchu naprzemiennego autobusów oraz koliduje z ruchem pieszym. (komponent realizowany przez PLK SA).
- budowa i przebudowa pętli oraz peronów przystankowych z infrastrukturą. Komunikacja miejska zwiększa swój zasięg i dociera do nowych miejscowości. Brak pętli uniemożliwia bezpieczne manewrowanie pojazdami o dużych gabarytach (szczególnie 18 metrowych). Lokalizacja stacji doładowania pojazdów na pętlach powoduje również potrzebę przebudowania pętli istniejących i przystosowanie ich do wymagań technicznych procesu doładowania baterii. Na nowych liniach brakuje infrastruktury przystankowej.

Projekt będzie realizowany w latach 2016-2018. Szacunkowy koszt całkowity 272,859 mln PLN. Szacunkowy koszt kwalifikowany 222,944 mln PLN. Szacunkowy kwota dofinansowania 167,207 mln PLN.

1.2. Budowa systemu inteligentnego zarządzania transportem na terenie rdzenia MOF .

Projekt komplementarny rezerwowi przeznaczony do sfinansowania w ramach programu POIiŚ 2014-2020, obejmuje utworzenie systemu automatycznego sterowania ruchem pojazdów na obszarze rdzenia MOF i stworzenie preferencji dla ruchu pojazdów komunikacji miejskiej. Polega na wyposażeniu skrzyżowań w odpowiednie urządzenia sygnalizujące, system sterowania ruchem powiązany z systemem lokalizacji pojazdów komunikacji miejskiej i uprzywilejowanych oraz niezbędne modyfikacje skrzyżowań , projekt obejmie również kontynuację przebudowy przystanków i pętli autobusowych.

Przewidywany termin realizacji – lata 2018-2020. Szacunkowy koszt 33,44 mln PLN.

1.3. Rozwijanie transportu rowerowego, w tym rozbudowa sieci ścieżek rowerowych na obszarze funkcjonalnym. Budowa ścieżek rowerowych przy drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich (zadanie przewidywane do sfinansowania w ramach alokacji ZIT).

Projekt przewidywany do sfinansowania w ramach alokacji RPO-Lubuskie 2020 dla ZIT ZG obejmuje budowę sieci dróg rowerowych na całym terenie MOF. Do stworzenia sieci zostaną wykorzystane już istniejące odcinki dróg rowerowych. Zostaną one powiązane w spójną sieć na całym obszarze funkcjonalnym. Przewiduje się budowę ok. 63 km nowych dróg rowerowych w powiązaniu z istniejącą siecią dróg wojewódzkich i powiatowych. Przygotowana została spójna koncepcja dróg rowerowych na terenie MOF ZG obejmująca zadania przewidywane do wykonania w ramach interwencji ZIT oraz program ich kontynuacji w latach następnych.

Realizacja tego działania wpłynie na zmniejszenie zatłoczenia motoryzacyjnego, poprawę płynności ruchu i ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko naturalne. Przewiduje się wdrażanie projektów, które będą zawierać elementy redukujące/minimalizujące oddziaływania hałasu/drgań/zanieczyszczeń powietrza oraz elementy promujące zrównoważony rozwój układu urbanistycznego i zwiększenie przestrzeni zielonych miasta.

Projekty będą realizowane według najlepszej środowiskowo spośród badanych racjonalnych opcji, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązania danego problemu komunikacyjnego, przy jak najmniejszym wpływie na klimat akustyczny i jakość powietrza (w szczególności minimalizacji emisji zanieczyszczeń powietrza) oraz redukcji gazów cieplarnianych zgodnie z aktualnym planem gospodarki niskoemisyjnej oraz odpowiednim regionalnym planem transportowym. Odniesienia do powyższych projektów w Planie Gospodarki Niskoemisyjnej znajdują się w rozdziale poświęconym mobilności miejskiej tego planu. Przyjęte ostatecznie zapisy PGN mogą doprowadzić w przyszłości do konieczności aktualizacji strategii w tym zakresie.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020. (alokacja 12 130 250 Euro) Środki Funduszu Spójności z POIiŚ 2014-2020 na realizację projektów komplementarnych. (alokacja 39.506.576 Euro)
Priorytet inwestycyjny	4e: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: - Budowa ścieżek rowerowych przy drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich.
Projekt komplementarny POIiŚ:	Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze
Wskaźniki RPO	Wskaźnik produktu: - Długość dróg dla rowerów [km]; Wskaźnik rezultatu: - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO ₂ /rok];
Wskaźniki POIiŚ	Wskaźnik produktu: - Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [szt.]; Wskaźnik rezultatu: - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO ₂ /rok];
Beneficjenci	- Jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia,

	<ul style="list-style-type: none"> - Spółki prawa handlowego będące własnością JST, - Dostawy usług energetycznych w rozumieniu dyrektywy 2012/27/UE, realizujący inwestycje w oparciu o art. 2 pkt.27 przedmiotowej dyrektywy w formie umów o poprawę efektywności energetycznej (EPC Energy Performance Contracting), o ile zakres projektu jest zgodny na rzecz podmiotów publicznych na terenie objętym RPO-L2020, - Uczestnicy Partnerstw Publiczno-Prywatnych realizujący w ramach projektów hybrydowych usługi energetyczne (w rozumieniu dyrektywy 2012/27/UE) na rzecz podmiotów publicznych na terenie objętym RPO-L2020.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 2. Poprawa powiązań MOF z siecią dróg krajowych i likwidacja wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej.

Priorytet inwestycyjny 7b RPO-L2020: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 5.1.3. Transport drogowy – ZIT Zielona Góra.

W ramach działania, jako projekt uzupełniający, przeznaczony do sfinansowania w ramach procedur konkursowych POIiŚ przewiduje się budowę obwodnicy południowej Zielonej Góry oraz usunięcie wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej miasta. Obwodnica południowa o długości ok. 12.000m pobiegnie od węzła drogowego trasy S3 (kierunek Nowa Sól, Legnica, Wrocław, Jelenia Góra) do istniejącej obwodnicy w ciągu drogi krajowej nr 27 i pozwoli na zmniejszenia obciążenia ruchem istniejącej obwodnicy północnej oraz znacząco zmniejszy obciążenie samochodowym ruchem tranzytowym drogi prowadzącej przez duże miejscowości obszaru funkcjonalnego – Świdnicę, Ochłę, Drzonków i Raculę, która obecnie jest użytkowana jako południowy objazd miasta. Miasto Zielona Góra zawarło w roku 2015 porozumienie z Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad w sprawie przeprowadzenia niezbędnych prac studialnych i przedprojektowych dotyczących budowy obwodnicy. Obwodnica południowa, zgodnie z ustaleniami z Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju znajdzie się w ciągu drogi krajowej nr 27. Zgodnie z obecnymi granicami administracyjnymi Zielonej Góry, 85% długości drogi przebiega przez teren miasta. W ramach porozumienia GDDKiA wykonano w 2015r. studium korytarzowe i Studium Techniczno-Ekonomiczno-Środowiskowe.

Mapa 11. Obwodnica południowa Zielonej Góry

Źródło: Urząd Miasta Zielona Góra.

Likwidacja wąskich gardeł i udrożnienie ruchu w centrum Zielonej Góry, która jest głównym węzłem komunikacyjnym zbierającym ruch z całego obszaru funkcjonalnego jest ważnym zadaniem ze względu na wzrastające zatłoczenie wynikające z wyczerpania przepustowości tzw. obwodnicy śródmiejskiej (ul. Długa, ul. Konstytucji 3 Maja). Ważnym zadaniem w tym zakresie jest projekt budowy ulicy Aglomeracyjnej (kategoria - droga powiatowa). Potrzeba budowy tego ciągu komunikacyjnego została zidentyfikowana podczas prac nad „Studium transportowym dla miasta Zielona Góra”(2006r.). Kolejne analizy prowadzone w ramach „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Zielona Góra” w 2008r. i „Strategii rozwoju Zielonej Góry na lata 2012-2022” potwierdziły potrzebę tego połączenia. Została ona określona jako konieczność utworzenia równoległego ciągu komunikacyjnego w stosunku do najbardziej obciążonych ruchem ulic śródmieścia Zielonej Góry (ul. Bohaterów Westerplatte, ul. Wojska Polskiego). Realizacja działania znacząco poprawi wewnętrzną spójność obszaru funkcjonalnego, przepustowość głównego węzła komunikacyjnego oraz jakość powiązań obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych i TEN-T. Ulica Aglomeracyjna bezpośrednio połączy centrum logistyczne (PKP Cargo SA) w rejonie dworca kolejowego PKP z siecią dróg krajowych i TEN-T. Docelowo ul Aglomeracyjna ma połączyć się z Trasą Północną (DK32), która łączy się z węzłem północnym drogi S3. Znacznie poprawi to warunki transportu pomiędzy centrum logistycznym położonym w centrum miasta i drogami S3, DK 32 i 27. Ulica Aglomeracyjna będzie mieć duże znaczenie dla rozwoju komunikacji miejskiej. Projektowane w rejonie dworca PKP Centrum Przesiadkowe zostanie połączone dodatkowym i znacznie mniej obciążonym od śródmiejskiego, ciągiem komunikacyjnym z dzielnicą przemysłowo-usługową w

zachodniej i północnej części miasta, dużymi osiedlami mieszkaniowymi oraz miastem i gminą Czerwieńsk. Dzięki temu będą mogły być uruchomione nowe trasy autobusów komunikacji miejskiej. Czas przejazdu nową trasą będzie krótszy niż alternatywną trasą śródmiejską. Obydwa przedstawiane projekty zostały przyjęte do Planu Transportowego dla Województwa Lubuskiego.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020 (alokacja 6 500 000 Euro). Środki z funduszu POIiŚ 2014-2020 w ramach procedury konkursowej.
Priorytet inwestycyjny	7b: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: - Usuwanie wąskich gardeł i uzupełnianie brakujących połączeń w komunikacji na terenie rdzenia obszaru funkcjonalnego. Zidentyfikowany projekt przewidziany do realizacji w procedurze pozakonkursowej - Budowa ulicy Aglomeracyjnej.
Projekt uzupełniający POIiŚ 2014-2020	Budowa obwodnicy południowej miasta Zielona Góra.
Wskaźniki RPO	Wskaźniki produktu: - Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI 14) [km]; - Całkowita długość nowych dróg (CI 13) [km];
Wskaźniki POIiŚ	Wskaźnik produktu: - Całkowita długość nowych dróg (CI 13) [km];
Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura pozakonkursowa (RPO-Lubuskie 2020), procedura konkursowa POIiŚ 2014-2020.

Działanie 3. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym.

Priorytet inwestycyjny 2c RPO-L2020: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Działanie 2.1. Rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Skuteczność działania w ramach priorytetu inwestycyjnego 2c jest ściśle związana z jego terytorializacją. Efektywność stosowania rozwiązań z zakresu e-administracji czy innych usług związanych z rozwijaniem społeczeństwa informacyjnego jest ściśle związana ze stosowaniem jednolitych standardów i funkcjonalności na całym obszarze MOF ZG.

Rozwijanie usług elektronicznych w samorządach jest jednym z bardzo ważnych elementów budowy społeczeństwa informacyjnego. Pozwalają one na ułatwienie i przyspieszenie korzystania z usług publicznych, załatwiania spraw urzędowych. Mieszkańcy obszaru funkcjonalnego po zakończeniu trwających działań związanych z rozbudową sieci światłowodowych pozwalających na dostęp do szerokopasmowego Internetu oraz dzięki szybkiemu rozwojowi dostępu do Internetu w sieciach telefonii komórkowej będą mogli korzystać z wszelkich usług dostępnych tą drogą. Diagnoza pokazała, że obecnie największy zakres usług oferuje miasto Zielona Góra, ale nie jest to zakres zadowalający. Pozostałe gminy znacznie odbiegają pod tym względem od rdzenia obszaru. Działania podejmowane przez gminy będą służyć rozbudowie i integrowaniu ze sobą systemów usług, podnoszeniu poziomu bezpieczeństwa. Do ważnych zadań należy rozbudowa systemów informatycznych w zakresie serwisów geoinformacyjnych oraz szeroko rozumianej informacji o usługach świadczonych przez samorządy na rzecz mieszkańców i poprawa ich dostępności w formie e-usług. Rozbudowa tych systemów będzie również ważnym czynnikiem integrującym obszar funkcjonalny.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji podstawowej Regionalnego Programu Operacyjnego- Lubuskie 2020
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 2.c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.
Rodzaje projektów	Udostępnienie informacji znajdujących się w zasobach publicznych oraz tworzenie i rozbudowa systemów teleinformatycznych służących upowszechnianiu dostępu do zasobów administracji publicznej
Wskaźniki RPO	Wskaźnik produktu: - Liczba uruchomionych systemów teleinformatycznych w podmiotach wykonujących zadania publiczne [szt.];
Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa (RPO-Lubuskie 2020)

Cel 2

Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.

Jednym z ważnych elementów polityki zrównoważonego rozwoju jest właściwe wykorzystywanie zasobów oraz działanie na rzecz ich odbudowy i ochrony. W ramach tego celu znalazły się działania dotyczące ochrony środowiska, efektywności energetycznej, ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych. Jakość życia mieszkańców i konkurencyjność obszaru funkcjonalnego związana jest zarówno z tworzeniem warunków do inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej, jak i ze sferą ochrony środowiska, kultury, wypoczynku i rekreacji. Obszar funkcjonalny pod względem zasobów przyrodniczych i kulturowych posiada duży potencjał, który może być wykorzystany dla zintegrowania MOF ZG, pozwala na zwiększenie jego atrakcyjności i konkurencyjności, tworzenie przestrzeni publicznych charakteryzujących się nowoczesnością, przyjaznych dla mieszkańców.

Ważną szansą rozwojową jest wykorzystanie potencjału zawartego w sferze kultury zinstytucjonalizowanej oraz mniej formalnie działających organizacjach sektora pozarządowego dla wsparcia rozwoju kreatywności, dążenia do samodzielnego i twórczego myślenia w poszukiwaniu nowych, oryginalnych rozwiązań. Dążąc w tym kierunku, w pierwszej kolejności potrzebne jest wsparcie zwiększania dostępności wysokiej jakości oferty kulturalnej na całym obszarze funkcjonalnym oraz rozwijanie działań wspierających aktywny udział mieszkańców, w tym również poprzez odpowiednio skierowane formy edukacji artystycznej prowadzone dla różnych grup społecznych i wiekowych oraz wsparcie współdziałania instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych w tworzeniu programów zintegrowanych.

Ważnym aspektem, nieodłącznym od sfery kultury jest kreatywność. We współczesnej gospodarce element kreatywności jest tym, co może zadecydować o sukcesie gospodarczym. Jest to również czynnik wspierający innowacyjność. Wykorzystanie istniejącego potencjału i wsparcie jego rozwoju powinno mocno uwzględnić ten aspekt. Działanie nakierowane na rozbudzanie kreatywności powinno brać pod uwagę szerokie spektrum oddziaływania, ponieważ potrzeba kreatywności nie dotyczy wyłącznie sektorów powszechnie uznawanych za „kreatywne” takich jak media, reklama, przemysł rozrywkowy. Kreatywna gospodarka to dużo więcej niż tylko sektory kreatywne. W sektorach innych niż twórcze, również znajduje się wiele miejsca dla pracy o jednoznacznie kreatywnym charakterze i ten zakres kreatywności zwiększa się. Pobudzanie kreatywności jest również drogą budowy w społeczeństwie postaw innowacyjnych. Gospodarka MOF ZG pod względem innowacyjności nie odbiega od bardzo niskich wskaźników gospodarki regionu lubuskiego i wszelkie działania poprawiające ten stan są bardzo oczekiwane.

Wieloaspektowe wykorzystanie potencjału zidentyfikowanego w sferze kultury może być ważnym impulsem wspomagającym rozwój i integrację obszaru MOF ZG. Kultura obejmująca tradycje i dziedzictwo historii powinna być ważnym czynnikiem wspomagającym rozwijanie tożsamości lokalnej. Jej podstawą jest przywracanie tradycji winiarstwa zielonogórskiego. Sprzyja temu odtwarzanie uprawy winorośli. W ostatnich latach założono wiele winnic, w tym największą, na ok. 30 ha w gminie Zabór. W Zielonej Górze wizytówką miasta jest Wzgórze Winne, porośnięte krzewami winorośli, na którym zlokalizowany jest historyczny Domek Winiarza i Palmiarnia, jedna z głównych atrakcji turystycznych miasta i symboliczne nawiązanie do wiekowej tradycji.

Obok funkcji integrującej, ożywiana tradycja będzie tworzyć wizerunek MOF ZG i podnosić jego atrakcyjność dla odwiedzających. Z perspektywy atrakcyjności obszaru równie ważne są zasoby przyrodnicze. Pokazane w diagnozie parki, często o charakterze zabytkowym, z ciekawymi okazami przyrody i możliwymi do odtworzenia historycznymi założeniami przestrzennymi są wartościowym urozmaicheniem przestrzeni podlegającej ciągłej urbanizacji. Tereny zielone obszaru funkcjonalnego są wartościowym zasobem, który powinien w znacznie większym stopniu służyć mieszkańcom jako miejsce relaksu i aktywnego odpoczynku, sprzyjającym wartościowym zachowaniom prozdrowotnym. Wartościowe parki zabytkowe mogą stać się również atrakcjami turystycznymi, poszerzającymi ofertę dla przyjeżdżających i podnoszącymi atrakcyjność całego obszaru.

Efektywność energetyczna jest jednym z najważniejszych zadań w polityce państwa. Gospodarka Polski w tym zakresie znacząco odbiega od średniej europejskiej. Działania w tym zakresie zostały zintensyfikowane dzięki wsparciu finansowemu w ramach funduszy UE w perspektywie programowej 2007-2013. Wszystkie gminy z obszaru funkcjonalnego prowadzą działania związane z poprawą efektywności energetycznej obiektów publicznych i mieszkaniowych. Jednak znaczna część budynków użyteczności publicznej to obiekty zbudowane przed wieloma latami, kiedy obowiązywały znacznie mniejsze wymagania dotyczące izolacyjności cieplnej. Dotyczy to również budynków mieszkalnych. Duża część zasobów mieszkaniowych używa indywidualnych systemów ogrzewania. Nadal często są to nieekologiczne kotłownie tradycyjne, które obok niskiej efektywności energetycznej są producentami zanieczyszczeń odpowiadającymi za główną część tzw. niskiej emisji. Ważną barierą rozwojową rdzenia obszaru funkcjonalnego, ograniczającą możliwości inwestowania są braki w infrastrukturze związane z zagospodarowywaniem wód opadowych. Obszar Zielonej Góry ze względu na warunki terenowe (wysoki poziom wód gruntowych w dużej części miasta oraz duże różnice wysokości) narażony jest na silne oddziaływanie wód deszczowych. Ok 60% sieci odprowadzającej deszczówkę to przestarzała kanalizacja ogólnospławna. Nie pozwala to na odebranie wód opadowych w całości i skutkuje podtapianiem domów mieszkalnych. Na innych obszarach, szczególnie dzielnic Jędrzychów i Chynów problemem jest brak zbiorników retencyjnych na istniejącej kanalizacji deszczowej. Skutkuje to przepełnianiem cieków wodnych będących odbiornikami wód opadowych i zalewanie niżej położonych dzielnic. Zidentyfikowane braki w infrastrukturze powodują poważne problemy z lokalizowaniem nowych inwestycji i ograniczają rozwój miasta, utrudniając prawidłowe gospodarowanie przestrzenią miejską, co wpływa na poprawność procesów planowania przestrzennego na całym obszarze funkcjonalnym.

Działanie 1. Poprawa jakości i dostępności usług w dziedzinie kultury.**Priorytet inwestycyjny 6c RPO-L2020: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego – ZIT Zielona Góra.****Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:****Poddziałanie 4.4.3. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego – ZIT Zielona Góra.**

Zintegrowane działanie na rzecz właściwego wykorzystania potencjału zasobów kultury MOF ZG wymaga zastosowania podejścia terytorialnego. Narzędzie ZIT będzie wspomagać kreowanie działań związanych z ochroną i wykorzystaniem zasobów kultury, udostępnianie wysokiej jakości usług, działania związane z rozwijaniem kreatywności w tym, różne formy edukacji artystycznej i tworzenie odpowiednich warunków współpracy instytucji kultury, samorządów oraz organizacji pozarządowych.

Kluczowym aspektem w tym zakresie jest poszerzenie oddziaływania dominujących swym potencjałem zielonogórskich instytucji kultury na cały obszar funkcjonalny. Strategia rozwoju Zielonej Góry zakłada stworzenie w oparciu o miejskie zasoby kultury rzeczywistego centrum kulturalnego, tworzącego podstawową bazę usług w tym zakresie dla mieszkańców MOF i wspierającego działalność mniejszych ośrodków. Wsparcie powinno objąć również tworzenie nowych form uczestnictwa w kulturze związane z nowymi potrzebami wynikającymi z rozwoju technicznego oraz przemian społecznych.

W ramach działania są planowane inwestycje na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. Wsparcie powinno obejmować zadania nakierowane na podnoszenie jakości usług w zakresie kultury oraz poprawę ich dostępności przez inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury oraz obiektów zabytkowych, wsparcie i rozwój centrów informacji kulturalnej i promocji kultury, wsparcie podmiotów prowadzących działalność w zakresie edukacji artystycznej. Odpowiedniego wsparcia wymaga również rozwijanie tradycji winiarskich tak charakterystycznych dla obszaru funkcjonalnego i inne projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego powiązane również z tworzeniem produktów turystycznych. Zadania w ramach działania obejmą inwestycje w poprawę jakości infrastruktury instytucji świadczących usługi w zakresie kultury oraz rozwijających usługi pozwalające na rozszerzenie ich oferty w celu podniesienia jej atrakcyjności i dostępności, w tym, usług opartych o najnowsze rozwiązania technologiczne. Projekty te będą sprzyjać realizacji działań związanych z propagowaniem tradycji regionalnych, zwiększaniem poziomu spójności społecznej obszaru funkcjonalnego i podnoszeniem atrakcyjności turystycznej MOF.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego- Lubuskie 2020. (3 255 000 euro)
Priorytet inwestycyjny	6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: przebudowa, rozbudowa obiektów instytucji kultury, w tym: - wyposażenie w sprzęt niezbędny do prawidłowej realizacji zadania (np. wystawienniczy, techniczny, multimedialny) - tylko

	<p>jako element projektu);</p> <ul style="list-style-type: none"> - inwestycje w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych dotyczące wykorzystania aplikacji, usług TIK i treści cyfrowych w obszarze kultury i turystyki, polegające m.in. na zakupie oprogramowania i sprzętu – tylko jako element projektu); <p>oraz adaptacja tj. modernizacja obiektu w celu dostosowania do pełnienia nowej funkcji kulturalnej i turystycznej, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyposażenie w sprzęt niezbędny do prawidłowej realizacji zadania (np. wystawienniczy, techniczny, multimedialny) - tylko jako element projektu); - inwestycje w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych dotyczące wykorzystania aplikacji, usług TIK i treści cyfrowych w obszarze kultury i turystyki, polegające m.in. na zakupie oprogramowania i sprzętu – tylko jako element projektu);
Wskaźniki RPO	<p>Wskaźnik produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem [szt.]; <p>Wskaźnik rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (CI 9) [odwiedziny/rok];
Uprawnieni Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> - Jednostki samorządu terytorialnego (JST) i ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, - Samorządowe instytucje kultury, - Organizacje pozarządowe, nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia i fundacje.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO - Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa dla RPO-Lubuskie 2020 Procedura konkursowa dla ZIT

Działanie 2. Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego.

Priorytet inwestycyjny 6.IV. POIiŚ 2020: Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu.

Priorytet Inwestycyjny 6d RPO-L2020 : Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 4.5.2. Kapitał przyrodniczy regionu – ZIT Zielona Góra.

Wykorzystanie narzędzia ZIT i nadanie priorytetowi 6.iii./6d wymiaru terytorialnego pozwala na właściwe wykorzystanie tego potencjału dzięki nakierowaniu realizowanych działań na wymiar terytorialny priorytetu. Zastosowanie wymiaru terytorialnego w tym priorytecie inwestycyjnym pozwala uzyskać efekt synergii wynikający z kompleksowości podejmowanych działań wobec wszystkich obszarów cennych przyrodniczo na terenie MOF. Co więcej zastosowanie ZIT daje wyjątkową możliwość systemowego rozszerzenia tzw. dobrych praktyk oraz zrealizowania kompleksowego programu informacyjno-edukacyjnego oddziałującego równocześnie na większość mieszkańców regionu.

W ramach działania przewiduje się realizację projektów poprawiających stan lokalnych zasobów przyrodniczych i wprowadzających na te tereny funkcje rekreacyjne w sposób zapewniający lepszy poziom ochrony obszarów przyrodniczo wartościowych. Dotyczyć to będzie istniejących terenów parkowych oraz terenów zielonych posiadających odpowiednie walory przyrodnicze i możliwych do wykorzystania dla stworzenia stref wypoczynku i rekreacji mieszkańców MOF ZG. Zielona Infrastruktura i związane z nią usługi ekosystemowe powinny stać się ważnym elementem planowania rozwoju obszaru funkcjonalnego i znaleźć wyraźne odbicie w realizowanych projektach. Dotyczy to wykorzystywania zarówno istniejących zasobów przyrodniczych jak i rozwojem terenów zieleni. Powinny być realizowane projekty związane z rozwojem terenów zielonych na obszarach miejskich, pozwalające na ich wykorzystanie dla tworzenia systemów regeneracji i wymiany powietrza, poprawiających funkcje biologiczne ekosystemów miejskich.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego- Lubuskie 2020 (alokacja 3 544 695Euro). Projekt uzupełniający finansowany w ramach POIiŚ 2014-2020 w ramach procedur konkursowych.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 6d RPO-L2020: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę. Priorytet inwestycyjny 6.IV. /POIiŚ/: Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT:

	Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych Rozwój infrastruktury użytku publicznego służącej wyeliminowaniu presji ruchu turystycznego na obszary i gatunki chronione Prowadzenie komplementarnych i uzupełniających do ogólnopolskich działań/kampanii informacyjno-edukacyjnych (tylko łącznie pozostałymi rodzajami projektów).
Projekt uzupełniający w ramach POIiŚ 2014-2020	W ramach procedur konkursowych POIiŚ 2014-2020 Odbudowa zasobów przyrodniczych i rozwój terenów zielonych MOF ZG.
Wskaźniki RPO	Wskaźniki produktu: - Liczba wspartych obiektów turystycznych i rekreacyjnych [szt.]; - Powierzchnia siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony (CI 23) [ha];
Wskaźniki POIiŚ	Wskaźniki produktu: - Liczba obiektów, na których przeprowadzono rekultywację [szt.]; Wskaźnik rezultatu: - Dodatkowa powierzchnia biologicznie czynna uzyskana w wyniku realizacji projektów [ha];
Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) i ich związki, stowarzyszenia i porozumienia oraz podmioty publiczne, których właścicielem jest JST lub, dla których podmiotem założycielskim jest JST.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 3. Zagospodarowanie wód opadowych na terenie rdzenia MOF ZG.

Priorytet inwestycyjny 5.ii. POIiŚ 2020: Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.

Działanie nie jest przedmiotem interwencji ZIT. Włączenie go do Strategii ZIT jest uzasadnione potrzebą wskazania w sposób kompleksowy działań o istotnym znaczeniu dla rozwoju MOF ZG.

W ramach tego działania przewiduje się przygotowanie dużego projektu inwestycyjnego dotyczącego zagospodarowania wód opadowych, w tym budowy sieci kanalizacji deszczowej, zbiorników wodnych oraz regulacji cieków wodnych będących odbiornikami deszczówki. Zgodnie z linią demarkacyjną POIiŚ, działanie może dotyczyć miast powyżej 100.000 mieszkańców. Przewiduje się objęcie projektem terenu miasta Zielona Góra (powiększonego o obszar dawnej Gminy Zielona Góra).

Źródła finansowania	Środki pochodzące z EFRR/EFS. Projekt uzupełniający finansowany w ramach POIiŚ 2014-2020 w ramach procedur konkursowych.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 5.ii. POIiŚ 2014-2020: Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.
Rodzaje projektów	Rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej i zbiorników retencyjnych.
Projekt uzupełniający w ramach POIiŚ 2014-2020	Rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej.
Wskaźniki POIiŚ	Wskaźnik produktu: - Długość wybudowanej sieci kanalizacji deszczowej [km]; Wskaźnik rezultatu: - Objętość retencjonowanej wody [m ³];
Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) i ich związki, stowarzyszenia i porozumienia oraz podmioty publiczne, których właścicielem jest JST lub, dla których podmiotem założycielskim jest JST.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla POIiŚ 2014-2020
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 4. Zapewnienie zgodności gospodarki odpadowej i wodnościekowej z prawodawstwem UE.

Działanie nie jest przedmiotem interwencji ZIT. Włączenie go do Strategii ZIT jest uzasadnione potrzebą wskazania w sposób kompleksowy działań o istotnym znaczeniu dla rozwoju MOF ZG.

Działanie będzie prowadzone zgodnie ze zaktualizowanym Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych oraz Planem Inwestycyjnym w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi.

Projekty w ramach działania będą realizowane po spełnieniu wszystkich kryteriów i wybraniu ich do dofinansowania.

Priorytet inwestycyjny 6.ii. POIiŚ 2020: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.

Działanie jest kontynuacją zrealizowanych dużych projektów inwestycyjnych finansowanych w ramach POIiŚ na terenie Aglomeracji Zielonogórskiej. Obejmuje dalszą rozbudowę sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej, modernizację istniejącej sieci kanalizacyjnej oraz inwestycje modernizujące i rozbudowujące oczyszczalnię ścieków w Łęczycy (Zielona Góra). Rozbudowa oczyszczalni ścieków obejmie instalację fermentacji osadów pozwalającą na wykorzystanie biogazu do budowy układu kogeneracji i modernizację linii suszenia osadów ściekowych. Jej rezultatem będzie technologicznie spójny, w pełni zorganizowany system gospodarki osadem ściekowym na terenie oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Zielona Góra, umożliwiający zaopatrzenie obiektów oczyszczalni w energię elektryczną i ciepłą pochodzącą ze źródła odnawialnego – biogazu. Realizacja projektu inwestycyjnego, poprzez pełne zorganizowanie systemu gospodarki osadowej na oczyszczalni ścieków (zagęszczanie → odwadnianie → fermentacja → spalanie) przyczyni się do zapewnienia dotrzymywania bezpiecznych wskaźników emisyjnych. Jednocześnie oczyszczalnia ścieków dla aglomeracji Zielona Góra po realizacji projektu inwestycyjnego będzie spełniać wymagania dyrektywy 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991r. w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych.

Priorytet inwestycyjny 6b RPO-L2020: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.

W ramach tego działania będą realizowane projekty w ramach alokacji ogólnej w drodze procedur konkursowych RPO Lubuskie2020 służące poprawie walorów sanitarnych, standardów zdrowotnych i jakościowych życia społeczności lokalnych w dzielnicy Zielonej Góry Nowe Miasto oraz wygenerowania środków na tworzenie nowych miejsc pracy, a w ślad za tym rozwój i poprawę infrastruktury na tym terenie. Realizowane zadania będą obejmować rozbudowę sieci kanalizacyjnych i instalacji do oczyszczania ścieków.

Priorytet inwestycyjny 6.i. POIiŚ 2020: Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.

Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zmniejszenia ilości odpadów komunalnych podlegających składowaniu. Zostanie to osiągnięte dzięki racjonalizacji

systemu gospodarki odpadami (w tym m.in. dzięki zapewnieniu właściwej infrastruktury do zagospodarowywania odpadów). Planowane inwestycje przyczynią się do:

- znaczącego zwiększenia stopnia wykorzystania odpadów zamiast składowania,
- znacząco szybciej niż do roku 2020 osiągnięcie zakładanych poziomów odzysku i skierowanie do ponownego wykorzystania niektórych frakcji odpadów komunalnych,
- dostosowania instalacji MBP (mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów) do wymogów przepisów krajowych (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów).

Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Zielonej Górze planuje przystosować Regionalny Zakład Zagospodarowania Odpadów Komunalnych „Racula” w Zielonej Górze, obsługujący wszystkie gminy MOF ZG do wymogów najlepszej dostępnej techniki (BAT).

Zakres rzeczowy „Przystosowania Regionalnego Zakładu Zagospodarowania Odpadów Komunalnych „Racula” w Zielonej Górze do wymogów najlepszej dostępnej techniki (BAT)” obejmuje budowę:

- punktu przyjmowania zmieszanych odpadów komunalnych z instalacją mechanicznego przetwarzania o wydajności 60 000 Mg/a,
- instalacji odzysku materiałowego z frakcji nad sitowej z zmieszanych odpadów komunalnych,
- węzła przygotowania paliwa alternatywnego,
- instalacji do biologicznej stabilizacji frakcji podsitowej z zmieszanych odpadów komunalnych,
- przystosowanie istniejącej komunalnej kompostowni zmieszanych odpadów komunalnych dla potrzeb kompostowania bioodpadów i odpadów zielonych.

Źródła finansowania	Środki pochodzące z EFRR/EFS. Projekty uzupełniające finansowane w ramach RPO Lubuskie 2014-2020 oraz POIiŚ 2014-2020 w ramach procedur konkursowych.
Priorytet inwestycyjny	<p>Priorytet inwestycyjny 6b RPO-Lubuskie 2020: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.</p> <p>Priorytet inwestycyjny 6.ii. POIiŚ 2014-2020: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.</p> <p>Priorytet inwestycyjny 6.i. POIiŚ 2014-2020: Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.</p>

Rodzaje projektów	
Projekty uzupełniające w ramach RPO-Lubuskie 2020	Rozbudowa sieci kanalizacyjnych i instalacji do oczyszczania ścieków
Projekty uzupełniające w ramach POIiŚ 2014-2020	Przystosowania Regionalnego Zakładu Zagospodarowania Odpadów Komunalnych „Racula” w Zielonej Górze do wymogów najlepszej dostępnej techniki (BAT)” Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej, modernizację istniejącej sieci kanalizacyjnej oraz inwestycje modernizujące i rozbudowujące oczyszczalnię ścieków w Łęczycy (Zielona Góra).
Wskaźniki RPO	Wskaźnik rezultatu: - Wielkość ładunku ścieków poddanych ulepszonemu oczyszczaniu
Wskaźniki POIiŚ	Wskaźnik produktu: - Liczba zmodernizowanych kompleksowych zakładów zagospodarowania odpadów [szt.]; Wskaźnik rezultatu: - Dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów(CI 17) [tony/rok];
Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) i ich związki, stowarzyszenia i porozumienia oraz podmioty publiczne, których właścicielem jest JST lub, dla których podmiotem założycielskim jest JST.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO–Lubuskie 2020/ POIiŚ 2014-2020
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 5. Rozwijanie proekologicznych systemów grzewczych w oparciu o produkcję ciepła wytwarzanego w kogeneracji.

Priorytet inwestycyjny 4.v. POIiŚ 2014-2020: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.

Priorytet inwestycyjny 4.vi. POIiŚ 2020: Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.

Projektowane działanie jest częścią Strategii ZIT ze względu na jego uzupełniający charakter w stosunku do działań projektowanych, zarówno w zakresie efektywnego wykorzystania energii, jak i wpływu na zmniejszenie skali niskiej emisji na terenie MOF ZG, a szczególnie, na najbardziej narażonym na nią obszarze Zielonej Góry.

Działanie jest ściśle związane ze zmniejszaniem wpływu niskiej emisji na stan środowiska naturalnego. Wykorzystanie systemów opartych o nowoczesne ciepłownie jest jednym z rozwiązań najkorzystniejszych dla środowiska oraz ekonomicznym dla użytkowników. Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A. jest największym dostawcą ciepła systemowego, a po przeprowadzonej w ostatnich latach zmianie technologii na wykorzystującą gaz ze źródeł lokalnych jest również producentem ekologicznym.

Zielona Góra posiada duży potencjał rozwojowy w zakresie korzystania z ciepła systemowego. Rozszerzanie zakresu korzystania z sieci ciepłowniczych przynosi znaczące korzyści ekologiczne oraz jest rozwiązaniem konkurencyjnym ekonomicznie. Szczególnie ważne jest wykorzystanie lokalnych możliwości dostaw ciepła wytwarzanego w ramach kogeneracji. Dostawcy ciepła systemowego rozszerzają swoje możliwości i wprowadzają do swojego zakresu działania dostawę chłodu – usługę konkurencyjną dla zużywających dużo energii elektrycznej instalacji klimatyzacyjnych. Diagnoza potwierdziła duże możliwości rozwojowe w tym zakresie. W planowanych działaniach znajdują się przedsięwzięcia dotyczące istniejącej zabudowy, eliminowania obecnie funkcjonujących kotłowni lokalnych zasilanych paliwami stałymi, olejem opałowym i gazem systemowym. Przewiduje się również wchodzenie na tereny nowej zabudowy i zasilanie obiektów dopiero oddawanych do użytku.

Wśród działań dotyczących istniejącej zabudowy są: podłączenie do sieci ciepłowniczej Starówki, położonych w ścisłym centrum miasta: osiedla Winiarnia, Winnicy, obiektów w rejonie Placu Słowiańskiego, obiektów Zielonogórskiej Spółdzielni Mieszkaniowej (Morełowe), osiedla Zefam, istniejących i planowanych budynków przy ul. Botanicznej i Waszczyka, istniejących obiektów Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz projektowanych inwestycji deweloperskich – Polan, Domino Park, Urszuli, Mazurskie, Śląskie. Skala inwestycji to - w obiektach istniejących ok. 23 MW mocy zamówionej, w obiektach projektowanych – ok. 37 MW do 2025r.

W ramach działania przewiduje się złożenie przez producenta i dostawcę ciepła projektów na rozbudowę sieci ciepłowniczych oraz rozbudowę sieci ciepłowniczych w ramach kogeneracji w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. Wszystkie proponowane działania są zgodne z Planem gospodarki niskoemisyjnej dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra.

Projekty składane w ramach przyznanej ZIT alokacji w ramach POIiŚ 2014-2020:

PI 4.v – 4 869 195 EUR

PI 4.vi – 4 345 371 EUR

Projekty planowane do realizacji w ramach działania:

1. Podstawowy (PI 4.v; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu)

Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyle.

Planowany projekt będzie dotyczył wymiany przestarzałych technologicznie sieci magistralnych kanałowych o łącznej długości ok. 6 km na rurociągi preizolowane wraz z przebudową miejskiego systemu ciepłowniczego w celu optymalizacji jego pracy i funkcjonalności hydraulicznej.

Wartość całkowita: 26,2 mln zł.

2. Podstawowy (PI 4.vi; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.6 Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe, Poddziałanie 1.6.2 Sieci ciepłownicze i chłodnicze dla źródeł wysokosprawnej kogeneracji):

Budowa sieci ciepłowniczych umożliwiająca wykorzystanie energii cieplnej wytworzonej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji - budowa węzłów ciepłowniczych i chłodniczych.

Projekt dotyczy zwiększenia efektywności energetycznej systemu ciepłowniczego poprzez zwiększenie poboru ciepła z sieci ciepłowniczej latem (produkcja chłodu z ciepła). W projekcie zakłada się budowę sieci i przyłączy do nowych obiektów użyteczności publicznej. W ramach projektu zostanie wybudowanych 6 agregatów chłodniczych o mocach od 100-300 kW każdy, wytwarzających wodę lodową z ciepła sieciowego, sieci i przyłącza ciepłowne, a także węzły ciepłowne.

Wartość całkowita: 9 mln zł.

3. Podstawowy (PI 4.vi; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.6 Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe, Poddziałanie 1.6.2 Sieci ciepłownicze i chłodnicze dla źródeł wysokosprawnej kogeneracji)

Budowa sieci ciepłowniczych oraz przyłączy ciepłowniczych umożliwiająca wykorzystanie energii cieplnej wytworzonej w źródłach wysokosprawnej kogeneracji.

Projekt obejmie budowę nowych sieci rozdzielczych i nowych przyłączy o długości ok. 7,6 km wraz z budową ok. 65 nowych węzłów ciepłowniczych w celu rozbudowy sieci ciepłowniczej na nowe obszary miasta (rynek pierwotny). Plany obejmują budowę sieci ciepłowniczych oraz przyłączy ciepłowniczych o średnicach 2×DN200÷2×DN32 o łącznej długości około 7,6 km, w obszarach rozwojowych miasta Zielona Góra. Szacowane zapotrzebowanie mocy cieplnej wszystkich obiektów planowanych do przyłączenia do miejskiej sieci ciepłowniczej wyniesie ok. 15 MW.

Wartość całkowita: 16,3 mln zł.

4. Podstawowy (PI 4.v; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu)

Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych.

Projekt dotyczy likwidacji trzech węzłów grupowych wraz z siecią niskoparametrową, zasilających w sumie około 40 budynków i wybudowanie w to miejsce przyłączy wysokoparametrowych do każdego budynku oraz indywidualnych węzłów ciepłowniczych. Długość sieci wysokoparametrowej wraz z przyłączami, która zastąpi sieć niskoparametrową to łącznie ok. 1,5 km. Projektowane

119

przedsięwzięcie umożliwi ochronę środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie zapotrzebowania ciepła wynikającego z ograniczenia strat przesyłowych na sieci dystrybucyjnej oraz przyczyni się również do obniżenia emisji CO₂.

Wartość całkowita: 4,5mln zł.

5. Rezerwowo (PI 4.v; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu)

Konwersja kotłowni lokalnych na węzły ciepłne.

Projekt dotyczy konwersji kotłowni lokalnych na węzły ciepłne z przyłączeniem obiektów do miejskiej sieci ciepłowniczej zasilanej z elektrociepłowni. Ocena techniczna urządzeń w kotłowniach wykazała konieczność ich wymiany z uwagi na niską sprawność wytwarzania, wysokie koszty eksploatacji oraz możliwość ograniczenia emisji w ścisłej zabudowie mieszkaniowej. Łączna moc planowanych do likwidacji kotłowni wyniesie 2MWt i zostanie ona zastąpiona nowymi węzłami ciepłnymi w pełni pokrywającymi zapotrzebowanie.

Wartość całkowita: 10,5 mln zł.

6. Rezerwowo (PI 4.v; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu)

Podłączenie budynków do sieci ciepłowniczej - instalacja węzłów ciepłno-chłodniczych w istniejących budynkach.

Projekt dotyczy zwiększenia efektywności energetycznej systemu ciepłowniczego poprzez zwiększenie poboru ciepła z sieci ciepłowniczej latem (produkcja chłodu z ciepła). Agregaty adsorpcyjne do produkcji chłodu pozwolą na uniknięcie montażu agregatów sprężarkowych produkujących chłód w oparciu o energię elektryczną. W projekcie zakłada się budowę sieci i przyłączy do istniejących obiektów użyteczności publicznej. Produkcja ciepła w oparciu o ciepło wyprodukowane w Bloku gazowo-parowym - wysokosprawnej instalacji kogeneracyjnej, pozwoli zwiększyć produkcję energii elektrycznej w skojarzeniu (lepsze wykorzystanie energii paliw). W ramach projektu zostaną wybudowane 4 agregaty chłodnicze o mocach od 100-300 kW każdy, wytwarzających wodę lodową z ciepła sieciowego, sieci i przyłącza ciepłne, a także węzły ciepłne.

Wartość całkowita: 6,0 mln zł.

7. Rezerwowo (PI 4.v; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu)

Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyłach.

Sieć ciepłownicza przeznaczona do przebudowy jest wykonana w technologii kanałowej, jest słabo izolowana, występuje na niej duże ryzyko awarii. W związku z przestarzałą technologią i dekapitalizacją ciepłociągów występują na nich duże straty ciepła, co powoduje większe zużycie energii pierwotnej paliwa i zwiększoną emisję zanieczyszczeń do atmosfery. Projekt dotyczy wymiany istniejących odcinków sieci kanałowych na nowoczesne preizolowane w celu zmniejszenia strat na przesyłach i dystrybucji – ciepłociąg o średnicy od: 2×DN400÷ 2×DN250 o łącznej długości ok. 1,5 km.

Wartość całkowita: 4,0 mln zł.

8. Rezerwowo (PI 4.v; POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu)

Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych.

Węzły grupowe są nieefektywnym urządzeniem dystrybucji ciepła. Generują duże straty w dystrybucji ciepła poprzez fakt zastosowania niskoparametrowych sieci ciepłnych, przestarzałych o

złej izolacji. Powodują trudności w rozliczaniu faktycznie zużytego ciepła – nie stanowią zachęty dla użytkowników do racjonalnego użytkowania urządzeń grzewczych. Projekt dotyczy likwidacji dwóch węzłów grupowych wraz z siecią niskoparametrową, zasilających w sumie około 40 budynków i wybudowanie w to miejsce przyłączy wysokoparametrowych do każdego budynku oraz indywidualnych węzłów cieplnych. Długość sieci wysokoparametrowej wraz z przyłączami, która zastąpi sieć niskoparametrową to łącznie ok. 2,2km.

Wartość całkowita: 5,5 mln zł.

Źródła finansowania	Projekty komplementarne finansowane w ramach POIiŚ 2014-2020, alokacja: PI 4.v – 4 869 195 EUR PI 4.vi – 4 345 371 EUR
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 4.v POIiŚ 2014-2020: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu. Priorytet inwestycyjny 4.vi POIiŚ 2014-2020: Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.
Rodzaje projektów	Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczej, budowa sieci i przyłączy do źródła ciepła wytworzonego w wysokosprawnej kogeneracji, przebudowa grupowych węzłów cieplnych na kompaktowe dwufunkcyjne, konwersja kotłowni lokalnych na węzły cieplne, budowa węzłów cieplno-chłodniczych.
Projekty komplementarne w ramach POIiŚ 2014-2020 Podstawowe	PI 4.v, POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu: Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyle. Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych. PI 4.vi, POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.6 Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe, Poddziałanie 1.6.2 Sieci ciepłownicze i chłodnicze dla źródeł wysokosprawnej kogeneracji: Budowa sieci cieplnych umożliwiającą wykorzystanie energii cieplnej wytworzonej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji - budowa węzłów cieplnych i chłodniczych. Budowa sieci ciepłowniczych oraz przyłączy ciepłowniczych umożliwiającą wykorzystanie energii cieplnej wytworzonej w źródłach wysokosprawnej kogeneracji.

Projekty komplementarne w ramach POIiŚ 2014-2020 Rezerwowe	<p>PI 4.v, POIiŚ 2014-2020: Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu:</p> <p>Konwersja kotłowni lokalnych na węzły cieplne.</p> <p>Podłączenie budynków do sieci ciepłowniczej - instalacja węzłów ciepłowniczych w istniejących budynkach.</p> <p>Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyłach.</p> <p>Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych.</p>
Wskaźniki POIiŚ	<p>PI 4.v, Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu:</p> <p>Wskaźniki produktu:</p> <p>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie [szt.];</p> <p>Długość wybudowanej lub zmodernizowanej sieci ciepłowniczej [km], w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci ciepłowniczej [km]; - Długość zmodernizowanej sieci ciepłowniczej [km]. <p>Wskaźniki rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI) [tony równoważnika CO₂/rok]; - Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej [GJ/rok]. <p>PI 4.vi, Działanie 1.6 Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe, Poddziałanie 1.6.2 Sieci ciepłownicze i chłodnicze dla źródeł wysokosprawnej kogeneracji:</p> <p>Wskaźniki produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji [MW]; - Długość wybudowanej lub zmodernizowanej sieci ciepłowniczej [km], w tym: - Długość wybudowanej sieci ciepłowniczej [km]. <p>Wskaźniki rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI) [tony równoważnika CO₂/rok]; - Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej [GJ/rok].
Beneficjenci	Elektrociepłownia Zielona Góra SA
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla POIiŚ 2014-2020
Tryb naboru	Projekt składany w ramach przyznanej ZIT alokacji.

Działanie 6. Podniesienie efektywności energetycznej obiektów i instalacji w gminach MOF ZG.

Priorytet inwestycyjny 4c RPO Lubuskie 2020, 4.iii POIiŚ 2020: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 3.2.3. Efektywność energetyczna - ZIT Zielona Góra.

Skuteczność interwencji w ramach priorytetu inwestycyjnego wymaga nadania jej wymiaru terytorialnego. Działania w tym zakresie powinny być planowane w formie rozwiązań kompleksowych, nie ograniczających się do terenu poszczególnych jednostek administracyjnych. Wiąże się to z koniecznością powiązania działań w ramach priorytetu z innymi podejmowanymi w celu ograniczenia niskiej emisji i poprawy efektywności energetycznej. Kompleksowość tych działań zapewniają Plany gospodarki niskoemisyjnej przygotowane dla wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra. Wszystkie gminy z obszaru funkcjonalnego posiadają znaczącą ilość obiektów publicznych wykonanych w technologiach o wysokich wskaźnikach przenikalności ciepła, wyposażonych w systemy grzewcze o zbyt niskiej wydajności. Ważnym zadaniem jest przeprowadzenie kompleksowej modernizacji energetycznej zasobów mieszkaniowych, w tym należących do wspólnot mieszkaniowych, znajdujących się w centrach miast, obszarach generujących najwyższy poziom niskiej emisji. Dostępne obecnie technologie pozwalają na radykalne zmniejszenie energochłonności tych obiektów. Należy tu również wykorzystać rozwiązania wykorzystujące zieloną energię, w tym energię słoneczną. Będzie to miało zasadniczy wpływ na komfort użytkowników, zmniejszenie zużycia energii i opłat za energię oraz zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do środowiska. W Planach gospodarki niskoemisyjnej zostały zidentyfikowane potrzeby w zakresie modernizacji energetycznej, zarówno zasobów mieszkaniowych, jak i obiektów publicznych. W sektorze mieszkaniowym w Zielonej Górze zidentyfikowano 23 obiekty zarządzane przez wspólnoty mieszkaniowe z udziałem samorządu miejskiego, 50 obiektów administrowanych przez Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Zielonej Górze, 7 budynków należących do RTBS w Zielonej Górze. Dla zasobów mieszkaniowych będących w gestii spółdzielni mieszkaniowej PGN dla określenia zapotrzebowania przyjął parametr finansowy. Potrzeby w tym zakresie zostały określone łącznie na 96 860 000 zł.

W Gminie Czerwieńsk w mieszkalnictwie nie wykazano potrzeb w zakresie modernizacji energetycznej budynków wielorodzinnych. Lista obiektów publicznych liczy 10 pozycji (Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego w Czerwieńsku; przedszkole na ul. Granicznej w Czerwieńsku; przychodnia zdrowia w Nietkowicach; Szkoła Podstawowa w Płotach; świetlica wiejska w m. Wysokie; świetlica wiejska w m. Będów; świetlica wiejska w Leśniowie Małym; Wiejski Domu Kultury w Leśniowie Wielkim; Wiejski Dom Kultury w Nietkowicach; Wiejski Dom Kultury w Nietkowie).

W Gminie Sulechów potrzeby w zakresie modernizacji energetycznej zidentyfikowano dla 42 budynków mieszkalnych zarządzanych przez Sulechowskie Przedsiębiorstwo Komunalne "SuPeKom" Sp. z o.o. oraz obiektów publicznych (Szkoła Podstawowa nr 1 w Sulechowie, Szkoła Podstawowa w

Kalsku, Szkoła Podstawowa w Kijach, Szkoła Podstawowa w Brodach, Przedszkole nr 7 "Pod Muchomorkiem" w Sulechowie, Gimnazjum nr 2 w Sulechowie, Gimnazjum w Pomorsku).

W gminie Zabór planuje się modernizację energetyczną trzech komunalnych budynków mieszkalnych oraz obiektów publicznych (Zespołu Szkół w Zaborze oraz Urzędu Gminy w Zaborze.).

Projekty realizowane w ramach RPO-L2020 muszą być zgodne z planami gospodarki niskoemisyjnej (opracowanie planów gospodarki niskoemisyjnej jest warunkiem otrzymania wsparcia na działania w zakresie termomodernizacji budynków lub na wykorzystanie odnawialnych źródeł energii). Zakres wsparcia w ramach Poddziałania 1.3.2 POIiŚ musi wynikać z planów gospodarki niskoemisyjnej oraz Strategii ZIT MOF ZG.

W ramach działania zostanie przygotowany projekt komplementarny przeznaczony do sfinansowania w ramach POIiŚ obejmujący:

Projekt komplementarny podstawowy POIiŚ (PI 4.iii.)

Głęboka kompleksowa modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych w obszarach centralnych miast Zielona Góra i Sulechów. Projekt obejmie termomodernizację budynków mieszkalnych należących do wspólnot mieszkaniowych w centrach miast Zielona Góra i Sulechów.

Szacunkowa wartość projektu 27 600 000 zł.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020. (8 039 830 euro) Środki dostępne w ramach alokacji POIiŚ 2014-2020. (5 562 532 euro) na projekt komplementarny.
Priorytet inwestycyjny	4iii.: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym;
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Typ I: Głęboka modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej, w tym wykorzystanie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach. Typ II: Głęboka modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych, w tym wykorzystanie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach - budynki mieszkalne wielorodzinne, których właścicielem są podmioty inne niż spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe. W ramach alokacji POIiŚ 2014-2020 (bezpośredni udział zainteresowanych podmiotów w konkursach POIiŚ 2014-2020): wsparcie projektów inwestycyjnych dotyczących głębokiej kompleksowej modernizacji energetycznej wielorodzinnych

	<p>budynków mieszkaniowych zlokalizowanych na terenie MOF ZG, których właścicielem są spółdzielnie mieszkaniowe lub wspólnoty mieszkaniowe.</p> <p>Projekt komplementarny POIiŚ 2014-2020.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Głęboka kompleksowa modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych w obszarach centralnych miast Zielona Góra i Sulechów.
Projekt komplementarny POIiŚ 2014-2020	Głęboka kompleksowa modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych w obszarach centralnych miast Zielona Góra i Sulechów.
Wskaźniki RPO	<p>Wskaźnik produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków [szt.]; <p>Wskaźniki rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO₂/rok]; - Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych (CI 32) [kWh/rok];
Wskaźniki POIiŚ 2014-2020	<p>Wskaźnik produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków [szt.]; <p>Wskaźniki rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO₂/rok]; - Zmniejszenie zużycia energii końcowej [GJ/rok];
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> - Jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia oraz podmioty publiczne, których właścicielem jest JST lub, dla których podmiotem założycielskim jest JST. - Właściciele/zarządcy budynków mieszkaniowych wielorodzinnych (w ramach RPO-L2020: z wyłączeniem spółdzielni oraz wspólnot mieszkaniowych; w ramach POIiŚ: spółdzielnie oraz wspólnoty mieszkaniowe). - Dostawcy usług energetycznych w rozumieniu dyrektywy 2012/27/UE, realizujący inwestycje w oparciu o art. 2 pkt. 27 dyrektywy 2012/27/UE w formie (EPC Energy Performance Contracting) umów o poprawę efektywności energetycznej, o ile zakres projektu jest zgodny na rzecz podmiotów publicznych na terenie objętym RPO-L2020. - Uczestnicy Partnerstw Publiczno-Prywatnych realizujący w ramach projektów hybrydowych usługi energetyczne (w rozumieniu dyrektywy 2012/27/UE) na rzecz podmiotów publicznych na terenie objętym RPO-Lubuskie 2020.

Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014 – 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	W ramach RPO- Lubuskie 2020 - Procedura konkursowa. W ramach POIiŚ 2014-2020 – projekt składany w ramach przyznanej ZIT alokacji.

Cel 3

Poprawa społecznej spójności MOF ZG.

Uzyskanie społecznej i gospodarczej spójności obszaru funkcjonalnego wymaga prowadzenia działań zintegrowanych i wielopłaszczyznowych. Obok zróżnicowanych przedsięwzięć inwestycyjnych niezbędne są działania w sferze społecznej, które zapewnią niezbędne wsparcie społecznościom lokalnym w tak ważnych dziedzinach, jak rozwój rynku pracy, zapobieganie wykluczeniu społecznemu i rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Wyzwania w tym zakresie wynikają z dysproporcji rozwojowych występujących na obszarze funkcjonalnym.

Realizacja celów strategii i uzyskanie efektu ciągłości procesów rozwojowych wymaga wyraźnego wsparcia rozwoju społecznego. W tym zakresie za najważniejsze zostały uznane działania w sferze edukacji na wszystkich poziomach kształcenia i podniesienie jej poziomu poprzez powszechne stosowanie najnowszych narzędzi w zakresie nauczania i popularyzacji wiedzy, edukację zawodową, zapobieganie przedwczesnego kończenia nauki i wspieranie uczenia się przez całe życie. W działaniach związanych z edukacją i zapobieganiem wykluczeniu społecznemu należy również wskazać na rolę sektora pozarządowego.

Ważnym problemem zidentyfikowanym w Diagnozie jest niewystarczająca dostępność edukacji na poziomie przedszkolnym. Konieczne jest zwiększenie roli wyższych uczelni funkcjonujących na obszarze funkcjonalnym. Obecnie jest to słabo wykorzystywany czynnik rozwojowy, pomimo bardzo dużego potencjału. Kolejnym aspektem jest wpływanie na rynek pracy w formie działań popularyzujących naukę w szkołach zawodowych i kształtowanie profilu zawodowego absolwentów w zgodzie z trendami w gospodarce. To działanie wymaga również poprawy współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Na rynku pracy widoczna jest dysproporcja we wskaźnikach bezrobocia absolwentów szkół zawodowych i ogólnokształcących na niekorzyść tych ostatnich.

Najważniejsze zidentyfikowane czynniki wykluczenia społecznego to: starzenie się społeczeństwa, bezrobocie wśród kobiet i pokolenia 50+ oraz ubóstwo. W większym stopniu uwidoczniają się takie przyczyny jak: alkoholizm, bezdomność, narkomania. W diagnozie społeczno-gospodarczej obszaru funkcjonalnego podnoszone są istotne czynniki związane z wykluczaniem z rynku pracy niektórych grup społecznych. Dotyczy to m.in. kobiet i potrzeby umożliwienia im godzenia pracy zawodowej z koniecznością opieki nad dziećmi, ludzi młodych i potrzeby zwiększenia skuteczności edukacji w zakresie przystosowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku.

Zróżnicowanie przyczyn wykluczenia wymaga dobrania odpowiednich instrumentów wspierających. Jednak jednym z głównych pozostaje wprowadzenie na ścieżkę edukacji i aktywności zawodowej. W tym zakresie powinno się uruchomić w szerszym zakresie potencjał, jakim dysponują Centra Integracji Społecznej oraz aktywność społeczeństwa obywatelskiego i powiązać działania w sferze społecznej z innymi działaniami na obszarach zdegradowanych.

Rozbudowa infrastruktury i dostosowanie jej do zmieniających się potrzeb społecznych jest jednym z ważnych warunków zrównoważonego rozwoju obszaru funkcjonalnego. Poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie dostępności infrastruktury ochrony zdrowia i edukacji i świadczonych tam usług oraz zapobieganie wykluczeniu niektórych grup społecznych poprzez oddziaływanie na obszary zdegradowane jest jednym z ważnych wyznaczników poziomu życia. W tym zakresie ważnym działaniem jest rewitalizacja fizyczna ściśle powiązana z działaniami w sferze społecznej. Na obszarze funkcjonalnym zostały wstępnie zidentyfikowane obszary zdegradowane, do których należy również włączyć obszary wiejskie, dotąd pomijane w tych działaniach.

Zmiany demograficzne wskazują, że istotnym problemem jest starzenie się społeczeństwa i coraz częstsze występowanie chorób przewlekłych, w tym chorób nowotworowych. Równie ważny problem to wzrastający odsetek osób niepełnosprawnych. Dotyczy to różnych grup wiekowych. Zidentyfikowane braki w infrastrukturze są istotnym ograniczeniem w zaspokajaniu oczekiwań społecznych. Obok własnych działań, gminy obszaru funkcjonalnego zamierzają również wspierać działania władz regionu w zakresie poprawy jakości i zwiększenia dostępności usług medycznych w zakresie pediatrii.

W tym ujęciu obszarów strategicznych w ramach ZIT widoczna jest potrzeba traktowania problemów w sposób całościowy. Oddziaływanie powinno odbywać się na różnych płaszczyznach i obejmować interwencję w zakresie edukacji na wszystkich poziomach, rewitalizację fizyczną i społeczną obejmującą szeroki zakres działań zapobiegających wykluczeniu społecznemu, w tym wspieraniu zatrudnialności i zadania związane z opieką nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi.

Działanie 1. Dostosowanie infrastruktury do zmieniających się warunków demograficznych.

Priorytet inwestycyjny 9a RPO-L2020 : Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 9.1.2. Infrastruktura zdrowotna i usług społecznych – ZIT Zielona Góra.

Terytorializacja priorytetu wiąże się z potrzebą rozwiązywania zidentyfikowanych w sposób kompleksowy, dla całego obszaru funkcjonalnego. Są to problemy dotyczące wszystkie gminy z obszaru MOF ZG, a efektywne ich rozwiązywanie jest możliwe tylko w skali całego obszaru.

Bezpośrednie działania w sferze infrastruktury ochrony zdrowia skupiają się w obszarach związanych z problemami zidentyfikowanymi w diagnozie oraz znajdującymi się w kompetencjach samorządów. Należą do nich: prowadzenie hospicjów oraz opieka i rehabilitacja osób niepełnosprawnych.

W tych dziedzinach istniejące na terenie Zielonej Góry placówki nie zaspokajają istniejących potrzeb wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego. Deficyt miejsc w hospicjum jest drastyczny. Pomoc i opiekę może otrzymać mniejsza część potrzebujących. Tendencje demograficzne wskazują wyłącznie na zwiększanie się potrzeb w tym zakresie w kolejnych latach. Niepełnosprawność jest jednym z najważniejszych czynników wykluczenia społecznego. Ograniczone możliwości w zakresie rehabilitacji i opieki nad niepełnosprawnymi powodują poszerzanie się grup wykluczonych. Poważnym mankamentem systemu opieki nad niepełnosprawnymi dziećmi i młodzieżą jest konieczność codziennego dojeżdżania na zabiegi rehabilitacyjne i brak możliwości pozostania w ośrodku na czas trwania terapii. Zdefiniowanym problemem jest brak hostelu wspierającego niepełnosprawnych i pozwalającego na bezpieczne pozostanie w Zielonej Górze podczas dłuższych cykli rehabilitacyjnych. Rozbudowa takich placówek i podniesienie standardu ich funkcjonowania jest bardzo ważnym czynnikiem oddziaływania w sferze społecznej. Ważnym zadaniem z perspektywy regionu jest rozbudowa opieki pediatrycznej. W tym zakresie podstawowym działaniem jest budowa wojewódzkiego szpitala dziecięcego w Zielonej Górze. Ze względu na istotne znaczenie tego przedsięwzięcia dla poziomu opieki zdrowotnej w obszarze funkcjonalnym, samorządy MOF ZG będą wspierać swoim udziałem projekt planowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020 (1 803 439,00 euro).
Priorytet inwestycyjny	9a: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT Inwestycje w infrastrukturę społeczną służącą aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz rozwojowi usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym, wpływające na rozwój regionalny i lokalny, poprzez eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia (np. w zakresie infrastruktury rehabilitacyjnej, projekty infrastrukturalne sprzyjające aktywizacji społeczno-zawodowej, projekty związane z zapewnieniem usług opiekuńczych i wsparcia rodziny oraz pieczy zastępczej). Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną, podmiotów leczniczych świadczących usługi w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, paliatywnej i hospicyjnej.
Beneficjenci	- Jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki, stowarzyszenia i porozumienia,

	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia i fundacje, - Podmioty lecznicze świadczące usługi w publicznym i niepublicznym systemie ochrony zdrowia na podstawie kontraktu z NFZ. <p>W przypadku projektów dotyczących wsparcia podmiotów leczniczych udzielających świadczeń zdrowotnych w zakresie geriatry, opieki długoterminowej oraz opieki paliatywnej i hospicyjnej - Beneficjentami są podmioty wykonujące działalność leczniczą, udzielające świadczeń opieki zdrowotnej, finansowanych ze środków publicznych, z wyłączeniem podmiotów, które będą kwalifikowały się do otrzymania wsparcia w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (wyłączenie to nie dotyczy szpitali ponadregionalnych, posiadających, posiadających w swoich strukturach wyłącznie oddziały geriatryczne).</p> <p>W przypadku pozostałych projektów – Beneficjentami są podmioty lecznicze udzielające świadczeń opieki zdrowotnej, finansowanych ze środków publicznych: samodzielne zakłady opieki zdrowotnej, przedsiębiorcy, jednostki budżetowe oraz lekarze i pielęgniarki, którzy wykonują swój zawód w ramach działalności leczniczej i udzielają świadczeń opieki zdrowotnej, finansowanych ze środków publicznych (z wyłączeniem podmiotów, które będą kwalifikowały się do wsparcia w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko – wyłączenie to nie dotyczy szpitali ponadregionalnych posiadających w swoich strukturach oddziały geriatryczne).</p>
Wskaźniki RPO	<p>Wskaźniki produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wspartych podmiotów leczniczych [szt.],; - Liczba przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej [szt.]; <p>Wskaźnik rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ludność objęta ulepszonymi usługami zdrowotnymi (CI 36) [osoby];
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014 - 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 2. Wsparcie rozwoju obszarów zdegradowanych.

Priorytet inwestycyjny 9b RPO-L2020: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 9.2.3. Rozwój obszarów zmarginalizowanych – ZIT Zielona Góra.

Działania w ramach priorytetu 9b wymagają zastosowania narzędzia ZIT ze względu na potrzebę zintegrowania w obszarze funkcjonalnym działań związanych z rewitalizacją oraz innych działań, które wiążą się z oddziaływaniem w kierunkach, które pozwolą na włączenie społeczne różnych grup. Rewitalizacja będzie prowadzona w połączeniu z działaniami finansowanymi z PI 9i i 10i oraz 4c, 4e i 6c.

Gminy z obszaru funkcjonalnego identyfikowały obszary zdegradowane w poprzednich latach tworząc Lokalne Programy Rewitalizacji. Zostały one przygotowane przez miasta Zielona Góra i Sulechów i przyjęte uchwałą rady gminy.

Miasto Zielona Góra, wykorzystując możliwość kontynuacji prowadzenia działań na obszarach zdegradowanych, wyznaczonych w LPR z 2010 roku, jaką daje art. 52 ustawy o rewitalizacji, podjęło odpowiednie kroki zmierzające do aktualizacji LPR i przekształcenia go w Gminny Program Rewitalizacji. W tym celu został przygotowany projekt uchwały Rady Miasta Zielona Góra w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego (obejmującego te same podobszary co w dokumencie z 2010r.) i obszaru rewitalizacji, który obecnie podlega procedurze konsultacji społecznych, tak, aby w najbliższym czasie mógł być przedstawiony Radzie Miasta Zielona Góra. Po uchwaleniu tego dokumentu miasto przystąpi do prac mających na celu dokonanie aktualizacji programu rewitalizacji. Ta zmiana będzie musiała dostosować cały proces związany z rewitalizacją oraz zakres merytoryczny programu do nowej ustawy o rewitalizacji, wytycznych opracowanych przez MliR w 2015 roku oraz wymagań SZOOP RPO-Lubuskie 2020.

Pozostałe gminy będą zobligowane do tego, aby wyznaczyć na nowo obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji, zatwierdzić je w formie uchwały rady gminy po dokonaniu wieloaspektowych diagnoz i analiz, w oparciu o konsultacje społeczne. Miasto Sulechów planuje w najbliższym czasie przystąpić do powyższych działań, ukierunkowanych docelowo na opracowanie gminnego programu rewitalizacji.

Biorąc pod uwagę, że rewitalizacja jest kompleksowym działaniem, a SZOOP RPO-Lubuskie 2020 określił, że wskazane na tych obszarach jest nadanie nowych funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, społecznych i kulturalnych, należy przyjąć, że w tym poddziałaniu realizowane będą projekty których celem jest społeczne i gospodarcze ożywienie obszaru, pozwalające na wyjście z sytuacji kryzysowych zdiagnozowanych na etapie wyznaczania obszarów zdegradowanych, a które uszczegółowione zostaną w gminnych programach rewitalizacji, spełniających warunki nowego, uregulowanego podejścia do rewitalizacji. Na etapie opracowywania tych dokumentów będzie możliwe określenie wizji i koncepcji wyprowadzenia obszaru ze stanu kryzysowego, a następnie dokonanie szczegółowej analizy i wyboru działań rewitalizacyjnych.

Działanie w zakresie rewitalizacji będzie wspierane działaniami finansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach pozostałych działań Celu 3.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020 (11 585 975 euro).
Priorytet inwestycyjny	9.2.: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności w obszarach miejskich i wiejskich.
Rodzaje projektów	<p>W ramach alokacji ZIT (procedura konkursowa):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inwestycje w infrastrukturę obszarów zdegradowanych zgodnie z Gminnymi Programami Rewitalizacji oraz spełniające warunki SZOOP RPO-Lubuskie2020: – adaptacje, budynków⁷³, znajdujących się na obszarze zdegradowanym podlegającym rewitalizacji, stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych, wraz z zagospodarowaniem najbliższej przestrzeni wokół adaptowanego obiektu – uporządkowanie i zagospodarowanie zdegradowanych terenów i przestrzeni publicznej, polegające na dostosowaniu do nowych funkcji, – kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje, polegające, w szczególności, na dostarczeniu podstawowych mediów, tj.: drogi wewnętrzne⁷⁴, przewody lub urządzenia wodociągowe, kanalizacyjne ciepłownicze, elektryczne, gazowe lub telekomunikacyjne <p>Realizacja tych projektów musi wiązać się z projektami typu społecznego, zmierzającego do eliminacji wykluczenia, większej aktywizacji społecznej, integracji lokalnej oraz odnowieniu społecznego potencjału przywracanych do równowagi obszarów.</p>
Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> - Jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, - Jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, - Samorządowe instytucje kultury, - Organizacje pozarządowe, nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia i fundacje.
Wskaźniki RPO	<p>Wskaźniki produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją [ha]; - Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich (CI 38) [m²];

⁷³ Część projektu infrastrukturalnego może stanowić termomodernizacja – do 50% całkowitych kosztów projektu.

⁷⁴ Tylko jako część projektu infrastrukturalnego, polegającego na uzbrojeniu terenów pod i tylko wtedy, gdy w efekcie nastąpi kompleksowe uzbrojenie terenu przeznaczonego pod inwestycje.

Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 3. Infrastruktura edukacyjna dostosowana do potrzeb rynku pracy.

Priorytet Inwestycyjny 10a RPO-L2020: Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020

Poddziałanie 9.3.1 „Rozwój infrastruktury edukacyjnej – projekty realizowane poza formułą ZIT

Działania w ramach priorytetu 10a zostały ujęte w dokumencie Strategia ZIT, ale ze względu na ich ograniczony zasięg na terenie MOF ZG nie będą realizowane w ramach instrumentu ZIT, lecz w otwartych procedurach konkursowych RPO. Beneficjenci z obszaru MOF ZG będą uczestniczyć w tym działaniu zgodnie z zapisami obowiązującymi dla RPO-Lubuskie 2020. Spośród problemów związanych ze sferą edukacji do rozwiązania w ramach narzędzia ZIT wybrano działanie w ramach PI 10i.

Tendencje demograficzne i związane z przemianami gospodarczymi na rynku pracy powodują potrzebę dostosowywania do nich systemu edukacyjnego. Zaobserwowane na rynku pracy tendencje wskazują na potrzebę wzmocnienia szkolnictwa zawodowego i przekształcanie oferty edukacyjnej takich placówek w kierunku zgodnym z zapotrzebowaniem rynku pracy. Wymaga to doposażenia szkół i rozbudowy ich infrastruktury. Działanie to dotyczy kształcenia na poziomie szkół zawodowych i średnich szkół technicznych. Głównymi ośrodkami tego typu kształcenia na obszarze funkcjonalnym są miasta Zielona Góra i Sulechów. Należy zaznaczyć, że w związku z wzrastającym udziałem osób dorosłych wśród korzystających z tego typu edukacji, wsparcie powinno dotyczyć wszystkich rodzajów szkół i poziomów kształcenia zawodowego (z wyłączeniem wyższych szkół zawodowych). Wsparcie w ramach tego działania będzie powiązane z działaniami finansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji podstawowej Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet Inwestycyjny 10a RPO-L2020: Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.
Rodzaje projektów	I. Inwestycje w infrastrukturę przedszkolną. II. Inwestycje w infrastrukturę edukacji ogólnej.

	III. Inwestycje w infrastrukturę edukacji kształcenia zawodowego.
Beneficjenci	- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki oświatowe, – jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, – ochotnicze hufce pracy i ich jednostki organizacyjne, – inne szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, – szkoły resortowe (w tym szkoły artystyczne).
Wskaźniki RPO	Wskaźnik produktu: - Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego [szt.]; Wskaźnik rezultatu: - Liczba osób objętych działaniami instytucji popularyzujących naukę i innowacje [osoby];
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Tryb pozakonkursowy – zostanie zastosowany w zakresie wsparcia infrastruktury edukacyjnej szkolnictwa zawodowego o znaczeniu strategicznym dla regionu.

Działanie 4. Wysoka jakość i dostępność edukacji na wszystkich poziomach kształcenia.

Priorytet inwestycyjny 10i RPO-L2020: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 8.1.3. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie elementarnym realizowane przez ZIT Zielona Góra.

Poddziałanie 8.2.3. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych - ZIT Zielona Góra.

Interwencja w ramach PI 10i powinna mieć wymiar terytorialny, ponieważ będzie dotyczyć podniesienia i ustalenia standardów edukacyjnych na całym obszarze funkcjonalnym. Wspólne projekty przyspieszą przekazywanie dobrych wzorów w działaniach pomiędzy JST.

Działanie jest nakierowane na cały obszar edukacji, poczynając od edukacji przedszkolnej do ponadgimnazjalnej. W Diagnozie zdefiniowane zostały główne problemy w sferze edukacji.

Na poziomie przedszkolnym jest to zbyt mały odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli, w edukacji szkolnej - duże zróżnicowanie poziomu jakościowego nauczania, w tym dostępu do zajęć pozalekcyjnych na obszarze MOF ZG. Diagnoza obszaru funkcjonalnego wskazuje na zróżnicowanie obszaru funkcjonalnego pod względem dostępności edukacji przedszkolnej, dostępności i jakości nauczania w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych pomiędzy gminami wchodzącymi w jego skład. Najpoważniejsze różnice są pomiędzy rdzeniem MOF ZG a terenami wiejskimi. Dotyczy to zróżnicowania poziomu nauczania, które uwidoczniło się podczas analizy wyników egzaminów na wszystkich poziomach edukacji. Z tymi zjawiskami wiążą się braki w infrastrukturze edukacyjnej, niewystarczający poziom wyposażenia placówek edukacyjnych, nierównomierność dostępu do wysokiej jakości zajęć pozalekcyjnych.

Celem działania na poziomie edukacji przedszkolnej i szkolnej jest poprawa dostępności, zwiększenie liczby miejsc w tych placówkach i podniesienie kompetencji uczęszczających tam dzieci. W zakresie edukacji szkolnej, obejmującej w ramach interwencji ZIT szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne, głównym celem jest podniesienie kompetencji kluczowych, kształtowanie właściwych postaw i umiejętności potrzebnych do odnalezienia się w przyszłości na rynku pracy.

Niezwykle ważne jest zatem podjęcie działań zmierzających do wyrównywania i stałego podnoszenia poziomu kształcenia już na etapie szkoły podstawowej, gimnazjum i nauczania ponadgimnazjalnego.

Niezbędne jest upowszechnienie dostępu do wysokiej jakości ofert zajęć pozalekcyjnych i uzupełniających.

Szansą na podniesienie poziomu edukacji jest wykorzystanie istniejącego i tworzonego potencjału. Zbyt mały jest zakres współdziałania wyższych uczelni ze szkołami. Nauki przyrodnicze i ścisłe powinny być popularyzowane i należy umożliwiać młodzieży zainteresowanej poszerzaniem wiedzy w tym zakresie. Ważnym celem jest w tym przypadku również zwiększenie zainteresowania kontynuowaniem nauki na kierunkach studiów wymagających wiedzy w zakresie nauk ścisłych i przyrodniczych oraz podniesienie poziomu wiedzy młodzieży rozpoczynającej studia.

Tworzone w Zielonej Górze Centrum Nauki Keplera składające się z nowoczesnego Centrum Przyrodniczego i Planetarium Wenus powinno stać się ośrodkami silnie oddziaływującymi na obszar funkcjonalny. Warunkiem jest rozwinięcie bardzo szerokiej współpracy ze wszystkimi placówkami edukacyjnymi na terenie MOF ZG.

Źródła finansowania	Środki EFS przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020. Alokacja: Dz.8.1.3. – 700 000,00 euro, Dz. 8.2.3. – 5 286 517,00 euro.
Priorytet inwestycyjny	10i: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia

	podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia
Rodzaje projektów	<p>W ramach alokacji ZIT:</p> <p>W edukacji przedszkolnej:</p> <p>I. Tworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami, w istniejących lub nowo utworzonych OWP .</p> <p>II. Dostosowanie istniejących miejsc wychowania przedszkolnego do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami lub realizacja dodatkowej oferty edukacyjnej i specjalistycznej umożliwiającej dziecku z niepełnosprawnością udział w wychowaniu przedszkolnym poprzez wyrównanie deficytu wynikającego z niepełnosprawności.</p> <p>III. Rozszerzenie oferty OWP o dodatkowe zajęcia wyrównujące szanse edukacyjne dzieci w zakresie stwierdzonych deficytów</p> <p>a) zajęcia specjalistyczne, o których mowa w § 7 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 532): korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym;</p> <p>b) zajęcia w ramach wczesnego wspomaganie rozwoju w rozumieniu ustawy o systemie oświaty;</p> <p>c) zajęcia stymulujące rozwój psychoruchowy np. gimnastyka korekcyjna,</p> <p>d) zajęcia rozwijające kompetencje społeczno-emocjonalne.</p> <p>IV. Wydłużenie godzin pracy OWP.</p> <p>V. Doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli ośrodków wychowania przedszkolnego, do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, w tym w szczególności z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz w zakresie współpracy nauczycieli z rodzicami, w tym radzenia sobie w sytuacjach trudnych:</p> <p>a) kursy i szkolenia doskonalące (teoretyczne i praktyczne);</p> <p>b) szkolenia kaskadowe, w tym z wykorzystaniem pracy trenerów przeszkolonych w ramach PO WER;</p> <p>c) studia podyplomowe;</p> <p>d) budowanie i moderowanie sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli;</p> <p>e) współpracę ze specjalistycznymi ośrodkami np. specjalnymi</p>

	<p>ośrodkami szkolno-wychowawczymi.</p> <p>VI. Kształtowanie i rozwijanie u dzieci w wieku przedszkolnym kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy (matematyczno-przyrodniczych, ICT, językowych) oraz właściwych postaw/umiejętności (kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej)</p> <p>- Wymagana jest realizacja I i/lub II typu projektu. Typy projektów III-V mogą występować jedynie jako uzupełnienie działań określonych w typach I i/lub II. Typ VI może występować wyłącznie jako odrębny typ projektu.</p> <p>W edukacji szkolnej:</p> <p>I. Kształcenie kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw/umiejętności (kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej) poprzez:</p> <p>a) doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli w zakresie stosowania metod oraz form organizacyjnych sprzyjających kształtowaniu i rozwijaniu u uczniów lub słuchaczy kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw/umiejętności (kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej),</p> <p>b) kształtowanie i rozwijanie u uczniów lub słuchaczy kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw/umiejętności (kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej).</p> <p>II. Tworzenie warunków dla nauczania opartego na metodzie eksperymentu poprzez realizację przynajmniej dwóch z następujących elementów :</p> <p>a) wyposażenie szkolnych pracowni w narzędzia do nauczania przedmiotów przyrodniczych lub matematyki,</p> <p>b) doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli, w tym nauczycieli przedmiotów przyrodniczych lub matematyki, niezbędnych do prowadzenia procesu nauczania opartego na metodzie eksperymentu,</p> <p>c) kształtowanie i rozwijanie kompetencji uczniów lub słuchaczy w zakresie przedmiotów przyrodniczych lub matematyki.</p> <p>III. Indywidualizacja pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym wsparcie ucznia młodszego poprzez:</p> <p>a) doposażenie szkół lub placówek systemu oświaty w pomoce dydaktyczne oraz specjalistyczny sprzęt do rozpoznawania potrzeb rozwojowych, edukacyjnych i możliwości psychofizycznych oraz wspomagania rozwoju i prowadzenia terapii uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także podręczniki szkolne i materiały dydaktyczne dostosowane</p>
--	--

	<p>do potrzeb uczniów z niepełnosprawnością, ze szczególnym uwzględnieniem tych pomocy, sprzętu i narzędzi, które są zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania,</p> <p>b) przygotowanie nauczycieli do prowadzenia procesu indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym wsparcia ucznia młodszego, rozpoznawania potrzeb rozwojowych, edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów i efektywnego stosowania pomocy dydaktycznych w pracy</p> <p>c) wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów młodszych w ramach zajęć uzupełniających ofertę szkoły lub placówki systemu oświaty.</p> <p>IV. Korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz rozwijanie kompetencji informatycznych poprzez:</p> <p>a) wyposażenie szkół lub placówek systemu oświaty w pomoce dydaktyczne oraz narzędzia TIK niezbędne do realizacji programów nauczania w szkołach lub placówkach systemu oświaty, w tym zapewnienie odpowiedniej infrastruktury sieciowo-usługowej,</p> <p>b) podnoszenie kompetencji cyfrowych nauczycieli wszystkich przedmiotów, w tym w zakresie korzystania z narzędzi TIK zakupionych do szkół lub placówek systemu oświaty oraz włączania narzędzi TIK do nauczania przedmiotowego,</p> <p>c) kształtowanie i rozwijanie kompetencji cyfrowych uczniów lub słuchaczy, w tym z uwzględnieniem bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni i wynikających z tego tytułu zagrożeń,</p> <p>d) programy rozwijania kompetencji cyfrowych uczniów lub słuchaczy poprzez naukę programowania.</p>
Główni Beneficjenci	<p>Dla poddziałania 8.1.3.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, - jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, - organizacje pozarządowe, - przedsiębiorstwa i ich związki i stowarzyszenia (mikroprzedsiębiorstwa, małe i średnie przedsiębiorstwa), w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, - osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, - podmioty ekonomii społecznej, - szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące. <p>Dla poddziałania 8.2.3.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki,

	<p>stowarzyszenia i porozumienia,</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, - samorządowe instytucje kultury, - organizacje pozarządowe, - przedsiębiorstwa i ich związki i stowarzyszenia (mikroprzedsiębiorstwa, małe i średnie przedsiębiorstwa), w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, - osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, instytucje rynku pracy, - podmioty ekonomii społecznej, - szkoły i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące.
Wskaźniki RPO	<p>Dla Poddziałania 8.1.3:</p> <p>Wskaźniki produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie [szt.]; - Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej [osoby]; - Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie [osoby]; <p>Wskaźnik rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]; <p>Dla Poddziałania 8.2.3:</p> <p>Wskaźniki produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie (osoby); - Liczba nauczycieli objętych wsparciem z zakresu TIK w programie [osoby]; - Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie [osoby]; <p>Wskaźniki rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu [osoby]; - Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu [osoby].
Poziom dofinansowania (max)	<p>Działanie 8.1.3. – 85%,</p> <p>Działanie 8.2.3. – 95%.</p>
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	<p>W ramach alokacji ZIT: Procedura konkursowa.</p> <p>W ramach alokacji RPO: Procedura konkursowa.</p>

Działanie 5. Lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego.

Priorytet RPO-L2020 PI 10iv: lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.

Działania w ramach priorytetu 10iv zostały ujęte w dokumencie Strategia ZIT, ale ze względu na ich ograniczony zasięg na terenie MOF ZG nie będą realizowane w ramach instrumentu ZIT, lecz w otwartych procedurach RPO.

Beneficjenci z obszaru MOF ZG będą uczestniczyć w projekcie systemowym przygotowywanym dla wszystkich szkół zawodowych.

Spośród problemów związanych ze sferą edukacji do rozwiązania w ramach narzędzia ZIT wybrano działanie w ramach PI 10i.

Dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego dostosowanego do oczekiwań rynku jest jednym z najpoważniejszych wyzwań związanych z kreowaniem kształtu edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym. Należy zapewnić możliwość elastycznego dostosowywania się do zmian na rynku pracy. W przypadku wielu zawodów, takich jak technik ekonomista, technik informatyk, technik budownictwa, technik administracji, technik logistyk, technik mechanik, technik żywienia i gospodarstwa domowego, a także sprzedawca, kucharz małej gastronomii, fryzjer, murarz, ślusarz i cukiernik bezrobocie absolwentów jest największe, a jednocześnie na tych kierunkach kształciło się najwięcej uczniów. Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego powinny być przeznaczone zarówno na podnoszenie poziomu nauczania, jak i na tworzenie bardziej urozmaiconej i pozwalającej na dostosowanie do zmian gospodarczych oferty edukacyjnej. W tym kontekście należy zwrócić również uwagę na współdziałania szkół zawodowych z przedsiębiorcami w ramach systemów praktyk i staży. Korzystnym rozwiązaniem może być również przygotowywanie absolwentów do prowadzenia przez nich własnej działalności gospodarczej.

Źródła finansowania	Środki EFS w ramach alokacji podstawowej Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet RPO-L2020 10iv EFS: Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.
Rodzaje projektów	Podniesienie jakości kształcenia i szkolenia zawodowego, w tym rozwój współpracy szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe z ich otoczeniem społeczno-

	gospodarczym,
Beneficjenci	- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki oświatowe, – jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, – ochotnicze hufce pracy i ich jednostki organizacyjne, – inne szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, – szkoły resortowe (w tym szkoły artystyczne).
Wskaźniki RPO	Wskaźnik produktu: - Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego [szt.]; Wskaźnik rezultatu: - Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS [szt.];
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Beneficjenci z obszaru MOF ZG będą ubiegać się o udział w projekcie systemowym.

Działanie 6. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu na obszarze MOF ZG.

Priorytet inwestycyjny 9i RPO-L2020: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020:

Poddziałanie 7.4.2. Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej realizowane przez ZIT ZG.

Działania w ramach priorytetu 9i. wymagają zastosowania narzędzia ZIT ze względu na potrzebę zintegrowania w obszarze funkcjonalnym działań związanych z zapobieganiem i redukcją sfer wykluczenia społecznego z rewitalizacją fizyczną oraz innych działań wiążących się z oddziaływaniem w kierunkach, które pozwolą na włączenie społeczne różnych grup społecznych. Dotyczy działań w priorytetach 10i, 9b.

Diagnoza obszaru funkcjonalnego wskazuje na zróżnicowane przyczyny wykluczenia społecznego. Jedną z nich jest niski poziom wykształcenia oraz zamieszkiwanie na wsi i jest to zagrożenie występujące na obszarze funkcjonalnym. Wiąże się z tym bezrobocie i ubóstwo, które należą do głównych przyczyn ubiegania się o pomoc społeczną. W większym stopniu niż wcześniej uwidaczniają się inne przyczyny wykluczenia społecznego, takie jak: alkoholizm, bezdomność, narkomania. Zróżnicowanie przyczyn wykluczenia wymaga dobrania odpowiednich instrumentów wspierających, jednak jednym z głównych pozostaje wprowadzenie na ścieżkę edukacji i aktywności zawodowej.

Oznacza to również, że w ramach działania podejmowane powinny być projekty zintegrowane i dostosowane do potrzeb konkretnych środowisk, również uwzględniające potrzeby osób niepełnosprawnych.

Należy zapewnić integrację zadań w ramach działania z tymi, które będą podejmowane w Działaniach 1 i 3. Synergia tych działań powinna w istotny sposób przyczynić się do zwiększenia skuteczności interwencji w ramach celu.

Źródła finansowania	Środki EFS przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 (5 500 000,00 euro).
Priorytet inwestycyjny	9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie.
Rodzaje projektów	<p>W ramach alokacji ZIT:</p> <p>I. Wsparcie dla tworzenia podmiotów integracji społecznej tj. centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza), z wyjątkiem warsztatów terapii zajęciowej.</p> <p>II. Wsparcie dla działalności podmiotów integracji społecznej tj. centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza), przyczyniające się do zwiększenia miejsc w tych placówkach.</p> <p>Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO.</p>
Główni Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, - organizacje pozarządowe, - podmioty działające w obszarze rynku pracy, zajmujące się aktywizacją osób wykluczonych społecznie, zagrożonych ubóstwem itp. (w tym jednostki pomocy społecznej).
Wskaźniki RPO	<p>Wskaźnik produktu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby]; - Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (C) [osoby]; <p>Wskaźnik rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu [osoby];

	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [osoby]; - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) [osoby];
Poziom dofinansowania (max)	95%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	W ramach alokacji ZIT: Procedura konkursowa. W ramach alokacji RPO: Procedura konkursowa.

Cel 4

Rozwój sektora MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.

MOF ZG charakteryzuje się dość wysokim poziomem przedsiębiorczości. Od 2009 r. w każdej z gmin wchodzących w jego skład zwiększyła się ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Są to jednak w większości podmioty zatrudniające do dziewięciu pracowników. Wśród działających przedsiębiorstw dominują powiązane z sektorem usługowo-handlowym. Odsetek firm prowadzących działalność produkcyjną jest relatywnie niewielki. Przekłada się to na potencjał innowacyjności MOF ZG. Podobnie jak cały region lubuski, pod względem nakładów na innowacyjność MOF ZG daleko odbiega od standardów nie tylko europejskich. Bardzo niekorzystnie wypada również porównanie z sąsiadującymi regionami Polski Zachodniej, w których nakłady na innowacyjność są czterokrotnie wyższe. Dotyczy to także liczby zgłaszanych patentów i niskiego wskaźnika zatrudnienia w jednostkach B+R. Nieliczne przedsiębiorstwa o znaczącym potencjale innowacyjnym znajdują się w Zielonej Górze.

W ostatnich latach rozpoczęte zostały działania mające na celu wsparcie pozytywnych zmian w tym zakresie. Dzięki współpracy gmin i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego z Uniwersytetem Zielonogórskim powstał Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny. Rozwija się podstawowa baza naukowo-badawcza UZ i Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie. Obydwa uczelnie intensyfikują swoje działania nakierowane na współpracę z przedsiębiorcami. Na terenie MOF ZG działają ważne instytucje wspierania biznesu – Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. oraz działający w jej strukturach Lubuski Fundusz Pożyczkowy, Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych, Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej (OPZL). Najważniejszymi działaniami w kolejnych latach będzie: dobre wykorzystanie potencjału dla podniesienia poziomu innowacyjności obszaru funkcjonalnego oraz wsparcie rozwoju przedsiębiorstw poprzez rozwijanie instytucji

wspierania biznesu oddziałujących na wszystkie gminy wchodzące w skład MOF ZG. Należy również zwrócić uwagę na tworzenie programów promocji przedsiębiorczości.

Działanie 1. Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości.

Priorytet inwestycyjny 3a RPO-L2020: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.

Umieszczenie priorytetu w Strategii ZIT jest potwierdzeniem jego znaczenia dla MOF ZG, jednak interwencja przewidywana w tym priorytecie ze strony samorządów ma charakter bardzo ograniczony i nie znalazła się w instrumencie ZIT. Gminy obszaru MOF ZG będą uczestniczyć bezpośrednio w procedurach konkursowych RPO-Lubuskie 2020.

Diagnoza obszaru funkcjonalnego pokazała, że mieszkańcy tego terenu wykazują się widoczną aktywnością w sferze gospodarczej i coraz częściej są zainteresowani zakładaniem własnych firm. Wykorzystanie tego potencjału dla wsparcia gospodarki całego obszaru funkcjonalnego jest ważnym zadaniem Strategii ZIT.

Oparciem dla tworzenia systemu wspierania nowych przedsiębiorców mogą być istniejące i rozwijane inkubatory przedsiębiorczości – Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości oraz inkubator na terenie Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego. Możliwości wspierania firm przez istniejące inkubatory są wyczerpane. Brakuje powierzchni potrzebnych nowym przedsiębiorstwom. Podstawowym kierunkiem działania będzie tworzenie nowych inkubatorów przedsiębiorczości obejmujących swoim oddziaływaniem również tereny wiejskie, m.in. w gminach Świdnica i Czerwieńsk.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji podstawowej Regionalnego Programu Operacyjnego-Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 3a RPO-L2020: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.
Rodzaje projektów	Wspieranie inkubowania przedsiębiorczości
Wskaźniki RPO	Wskaźnik produktu: - Liczba instytucji otoczenia biznesu wspartych w zakresie profesjonalizacji usług [szt.]; Wskaźnik rezultatu: - Liczba nowych przedsiębiorstw powstałych przy wsparciu instytucji otoczenia biznesu [szt.];
Uprawnieni Beneficjenci	Instytucje otoczenia biznesu (IOB)17, partnerstwa/zrzeszenia

	MŚP, uczelnie/szkoły wyższe oraz ich spółki celowe, jednostki badawczo-rozwojowe, jednostki naukowe, jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki i stowarzyszenia.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Działanie 2. Rozwój innowacyjności motorem wzrostu MOF ZG.

Priorytet inwestycyjny 1b RPO-L2020: promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczo-rozwojowymi i sektorem szkolnictwa wyższego, (...) oraz wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji, w szczególności w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających, oraz rozpowszechnianie technologii o ogólnym przeznaczeniu.

Umieszczenie priorytetu w Strategii ZIT jest potwierdzeniem jego znaczenia dla MOF ZG, jednak interwencja przewidywana w tym priorytecie ze strony samorządów ma charakter bardzo ograniczony i nie znalazła się w instrumencie ZIT. Beneficjenci będą uczestniczyć bezpośrednio w procedurach konkursowych RPO Lubuskie 2020. Podstawową rolę, jaką samorządy będą spełniać w tym działaniu jest wsparcie potencjalnych beneficjentów, szczególnie kluczowych dla sektora B+R wyższych uczelni – Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie. Wsparcie powinno kierować się w stronę najlepszego wykorzystania nowoczesnej bazy laboratoryjnej uczelni i parku Technologicznego oraz rozwijania partnerstw uczelni i przedsiębiorców.

Podejmowanie działań na rzecz wzrostu gospodarki innowacyjnej jest jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych. W ostatnich latach na terenie MOF ZG rozpoczęte zostały zadania, w wyniku których powstają znaczące ośrodki mające na celu tworzenie i transfer innowacji do biznesu. Tworzy się znacząca baza materialna na terenie Lubuskiego Parku Naukowo-Technologicznego oraz PWSZ w Sulechowie. Istniejący potencjał dwu wyższych uczelni jest jednak w tym zakresie dotychczas słabo wykorzystywany. Głównym kierunkiem powinno być dalsze wzmocnienie i najlepsze wykorzystanie tego potencjału. Szczególną uwagę należy zwrócić na wspieranie badań technologicznych i utworzenie silnych i trwałych związków pomiędzy sektorem B+R a przedsiębiorcami.

Pomimo relatywnie małej ilości dużych firm zdolnych do kreowania innowacji wart jest zauważenia potencjał przedsiębiorstw małych i średnich, szczególnie tych, które działają w sektorze usług informatycznych.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji podstawowej Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020.
---------------------	---

Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 1b RPO-L2020: promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczo-rozwojowymi i sektorem szkolnictwa wyższego, (...) oraz wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji, w szczególności w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających, oraz rozpowszechnianie technologii o ogólnym przeznaczeniu.
Rodzaje projektów	Wspieranie inkubowania przedsiębiorczości
Wskaźniki RPO	Wskaźnik produktu: - Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi (CI 26) [szt.];
Uprawnieni Beneficjenci	Przedsiębiorcy, instytucje świadczące usługi w zakresie B+R, partnerstwo przedsiębiorstw i uczelni wyższych oraz ich spółek celowych, partnerstwo przedsiębiorstw i instytucji świadczących usługi w zakresie B+R.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO-Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

VI. ZGODNOŚĆ STRATEGII ZIT Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Strategia ZIT miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry wpisuje się w priorytety i cele najważniejszych unijnych, krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych. Do dokumentów tych należą przede wszystkim:

- na poziomie europejskim – Strategia Europa 2020;
- na poziomie krajowym – Strategia Rozwoju Kraju 2020, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 i Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030;
- na poziomie regionalnym – Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020.

VI.1. Strategia Europa 2020

Przyjęta w 2010 roku Strategia Europa 2020 określa trzy priorytety strategiczne Unii Europejskiej: rozwój inteligentny, rozwój zrównoważony i rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. Realizacji priorytetów i celów służyć ma siedem projektów przewodnich (flagowych), które wymagają działań zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym.

Strategia ZIT MOF ZG wpisuje się w priorytety, cele i projekty przewodnie Strategii Europa 2020, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 33. Spójność Strategii ZIT ZG ze strategią Europa 2020

Cel Strategii ZIT	Strategia Europa 2020		
	Priorytet	Cel	Projekty flagowe
1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	Rozwój zrównoważony	3. Ograniczenie emisji CO2 o 20%, wzrost efektywności energetycznej o 20%	„Europa efektywnie korzystająca z zasobów”
	Rozwój inteligentny		„Europejska agenda cyfrowa”
2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	Rozwój zrównoważony	3. Wzrost efektywności energetycznej o 20%	„Europa efektywnie korzystająca z zasobów”

3. Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu	1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75% 4. Liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie 5. Liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.	„Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” „Młodzież w drodze” „Europejski program walki z ubóstwem”
4. Rozwój sektora MŚP i innowacyjności motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.	Rozwój inteligentny	1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75% 2. Na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii	„Unia innowacji” „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”

VI.2. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Jest to najważniejsza dla Polski strategia średniookresowa, obejmująca podobnie jak Strategia ZIT MOF ZG horyzont czasowy do 2020 roku. Została przyjęta przez rząd w 2012 roku. Stanowi główne odniesienie strategiczne dla programowania w Polsce Polityki Spójności 2014-2020. SRK jest uszczegółowiona przez dziewięć strategii zintegrowanych (sektorowych), odnoszących się do poszczególnych dziedzin rozwoju społeczno-gospodarczego.

Strategia ZIT MOF ZG jest w pełni spójna ze Strategią Rozwoju Kraju 2020, co szczegółowo obrazuje tabela 34.

Tabela 34. Spójność Strategii ZIT ze SRK, KSRR i KPZK

Cel Strategii ZIT	Cele i kierunki działań dokumentów krajowych		
	SRK 2020	KSRR 2010-2020	KPZK 2030
1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	I.1.3. Wprowadzenie jednolitych zasad e-gov w administracji (e-administracja) II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych II.6.4. Poprawa stanu środowiska II.7.3. Udrożnienie obszarów miejskich III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych 1.2.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów	1.3. Integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich 3.2.2. Poprawa dostępności wewnątrz obszarów funkcjonalnych z preferencją dla rozwoju transportu publicznego 3.3. Poprawa dostępności teleinformatycznej
2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	I.3.2. Rozwój kapitału społecznego II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej II.6.4. Poprawa stanu środowiska III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych 1.3.5. Dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zagrożenia naturalne 1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego	1.1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich 4.5. Wdrożenie działań mających na celu osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów 4.6. Zmniejszenie obciążenia środowiska powodowanego emisjami zanieczyszczeń do wód, atmosfery i gleby
3. Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.2.4. Efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej 1.3.1. Rozwój kapitału intelektualnego, w tym kapitału ludzkiego i społecznego 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	1.3. Integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich 2.3.2. Restrukturyzacja i rewitalizacja obszarów zdegradowanych i miast

4. Rozwój sektora MŚP i innowacyjności motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.	II.3.4. Zwiększenie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych II.4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych 1.3.4. Wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu (IOB)	1.1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich
--	---	--	--

VI.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie ma szczególne znaczenie dla programowania rozwoju na poziomie regionalnym i lokalnym. Przyjęta została przez Radę Ministrów w lipcu 2010 roku jako pierwszy dokument w pełni wpisujący się w nowy paradygmat unijnej polityki rozwoju, zakładający wzmocnienie jej wymiaru terytorialnego. Motorami rozwoju mają być przede wszystkim miasta wojewódzkie, które są najważniejszymi obszarami strategicznej interwencji państwa. Do tych miast zaliczają się obie stolice województwa lubuskiego – Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.

Trzy główne cele wyznaczone w KSRR to:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”).
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych („spójność”).
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”).

Priorytety Strategii ZIT ZG wpisują się w wybrane cele KSRR (por. tabela 34).

VI.4. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

KPKZ, przyjęta przez rząd w grudniu 2011 roku, to najważniejszy krajowy dokument strategiczny dotyczący zagospodarowania przestrzennego.

Dokument definiuje sześć celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Celem 1 jest: *Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.*

Pozostałe cele KPKZ odnoszą się m. in. do spójności wewnętrznej, dostępności, środowiska, bezpieczeństwa energetycznego i ładu przestrzennego. W tabeli 34 pokazano spójność priorytetów ZIT z celami KPKZ.

VI.5. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

Strategia została przyjęta przez Sejmik Województwa Lubuskiego w listopadzie 2012 roku. Zgodnie z wymogami KSRR, dokument wyróżnia obszary strategicznej interwencji, w tym miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne (Zielona Góra i Gorzów Wlkp.). SRWL formułuje cztery cele strategiczne, które są uszczegółowione przez cele operacyjne. W kontekście ZIT bardzo istotne jest to, że jednym z celów operacyjnych jest cel 1.4. *Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich*. Wprost odnosi się on do obszarów funkcjonalnych Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Priorytety Strategii ZIT MOF ZG wpisują się w kierunki interwencji tego celu, jak i wybranych innych celów operacyjnych.

Tabela 35. Spójność Strategii ZIT ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

Cel Strategii ZIT	Cele SRWL 2020	
	Cel strategiczny	Cel operacyjny
1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna. 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 2.1. Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury 2.2. Usprawnienie systemu transportu publicznego 2.3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego
2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska 1.7. Rozwój potencjału turystycznego województwa 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej
3. Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 3.1. Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych 3.4. Promocja włączenia zawodowego i społecznego 4.3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej
4. Rozwój sektora MŚP i innowacyjności motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna	1.1. Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmów transferu innowacji 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej 1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich

VI.6. Inne dokumenty strategiczne

Poza opisanymi wyżej pięcioma najważniejszymi dokumentami planistycznymi, Strategia ZIT MOF ZG wykazuje znaczną spójność z innymi dokumentami planistycznymi na różnych poziomach.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” zawiera cele rozwojowe Polski w perspektywie długookresowej w trzech filarach: innowacyjności, terytorialnego równoważenia rozwoju i efektywności. Strategia ZIT MOF ZG jest zgodna z opisanymi w tych filarach wyzwaniami. Biorąc pod uwagę charakter i horyzont czasowy DSRK, nie ma potrzeby szczegółowo analizować poszczególnych priorytetów.

Krajowa Polityka Miejska do roku 2023 została przyjęta przez Radę Ministrów 20 października 2015r.

1. KPM ustanawia następujące cele: Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia.
2. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu.
3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich.
4. Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji.
5. Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych.

Formuła współpracy gmin w celu realizacji ZIT w obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry koreluje z celem 5 Założeń KPM, a cele priorytetowe Strategii ZIT MOF ZG wpisują się w cele 1, 3 i 4 KPM.

Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020

W lutym/marcu 2014 roku projekt Strategii był w konsultacjach społecznych i międzyresortowych. SRPZ to strategia ponadregionalna dla pięciu województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego i opolskiego. Koncentruje się ona na wybranych, ponadregionalnych priorytetach, przede wszystkim w zakresie infrastruktury transportowej i energetycznej oraz gospodarki opartej na wiedzy. Spośród priorytetów ZIT MOF ZG, w największym stopniu w cele SRPZ wpisuje się P7: Sektor MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.

Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Przyjęty na początku 2012 roku dokument nie jest w pełni zgodny z obecną KPZK i będzie musiał być ponownie nowelizowany. Plan wskazuje szereg problemów, w tym transportowych, dotyczących Zielonej Góry i otaczających ją gmin. W Planie brak jest delimitacji MOF obu lubuskich stolic.

W dniu 8 października 2014 Sejmik Województwa Lubuskiego przyjął uchwałę nr LIII/617/2014 o przystąpieniu do sporządzenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra i Gorzów Wlkp. Projekt ten jest na etapie opracowywania oraz częściowego opiniowania.

Dokumenty planistyczne miast i gmin MOF ZG

Wszystkie sześć gmin MOF ZG mają lokalne strategie i plany rozwoju. Horyzont czasowy tych dokumentów, w przypadku miasta Zielona Góra i gminy Sulechów, sięga roku 2022, Świdnicy – 2020, Czerwieńska – 2018, a Zaboru i gminy Zielona Góra – 2014 roku. Cele priorytetowe Strategii ZIT MOF ZG są zbieżne z szeregiem celów tych lokalnych strategii.

Strategia Rozwoju Zielonej Góry na lata 2012-2022 wyznacza aż 18 celów i zadań strategicznych. Cele priorytetowe Strategii ZIT ZG są spójne m. in. z następującymi celami strategii miasta:

- Cel 5. Rozwój komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej, budowa parkingów,
- Cel 6. Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego, w tym szczególnie zawodowego i kształcenia ustawicznego. Poprawa jakości kształcenia,
- Cel 9. Rozwój centrum Zielonej Góry – Starego Miasta,
- Cel 10. Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu,
- Cel 13. Promocja miasta jako centrum nowoczesnego biznesu, kultury i sportu oraz tradycji winiarskich,
- Cel 14. Rozwój współpracy międzygminnej w ramach Lubuskiego Trójmiasta i Aglomeracji Zielonogórskiej,
- Cel 17. Ochrona społeczna mieszkańców.

VII. STRUKTURA ORGANIZACYJNA I ZASADY DZIAŁANIA ZIT ZIELONEJ GÓRY

VII.1. Opis struktury organizacyjnej ZIT Zielonej Góry

1. W ramach wdrażania ZIT MOF ZG przyjmuje się wariant A (minimalny) obejmujący:
    - 1) przygotowanie Strategii ZIT w oparciu o istniejące dokumenty planistyczne i strategiczne;
    - 2) przedkładanie Strategii ZIT do pozytywnego zaopiniowania Instytucji Zarządzającej RPO oraz ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego;
    - 3) udział w programowaniu RPO w zakresie ZIT;
    - 4) przygotowanie na podstawie zasad wyboru projektów wskazanych w Strategii ZIT propozycji szczegółowych kryteriów wyboru projektów (realizowanych w formule ZIT) i uzgodnienie ich z IZ RPO;
    - 5) wybór projektów, w tym opracowanie listy rankingowej projektów i uzgodnienie jej z IZ RPO;
    - 6) przygotowanie rocznego raportu monitoringowego na temat Strategii ZIT a następnie przekazanie tego dokumentu do oceny i zatwierdzenia Komitetowi Monitorującemu IZ RPO;
    - 7) udział w pracach/posiedzeniach Komitetu Monitorującego RPO, zgodnie z „Zasadami realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa lipiec 2013 r.);
    - 8) zawarcie porozumienia z IZ RPO w sprawie realizacji ZIT MOG ZG;
    - 9) udział w programowaniu RPO-Lubuskie 2020 w zakresie ZIT;
    - 10) uzgadnianie z IZ RPO harmonogramu ogłaszania konkursów, szczegółowych opisów priorytetów oraz kryteriów wyboru projektów;
    - 11) opracowanie kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT MOF ZG;
    - 12) ocena propozycji projektów zgłoszonych do realizacji w ramach ZIT MOF ZG, pod kątem zgodności ze Strategią ZIT MOF ZG;
    - 13) przedłożenie propozycji kryteriów wyboru projektów realizowanych w ramach ZIT i uzgodnienie ich z IZ RPO.
  2. Na potrzeby wdrażania Programu Działań ZIT ZG zostaną powołane następujące podmioty:
Zarząd, Przewodniczący, Sekretarz, Biuro ZIT.
- Zarząd ZIT:**
1. W skład Zarządu ZIT wchodzi: prezydent, burmistrzowie i wójtowie gmin tworzących MOF ZG.
  2. Miasto Zielona Góra zwane dalej Liderem jest uprawnione do występowania w imieniu wszystkich gmin ZIT MOF ZG w procesie negocjacji, ustanawiania i realizacji instrumentu ZIT wobec ministerstwa właściwego do spraw rozwoju regionalnego, IZ RPO oraz innych podmiotów;

3. Lider pełni funkcję IP na zasadach wynikających z porozumienia, o którym mowa w art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz.U. z 2014r. poz. 1146 z późn. zm.).
4. Lider realizuje zadania IP w zakresie przynajmniej wyboru projektów do dofinansowania, zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku oraz Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku. Szczegółowe regulacje dotyczące zakresu realizowanych przez IP zadań i powierzonych kompetencji będą przedstawione w porozumieniu zawartym przez Lidera z IZ RPO.
5. Lider reprezentuje wszystkie gminy przed IZ RPO i ministerstwem właściwym do spraw rozwoju regionalnego jako IP w zakresie przedkładania i uzgadniania Strategii ZIT w ramach procesu pozytywnego opiniowania Strategii ZIT, w tym projektów komplementarnych, zgodnie z art. 10 Ustawy z dn. 11.07.2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz.U. z 2014r. poz. 1146 z późn. zm.); ;
6. Lider podejmuje decyzje w zakresie realizacji powierzonych zadań jako IP, w tym odpowiada za wybór projektów w formule ZIT;
7. Lider przedkłada IZ RPO listy projektów wyłonionych w konkursie bądź - w przypadku trybu pozakonkursowego - zidentyfikowane w Strategii ZIT, spriorytetyzowane w oparciu o kryteria zatwierdzone przez Komitet Monitorujący RPO dotyczące stopnia zgodności z celami strategii ZIT;
8. Strony porozumienia powierzają Miastu Zielona Góra kompetencje do koordynacji zadań w zakresie zarządzania ZIT w ramach zawartego porozumienia;

Zadania Zarządu ZIT:

1. Najważniejsze zadania Zarządu ZIT:
  - 1) opiniowanie strategii ZIT MOF ZG;
  - 2) akceptacja propozycji kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry a przekazywanych Komitetowi Monitorującemu Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 do zatwierdzenia;
  - 3) zatwierdzanie sprawozdania rocznego z realizacji ZIT MOF ZG;
  - 4) zatwierdzanie regulaminów podmiotów uczestniczących we wdrażaniu ZIT MOF ZG;
  - 5) udział przedstawicieli Zarządu ZIT w pracach Komitetu Monitorującego RPO Województwa Lubuskiego 2014-2020.
2. Szczegółowy zakres zadań Zarządu ZIT zostanie określony w jego regulaminie.

Uchwały Zarządu:

1. Uchwały Zarządu ZIT podejmowane będą w drodze konsensusu.
2. W przypadku braku konsensusu uchwały zapadają bezwzględną większością głosów. Członkowie Zarządu ZIT będą dysponować liczbą głosów zgodnie z zasadą: na każde rozpoczęte 20 000 mieszkańców gminy przypada 1 głos.
3. Ilość głosów przypadających na przedstawicieli gmin rozkłada się następująco:
  - 1) Miasto Zielona Góra – 5;

- 2) Gmina Sulechów – 2;
- 3) Gmina Zabór – 1;
- 4) Gmina Czerwieńsk – 1;
- 5) Gmina Świdnica – 1.

Przewodniczący Zarządu ZIT:

1. Przewodniczącym Zarządu ZIT jest Prezydent Zielonej Góry i realizuje swoje zadania jako Lider porozumienia i IP.
2. Przewodniczący Zarządu ZIT reprezentuje ZIT na zewnątrz.
3. Przewodniczący jest uprawniony do składania wniosków o dotację w ramach POPT.

Sekretarz ZIT:

1. Najważniejsze zadania Sekretarza ZIT:
  - 1) koordynuje funkcjonowanie Biura pomiędzy kolejnymi posiedzeniami Zarządu ZIT;
  - 2) przygotowanie porządku obrad oraz projektów uchwał na posiedzenie Zarządu ZIT;
  - 3) Sekretarz przygotowuje projekt uchwały Zarządu ZIT w sprawie zatwierdzenia rocznego sprawozdania.
2. Sekretarz ZIT jest powoływany i odwoływany decyzją Zarządu ZIT.
3. Szczegółowy zakres zadań Sekretarza ZIT zostanie określony w regulaminie Zarządu ZIT.

Biuro ZIT :

1. Biuro ZIT prowadzi obsługę merytoryczną i administracyjną w ramach ZIT.
2. Biuro ZIT funkcjonuje w ramach Urzędu Miasta Zielona Góra.
3. Pracodawcą dla osób zatrudnionych w Biurze jest Urząd Miasta Zielona Góra.
4. W zakresie realizacji zadań Biuro stosuje właściwe akty kierowania wewnętrznego Urzędu Miasta Zielona Góra.

Zadania Biura ZIT:

1. Najważniejsze zadania Biura ZIT:
  - 1) przygotowanie projektu Strategii ZIT oraz jej zmian;
  - 2) przekazanie zatwierdzonej Strategii ZIT oraz jej zmian;
  - 3) przygotowanie rocznego sprawozdania z wdrażania Strategii ZIT MOF ZG a następnie przekazanie jej Sekretarzowi ZIT;
  - 4) przygotowanie propozycji kryteriów wyboru projektów w ramach ZIT MOF ZG we współpracy ze Stronami porozumienia oraz IZ RPO;
  - 5) przekazywanie zaakceptowanych propozycji kryteriów wraz z uchwałą Zarządu ZIT do IZ RPO w celu ich zatwierdzenia;
  - 6) obsługa procedur prowadzących do wyboru propozycji projektów;
  - 7) monitoring i sprawozdawczość z wdrażania ZIT MOF ZG;
  - 8) monitoring alokacji finansowej na realizację ZIT MOF ZG w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego; współpraca z IZ RPO;

- 9) przekazanie projektu kryteriów Sekretarzowi ZIT w celu rozpoczęcia procedury akceptacji przez Zarząd ZIT;
- 10) przygotowanie projektów uchwał Zarządu ZIT;
- 11) organizacja posiedzeń Zarządu ZIT oraz przygotowanie protokołów z posiedzeń;
- 12) obsługa Zarządu ZIT i Sekretarza ZIT;
- 13) informacja i promocja;
- 14) współpraca z IZ RPO;
- 15) wykonywanie innych czynności niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania ZIT MOF ZG.

VII.2. Podstawowe procedury zarządzania ZIT

I. Procedura przygotowywania i zatwierdzania Strategii ZIT:

- 1) projekt Strategii ZIT przygotowywany jest przez Biuro i przekazywany Stronom porozumienia w celu uzgodnień;
- 2) po uzgodnieniach określonych w pkt 1 dokument poddawany jest konsultacjom społecznym oraz konsultacjom z IZ RPO i ministerstwem właściwym do spraw rozwoju regionalnego;
- 3) Strategia ZIT zostanie przyjęta przez Prezydenta Miasta Zielona Góra będącego Liderem porozumienia po uzyskaniu pozytywnej opinii Zarządu ZIT większością głosów a następnie przedłoży ją do zaopiniowania przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego i IZ RPO;
- 4) zmiany w Strategii ZIT dokonywane są analogicznie do procedury zatwierdzania Strategii ZIT określonej w pkt 1 – 3;
- 5) zatwierdzona Strategia ZIT i jej zmiany publikowane są na stronie internetowej ZIT.

II. Procedura zatwierdzania propozycji kryteriów wyboru operacji w ramach ZIT.

- 1) propozycję kryteriów wyboru projektów w ramach ZIT MOF ZG przygotowuje Biuro ZIT we współpracy ze Stronami porozumienia oraz IZ RPO;
- 2) projekt kryteriów przekazywany jest przez Biuro ZIT Sekretarzowi ZIT w celu rozpoczęcia procedury akceptacji przez Zarząd ZIT;
- 3) decyzję o akceptacji propozycji kryteriów podejmuje Zarząd ZIT;
- 4) Biuro ZIT przekazuje zaakceptowane propozycje kryteriów wraz z uchwałą Zarządu ZIT do IZ RPO w celu ich zatwierdzenia.

III. Wybór projektów w ramach ZIT MOF ZG.

- 1) wybór projektów w trybie pozakonkursowym;
- 2) przeprowadzenie procedury konkursowej.

IV. Wybór projektów w trybie pozakonkursowym.

- 1) strona porozumienia jest uprawniona do zgłaszania propozycji projektów w trybie pozakonkursowym dla wdrażania ZIT MOF ZG. Projekt wybrany w trybie pozakonkursowym musi charakteryzować się strategicznym znaczeniem dla rozwoju MOF ZG;
- 2) decyzja o umieszczeniu projektu na liście projektów wybranych w trybie pozakonkursowym jest podejmowana przez Zarząd ZIT. Następnie projekt jest zamieszczany w Strategii ZIT MOF ZG;
- 3) do procedury oceny i zatwierdzania propozycji projektów wybranych w trybie pozakonkursowym stosuje się odpowiednio procedurę jak w trybie konkursowym określoną w pkt.V.

V. Wybór projektów w ramach procedury konkursowej:

- 1) IZ RPO ogłasza nabór propozycji projektów, które mogą uzyskać dofinansowanie ze środków ZIT MOF ZG.
- 2) IZ RPO przeprowadza weryfikację wstępną oraz ocenę formalną wniosków oraz ocenę merytoryczną wniosków a następnie przekazuje do Biura ZIT MOF ZG wnioski, które pozytywnie przeszły ww. weryfikacje;
- 3) Biuro ZIT dokonuje oceny pod kątem zgodności ze Strategią ZIT MOF ZG;
- 4) Wynik oceny przekazywany jest przez Biuro ZIT Sekretarzowi ZIT, który wstępnie akceptuje listy projektów pozytywnie zweryfikowanych pod względem zgodności ze Strategią ZIT MOF ZG i odrzuconych/negatywnie ocenionych wraz z uzasadnieniem odrzucenia ZIT i przekazuje je do akceptacji Liderowi ZIT; W wyniku oceny pod kątem zgodności ze Strategią ZIT, na podstawie listy projektów, które spełniły kryteria zgodności ze strategią ZIT MOF Zielonej Góry, Sekretarz ZIT tworzy listę rankingową projektów oraz listę projektów wybranych do dofinansowania. Listy przekazuje do zatwierdzenia Liderowi ZIT.
- 5) Lider zatwierdza listy projektów oraz przekazuje je do Biura ZIT;
- 6) Biuro ZIT przekazuje listy projektów do IZ RPO.

VI. Sprawozdanie roczne z wdrażania Strategii ZIT MOF ZG

1. Projekt **rocznego sprawozdania z wdrażania Strategii ZIT MOF ZG** jest przygotowywany przez Biuro ZIT, a następnie przekazywany Sekretarzowi ZIT.
2. Sekretarz przygotowuje projekt uchwały Zarządu ZIT w sprawie zatwierdzenia rocznego sprawozdania.
3. Po zatwierdzeniu przez Zarząd ZIT, Biuro Zarządu ZIT przekazuje sprawozdanie wraz z uchwałą Zarządu ZIT do IZ RPO.

VII.3. Kryteria wyboru projektów w ramach ZIT MOF Zielonej Góry

---

Kryteria wyboru projektów w ramach ZIT MOF ZG zostały zaproponowane przez IP ZIT MOF ZG. Ich kształt został wypracowany w drodze konsultacji z IZ RPO-L2020 i z ministerstwem właściwym ds. rozwoju regionalnego. Ostatecznie, kryteria zostały przyjęte Uchwałą Nr 11/KM RPO-L2020/2015

Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 z dnia 21 sierpnia 2015 r. w sprawie przyjęcia kryteriów oceny strategicznej projektów w ramach Poddziałów Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry i znajdują się w SzOOP RPO-L2020.

Kryteria oraz procedury wyboru projektów zostały opracowane w oparciu o Wytyczne w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020 oraz są zgodne z przepisami prawa dotyczącymi wyboru projektów zawartymi w szczególności w:

- a) Rozporządzeniu ogólnym Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r. ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, s. 320);
- b) Ustawie z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. poz. 1146);
- c) Umowie Partnerstwa z dnia 23 maja 2014r.;
- d) Rozporządzeniu delegowanym Komisji (UE) nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (Dz. Urz. UE L 74 z 14.03.2014, s. 1).

Zgodnie z art. 123 ust 6 Rozporządzenia ogólnego w związku z art. 7 ust. 4 rozporządzenia EFRR, IZ RPO powierzyła IP ZIT, na podstawie Porozumienia z dnia 3 sierpnia 2015r., zadania związane z wyborem projektów do dofinansowania, tym samym zapewniając udział IP ZIT w opracowywaniu propozycji kryteriów dla projektów służących realizacji Strategii ZIT, zgłoszonych do objęcia współfinansowaniem w ramach RPO, po zaakceptowaniu ich propozycji przez Zarząd ZIT MOF ZG i przed przedłożeniem ich KM do zatwierdzenia.

Wybór projektów w ramach ZIT MOF ZG do dofinansowania następuje w trybie:

- konkursowym;
- pozakonkursowym.

Uczestnictwo w odniesieniu do projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym obejmuje ocenę przez IP ZIT spełniania przez projekt kryteriów dotyczących jego zgodności ze Strategią ZIT, natomiast w odniesieniu do projektów wybieranych w trybie konkursowym oceny stopnia spełniania przez projekt kryteriów dotyczących jego zgodności ze Strategią ZIT MOF ZG.

Kryteria wyboru projektów mają na celu zapewnienie, aby wybrane do dofinansowania projekty przyczyniły się do osiągnięcia celów szczegółowych i planowanych rezultatów w ramach poszczególnych osi priorytetowych programu, ze szczególnym uwzględnieniem celów pośrednich i końcowych określonych w ramach wykonania osi priorytetowych.

Kryteria oraz procedury wyboru projektów są opracowywane oraz stosowane z uwzględnieniem wynikających z art. 37 ust. 1 ustawy zasad przejrzystości, rzetelności, bezstronności i równego dostępu do informacji o warunkach i sposobie wyboru projektów do dofinansowania.

Opracowane i stosowane kryteria oraz procedury wyboru projektów uwzględniają zasady:

- a) **partnerstwa i wielopoziomowego zarządzania** (art. 5 rozporządzenia ogólnego);
- b) **równości szans i niedyskryminacji**, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn (art. 7 rozporządzenia ogólnego);
- c) **zrównoważonego rozwoju** (art. 8 rozporządzenia ogólnego).

IP ZIT ocenia i wybiera projekty do dofinansowania na podstawie kryteriów wyboru projektów, pod kątem zgodności ze Strategią ZIT MOF ZG. W/w kryteria po zaakceptowaniu ich propozycji przez Zarząd ZIT zatwierdza Komitet Monitorujący. Kryteria mogą być zmieniane, z wyłączeniem możliwości dokonywania zmiany kryteriów wobec projektów opisanych w złożonych wnioskach o dofinansowanie oraz projektów w odniesieniu do których podpisana została już umowa o dofinansowanie albo podjęta decyzja o dofinansowaniu. Każda zmiana kryterium również podlega zaakceptowaniu ich propozycji przez Zarząd ZIT i zatwierdzeniu przez KM. Zatwierdzone kryteria muszą być określone w sposób wyczerpujący i zapewniający realizację celów szczegółowych i rezultatów odpowiednich osi priorytetowych, działań i poddziałań programów operacyjnych pod kątem zgodności ze Strategią ZIT.

Zatwierdzenie może dotyczyć kryteriów dla danego działania, poddziałania, typu projektów lub pojedynczego konkursu lub grupy działań, poddziałań, konkursów.

Zatwierdzone kryteria nie mogą być stosowane przez IP ZIT w sposób skutkujący ich zmianą.

Każde kryterium składa się z:

- a) nazwy;
- b) definicji (tj. przede wszystkim informacji o zasadach jego oceny oraz, gdzie może mieć to zastosowanie, metodach jego pomiaru);
- c) opisu jego znaczenia (tj. np. informacji o tym, czy spełnienie danego kryterium jest konieczne do przyznania dofinansowania, czy spełnienie danego kryterium jest stopniowalne i jaką wagę w ostatecznej ocenie ma ocena danego kryterium).

Systematyka i rodzaje kryteriów zostały ustalone przez IP, a ich podział następuje wg następujących kategorii:

- indywidualne (weryfikowane w odniesieniu do danego projektu)
- porównawcze (weryfikowane poprzez porównanie co najmniej dwóch projektów pod kątem kryteriów Strategicznych).

Ocena spełniania kryteriów wyboru projektów polega na:

- a) przyznaniu 0 punktów, jeśli projekt nie spełnia danego kryterium albo zdefiniowanej z góry liczby punktów - jeśli projekt spełnia kryterium;
- b) przyznaniu liczby punktów w ramach dopuszczalnych limitów wyznaczonych minimalną i maksymalną liczbą punktów, które można uzyskać za dane kryterium w zależności od oceny stopnia spełniania danego kryterium.

Dodatkowo, w przypadku oceny spełniania kryteriów w sposób określony w lit. b-c dopuszczalne jest ważenie przyznanej liczby punktów, w szczególności ze względu na znaczenie danego kryterium dla realizacji zgodności ze Strategią.

Otrzymanie 0 punktów w trakcie oceny danego kryterium, którego ocenę wyraża się punktowo nie eliminuje projektu z możliwości otrzymania dofinansowania, chyba że ustalono minimum punktowe dla tego kryterium.

Ocena każdego projektu jest dokumentowana przez Biuro ZIT poprzez wypełnienie kart oceny i sporządzenie protokołów.

Do etapu oceny strategicznej kierowane są wszystkie projekty spełniające minimalne wymogi umożliwiające uwzględnienie projektu przy podejmowaniu decyzji w zakresie wyboru do dofinansowania określone w kryteriach wyboru projektów, zweryfikowane na etapach oceny poprzedzających etap oceny strategicznej. O pozytywnej bądź negatywnej ocenie projektów podlegających ocenie strategicznej decyduje wynik oceny strategicznej.

Kryteria strategiczne podlegające weryfikacji na etapie oceny strategicznej obejmują następujące elementy:

- a) kompleksowość i adekwatność wsparcia w stosunku do potrzeb zdiagnozowanych w regulaminie konkursu;
- b) równowagę pomiędzy różnymi formami wsparcia;
- c) charakter grupy docelowej;
- d) nasilenie określonego rodzaju problemów społeczno-gospodarczych na obszarze realizacji projektu;
- e) równomierność i racjonalność rozłożenia pomocy w skali regionu lub kraju.

Specyfika oceny strategicznej oznacza konieczność sformułowania w karcie oceny strategicznej wyczerpującego uzasadnienia dokonanej oceny, odnoszącego się w sposób przejrzysty i precyzyjny do wszystkich elementów składających się na obowiązujące w ramach danego konkursu kryteria strategiczne i zgodnie z którymi dokonywana była ocena strategiczna.

Tabela 36. Kryteria oceny zgodności ze strategią ZIT (EFRR/EFS):

Kryterium	Opis	Punktacja
Powiązanie z innymi działaniami i potencjał rozwojowy projektu	Ocenie będzie podlegać czy projekt może być rozwinięty poprzez realizację kolejnych przedsięwzięć wskazanych przez Wnioskodawcę. Przedsięwzięcia wskazywane jako rozwinięcie projektu bazowego mogą być finansowane z dowolnego źródła, ale muszą rozwiązywać problem zidentyfikowany w Strategii ZIT MOF ZG oraz być realizowane na obszarze ZIT Zielonej Góry.	0-20 pkt
	Ocenie będzie podlegać czy projekt kontynuuje działania podjęte wcześniej przez Wnioskodawcę. Przedsięwzięcia realizowane wcześniej mogą być finansowane z dowolnego źródła. Obszar realizacji projektu bazowego musi co najmniej w części pokrywać się z obszarem realizacji projektu zgłaszanego przez Wnioskodawcę.	0-20 pkt
Stopień realizacji wskaźników Strategii ZIT ZG	Ocena będzie polegać na określeniu, w jakim stopniu projekt realizuje wskaźniki produktu określone w Strategii ZIT MOF ZG. W ramach kryterium oceniana będzie relacja (proporcja) wartości założonych do realizacji w projekcie wskaźników do wartości wskaźników produktu określonych w Strategii ZIT MOF ZG na poziomie Priorytetów inwestycyjnych. Wnioskodawca otrzyma punkty proporcjonalnie do stopnia wypełnienia przez projekt wskaźników Strategii ZIT MOF ZG.	0-20 pkt Proporcjonalnie do stopnia realizacji wskaźników
Rozwiązanie problemu dodatkowego wskazanego w Strategii ZIT ZG	Ocenie będzie podlegać, czy realizacja projektu, poza bezpośrednim rozwiązaniem zidentyfikowanego w nim problemu (uznanego przez Wnioskodawcę za problem wiodący), przyczynia się do rozwiązywania innych problemów wskazanych w Strategii ZIT MOF ZG.	0-20 1 problem 0 – 5 pkt
Oddziaływanie terytorialne efektów realizacji projektu	Ocenie będzie podlegać, czy realizacja zgłaszanego przez Wykonawcę projektu będzie oddziaływać poza zasięg terytorialny, wskazany jako obszar jego bezpośredniej realizacji.	0-20 1 gmina – 5 pkt

Ocena spełniania kryteriów będzie polegać na przyznaniu punktów w ramach wskazanych kryteriów. Przyjęto założenie, że liczba punktów możliwych do przyznania w ramach każdego kryterium wynosi do 20 pkt. Maksymalna liczba punktów do zdobycia wynosi 100 pkt. Projekt otrzyma pozytywną ocenę zgodności ze Strategią ZIT MOF ZG, jeśli uzyska nie mniej niż 60% możliwych do otrzymania punktów.

VII.4. Ewaluacja Strategii ZIT MOF Zielonej Góry

Proces ewaluacji będzie realizowany w sposób spójny z działaniami prowadzonymi i koordynowanymi przez IZ RPO-L2020. IP ZIT MOF ZG na mocy Porozumienia w sprawie powierzenia zadań Instytucji Pośredniczącej (ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry) w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 z dnia 3 sierpnia 2015 r. zobowiązane jest do współpracy z IZ RPO-L2020 w zakresie badań ewaluacyjnych, analiz, ekspertyz prowadzonych lub zlecanych przez Instytucje Zarządzające Programami Operacyjnymi, ministerstwo właściwe ds. rozwoju regionalnego, Komisję Europejską w zakresie Poddziałów RPO-L2020 powierzonych do realizacji IP ZIT MOF ZG w formach współpracy określonych każdorazowo na potrzeby poszczególnych badań przez IZ RPO-L2020 i IP ZIT MOF ZG.

VIII. PROJEKTY KOMPLEMENTARNE

Lista projektów komplementarnych przewidzianych do realizacji w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020:

Projekty podstawowe:

1. Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze. (PI 4.v.);
2. Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyle. (PI 4.v.);
3. Budowa sieci ciepłych umożliwiająca wykorzystanie energii ciepłej wytworzonej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji - budowa węzłów ciepłych i chłodniczych (PI 4.vi.);
4. Budowa sieci ciepłowniczych oraz przyłączy umożliwiająca wykorzystanie energii ciepłej wytworzonej w źródłach wysokosprawnej kogeneracji. (PI 4.vi.);
5. Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych (PI 4.vi.).

Projekty rezerwowe.

1. Konwersja kotłowni lokalnych na węzły ciepłe (PI 4.v);
2. Podłączenie budynków do sieci ciepłowniczej - instalacja węzłów ciepło-chłodniczych w istniejących budynkach (PI 4.v);
3. Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyle (PI 4.v);
4. Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych (PI 4.v);
5. Budowa systemu inteligentnego zarządzania transportem na terenie rdzenia MOF (PI 4.v).

Opis projektów komplementarnych POIŚ 2014-2020.

Projekty podstawowe:

1. Zintegrowany system niskoemisyjnego transportu publicznego w Zielonej Górze

Wnioskodawca: Miasto Zielona Góra

Przewidywany okres realizacji projektu: IV kw. 2015r. -IV kw. 2017r.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 272, 859 .

Szacunkowa kwota dofinansowania w mln PLN: 167,207.

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 6.1. Rozwój publicznego transportu zbiorowego w miastach.

Opis projektu:

Projekt jest zaplanowany jako kompleksowe rozwiązanie wprowadzające szereg powiązanych działań poprawiających funkcjonowania komunikacji miejskiej i zmniejszanie niskiej emisji na obszarze

miasta Zielona Góra powiększonego o teren dawnej gminy Zielona Góra oraz gminy Zabór. Pierwszy kompleks zadań obejmuje:

- zakup 40 autobusów elektrycznych oraz 40 autobusów z silnikami diesla spełniającymi normę Euro 6 (w tym 40 elektrycznych i 20 konwencjonalnych autobusów o długości 12m oraz 20 konwencjonalnych autobusów 18 metrowych) oraz trzech pojazdów serwisowych o ładowności do 3,5t.
- budowa stacji doładowania pojazdów wraz z systemem telemetrycznym: Przewiduje się budowę 30 stacji zlokalizowanych na 12 pętlach autobusowych.
- budowa hali obsługi autobusów na terenie istniejącej zajezdni autobusowej w celu przystosowania do obsługi pojazdów i wiaty dla wszystkich pojazdów z systemem nocnego ładowania autobusów.
- rozbudowa systemu informacji pasażerskiej w czasie rzeczywistym i systemu zarządzania flotą pojazdów MKK. System informacji pasażerskiej nie jest dostosowany do zwiększenia zakresu funkcjonowania komunikacji miejskiej. Należy poszerzyć zakres dostępności informacji pasażerskiej on line udostępniając odpowiednie tablice informacyjne na przystankach, rozszerzyć funkcjonalności systemu dostępne pasażerom oraz związane z zarządzaniem flotą pojazdów elektrycznych.
- szkolenia pracowników: Szkolenia będą dotyczyły obsługi (kierowanie pojazdem elektrycznym, efektywne kierowanie pojazdem pozwalające na minimalizowanie zużycia energii) i serwisowania pojazdów elektrycznych i systemów ich ładowania.
- Drugi kompleks zadań obejmuje:
  - budowa centrum przesiadkowego oraz parkingu rowerowego w rejonie dworca PKP wraz z przebudową układu drogowego w celu skomunikowania centrum przesiadkowego z drogami publicznymi. W rejonie dworca PKP znajdują się przystanki największej liczby linii autobusowych. Pojazdy komunikacji miejskiej zatrzymują się tam ok. 1500 razy w ciągu dnia powszedniego. Budowa centrum przesiadkowego jest konieczna dla ustanowienia właściwego standardu obsługi tak dużych potoków pasażerskich i powiązania strefy obsługi komunikacji miejskiej z dworcem PKP. W tym rejonie zostaną również zlokalizowane ładowarki do autobusów elektrycznych, niezbędne do doładowania baterii pojazdów w trakcie postoju na przystanku końcowym. W ramach zadania powstanie: 6 stanowisk przystankowych, 5 miejsc postojowych dla autobusów, w tym cztery z infrastrukturą doładowania akumulatorów, obiekt kubaturowy obsługi pasażerów, zadaszenie placu przesiadkowego, zadaszony parking dla rowerów oraz połączenie komunikacyjne z ciągiem pieszym na przylegającym wiadukcie ul. Sulechowskiej. Połączenie z siecią dróg publicznych planuje się w formie dwóch rond.
  - Zadanie peronów dworca kolejowego PKP oraz wyjścia z tunelu pod dworcem. (Komponent Centrum Przesiadkowego realizowany przez PLK SA)
  - Przebudowa wiaduktu pod torami PKP przy ul. Batorego w Zielonej Górze. Przejazd pod wiaduktem kolejowym na ulicy Batorego jest bardzo charakterystycznym wąskim gardłem. Zbyt wąska jezdnia połączona z chodnikiem powoduje konieczność ruchu naprzemiennego autobusów oraz koliduje z ruchem pieszym. (komponent realizowany przez PLK SA).
  - budowa i przebudowa pętli oraz peronów przystankowych z infrastrukturą. Komunikacja miejska zwiększa swój zasięg i dociera do nowych miejscowości. Brak pętli uniemożliwia bezpieczne manewrowanie pojazdami o dużych gabarytach (szczególnie 18 metrowych) Lokalizacja stacji

doładowania pojazdów na pętlach powoduje również potrzebę przebudowania pętli istniejących i przystosowanie ich do wymagań technicznych procesu doładowania baterii. Na nowych liniach brakuje infrastruktury przystankowej.

2. Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesyle.

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: II/2016- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 26,2.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN; 17,6.

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Opis projektu:

Planowany projekt będzie dotyczył wymiany przestarzałych technologicznie sieci magistralnych kanałowych i napowietrznych o łącznej długości ok. 6 km na rurociągi preizolowane wraz z przebudową miejskiego systemu ciepłowniczego w celu optymalizacji jego pracy i funkcjonalności hydraulicznej. Projektowane przedsięwzięcie umożliwi ochronę środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie zapotrzebowania ciepła wynikającego z ograniczenia strat przesyłowych na sieci dystrybucyjnej a tym samym przyczyni się również do obniżenia emisji CO₂. Projekt jest kontynuacją prowadzonej realizacji I i II etapu modernizacji i przebudowy sieci ciepłownej w latach 2009-2015. Projekt ma za zadanie systematycznie doprowadzić do zniwelowania niedogodności eksploatacyjnych, unowocześnić sposób dostawy ciepła odbiorcom oraz zwiększyć bezpieczeństwo i niezawodność dostaw. Jednocześnie oprócz zmniejszenia strat ciepła poprzez optymalizację pracy systemu doprowadzi do poprawy efektywności dostaw ciepła do odbiorców.

3. Budowa sieci ciepłych umożliwiająca wykorzystanie energii cieplnej wytworzonej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji - budowa węzłów ciepłych i chłodniczych

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: II/2016- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 9,0.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN: 6,2.

Priorytet Inwestycyjny: 4.vi

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.6 Promowanie wykorzystania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.

Opis projektu:

Projekt dotyczy zwiększenia efektywności energetycznej systemu ciepłowniczego poprzez zwiększenie poboru ciepła z sieci ciepłowniczej latem (produkcja chłodu z ciepła). Agregaty adsorpcyjne do produkcji chłodu pozwolą na uniknięcie montażu agregatów sprężarkowych produkujących chłód w oparciu o energię elektryczną. W projekcie zakłada się budowę sieci i przyłączy do nowych obiektów użyteczności publicznej. Produkcja ciepła w oparciu o ciepło wyprodukowane w bloku gazowo-parowym - wysokosprawnej instalacji kogeneracyjnej, pozwoli zwiększyć produkcję energii elektrycznej w skojarzeniu (lepsze wykorzystanie energii paliw). W

ramach projektu zostanie wybudowanych 6 agregatów chłodniczych o mocach od 100-300 kW każdy, wytwarzających wodę lodową z ciepła sieciowego, sieci i przyłącza ciepłe, a także węzły ciepłe.

4. Budowa sieci ciepłowniczych oraz przyłączy ciepłowniczych umożliwiającą wykorzystanie energii cieplnej wytworzonej w źródłach wysokosprawnej kogeneracji.

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: III/2016- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 16,3.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN: 11,6.

Priorytet Inwestycyjny: 4.vi

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.6 Promowanie wykorzystania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.

Opis projektu:

Budowa nowych sieci rozdzielczych i nowych przyłączy o długości ok. 7,6 km wraz z budową nowych ok. 65 węzłów ciepłych w celu rozbudowy sieci ciepłowniczej na nowe obszary miasta (rynek pierwotny). Plany obejmują . budowę sieci ciepłowniczych oraz przyłączy ciepłowniczych o średnicach 2×DN200÷2×DN32 o łącznej długości około 7,6 km, w obszarach rozwojowych miasta Zielona Góra. Szacowane zapotrzebowanie mocy cieplnej wszystkich obiektów planowanych do przyłączenia do miejskiej sieci ciepłowniczej wyniesie ok. 15 MW.

5. Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: III/2016- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 4,5.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN;3.0.

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Opis projektu:

Projekt dotyczy likwidacji trzech węzłów grupowych wraz z siecią niskoparametrową, zasilających w sumie około 40 budynków i pobudowanie w to miejsce przyłączy wysokoparametrowych do każdego budynku oraz indywidualnych węzłów ciepłych. Długość sieci wysokoparametrowej wraz z przyłączami, która zastąpi sieć niskoparametrową to łącznie ok. 1,5 km.

Projektowane przedsięwzięcie umożliwi ochronę środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie zapotrzebowania ciepła wynikającego z ograniczenia strat przesyłowych na sieci dystrybucyjnej oraz przyczyni się również do obniżenia emisji CO₂. Jednocześnie oprócz zmniejszenia strat ciepła poprzez stosowną optymalizację pracy systemu winien doprowadzić do poprawy ekonomiki dostaw ciepła do odbiorców.

Projekty rezerwowe:

1. Konwersja kotłowni lokalnych na węzły ciepłe.

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: IV/2016- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 10,5

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN: 7,5

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Opis projektu:

Konwersja kotłowni lokalnych na węzły ciepłownicze z przyłączeniem obiektów do miejskiej sieci ciepłowniczej zasilanej z elektrociepłowni. Ocena techniczna urządzeń w kotłowniach wykazała konieczność ich wymiany z uwagi na niską sprawność wytwarzania, wysokie koszty eksploatacji oraz możliwość ograniczenia emisji w ścisłej zabudowie mieszkaniowej. Likwidacja kotłowni przyczyni się do optymalizacji procesu przesyłania ciepła wzrośnie sprawność sieci ciepłowniczej w wyniku jej dociążenia. Łączna moc planowanych do likwidacji kotłowni wyniesie 2MWt i zostanie ona zastąpiona nowymi węzłami ciepłowniczymi w pełni pokrywającymi zapotrzebowanie. W wyniku realizowanych działań ograniczone zostaną straty ciepła na przesył, a tym samym zmniejszy się zużycie paliwa w instalacji wytwarzania, co spowoduje ograniczenie emisji do powietrza w zakresie Pyłu, NO_x, SO₂ oraz CO₂. Ciepło będzie wytwarzane w Bloku Gazowo-Parowym równocześnie z energią elektryczną w trakcie tego samego procesu technologicznego. Efektywny proces wytwarzania przyczyni się do likwidacji niskiej emisji w mieście.

2. Podłączenie budynków do sieci ciepłowniczej - instalacja węzłów ciepłowniczych w istniejących budynkach.

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: IV/2016- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 6,0.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN: 4,1.

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Opis projektu:

Projekt dotyczy zwiększenia efektywności energetycznej systemu ciepłowniczego poprzez zwiększenie poboru ciepła z sieci ciepłowniczej latem (produkcja chłodu z ciepła). Agregaty adsorpcyjne do produkcji chłodu pozwolą na uniknięcie montażu agregatów sprężarkowych produkujących chłód w oparciu o energię elektryczną. W projekcie zakłada się budowę sieci i przyłączy do istniejących obiektów użyteczności publicznej np. Produkcja ciepła w oparciu o ciepło wyprodukowane w Bloku gazowo-parowym - wysokosprawnej instalacji kogeneracyjnej, pozwoli zwiększyć produkcję energii elektrycznej w skojarzeniu (lepsze wykorzystanie energii paliw). W ramach projektu zostaną wybudowane 4 agregaty chłodnicze o mocach od 100-300 kW każdy, wytwarzających wodę lodową z ciepła sieciowego, sieci i przyłącza ciepłownicze, a także węzły ciepłownicze.

3. Przebudowa istniejących systemów ciepłowniczych, celem zmniejszenia strat na przesył.

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: I/2016- IV/2019.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 4,0.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN: 2,9.

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Opis projektu:

Sieć ciepłownicza przeznaczona do przebudowy jest wykonana w technologii kanałowej, jest słabo izolowana, występuje na niej duże ryzyko awarii. W związku z przestarzałą technologią i dekapitalizacją ciepłociągów występują na nich duże straty ciepła, co powoduje większe zużycie energii pierwotnej paliwa i zwiększoną emisję zanieczyszczeń do atmosfery. Projekt dotyczy wymiany istniejących odcinków sieci kanałowych na nowoczesne preizolowane w celu zmniejszenia strat na przesył i dystrybucji – ciepłociąg o średnicy od: 2×DN400÷ 2×DN250 o łącznej długości ok. 1,5 km.

4. Budowa przyłączy do istniejących budynków i instalacja węzłów indywidualnych skutkująca likwidacją węzłów grupowych

Wnioskodawca: Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

Przewidywany okres realizacji projektu: I/2018- IV/2020.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 5,5.

Szacunkowy kwota dofinansowania w mln PLN: 4,0.

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Opis projektu:

Węzły grupowe są nieefektywnym urządzeniem dystrybucji ciepła. Generują duże straty w dystrybucji ciepła poprzez fakt zastosowania niskoparametrowych sieci cieplnych, przestarzałych o złej izolacji. Powodują trudności w rozliczaniu faktycznie zużytego ciepła – nie stanowią zachęty dla użytkowników racjonalnego użytkowania urządzeń grzewczych. Projekt dotyczy likwidacji dwóch węzłów grupowych wraz z siecią niskoparametrową, zasilających w sumie około 40 budynków i pobudowanie w to miejsce przyłączy wysokoparametrowych do każdego budynku oraz indywidualnych węzłów cieplnych. Długość sieci wysokoparametrowej wraz z przyłączami, która zastąpi sieć niskoparametrową to łącznie ok. 2,2 km.

5. Budowa systemu inteligentnego zarządzania transportem na terenie rdzenia MOF .

Wnioskodawca: Miasto Zielona Góra

Przewidywany okres realizacji projektu: IV/2018r –IV/2020r.

Szacunkowy koszt całkowity w mln PLN: 33,44

Priorytet Inwestycyjny: 4.v

Działanie w ramach właściwego KPO: 6.1. Rozwój publicznego transportu zbiorowego w miastach.

Opis projektu:

- Dalsza rozbudowa infrastruktury wspierającej rozwój komunikacji miejskiej polegająca na kontynuacji budowy i przebudowy pętli oraz peronów przystankowych z infrastrukturą związaną z rozszerzaniem działania systemu komunikacyjnego i poprawą jakości obsługi pasażerów.
- Zakres ITS obejmuje: modyfikację instalacji regulacji ruchu na 22 skrzyżowaniach, budowę sieci kablowej teletechnicznej, przygotowanie i wprowadzenie zmian w organizacji ruchu na

newralgicznych odcinkach ulic i skrzyżowaniach głównych ciągów komunikacyjnych, najbardziej obciążonych ruchem pojazdów komunikacji miejskiej (ulice: Zjednoczenia, Działkowa, Zacisze, Długa, konstytucji 3 Maja). W ramach projektu zostanie zakupione wyposażenie autobusów w niezbędne urządzenia do komunikowania się z systemem, system sterowania ruchem - sprzęt i oprogramowanie, stacje pomiaru ruchu.

IX. INSTRUMENTY FINANSOWE

W ramach realizacji ZIT MOF ZG nie przewiduje się wykorzystywania instrumentów finansowych.

X. PLAN FINANSOWY Strategii w ramach alokacji ZIT

W ramach planu finansowego ujęto cele i działania finansowane w ramach alokacji ZIT MOF ZG.

Tabela 37. Plan finansowy ZIT MOF ZG.

Cel Strategii ZIT	Działanie Strategii ZIT	Priorytet inwestycyjny	Oś priorytetowa RPO-L2020	Poddziałanie RPO-L2020	Fundusz	Alokacja UE przeznaczona na ZIT (EUR)	Finansowanie ogółem (EUR)
Cel 1 Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	Działanie 1. Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku.	4e: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.	3. Gospodarka niskoemisyjna	Poddziałanie 3.3.3 Ograniczenie niskiej emisji w miastach ZIT Zielona Góra	EFRR	12 130 250	14 270 883
Cel 1 Wysoki poziom wewnętrznej integracji MOF i wsparcie powiązań interregionalnych.	Działanie 2. Poprawa powiązań MOF z siecią dróg krajowych i likwidacja wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej.	7b: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.	5. Transport	Poddziałanie 5.1.3 Transport drogowy – ZIT Zielona Góra	EFRR	6 500 000	7 647 059
Cel 2 Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	Działanie 1. Poprawa jakości i dostępności usług w dziedzinie kultury.	6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.	4. Środowisko i kultura	Poddziałanie 4.4.3 Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego – ZIT Zielona Góra	EFRR	3 255 000	3 829 412
Cel 2 Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	Działanie 2. Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych na obszarze funkcjonalnego.	6d: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę.	4. Środowisko i kultura	Poddziałanie 4.5.2 Kapitał przyrodniczy regionu – ZIT Zielona Góra	EFRR	3 544 695	4 170 230
Cel 2 Zrównoważony rozwój i	Działanie 6. Podniesienie efektywności	4c: Wspieranie efektywności	3. Gospodarka niskoemisyjna	Poddziałanie 3.2.3 Efektywność energetyczna ZIT	EFRR	8 039 830	9 458 624

Cel Strategii ZIT	Działanie Strategii ZIT	Priorytet inwestycyjny	Oś priorytetowa RPO-L2020	Poddziałanie RPO-L2020	Fundusz	Alokacja UE przeznaczona na ZIT (EUR)	Finansowanie ogółem (EUR)
ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.	energetycznej obiektów i instalacji w gminach MOF ZG.	energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach użyteczności publicznej i w sektorze mieszkaniowym.		Zielona Góra			
Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	Działanie 1. Dostosowanie infrastruktury do zmieniających się warunków demograficznych.	9a: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych.	9. Infrastruktura społeczna	Poddziałanie 9.1.2 Infrastruktura zdrowotna i usług społecznych – ZIT Zielona Góra	EFRR	1 803 439	2 121 693
Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	Działanie 2. Wsparcie rozwoju obszarów zdegradowanych.	9b: Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.	9. Infrastruktura społeczna	Poddziałanie 9.2.3. Rozwój obszarów zmarginalizowanych – ZIT Zielona Góra	EFRR	11 585 975	13 630 559
Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	Działanie 4. Wysoka jakość i dostępność edukacji na wszystkich poziomach kształcenia.	10i: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych	8. Nowoczesna edukacja	Poddziałanie 8.1.3 Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie elementarnym realizowane przez ZIT Zielona Góra	EFS	700 000	823 530
				Poddziałanie 8.2.3 Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej	EFS	5 286 517	6 219 432

Cel Strategii ZIT	Działanie Strategii ZIT	Priorytet inwestycyjny	Oś priorytetowa RPO-L2020	Poddziałanie RPO-L2020	Fundusz	Alokacja UE przeznaczona na ZIT (EUR)	Finansowanie ogółem (EUR)
		ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia.		do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych - ZIT Zielona Góra			
Cel 3 Poprawa społecznej spójności MOF ZG.	Działanie 6. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie MOF ZG.	9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie.	7. Równowaga społeczna	Poddziałanie 7.4.2 Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej realizowane przez ZIT Zielona Góra	EFS	5 500 000	6 470 589
Razem alokacja przeznaczona na ZIT MOF ZG						58 345 706	68 642 011

Źródło:

Opracowanie własne na podstawie SzOOP RPO-L2020

XI. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Miasta Zielona Góra do roku 2022, została opracowana zgodnie z uzgodnieniem Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Gorzowie Wlkp. z dnia 29.05.2014r. (NS-NZ.9022.7.21.2014.BP), wraz z uwzględnieniem wpływu (pozytywnego i negatywnego) planowanych zamierzeń na życie i zdrowie ludzi oraz rozwiązań mających na celu ograniczenie bądź wyeliminowanie potencjalnych niekorzystnych oddziaływań wynikających z realizacji planowanych zamierzeń. Została również opracowana zgodnie z uzgodnieniem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp. z dnia 23.05.2014r. (znak: WOOŚ-I.411.70.2014.DT), a także na podstawie przedmiotowego dokumentu, którym jest właśnie Strategia ZIT MOF Zielona Góra.

1. Istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2014 r. o ochronie przyrody.

Zagrożenia naturalne

Do zagrożeń naturalnych zaliczane są nieoczekiwane zdarzenia, na które człowiek nie ma wpływu. Są one związane głównie ze zjawiskami meteorologicznymi oraz hydrologicznymi. Do najbardziej prawdopodobnych i możliwych zagrożeń na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry należą pożary lasów, powódzie i podtopienia, wichury, śnieżyce, gradobicia i upały powodujące susze.

Zagrożenia antropogeniczne

Zagrożenia antropogeniczne wynikają z działalności człowieka w środowisku przyrodniczym, związanej z wykorzystaniem i przetwarzaniem zasobów. Uboczne skutki tej działalności stanowią obecnie jeden z największych problemów. Najszerzej oddziałującym czynnikiem antropogenicznym są zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, gleb oraz wód w wyniku skażeń emitowanych głównie przez: gospodarkę komunalną, transport, przemysł energetyczny, turystykę i rekreację, rolnictwo. Najbardziej narażonymi na zagrożenia antropogeniczne są tereny zurbanizowane oraz wykorzystywane gospodarczo

Do głównych problemów ochrony środowiska na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zaliczyć należy:

Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego

Pomiary emisji w 2013 r. wykazały, podobnie jak w latach ubiegłych, że głównym problemem w zakresie zanieczyszczenia powietrza w Lubuskim są wysokie stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz benzo(a)pirenu w nim zawartego. W sezonie grzewczym wielkości stężeń pyłu PM₁₀ i benzo(a)pirenu były wyższe niż w okresie letnim. Z przebiegu rocznej serii pomiarów odczytać można wyraźną sezonową zmienność stężeń pyłu. Jego głównym źródłem są przestarzałe, niskoenergetyczne paleniska domowe ogrzewane paliwami stałymi często złej jakości. Na poziomy stężen zanieczyszczeń wpływ mają niewątpliwie także emisje liniowe (transport drogowy).

Gospodarka wodno-ściekowa

Na jakość wód w rzekach w dalszym ciągu wpływ mają zanieczyszczenia pochodzenia komunalnego i rolniczego. Nadal istnieją duże dysproporcje w zakresie wyposażenia miejscowości w sieci wodociągowe i kanalizacyjne. Duża ilość zbiorników bezodpływowych na terenach wiejskich o niezbadanej szczelności przyczynia się do zanieczyszczenia zwłaszcza mniejszych rzek i cieków. Wzrost liczby ludności prowadzi do zwiększonego korzystania z zasobów wodnych, co w powiązaniu z występującymi na tym obszarze warunkami atmosferycznymi, zwłaszcza niskimi opadami może prowadzić do nadmiernej eksploatacji zasobów wód pitnych oraz stwarza potrzebę podnoszenia świadomości w zakresie racjonalnego gospodarowania wodą. Stwierdza się niezadowalający stan urządzeń melioracyjnych, co może prowadzić do lokalnych podtopień oraz zmniejszenia retencji wód w okresach suszy.

Gospodarka odpadami

Największym wyzwaniem dla gmin wchodzących w skład MOF Zielonej Góry jest osiągnięcie odpowiednich poziomów odzysku surowców, zgodnie z zapisami w planach gospodarki odpadami oraz wywiązywanie się z nałożonych na gminy obowiązków określonych w ustawie o odpadach i w ustawie o utrzymaniu porządku i czystości. Ze względu na ilość wyrobów azbestowych oraz wysokie koszty związane z usuwaniem tych odpadów niezbędna jest pomoc finansowa przez udzielanie dotacji

z funduszy ochrony środowiska. Tempo usuwania wyrobów azbestowych jest zbyt wolne i termin całkowitego wyeliminowania wyrobów azbestowych jest zagrożony.

Ochrona przyrody

Tereny gmin Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry, ze względu na duże powierzchnie leśne i ciekawy krajobraz, a także interesujące obiekty architektury oraz obiekty kulturowe charakteryzuje się wysokimi walorami turystycznymi. Sprzyjające warunki do uprawiania turystyki i rekreacji stanowią jednocześnie największe zagrożenie dla tych obszarów. Kolejnym zagrożeniem jest gospodarka rolna i związane z nią spływy powierzchniowe substancji biogennych. Ważnym zadaniem będzie zapewnienie możliwości mieszkania, pracy oraz wypoczynku i rekreacji mieszkańcom gmin MOF Zielonej Góry przy jednoczesnym zabezpieczeniu warunków dla właściwej ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych poprzez odpowiednie udostępnianie obiektów i obszarów chronionych oraz wykreowanie właściwych postaw społeczeństwa w zakresie ochrony przyrody. Wskazane jest dalsze udostępnianie ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych. Potrzebne jest rozwijanie edukacji i wymiany informacji w celu podnoszenia społecznej świadomości celów i potrzeb w

dziedzinie ochrony przyrody i bioróżnorodności, a także związanych z działaniami w tej sferze nie tylko kosztów, ale również korzyści.

Ochrona przed hałasem

Natężenie ruchu pojazdów wpływa na pogorszenie klimatu akustycznego na przyległych obszarach zurbanizowanych. Utrzymanie odpowiednich wartości hałasu w środowisku będzie możliwe, gdy wykorzystywane zostaną wystarczające rozwiązania techniczne. Tempo modernizacji i budowy nowych dróg może być niewystarczające dla osiągnięcia odpowiednich standardów, a rozwój transportu zbiorowego oraz budowa ścieżek rowerowych niewspółmierne do potrzeb.

Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym

Liczba urządzeń emitujących pola elektromagnetyczne bardzo szybko wzrasta, dlatego istotna jest kontrola WIOŚ i Powiatu. Występujące konflikty związane z rozwojem instalacji wytwarzających promieniowanie elektromagnetyczne powinny być uwzględniane w zapisach w studium i planach zagospodarowania przestrzennego gmin Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry.

Odnawialne źródła energii

Lokalne uwarunkowania determinują racjonalność wdrażania przedsięwzięć z zakresu odnawialnych źródeł energii. Problemem dla gminy w tym obszarze mogą być wykluczenia rozwoju energetyki wiatrowej z uwagi na uwarunkowania przestrzenne, przyrodnicze, klimatyczne, urbanizacyjne i gospodarcze. W przypadku energetyki solarnej za nieracjonalną uznaje się wykorzystanie energii słonecznej na większą skalę ze względu na parametry nasłonecznienia, jednak indywidualne wykorzystanie energii słońca uznaje się za pożądane. W przypadku energii geotermalnej problemem są koszty tego typu inwestycji, na które nakładają się również szczegółowe badania potencjału i możliwości zagospodarowania wód geotermalnych.

Edukacja ekologiczna

Niedostateczna wiedza o obowiązkach w zakresie ochrony środowiska, zwłaszcza gospodarki odpadami, a także brak poszanowania dla środowiska wśród jego użytkowników oraz obojętność w stosunku do zagrożeń środowiska, może stanowić istotny problem. Ważnym elementem w dziedzinie edukacji ekologicznej jest zwiększenie wiedzy społeczeństwa w zakresie roli, jaką pełnią formy ochrony przyrody, zarówno te wielkoobszarowe jak parki krajobrazowe, czy obszary Natura 2000, jak i te małoobszarowe jak rezerваты, użytki ekologiczne i pomniki ochrony przyrody. Są to obiekty dziedzictwa narodowego i kulturowego, których zachowanie w dobrym stanie będzie procentowało w innych aspektach życia społecznego: kulturze, rozwoju zrównoważonej rekreacji i turystyki.

2. Ocena potencjalnych zmian stanu środowiska przy braku realizacji działań i projektów określonych w Strategii ZIT.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry w powiązaniu z pozostałymi dokumentami o charakterze ramowym - diagnozuje uwarunkowania rozwojowe całego obszaru oraz wyznacza perspektywy rozwoju na najbliższe lata. Koncepcja zarządzania strategicznego przyjęta w tych dokumentach jest koniecznym elementem

umożliwiającym integrację celów z różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego lokalnej społeczności.

Należy podkreślić, że Strategia w swoim założeniu realizuje politykę rozwoju MOF w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju, polegającą na zintegrowaniu polityki środowiskowej, gospodarczej i społecznej w taki sposób, aby nie naruszyć równowagi w przyrodzie oraz jednocześnie sprzyjać przetrwaniu jej zasobów. Wymaga to traktowania zasobów środowiska jak ograniczonych zasobów gospodarczych oraz wykorzystywania kapitału przyrodniczego w sposób pozwalający na zachowanie funkcji ekosystemów w perspektywie długookresowej. Ta podstawowa zasada gwarantuje, że przyjęty w Strategii cel główny oraz cele priorytetowe sprzyjają zachowaniu środowiska MOF w odpowiednim stanie, a brak realizacji założeń dokumentu utrwaląc będzie jego niekorzystne zmiany.

Brak realizacji postanowień Strategii oznaczający w praktyce brak realizacji celów szczegółowych spowoduje szereg niekorzystnych zjawisk, w tym także dla środowiska przyrodniczego (ocena ta odnosi się do czysto hipotetycznej sytuacji):

- 1) Pogorszenie stanu wód powierzchniowych i podziemnych w wyniku braku modernizacji i dalszej rozbudowy systemu kanalizacji deszczowej;
- 2) Zwiększenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza w związku z niedrożnymi szlakami komunikacyjnymi oraz z nadmierną ilością pojazdów spalinowych poruszających się w mieście,
- 3) Zwiększenie natężenia ruchu samochodów ciężarowych przejeżdżających tranzytowo przez miasto,
- 4) Zmniejszenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjno-sportowej MOF ZG a tym samym zmniejszenie aktywności jego mieszkańców i osób odwiedzających ten obszar;
- 5) Utrzymanie niezadowalającego poziomu jakości powietrza atmosferycznego - brak działań ograniczających emisję zanieczyszczeń w tym głównie emisję niską ze źródeł komunalnych (SO₂, NO₂, PM₁₀). Skutkiem tego będzie szereg niekorzystnych zjawisk o charakterze społecznym (wzrost zachorowalności na choroby układu oddechowego, układu krążenia itp.), gospodarczym (spadek atrakcyjności jako obszaru turystycznego) oraz ekologicznym (pogorszenie zdrowotności i odporności ekosystemów oraz populacji gatunków roślin i zwierząt wrażliwych na zanieczyszczenia atmosferyczne);
- 6) Brak wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów – skutki tego zaniedbania będą odczuwalne we wszystkich dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Efektem może być brak postrzegania wartości środowiska naturalnego, nieuwzględnianie aspektów środowiskowych w podejmowaniu codziennych decyzji wpływających na ogólny stan środowiska itp.

3. Niekorzystne oddziaływania na środowisko

Niekorzystne oddziaływania na środowisko o charakterze krótkotrwałym pojawią się w fazie realizacji działań inwestycyjnych planowanych w Strategii ZIT. Przewiduje się podwyższoną emisję hałasu, emisję spalin z maszyn budowlanych, czy też zwiększoną emisję pyłów. Na etapie planowania konkretnych inwestycji należy każdorazowo (zwłaszcza w przypadku wytyczania ich w sąsiedztwie terenów leśnych) zbadać wpływ tych inwestycji na środowisko przyrodnicze, gdyż na chwilę obecną, ze względu na duży stopień ogólności zapisów Strategii w tym zakresie, dokładne określenie tych oddziaływań nie jest możliwe. W perspektywie długoterminowej, w wyniku realizacji planowanych

178

działań przewiduje się korzystny wpływ na klimat, powietrze i zasoby naturalne spowodowany mniejszym wykorzystaniem surowców i mniejszą emisją spalin do atmosfery.

4. Proponowane działania minimalizujące i kompensujące

Proponowane działania minimalizujące i kompensujące oddziaływanie negatywne ze względu na ogólne zapisy ocenianego dokumentu mają również charakter ogólny i wskazują kierunki tych działań, które będą podlegać uszczegółowieniu podczas realizacji konkretnych przedsięwzięć. Podstawą wszystkich nowych inwestycji, które ze względu na swój charakter mogą negatywnie oddziaływać na środowisko, powinny być rzetelnie przeprowadzone oceny oddziaływania na środowisko. Wykażą one lub wykluczą rzeczywisty negatywny wpływ oraz wskażą wariant najmniej obciążający środowisko. Na etapie realizacji i funkcjonowania inwestycji należy preferować technologie niskoemisyjne i energooszczędne. Działania związane z budową, przebudową czy modernizacją dróg powinny być realizowane przy zastosowaniu odpowiednich środków minimalizujących – w zależności od potrzeb, lokalizacji inwestycji, istniejących konfliktów środowiskowych.

XII. PLANY GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ

Plany gospodarki niskoemisyjnej zostały przygotowane dla wszystkich gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego. Przygotowanie Planów było współfinansowane w ramach działania 9.3 POIiŚ 2007-2013.

- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta Zielona Góra został przyjęty uchwałą Rady Miasta w dniu 30.06.2015r.
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta i Gminy Sulechów został przyjęty uchwałą Rady Miasta w dniu 18.08.2015r.
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta i Gminy Czerwieńsk został przyjęty uchwałą Rady Miasta w dniu 25.08.2015r.
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Świdnica został przyjęty uchwałą Rady Miasta w dniu 27.08.2015r.
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Zabór został przyjęty uchwałą Rady Miasta w dniu 21.08.2015r,

Plany gospodarki niskoemisyjnej dla wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego zostały przygotowane w maju 2015 roku przez **Pomorską Grupę Konsultingową S.A. z Bydgoszczy**. **Autorzy opracowań: mgr Romuald Meyer, inż. Stanisław Kryszewski, mgr inż. Daniel Chlebowski, mgr inż. Waldemar Woźniak** przygotowali informacje na temat wspólnych problemów, celów działania i działań koniecznych dla realizacji założeń związanych z ograniczeniem niskiej emisji oraz zmniejszeniem zużycia energii przez podmioty prywatne i publiczne.

Ustalenia wspólne dotyczące PGN dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra

Analizując plany i strategie Miasta i Gmin tworzących obszar funkcjonalny miasta wojewódzkiego Zielona Góra w zakresie gospodarki niskoemisyjnej oraz Strategię zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla tego Obszaru, zadaniami przewidzianymi do realizacji wpływającymi na obniżenie niskiej emisji powinny być:

- zapewnienie zrównoważonego rozwoju,
- poprawa w strefie transportu, w tym naprawa dróg i budowa ścieżek rowerowych,
- poprawa stanu środowiska przyrodniczego,
- wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych poprzez:
  - termomodernizację budynków,
  - wymianę pieców ogrzewających budynki na nowsze, charakteryzujące się niższą emisją lub zastępowanie ich ciepłem sieciowym,
  - wspieranie inwestycji OZE,
  - prowadzenie edukacji w zakresie odnawialnych źródeł energii,

- wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne,
- gazyfikacja gmin.

Zgodnie z projektem Strategii ZIT, podstawowym celem jest najlepsze wykorzystanie potencjałów obszaru funkcjonalnego dla osiągnięcia wyższej jakości życia mieszkańców. Warunkiem osiągnięcia tego celu jest poprawa spójności społecznej i gospodarczej tego obszaru, wzmocnienie już istniejących powiązań i wykorzystanie ich dla skonstruowania wspólnej zintegrowanej przestrzeni obszaru funkcjonalnego, zachowując odrębność poszczególnych gmin wchodzących w jego skład i wykorzystując ich istotne atuty do osiągnięcia celu głównego.

Głównym celem Strategii jest osiągnięcie wysokiej jakości życia mieszkańców na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry poprzez poprawę spójności społeczno-gospodarczej tego obszaru.

Jednym z kierunków są działania w zakresie nowoczesnych systemów komunikacyjnych obejmujących również tworzenie systemów informacyjnych dla pasażerów komunikacji publicznej i użytkowników dróg.

Jednym z celów Strategii ZIT jest efektywne gospodarowanie energią. W jego zakres wpisane są:

- Promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię cieplną. Działaniem jest tutaj rozwijanie proekologicznych systemów grzewczych, tj. budowa i modernizacja sieci ciepłowniczej EC Zielona Góra.
- Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym. Działaniami są: głęboka modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej, w tym wykorzystanie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach oraz głęboka modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych, w tym wykorzystanie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach - budynki mieszkalne wielorodzinne, których właścicielem są podmioty inne niż spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe

Na terenie obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra zidentyfikowano następujące obszary problemowe:

- na terenie Obszaru (obszar dawnej Gminy Zielona Góra, Gminy Sulechów, Czerwieńsk, Zabór i Świdnica) brak jest scentralizowanego systemu ogrzewania,
- pomimo postępującej gazyfikacji miasta i gmin w dalszym ciągu wiele domostw ogrzewana jest z wykorzystaniem węgla i miału węglowego,
- na terenie miasta i gmin stosunkowo mało pojazdów wyposażonych jest w instalację LPG (lub brak wiedzy o liczbie pojazdów wykorzystujących LPG),
- zły stan nawierzchni dróg przyczynia się do powstawania korków ulicznych, w których następstwie powstaje zwiększona emisja zanieczyszczeń,
- brak jest ścieżek rowerowych mogących być m.in. alternatywą dla transportu samochodowego.

Poniżej w tabeli zawartej w PGN Zielonej Góry przedstawiono podsumowanie emisji CO₂ z terenu obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra, będące wynikiem przeprowadzonej inwentaryzacji źródeł emisji. Całkowita emisja zawiera również emisję związaną z działalnością samorządu. Osobno wydzielono emisję związaną z aktywnością samorządu w celu podkreślenia stopnia jej udziału w całkowitej emisji z terenu obszaru funkcjonalnego.

Tabela nr 2.3-1 Podsumowanie emisji CO₂ z terenu MOF miasta wojewódzkiego Zielona Góra

Lp.	Rodzaj	Rok bazowy(2011)	Rok 2013
1	2	3	4
1	Całkowita emisja z terenu obszaru funkcjonalnego, w tym:	909 854	876 675
2	- Emisja – sektor samorząd	143 140	118 254
3	- Emisja – sektor społeczeństwo	766 714	758 421

Źródło: PGN dla Zielonej Góry.

Całkowita emisja z obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra w roku 2013 zmniejszyła się w stosunku do roku bazowego o 33179 Mg, a całkowita emisja z sektora samorządu (obiektów użyteczności publicznej) w 2013 roku zmniejszyła się w stosunku do roku bazowego o 24886 Mg.

Określenie celu strategicznego dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra

Celem głównym jest osiągnięcie poziomu emisji CO₂ w wysokości wynikającej z realizacji działań w poszczególnych gminach wchodzących w skład MOF.

W poniższej tabeli zawartej w PGN Zielonej Góry przedstawiono wielkości emisji, stanowiące cel strategiczny dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra.

Tabela nr 2.3-2 Cel strategiczny MOF miasta wojewódzkiego Zielona Góra

Lp.	Rodzaj	Rok bazowy (2011)	Rok 2020	Efekt [%]
1	2	3	4	5
1	Całkowita emisja z terenu obszaru funkcjonalnego, w tym:	909 854	279 015	30,7
2	- Emisja – sektor samorząd	143 140	271 901	190,0
3	- Emisja – sektor społeczeństwo	766 714	7 113	0,9

Źródło: PGN dla Zielonej Góry.

Z powyższego zestawienia wynika, że wskutek zaplanowanych w poszczególnych gminach działań emisja z obszaru MOF ZG w 2020 roku powinna zmniejszyć się o około 30% w stosunku do roku bazowego. Największy udział w redukcji emisji będzie mieć sektor samorządu.

W przypadku dokonywania zmian w tych dokumentach w wyniku trwającej ich weryfikacji przez NFOŚiGW będą one uwzględniane w Strategii ZIT.

Wszystkie działania w zakresie gospodarki niskoemisyjnej Strategii ZIT znajdują odzwierciedlenie w Planach Gospodarki Niskoemisyjnej.

XIII. USPOŁECZNIE NIE STRATEGII ZIT

Opis zastosowania zasady partnerstwa na każdym etapie wdrażania Strategii ZIT

Przygotowanie Strategii ZIT

Udział partnerów społecznych wyrażony poprzez szeroki zakres konsultacji społecznych jest jednym z warunków skuteczności działań podejmowanych przez samorządy. Zasada partnerstwa powinna być realizowana na każdym etapie przygotowania i realizacji Strategii ZIT.

Na etapie przygotowania i zatwierdzania Strategii ZIT udział partnerów społecznych i gospodarczych został zapewniony poprzez:

- konsultacje społeczne Strategii, prowadzone na etapie przygotowania diagnozy MOF ZG,
- konsultacje społeczne projektu Strategii ZIT.

Przeprowadzone konsultacje już na etapie przygotowania diagnozy społeczno-gospodarczej miały formę warsztatów z udziałem przedstawicieli wszystkich gmin z obszaru funkcjonalnego oraz konsultacji z przedstawicielami gmin przygotowanego tekstu diagnozy. Ponadto, przy przygotowywaniu diagnozy oparto się na badaniach ankietowych prowadzonych na reprezentatywnej grupie mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Badania dotyczyły wybranych aspektów życia społeczno-gospodarczego (usługi elektroniczne i komunikacja publiczna).

Konsultacje społeczne projektu Strategii ZIT obejmowały:

- konsultacje z przedstawicielami wszystkich samorządów obszaru funkcjonalnego,
- przedstawienie projektu do konsultacji poprzez udostępnienie go na stronach internetowych i informowanie mieszkańców oraz partnerów społecznych o prowadzonych konsultacjach.

Pierwszy projekt Strategii ZIT został udostępniony mieszkańcom na stronach internetowych gmin wchodzących w skład MOF ZG w okresie od marca do maja 2014 r.

Spotkania konsultacyjne, po uprzednim ogłoszeniu ich terminów w poszczególnych gminach, odbyły się w formie spotkań publicznych organizowanych przez władze gmin. W spotkaniach uczestniczyli również odrębnie zapraszani przedstawiciele organizacji pozarządowych i społeczności lokalnych.

Projekt Strategii ZIT został ponownie przedstawiony mieszkańcom obszaru funkcjonalnego w okresie od 24 czerwca do 24 lipca 2015 r. Ogłoszenie o rozpoczęciu konsultacji wraz z tekstem Strategii zostało umieszczone na stronach internetowych gmin, tamże podane zostały do wiadomości terminy spotkań konsultacyjnych we wszystkich gminach ZIT. Odbyły się one w okresie od 17 do 24 lipca. Dodatkowo, miasto Zielona Góra zamieściło ogłoszenie prasowe o terminie spotkania i ukazał się odrębny materiał prasowy na temat konsultacji społecznych.

Wdrażanie Strategii ZIT

W okresie wdrażania Strategii ZIT Instytucja Pośrednicząca ZIT MOF Zielonej Góry zobowiązana jest do angażowania partnerów społeczno-gospodarczych poprzez zapewnienie dostępu do aktualnych

informacji na temat wdrażania Strategii ZIT np. na łamach powszechnie dostępnego na obszarze MOF ZG bezpłatnego wydawnictwa promującego inicjatywę ZIT – „Łącznik Zielonogórski” oraz umożliwienie udziału partnerów społeczno-gospodarczych w pracach nad przygotowaniem dokumentów, m.in. poprzez ogłaszanie informacji o konsultacjach projektów dokumentów na stronach internetowych gmin wchodzących w skład MOF ZG. Procedura konsultacji społecznych zostanie zastosowane zwłaszcza w sytuacji, gdy w drugiej połowie okresu wdrażania RPO-L2020 w ramach alokacji ZIT pojawią się wolne środki (np. w wyniku znaczących oszczędności poprzetargowych w ramach projektów). Konsultacje społeczne będą prowadzone analogicznie jak w przypadku przygotowywania Strategii ZIT.

Konsultacje obejmą:

- Publikację informacji o przedmiocie konsultacji na stronach internetowych wszystkich jst należących do ZIT,
- Zamieszczenie przygotowanego formularza konsultacyjnego,
- Przeprowadzenie spotkań z mieszkańcami obszaru funkcjonalnego,
- Szeroką akcją informacyjną na łamach powszechnie dostępnego na obszarze MOF ZG bezpłatnego wydawnictwa promującego inicjatywę ZIT – „Łącznik Zielonogórski”.

Z uwagi na planowane w obszarze MOF ZG działania rewitalizacyjne, przewiduje się przeprowadzenie szerokiej i dogłębnej partycypacji społecznej, zmierzającej do pełnego zrozumienia przez mieszkańców istoty projektu i aktywnego uczestnictwa w procesie jego realizacji. Minimalny zakres działań został określony w ustawie o rewitalizacji i obejmuje on:

- zaangażowanie wszystkich interesariuszy w działania edukacyjne, informacyjne, integracyjne oraz zwiększające udział w przygotowywaniu i realizacji programu rewitalizacji,
- przeprowadzenie konsultacji społecznych w formie zbierania uwag ustnych i pisemnych, ankiet, debat, warsztatów, spacerów studyjnych, wywiadów, wykorzystania grup przedstawicielskich.

Zgodnie z Krajową Polityką Miejską 2023, w partnerskim określaniu wizji ważne jest poznanie społecznych oczekiwań mieszkańców obszaru rewitalizacji i całego miasta oraz osiągnięcie generalnej akceptacji dla planowanych zmian zarówno ze strony obywateli, jak i innych aktorów. Dlatego, zgodnie z ustawą o rewitalizacji, w ramach partycypacji społecznej planowane jest stworzenie forum dialogu i współpracy, wspierającego proces rewitalizacji na wszystkich etapach. Zebranie grupy przedstawicieli interesariuszy, zaangażowanych w proces tworzenia gminnego programu rewitalizacji, będzie podwaliną do powołania i określenia zakresu działania Komitetu Rewitalizacji, powołanego po uchwaleniu GPR.

Współpraca gmin MOF ZG

Współdziałanie gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry będzie opierać się o następujące formy regularnych, formalnych i roboczych kontaktów partnerskich:

1. Raz w roku będą odbywać się konferencje ZIT przeznaczone dla samorządów z ZIT oraz gości z innych obszarów funkcjonalnych, głównych partnerów we wdrażaniu Strategii ZIT (Marszałek Województwa Lubuskiego, Wojewoda Lubuski), media. Konferencje będą forum publicznego podsumowania działań w każdym roku i przedstawieniem planów na rok kolejny.
2. Spotkania robocze przedstawicieli ZIT. Spotkania będą odbywać się kwartalnie. Tematem spotkań będą bieżące zagadnienia współpracy i realizacja projektów.

3. Spotkania Zarządu ZIT. Spotkania będą odbywać się w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na 3 miesiące.
4. Działanie koordynatorów gminnych. Spotkania koordynatorów gminnych z udziałem przedstawiciela Biura ZIT.
5. Ponadto, będą utrzymywane regularne kontakty robocze Biura ZIT ze wszystkimi gminami - członkami ZIT. Realizowane będą w formie delegacji służbowych pracowników Biura ZIT.

XIV. SPIS MAP

Mapa 1. Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry wg kryteriów MRR	5
Mapa 2. Zasięg MOF Zielonej Góry oraz kierunki jego rozwoju	7
Mapa 3. Zielona Góra na tle Polski Zachodniej i powiązań transportowych.....	26
Mapa 4. Główne szlaki komunikacyjne na obszarze MOF ZG	28
Mapa 5. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG	29
Mapa 6. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG	31
Mapa 7. Dojazdy do pracy w Zielonej Górze	32
Mapa 8. Sieć komunikacji miejskiej (MZK) i "wąskie gardła" w komunikacji	34
Mapa 9. Sieć rowerowa – istniejąca.....	34
Mapa 10. System ciepłowniczy na terenie miasta Zielona Góra.....	40
Mapa 11. Obwodnica południowa Zielonej Góry.....	105

XV. SPIS TABEL

Tabela 1. Stopień spełnienia wskaźników MRR	6
Tabela 2. Liczba osób ogółem oraz w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w roku 2002 i 2012.....	9
Tabela 3. Gęstość zaludnienia i powierzchnia gmin MOF w roku 2012	9
Tabela 4. Bezrobotni na obszarze MOF ZG na koniec roku 2013.....	13
Tabela 5. Wskaźniki rynku pracy w roku 2012	15
Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w latach 2009-2012	16
Tabela 7. Podmioty według klas wielkości ogółem w roku 2012	18
Tabela 8. Wykorzystanie określonych narzędzi ICT w gminach w %.....	24
Tabela 9. Informacje i usługi dostępne na stronach internetowych gmin.....	25
Tabela 10. Uczniowie z gmin uczący się w Zielonej Górze w 2013 r.	33
Tabela 11. Zestawienie rocznej redukcji emisji po wprowadzeniu nowego taboru z silnikami elektrycznymi w ujęciu lokalnym (obliczenia przeprowadzono dla floty złożonej z 95 pojazdów).	33
Tabela 12. Ścieżki rowerowe w latach 2011-2012	34
Tabela 13. Udział ludności w % ogółu ludności korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w roku 2011 i 2013.....	36
Tabela 14. Poziomy recyklingu osiągnięte w poszczególnych gminach w 2012 oraz wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia w roku 2012 i 2020.....	38
Tabela 15. Rozwój systemu ciepłowniczego w mieście Zielona Góra.....	40
Tabela 16. Prognoza potencjalnych przyłączeń do systemu ciepłowniczego do 2022r.....	41
Tabela 17. Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w latach 2008-2012.....	42
Tabela 18. Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w roku 2013	45
Tabela 19. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w roku 2012*	48
Tabela 20. Liczba dzieci ogółem i liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w wieku 3-5 lat w latach 2008-2012	49
Tabela 21. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności w roku 2012	49
Tabela 22. Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza i 1 pielęgniarkę POZ w 2012 roku.....	50
Tabela 23. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz odbywających się imprez w roku 2012.....	52
Tabela 24. Wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych w roku 2012	53
Tabela 25. Kluby i sekcje sportowe, członkowie i ćwiczący w roku 2012	55
Tabela 26. Zasoby mieszkaniowe komunalne w gminach.....	56
Tabela 27. Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2012	61
Tabela 28. Zagęszczenie liczby NGO na analizowanym terenie	61
Tabela 29. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w roku 2012	68
Tabela 30. Liczba turystów z Polski korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012	71

Tabela 31. Liczba turystów zagranicznych korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012	71
Tabela 32. Główne problemy w odniesieniu do celów i działań Strategii ZIT MOF ZG.....	76
Tabela 33. Spójność Strategii ZIT ZG ze strategią Europa 2020	147
Tabela 34. Spójność Strategii ZIT ze SRK, KSRR i KPZK	149
Tabela 35. Spójność Strategii ZIT ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020.....	151
Tabela 36. Kryteria oceny zgodności ze strategią ZIT (EFRR/EFSD):	162
Tabela 37. Plan finansowy ZIT MOF ZG.	172

XVI. SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Saldo migracji w latach 2008-2012.....	10
Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2002-2012	11
Wykres 3. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w latach 2008-2012.....	12
Wykres 4. Liczba zatrudnionych w latach 2008-2012	14
Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych i wykreślonych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w roku 2012	16
Wykres 6. Podmioty według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w roku 2012.....	18
Wykres 7. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2012.....	19
Wykres 8. Ścieki oczyszczane w ciągu roku w latach 2008 i 2012.....	37
Wykres 9. Gmina Zielona Góra - Rozkład zapotrzebowania mocy cieplnej według sposobów zaopatrzenia w ciepło [MW].	41
Wykres 10. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych, w latach 2008-2012	43
Wykres 11. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach gimnazjalnych, w latach 2008-2012	44
Wykres 12. Odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012.....	45
Wykres 13. Ilość uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012.....	46
Wykres 14. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2008-2012.....	56
Wykres 15. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2008-2012	58
Wykres 16. Lesistość w gminach MOF ZG na tle średniej dla województwa w roku 2012, w % powierzchni	67
Wykres 17. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na obszarze MOF ZG w roku 2012	70
Wykres 18. Miejsca noclegowe na obszarze MOF ZG w roku 2012	71

Tabela 1. Stopień spełnienia wskaźników MRR	6
Tabela 2. Liczba osób ogółem oraz w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w roku 2002 i 2012.....	9
Tabela 3. Gęstość zaludnienia i powierzchnia gmin MOF w roku 2012	9
Tabela 4. Bezrobotni na obszarze MOF ZG na koniec roku 2013.....	13
Tabela 5. Wskaźniki rynku pracy w roku 2012	15
Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w latach 2009-2012	16
Tabela 7. Podmioty według klas wielkości ogółem w roku 2012	18
Tabela 8. Wykorzystanie określonych narzędzi ICT w gminach w %.....	24
Tabela 9. Informacje i usługi dostępne na stronach internetowych gmin.....	25
Tabela 10. Uczniowie z gmin uczący się w Zielonej Górze w 2013 r.	33
Tabela 11. Zestawienie rocznej redukcji emisji po wprowadzeniu nowego taboru z silnikami elektrycznymi w ujęciu lokalnym (obliczenia przeprowadzono dla floty złożonej z 95 pojazdów).	33
Tabela 12. Ścieżki rowerowe w latach 2011-2012	34
Tabela 13. Udział ludności w % ogółu ludności korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w roku 2011 i 2013.....	36
Tabela 14. Poziomy recyklingu osiągnięte w poszczególnych gminach w 2012 oraz wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia w roku 2012 i 2020.....	38
Tabela 15. Rozwój systemu ciepłowniczego w mieście Zielona Góra.....	40
Tabela 16. Prognoza potencjalnych przyłączeń do systemu ciepłowniczego do 2022r.....	41
Tabela 17. Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w latach 2008-2012.....	42
Tabela 18. Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w roku 2013	45
Tabela 19. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w roku 2012*	48
Tabela 20. Liczba dzieci ogółem i liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w wieku 3-5 lat w latach 2008-2012	49
Tabela 21. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności w roku 2012	49
Tabela 22. Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza i 1 pielęgniarkę POZ w 2012 roku.....	50
Tabela 23. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz odbywających się imprez w roku 2012.....	52
Tabela 24. Wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych w roku 2012	53
Tabela 25. Kluby i sekcje sportowe, członkowie i ćwiczący w roku 2012	55
Tabela 26. Zasoby mieszkaniowe komunalne w gminach.....	56
Tabela 27. Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2012	61
Tabela 28. Zagęszczenie liczby NGO na analizowanym terenie	61
Tabela 29. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w roku 2012	68
Tabela 30. Liczba turystów z Polski korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012	71
Tabela 31. Liczba turystów zagranicznych korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012	71
Tabela 32. Główne problemy w odniesieniu do celów i działań Strategii ZIT MOF ZG.....	76
Tabela 33. Spójność Strategii ZIT ZG ze strategią Europa 2020	147
Tabela 34. Spójność Strategii ZIT ze SRK, KSRR i KPZK	149

Tabela 35. Spójność Strategii ZIT ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020.....	151
Tabela 36. Kryteria oceny zgodności ze strategią ZIT (EFRR/EFS):	162
Tabela 37. Plan finansowy ZIT MOF ZG.	172

XVII. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 – Mapa 8. Sieć komunikacji miejskiej (MZK) i „wąskie gardła” w komunikacji.

Załącznik nr 2 – Mapa 9 . Sieć rowerowa – istniejąca

Załącznik nr 3 – Mapa 10. System ciepłowniczy na terenie miasta Zielona Góra.

Załącznik nr 4 – Wskaźniki.

Źródło: Urząd Miasta Zielona Góra.

